

ISSN 2822-3349

İSTİHBARAT
ÇALIŞMALARI VE
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele
Araştırma Merkezi Derneği
Ankara 2024

i

Journal of Intelligence
Research and Studies

Ç

Cilt/Volume: 3
Sayı/Issue: 1
Yıl/Year: 2024
Ocak/January

A

www.icadergisi.com

D

editor@icadergisi.com

İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi

İÇAD

Journal of Intelligence Research and Studies

ISSN 2822-3349 (Basılı/Print)

ISSN 2822-3357 (Çevrimiçi/Online)

Cilt / Volume: 3 Sayı / Issue: 1 Yıl / Year: 2024

Ocak / January

İSTİHBARAT ÇALIŞMALARI VE ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

İÇAD

KÜNYE

ISSN 2822-3349 (Basılı)

ISSN 2822-3357 (Çevrimiçi)

İMTİYAZ SAHİBİ

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi (TERAM) Derneği Adına,

Ediz EKİNCİ

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Soner ALAN

BAŞ EDİTÖR

Mehmet DAYSAL, Emekli Korgeneral

EDİTÖR

Serhat Ahmet ERKMEN, TERAM Derneği

EDİTÖRLER KURULU

Tarık OĞUZLU, İstanbul Aydın Üniversitesi

Barış ÖZDAL, Uludağ Üniversitesi

Kaan Kutlu ATAÇ, Mersin Üniversitesi

Ali Burak DARICILI, Bursa Teknik Üniversitesi

Mehmet Emin ERENDOR, Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi

Tarık AK, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Çağla Gül YESEVİ, İstanbul Kültür Üniversitesi

YABANCI DİL EDİTÖRÜ

Burak GÜNEŞ, Ahi Evran Üniversitesi

DANIŞMA KURULU

Mustafa SAĞSAN, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi

M.Sadık AKYAR, GİRNE Amerikan Üniversitesi

Emre ÇITAK, Hitit Üniversitesi

Merve SEREN, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Yavuz ÇİLLİLER, İstanbul Gelişim Üniversitesi

Selim KURT, Giresun Üniversitesi

Tolga ÖKTEN, Milli Savunma Üniversitesi

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Sami ÖZTÜRK

Her hakkı saklıdır. İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi (İÇAD) Ocak ve Haziran aylarında yılda iki defa yayımlanan; yayın prensipleri, bağımsız, ön yargısız ve çift-kör hakemlik ilkelerine dayanan ulusal hakemli bir dergidir. Makalelerdeki görüş, sav, tez ve düşünceler yazarların kendi kişisel görüşleri olup, hiçbir şekilde Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneğinin (TERAM) veya İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi (İÇAD) görüşlerini ifade etmez. Makaleler, İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi (İÇAD) referans verilerek akademik çalışmalarda kullanılabilir. İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi'ne gönderilen makaleler iade edilmez. Dergiye gönderilen tüm makaleler lisanslı bir intihal programı kullanılarak incelenmektedir. Dergimiz "Açık erişimli" olup yayınlanan eserlerin tam metinlerine erişim ücretsiz, yazı dili Türkçe ve İngilizcedir.

YAZIŞMA VE HABERLEŞME ADRESİ

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneği
(TERAM)

Adres: Beytepe Mah. Kanuni Sultan Süleyman Bulvarı 5387. Cadde No:15A D:58
06800 Çankaya/Ankara
web sayfası: www.icadergisi.com
e-posta: editor@icadergisi.com

BASKI

Vadi Grafik Tasarım Reklam Ltd.Şti.
İvedik Organize Sanayi Bölgesi 1420. Cadde No:58/1 Yenimahalle / ANKARA
Tel: 0312 395 85 71

İÇAD halen "Directory of Research Journals Indexing (DRJI)", "Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD)", "Academic Resource Index", "EuroPub", "Idealonline", "International Institute of Organized Research (I2OR)" ve "Advanced Sciences Index (ASI)" bünyesinde taranmaktadır.

EDITORIAL BOARD
JOURNAL OF INTELLIGENCE RESEARCH AND STUDIES

İÇAD

ISSN 2822-3349 (Print) ISSN 2822-3357 (Online)

LICENSEE

In the name of Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization (TERAM)

Association, Ediz EKİNCİ

MANAGING EDITOR

Soner ALAN

EDITOR IN CHIEF

Mehmet DAYSAL, (Ret.) Lieutenant General

EDITOR

Serhat Ahmet ERKMEN, TERAM Association

EDITORIAL BOARD

Tarık OĞUZLU, İstanbul Aydın University

Barış ÖZDAL, Uludağ University

Kaan Kutlu ATAÇ, Mersin University

Ali Burak DARICILI, Bursa Technical University

Mehmet Emin ERENDOR, Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji University

Tarık AK, Gendarmerie and Coast Guard Academy

Çağla Gül YESEVİ, İstanbul Kültür University

EDITOR FOR ENGLISH

Burak GÜNEŞ, Ahi Evran University

ADVISORY BOARD

Mustafa SAĞSAN, Cyprus International University

M.Sadık AKYAR, Girne American University

Emre ÇITAK, Hitit University

Merve SEREN, Yıldırım Beyazıt University

Yavuz ÇİLLİLER, İstanbul Gelişim University

Selim KURT, Giresun University

Tolga ÖKTEN, Turkish National Defense University

PUBLICATION COORDINATOR

Sami ÖZTÜRK

All rights reserved. The Journal of Intelligence Research and Studies – İÇAD published twice a year in January and June; is a nationally peer-reviewed journal based on the principles of publishing, independent, unprejudiced and double-blind arbitration. In its published articles, the Editorial Board observes the highest ethical and scientific standards in relation to the issue and the requirement not to bear commercial concern. The opinions, arguments, thesis and thoughts within the articles are reflections of the authors and do not, in anyway, represent those of the Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization Association (TERAM). Articles can be used for academic purposes with reference to The Journal of Intelligence Research and Studies – İÇAD. Articles sent to The Journal of Intelligence Research and Studies – İÇAD will not be sent back. All articles submitted to the Journal are reviewed using a licensed plagiarism program. Our journal is "Open Access" and access to full texts of the published works is free and the literary language is Turkish and English.

CORRESPONDENCE AND COMMUNICATION

Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization Association (TERAM)

Address: Beytepe Mah. Kanuni Sultan Süleyman Bulvarı 5387. Cadde No:15A D:58

06800 Çankaya/Ankara

web page: www.icadergisi.com

e-mail: editor@icadergisi.com

PRINTED BY

Vadi Grafik Tasarım Reklam Ltd.Şti.

İvedik Organize Sanayi Bölgesi 1420. Cadde No:58/1 Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312 395 85 71

İÇAD is indexed in the "Directory of Research Journals Indexing (DRJI)", "Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD)", "Academic Resource Index", "EuroPub", "Idealonline", "International Institute of Organized Research (I2OR)" and "Advanced Sciences Index (ASI)" indexes.

İÇİNDEKİLER / TABLE OF CONTENTS

Editör'den / Editor's Note.....I-II

Söyleşiler / Interviews

Interview with Sir David Omand GCB: Social Media Intelligence is a Distinct Discipline / *Sör David Omand GCB ile Söyleşi: Sosyal Medya İstihbaratı Diğerlerinden Farklı ve Bağımsız Bir Disiplindir*1

Interview With Peter Gill: Conceptual and Theoretical Work in Intelligence Studies is Very Important / *Peter Gill ile Söyleşi: İstihbarat Çalışmalarında Kavramsal ve Teorik Çalışmalar Oldukça Önemlidir*.....23

Araştırma Makaleleri / Research Articles

PYD/YPG Terör Örgütünün Sinemacılık Hevesi: İkincil Kaynak Antropolojik İstihbarat / *PYD/YPG Terrorist Organisation's Cinematic Ambitions: Secondary Source Anthropological Intelligence*.....45
Zafer YILMAZ

İstihbarat Analiz Hatası Olarak Bilişsel Kapanma İhtiyacı: Yom Kippur Savaşı Örneği / *The Need for Cognitive Closure as an Failure of Intelligence Analysis: The Case of the War of Yom Kippur*.....70
Hasan Mesut ÖNDER

Hedefine Ulaşabilen Toplumsal Olayların Nitelikleri ve İstihbarat Teşkilatlarının Olası Rollerini / *Characteristics of Social Movement that Achieve Their Targets and Possible Roles of Intelligence Agencies*.....90
Ömer Faruk ÇELİK

İnceleme Makalesi / Review Article

Sosyal Medya İstihbaratı Çerçevesinde Harekât Güvenliği / *Operational Security Within The Framework of Social Media Intelligence*127
Erol Başaran BURAL

Kitap İncelemesi / Book Review

İstihbaratın Dönüşümü: Artan Tehditler ve Enformatik Şoklar / *Transformation of Intelligence: The Theory of Rising Threat and Information Shocks*153
Mustafa Onat MENDİL

EDİTÖR'DEN

Merhaba, İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi'nin (İÇAD) dördüncü sayısıyla karşınızdayız. Türkiye'de doğrudan ve sadece "İstihbarat Çalışmaları" konusunda yayımlanan ilk ve henüz tek akademik dergi niteliğindeki İÇAD'ın dördüncü sayısı yine çok seçkin bir içeriğe sahip. İÇAD'ın bu sayısında dünyaca ünlü iki ismi ağırlyyoruz. Bu isimlerle İÇAD'da yayımlanmak üzere yapmış olduğumuz akademik mülakatlarla hem Türkiye'deki okuyuculara hem de dünya genelindeki okuyuculara ulaşmayı hedefledik. Bu nedenle her iki akademik mülakatı da Türkçe ve İngilizce olmak üzere yayımlıyoruz.

İlk söyleşimizin konuğu Sir David Omand. Sir Omand "İstihbarat Çalışmalarına" ilgi duyanların en çok faydalandığı isimlerden birisidir. Uzun yıllar boyunca İngiliz güvenlik servislerinde görev yaptıktan sonra Birleşik Krallık'ın önde gelen üniversitelerinde araştırmacı ve akademisyen olarak çalışan Sir Omand istihbarat alanında pek çok önemli kitap ve makale yayımlamıştır. Sosyal medya İstihbaratı üzerine ilk önemli kitaplardan birisini çıkaran ve bu nedenle alanın öncü isimlerinden kabul edilen Sir David Omand ile "İstihbarat Çalışmaları'nın" durumunu odağa alan bir akademik söyleşi yaptık. Özellikle sosyal medyanın günümüzde ulaştığı yaygınlık derecesi dikkate alındığında sosyal medya istihbaratının da ayrı bir toplama disiplini olarak değerlendirilmesi gerektiği fikri detaylı olarak tartışılmıştır. Sir Omand'ın söyleşisinin özellikle İstihbarat Çalışmaları'na yeni başlayanlar için önemli bir kaynak olduğunu düşünüyöyoruz.

Bu sayımızdaki ikinci mülakatımızı ise Peter Gill ile gerçekleştirdik. Peter Gill "İstihbarat Çalışmaları" konusunda dünyaca ünlü akademik eserler vermiş ve vermekte olan son derece ünlü bir araştırmacı ve akademisyendir. İstihbarat çalışmaları konusunda başta İngiltere olmak üzere dünyanın pekçok ülkesinde dersler, seminerler ve eğitim programlarına katılan Peter Gill ile istihbaratın teorisini konuştuk. 2022'de Uluslararası Çalışmalar Derneği'nin İstihbarat Çalışmaları Bölümü'nün Seçkin Akademisyen olarak seçtiği Peter Gill istihbaratın teorisi ve çalışma metodolojisi hakkında pekçok ipucu vermiştir. Özellikle istihbarat çalışmaları alanında yüksek lisans ve doktora çalışması yapmayı planlayanların bu mülakatı mutlaka okumasını önermekteyiz.

Son derece önemli iki mülakattan sonra yer alan ilk çalışmamız Zafer Yılmaz tarafından hazırlanmıştır. "PYD/YPG Terör Örgütünün Sinemacılık

Hevesi: İkincil Kaynak Antropolojik İstihbarat” başlıklı çalışmada Yılmaz PYD/YPG terör örgütünün kültür ve sanat alanında gerçekleştirdiği faaliyetleri antropolojik istihbarat çerçevesinde incelemiştir.

Bu sayımızın ikinci çalışması 7 Ekim 2023’ten bugüne dünyanın gündemini meşgul eden İsrail merkezli çatışmalarla ilişkilidir. Hamas’ın İsrail’e saldırısından hemen sonra sorulan en temel soru günlerce dünyayı meşgul etmiştir. Bu soru nasıl olur İsrail İstihbarat servislerinin Hamas’ın saldırısını öngöremediğidir. Hasan Mesut Önder, “İstihbarat Analiz Hatası Olarak Bilişsel Kapanma İhtiyacı: Yom Kippur Savaşı Örneği” başlıklı makalesinde bu sorunun yanıtını istihbarat başarısızlığı kavramı çerçevesinde ele almaktadır. Önder çalışmasında yeterli düzeyde ve kalitede bilgiler bulunmasına rağmen, işleme sürecinde analistlerin neden başarısız olduklarının sorusunun cevabını aramaktadır. Bu cevabı ise İsrail istihbaratının tarihsel özellikleri çerçevesinde vermektedir.

Bu sayımızdaki üçüncü makaleyi Ömer Faruk Çelik kaleme almıştır. “Hedefine Ulaşabilen Toplumsal Olayların Nitelikleri ve İstihbarat Teşkilatlarının Olası Rollerini” adlı çalışmasında Çelik aslında örtülü operasyonların yürütülmesi ile istihbarat servisleri arasındaki olası ilişkinin özel bir boyutuna odaklanmıştır. Çelik’in odağı özellikle bir ülkenin siyasal sistemine karşı örgütlenen büyük çaplı toplumsal olayların arkasında istihbarat servislerinin hangi rolleri oynayabileceği sorusunu incelemektedir.

Bu sayımızın son makalesi yine açılış konumuzla ilişkilidir. Rusya-Ukrayna Savaşı ile gündeme gelen ve son dönemde çokça tartışılan bir konu olan sosyal medya ile savaş sahası arasındaki ilişki Erol Başaran Bural tarafından incelenmiştir. Bural, “Sosyal Medya İstihbaratı Çerçevesinde Harekât Güvenliği” adlı eserinde askeri harekâtın gizliliğinin sosyal medya kullanımıyla nasıl ihlal edilebileceğini ve bu ihlalin hangi olumsuz sonuçlara neden olabileceğini örnekleriyle incelemiştir.

Diğer sayılarımızda olduğu gibi bu sayımızda da Türkçe literatüre katkı yapan eserleri incelemeye devam ediyoruz. Bu çerçevede 2023 yılında yayımlanan bir kitap incelenmiştir. Doç. Dr. Ahmet Ateş’in uzun emeklerle hazırladığı “İstihbaratın Dönüşümü Artan Tehditler Ve Enformatik Şoklar Teorisi” Mustafa Onat Mendil tarafından kitap incelemesi şeklinde değerlendirilmiştir.

İÇAD Editörü

Prof.Dr.Serhat ERKMEN

INTERVIEW WITH SIR DAVID OMAND GCB: SOCIAL MEDIA INTELLIGENCE IS A DISTINCT DISCIPLINE

ABSTRACT

Journal of Intelligence Research and Studies (İÇAD) is pleased to host an interview¹ with Sir David Omand GCB, visiting Professor in the Department of War Studies Department, King's College London. David Omand is a Cambridge University graduate in economics. He is a member of the editorial board of Intelligence and National Security. He is responsible for delivering training to government intelligence analysts, and lectures regularly to BA and MA level classes in intelligence studies. After 9/11 he was appointed the first UK Security and Intelligence Coordinator, responsible to the Prime Minister for the professional health of the intelligence community, national counter-terrorism strategy and "homeland security". He served for seven years on the Joint Intelligence Committee. He was Permanent Secretary of the Home Office from 1997 to 2000, and before that Director of GCHQ (Government Communications Headquarters, the UK SIGINT Agency). Previously, in the Ministry of Defence he was Deputy Under Secretary of State for Policy, and was Principal Private Secretary to the Defence Secretary during the Falklands conflict. He served for three years in NATO Brussels as the UK Defence Counsellor.

He has published a range of scholarly articles and four books, *Securing the State* (London: Hurst/Columbia, 2010); *Principled Spying: The Ethics of Secret Intelligence*, with Mark Phythian (Oxford/Georgetown University Press, 2018); *How Spies Think: 10 Lessons from Secret Intelligence* (London: Penguin Viking 2020); and most recently *How to Survive a Crisis: Lessons in Resilience and Avoiding Disaster* (London: Penguin Viking, 2023). He co-authored the first study of what he termed SOCMINT, "social media intelligence", which analyzed the potential use of social media for intelligence purposes. His paper entitled Digital Intelligence and the Norms that should Govern It (London, 2015) played an important role in shaping the outcome of Carl Bildt's Global Commission on Internet Governance (2015). He was a member of the RUSI Independent Surveillance Review, *A Democratic Licence to Operate*, commissioned by the UK Deputy Prime Minister and that contributed to the passing of the Investigatory Powers Act of November 2016. In addition, the review he chaired on *The Security Implications of Drones* (Birmingham, 2014) made a significant contribution to the evolution of British policy on the use of Unmanned Aerial Vehicles. His contribution to the academic study of intelligence and security issues has been widely recognized. He has received Honorary Doctorates from the University of Birmingham and the University of Glasgow and is an honorary Fellow of Corpus Christi College Cambridge.

After retirement from the Civil Service, Sir David studied mathematics and theoretical physics with the Open University and was awarded a First-Class honors degree. He continues to contribute to the study and practice of security policy as a Distinguished Fellow of the Royal United Services Institute and as a member of the editorial board of this journal. He is a frequent contributor to national debates on security issues on television, radio and in the media. He is currently a senior advisor to Paladin Capital Group, a global investor that supports innovative cyber technology companies.

Keywords: *Intelligence, Intelligence Studies, Technology and Intelligence, Social Media Intelligence, Future of Intelligence.*

¹ This interview was held by e-mail on July 16, 2023, by Erol Başaran BURAL. The interview was translated into Turkish by Erol Başaran BURAL and Hatice VAROL DAĞDELEN. The views and opinions expressed in this interview are those of the speaker.

İÇAD: Prof. Omand, first of all, thank you for accepting the interview request from Journal of Intelligence Research and Studies (İÇAD). We know that there is no generally accepted definition for secret intelligence. The definition of intelligence may differ from state to state, organization to organization, and even person to person. Considering all these facts, we wonder how you define secret intelligence. What do you think intelligence is and what is it not?

Prof. Sir David Omand: I like to think that the evolution of intelligence in the human species was because of the survival value that it provided to our distant ancestors. Out hunting, there is a noise in a bush ahead. The hunter must decide is that likely to be my supper – or am I to be its supper? The primary purpose of intelligence today is the same: to improve decision taking by reducing the ignorance of the decision taker of the dangers they may face.

We now have access to a vast amount of so-called open-source information (some admittedly may require some expertise to find) that we can use to reduce our ignorance. Perhaps 80-90% of the information being used by an intelligence analyst is of this type. But there remains a vital part of the picture that is not readily accessible to us because it is made up of the secrets that those who mean us harm do not want us to have. They are likely to go to considerable lengths to prevent us acquiring their secrets, and in some case very violent lengths to deter us from trying (as shown by the Russian poisoning in the UK of former KGB agent Alexander Litvenenko using Polonium 210 and the attempt to kill GRU Col Sergei Skripal and his daughter in Salisbury using the banned nerve agent Novichok).

Two important consequences follow that definition of purpose. First, those ethical risks have to be taken if the determined will of the person with the secret is to be overcome and the secret stolen. They will not give it up easily. And second, which sources and methods are being used against which threats must remain deep secrets – otherwise the targets just dodge our attention. The secret world can never be fully transparent.

İÇAD: As we try to summarize in your resume, you have had senior posts that involved both producing and using secret intelligence. For this reason, we would like to ask a question that is of great importance for young people who want to join and make a career in this field. Who do you think is best

suiting to intelligence work? What does he or she do? And what characteristics should he or she have?

Prof. Sir David Omand: The overwhelming requirement for an effective intelligence community is to have a diversity of first-class minds, capable of solving difficult problems by coming up with unexpected and novel solutions. The UK intelligence community was well served during the Second World War when leading scholars from many disciplines were drafted in to work with military colleagues and professional intelligence officers. An example was the groundbreaking invention at Bletchley Park by Alan Turing (from Cambridge University) of the first true computer to help solve the cyphers used by the German High Command. A second characteristic I would look for is a belief in public service including evident trustworthiness with the nation's secrets. Some very talented young people see their careers bringing them external recognition, fame and riches: the secret world is unlikely to be right for them. All that said, there is no single pattern. A human intelligence agency needs outgoing, self-starting individuals, good at hard languages, who will relish a career mostly spent in difficult places overseas. A domestic Security Service will be looking for a rather different mix of talents, including 'the ability to fly in formation' as part of an investigative team. Technical agencies will be looking for mathematicians, computer engineers and coders, and analysts that are at home with advanced AI. Analytic bureau will be looking for those with the traits, including curiosity and respect for evidence, associated with first class researchers and scholars. There is plenty of scope for a diversity of talent.

İÇAD: You have had the opportunity to closely follow intelligence activities, both as a practitioner and as a coordinator, since the end of the Cold War. When you compare the Cold War Era with today's world, what are the main similarities and differences in terms of intelligence activities?

Prof. Sir David Omand: That is a very interesting question to which there are many answers. If we look at the *demands* for intelligence, at the end of the Cold War we saw the entry into NATO of the former Warsaw Pact countries, the reunification of Germany and the withdrawal of the Group of Soviet Forces based in East in Germany. Intelligence priorities for the UK switched dramatically, and collection stations in the UK and across Western Europe were closed. The focus of intelligence demands switched to counter-terrorism, global counter-proliferation and supporting the police service in detecting and countering serious crime gangs including narcotics smuggling,

piracy and later people smuggling. By the early years of the century intelligence demands for cyber and information security was added as a high priority. The demands were often for intelligence about targeted individuals: their identities, associates, location, movements, financing, and intentions.

On the *supply* side these demands coincided with the commercial development of the Internet and social media, sources that became the natural place to look for personal information about individuals. As the terrorist threat from Al Qaida (and later Daesh) developed so Western intelligence focused on pre-emptive CT intelligence to uncover terrorist gangs and disrupt their plots. Now, with the rise of inter-State threats – and a major war in Europe – demands have swung back to ‘traditional’ military intelligence on capabilities and intentions.

But the *sources* today are of course very different, including digitized imagery, tactical mobile device interception, and all the AI assistance that can fuse multiple open and classified sources for the analyst. For Western intelligence communities, in addition to the dynamic interaction between these profound demand and supply changes we have the *legal and ethical constraints* (especially insistence upon necessity and proportionality) now imposed by the democracies in order to protect the personal privacy of the citizen. That creates a necessary asymmetry with our adversaries who do not have such scruples.

İÇAD: So, what do you think the intelligence services of countries should do to avoid a surprise like the 9/11 attacks?

Prof. Sir David Omand: The US 9/11 Commission wrote about the paradox of warning, that even if the dots have been correctly connected it may be too late to stop the crisis because pre-emptive action may politically be too difficult to justify - before the evidence from the crisis itself is available. So, there are several parts to my answer.

First the intelligence community must get better at establishing situational awareness from both open and secret sources, then provide reliable explanation of what is being seen and why (a step that is hard and the source of many errors), then estimate on different assumptions how events may play out in the near future.

In addition, analysts can help the policymakers by providing strategic notice of potential future problems by working back from envisaging

possible futures to allow examination of how actions today might make those futures less likely and less threatening (such as building up national resilience). These are the steps that I describe in my book, *How Spies Think*. Together these four outputs from analysis form my acronym SEES: situational awareness, explanation, estimation and strategic notice. The first three make up Bayesian inference working from the recent past into the future. The final S for strategic notice is working the other way round from the future back to the present. All that said, there needs also to be a relationship of trust between intelligence and policy communities where truths can be spoken and warnings heeded.

İÇAD: In 2002 you were appointed as the UK's first Security and Intelligence Coordinator. Do you think that this coordination mechanism is necessary for countries?

Prof. Sir David Omand: Yes, I think it is necessary to have strong central coordination of the different components that make up an intelligence community, with a senior figure that can exert pressure for modernization and joint exploitation of opportunities. The responsibilities of my old post are now included in the wider role of the UK National Security Adviser, but the principle of coordination remains. Coordination is of course different from direction, and the heads of the UK agencies retain their right of access when needed to the Prime Minister. And retain their statutory responsibilities to their Secretaries of States (the Home Secretary for the domestic Security Service (MI5), the Foreign Secretary for the Secret Intelligence Service (MI6) and for GCHQ, and the Defence Secretary for Defence Intelligence). The US has of course now the Director of National Intelligence that represents a move more towards direction.

İÇAD: Based on the task given to you, can you talk about the importance of the coordination between intelligence and security?

Prof. Sir David Omand: UK legislation for the secret agencies lays down their functions, for example in the case of MI6 'to obtain and provide information relating to the actions or intentions of persons outside the British Islands; and to perform other tasks relating to the actions or intentions of such persons' – but only provided it is the interests of national security, with particular reference to the defence and foreign policies of Her Majesty's Government; or in the interests of the economic well-being of the United

Kingdom from external threats; or in support of the prevention or detection of serious crime.

So, intelligence and security for the UK are two sides of the same coin. One of the purposes of the UK intelligence community is therefore to support the work of the police in preventing and detecting crime. The UK does not accept the rigid distinction that some European Parliaments insist upon (following the lines of the Treaty of European Union) between national security and law enforcement. The British approach is, I believe, eminently justified by the existence of serious international terrorist groups, involved in narcotics, money laundering, sanctions evasion and people smuggling, and hostile cyber and ransomware groups' intent upon massive cyber-theft. Such serious cross-border threats can only be countered by using all the capabilities and methods of modern intelligence to support law enforcement. That also usefully allows threats such as terrorism to be treated as a crime whilst being classed as a threat to national security, which it undoubtedly also is.

İCAD: Since our journal mainly focuses on the academic study of intelligence, we would like to ask questions about Intelligence Studies as an academic discipline. We know that you are also working on the development of intelligence as an academic field of study. In your opinion, what stages did intelligence studies go through from the day they started? What can you tell us about the history of intelligence studies in the UK? Can it be said that Intelligence Studies is a unique academic discipline today?

Prof. Sir David Omand: The origin of the academic study of intelligence lies in the work of the distinguished Cambridge history Prof. Christopher Andrew who with his colleague David Dilkes published in 1984 an influential book, *The Missing Dimension: Governments and Intelligence Communities in the Twentieth Century*. What this established is what Christopher describes as historical attention span deficit disorder (HASDD): historians had simply ignored secret intelligence as a factor influencing the events they were studying. Thus, how could Wellington's decisive victory over the French Army at Salamanca during the Penninsular war in 1812 be explained without knowing that on his staff was the talented cryptographer Major Scovill who cracked the Great Paris Cypher revealing the dispositions and intentions of the French commander? And how can the crucial 1940 battle of the Atlantic be explained without knowing that British cryptographers were reading the German Enigma cypher used by their

submarines? (and in parallel their US counterparts reading the Japanese Magic cypher). Even more striking, we have the example in 1944 of how a secret intelligence-based deception plan convinced the German High command that the main weight of Operation Overlord would fall on the Pas de Calais, leading them to hold back an armored Panzer Division from opposing the allied invasion force that had landed on the beaches of Normandy.

Examples like those led the UK government to commission official histories of intelligence during the Second World War (including the work on Enigma and on strategic deception) and release more intelligence related papers to national archives. Other scholars started to research the history of the intelligence agencies and their relationships, including the origins of the 5-eyes collaboration with the US, Australia, Canada and New Zealand. Others specialized in documenting the development of the different “INTs”; SIGINT, HUMINT, IMINT, GEOINT and so on. Others specialized in the relationships between different kinds of agency. University mathematicians now write about cryptanalysis and cyber security. Lawyers write about governance and legal regulation. The social construction of secret intelligence as a cultural phenomenon is examined by the post-modern sociologists. Now, the reading list for any intelligence studies course will have thousands of books and articles that can be consulted. Rather like geography, however, it is less a unique academic discipline and more the coming together of a set of disciplines that illuminate from different aspects what remains a very practical and useful human activity.

İÇAD: What then should be the purpose of intelligence studies in the academic field? What issues should intelligence researchers focus on to increase intelligence capabilities of the states? What are the main gaps in the literature?

Prof. Sir David Omand: Intelligence is a human attribute and activity that deserves academic study in all its aspects, for its own sake, like any field of inquiry some results can be of use for the practice of the subject, although that is not the primary purpose of most research, nor given the inherent limitations of official secrecy would that be possible. But looking into the past is possible and intelligence officers need to know the history of their craft and what led it to be the way it is today. As Winston Churchill is reported to have said: “The further back you look the further ahead you can see”. As for gaps, most of the available academic literature is anglophone in

origin. I encourage academics to look much wider, as is happening for example in France where there are now distinguished intelligence studies academics in a number of universities. Of course, as technology advances new fields of inquiry open up. The next is likely to be how intelligence communities are using machine learning algorithms and large language models.

İÇAD: We have another question parallel to the previous question. The development of artificial intelligence is one of the most discussed issues in the world. What do you think the relationship is between the development of artificial intelligence and intelligence processes? What are the advantages and possible negative consequences of artificial intelligence for intelligence agencies? What are the threats and opportunities created by the relationship between technology and intelligence today?

Prof. Sir David Omand: It is too early to say. History shows us how intelligence officers have been quick to exploit technological breakthroughs such as the electric telegraph, radio transmissions, microelectronics and the internet. Machine learning and AI are no different. The latest development, large language models, will I be sure be exploited, limited only by the ingenuity of our intelligence officers here and those of hostile states.

İÇAD: In addition to the education in universities, various organizations contribute to intelligence studies academically in the UK. Can you tell us about the developments in the UK in this regard?

Prof. Sir David Omand: There are several universities in the UK offering undergraduate, graduate (Masters) level and postgraduate (PhD) degrees in intelligence studies, or in related fields such as the study of international relations and terrorism of which intelligence studies forms a key part. The major think-tanks in London (including Royal United Services Institute (RUSI), The Royal Institute for International Affairs - Chatham House, the International Institute for Strategic Studies (IISS) and DEMOS) and north of the border the Scottish Council for Global Affairs (SCGA – a collaboration between the universities of Glasgow, Edinburgh and St Andrews) all sponsor research whose output inevitably contributes to aspects of intelligence studies. A good example is the work of my former colleague Nigel Inkster at IISS who has published in-depth studies of Chinese cyber intelligence, adding significantly to the academic literature.

İÇAD: You are also the first academic to study Social Media Intelligence (SOCMINT). After your study, more attention was given to SOCMINT, which means intelligence obtained from the analysis of social media data. Considering the big data produced by social media today, the place of social media in people's daily lives, and the methods of obtaining data from social media, should we consider SOCMINT as a subset of open-source intelligence (OSINT) or as a separate discipline independent from OSINT?

Prof. Sir David Omand: The answer is a separate discipline. In 2012 I co-authored with Jamie Bartlett and Carl Miller of the think tank Demos an article in *Intelligence and National Security*, "Introducing Social Media Intelligence (SOCMINT)". We wanted to highlight the way that the digital world had rapidly developed (Facebook in 2004, YouTube in 2005, Twitter in 2006) and could supply answers to intelligence and law enforcement questions. This was novel and did not fit easily into categories such as HUMINT, SIGINT or indeed OSINT. It deserved study in its own right. We highlighted that some sources could be treated as OSINT such as tweets (like opening a window and shouting opinions into the public square) but accessing a closed Facebook community through acquiring the password or role playing as a sympathizer to gain entry were covert intelligence activities for which proper authorization under existing laws would be required in the UK.

İÇAD: While we are talking about SOCMINT, we would like to ask you something about the public fear of being spied on social media. Do you feel that there has been an escalation of public fear of being spied on? Is this a case of increasing public paranoia or not?

Prof. Sir David Omand: Opinion polls in the UK show a consistent majority support (with minority dissent) for allowing our intelligence agencies access to modern digital methods for acquiring intelligence on their suspects, on the understanding this is done under the rule of law, is regulated with a system of warrants and independent judicial and Parliamentary oversight, and with ethical restraints to ensure that activity is only conducted when necessary and proportionate to the potential harms being posed by suspects. If there is increased public concern today it is, I suspect, over the monetization of their personal data for commercial gain by the unregulated internet giants who know more about us as individuals from our data than any intelligence or security agency could or ever should know.

İÇAD: What motivated you to write your precious book, *How Spies Think: Ten Lessons in Intelligence*? What is the main theme and the main message of this book that you want to convey to the reader?

Prof. Sir David Omand: I started writing this book after seeing how the UK Brexit referendum and the 2016 US Presidential election were being reflected in social media with a rising tide of half-truths and distortions to try to persuade us online of what we ought to think and want, and increasingly setting us at each other's throats. But we should not have to suffer those who blur, or even deny, the very nature of truth. No-one is entitled to their own alternative facts. So, my book is a manifesto for rational thinking of the kind that intelligence analysts conduct, and is also applicable to our personal decisions and to the world of business. When it comes to making a big decision, we have to bring together in our own head two different qualities of thought. On the one hand, rational analysis of the situation we are in and the options open, and on the other hand, what our values tell us we must do given our ambitions for what we want to achieve by our choice, or what outcomes we fear and wish to avoid. Both kinds of thought, the dispassionate and the impassioned, the "what is" and the values driven "what we hope will be", need to be understood and integrated if we are to make sound decisions. But without rationality we are lost.

İÇAD: Prof. Sir David Omand, a last question is about the future of intelligence. We know that you have a book chapter about this question, but what will the future of intelligence look like? What will be the threats, challenges, and opportunities for the states in the context of secret intelligence?

Prof. Sir David Omand: Each national jurisdiction will have to find their own answer. In the UK we have focused on creating a genuine intelligence community. We have retained separate agencies, with their own specialisms and legal standing, but they are now working together (the task force model) with staff moving between agencies to help each other to meet intelligence requirements. There may be a parallel with defence where we retain separate armed services, optimized to recruit, build capability and train in their environment – land, sea, air (and now space and cyber) but the delivery of military effect these days comes from their combining forces under a Joint Command. To be successful, intelligence communities will need to find answers, appropriate to their circumstances, of how to work across traditional boundaries: domestic and overseas; open and secret sources;

human and technical sources; intelligence and law enforcement; intelligence and evidence; from own sources and from overseas partnerships, and so on. The British intelligence community is stronger than before, in part because of it manages pragmatically across these boundaries, in part due to major investment in the new technologies, in part because of the close overseas relationships developed over the years since 9/11 and of course in part because of their combined effect (including in the case of the Security Service collocating regional headquarters with the police) and the establishment of joint organisations such as the Joint Terrorism Analysis Centre and the National Cyber Force.

İÇAD: Finally, what advice would you give to young academics who want to work in the field of secret intelligence?

Prof. Sir David Omand: Read deeply into the subject and stay grounded in the practice as well as the theory. If possible, stay away from well-tilled fields (quite enough has been written, for example, about Bletchley Park and the breaking of Enigma during the Second World War) and find unexplored pathways that prompt new research questions. A good example is the recent research by Helen Fry into previously untold stories of the key role women have played in secret intelligence (now published as *Women in Intelligence*)

İÇAD: Thank you for answering our questions. Is there anything you would like to add?

Prof. Sir David Omand: Only to recall the wise words of Sir Rodric Braithwaite, former UK Ambassador in Moscow and former chair of the Joint Intelligence Committee. He once compared secrets to sex: people get over-excited about both; most of us think that others get more than we do; some cannot get enough of either; both generate exaggerated claims which verge on fantasy; policymakers have exaggerated expectations of what intelligence can do; and in the end there is no essential difference between secret and open information in that our knowledge of the external world is always incomplete, fragmentary and will sometimes be wrong. Worth remembering...

SÖR DAVID OMAND GCB İLE SÖYLEŞİ: SOSYAL MEDYA İSTİHBARATI DİĞERLERİNDEN FARKLI VE BAĞIMSIZ BİR DİSİPLİNDİR

ÖZET

İstihbarat Araştırmaları ve Çalışmaları Dergisi (İÇAD) olarak King's College Londra Savaş Araştırmaları Bölümünde misafir öğretim görevlisi Sör David Omand ile bir söyleşiye¹ ev sahipliği yapmaktan büyük bir mutluluk duyduğumuzu ifade etmek isteriz. Profesör David Omand, Cambridge Üniversitesi ekonomi mezunudur. David Omand halen "İstihbarat ve Ulusal Güvenlik Dergisinin" yayın kurulu üyesidir. Omand Birleşik Krallık istihbarat analistlerine eğitim vermekten sorumludur. Aynı zamanda istihbarat çalışmaları alanında düzenli olarak lisans ve yüksek lisans düzeyinde dersler vermektedir. 11 Eylül'den sonra, ulusal terörizmle mücadele stratejisi ve "iç güvenlik" konularında Başbakanı karşı sorumlu olan ilk Birleşik Krallık Güvenlik ve İstihbarat Koordinatörü olarak atanmıştır. Omand, Yedi yıl boyunca Müşterek İstihbarat Komitesinde görev yaptı. 1997'den 2000 yılına kadar önce Devlet İletişim Merkezi Birleşik Krallık Sinyal İstihbaratı Ajansı (Government Communications Headquarters, the UK SIGINT Agency) Direktörü olarak ve ardından ise İçişleri Bakanlığı Daimi Sekreteri görevini yürüttü. Daha önce Savunma Bakanlığında Politikadan Sorumlu Dışişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı olarak ve Falkland İhtilafı süresince Savunma Bakanı Baş Özel Sekreteri olarak görev yaptı. Omand ayrıca, üç yıl boyunca NATO Brüksel'de Birleşik Krallık Savunma Müşavirliği görevini yürüttü.

Omand'ın bir dizi bilimsel makalesi ve dört kitabı yayımlanmıştır. Bu çalışmalar sırasıyla: Devleti Korumak (London: Hurst/Columbia, 2010); Mark Phythian ile birlikte İlkeli Casusluk: Gizli İstihbaratın Etiği, (Oxford/Georgetown University Press, 2018); Casuslar Nasıl Düşünür: Gizli İstihbaratta 10 Ders (Londra: Penguin Viking 2020) ve son olarak Bir Krizden Nasıl Kurtuluruz: Dayanıklılık ve Felaketten Kaçınma Dersleri (Londra: Penguin Viking, 2023) isimli çalışmalarıdır. İlk defa sosyal medyanın istihbarat amacıyla potansiyel kullanımını analiz eden, "Sosyal Medya İstihbaratı" adlı çalışmanın ortak yazarıdır. "Dijital İstihbarat ve Onu Yönetmek için Gereken Normlar" (Londra, 2015) başlıklı makalesi, Carl Bildt'in Küresel İnternet Yönetim Komisyonu (2015) sonuç raporunun şekillenmesinde önemli bir rol oynadı. David Omand, Birleşik Krallık Başbakan Yardımcısı tarafından görevlendirilen ve Kasım 2016 tarihli Soruşturma Yetkileri Yasası'nın kabul edilmesine katkıda bulunan RUSİ Bağımsız Gözetim İncelemesi grubunun bir üyesi olarak da görev yaptı. Ayrıca kendisi "İnsansız Hava Araçlarının Güvenlik Uygulamaları" (Birmingham, 2014) başlıklı incelemeye de başkanlık ederek, insansız hava araçlarının kullanımına ilişkin İngiliz politikasının gelişimine önemli bir katkıda bulundu. İstihbarat ve güvenlik konularına ilişkin akademik çalışmalara yaptığı katkı, geniş çapta kabul gördü. Birmingham Üniversitesi ve Glasgow Üniversitesinden Fahri Doktora unvanı almasının yanında Corpus Christi College Cambridge'in de fahri üyesidir.

Sör David Omand, kamu hizmetinden emekli olduktan sonra açık üniversitede matematik ve teorik fizik okudu ve birinci sınıf onur derecesi ile ödüllendirildi. Kendisi Royal United Services Institute Seçkin Üyesi ve bu kurumun yayımladığı derginin yayın kurulu üyesi olarak güvenlik politikaları alanında katkıda bulunmaya devam etmektedir. Omand televizyonda, radyoda ve medyada güvenlik konularıyla ilgili ulusal tartışmalara sık sık katkıda bulunmaktadır. Halen yenilikçi siber teknoloji şirketlerini destekleyen küresel bir yatırımcı olan Paladin Capital Group'un kıdemli danışmanı olarak görevini sürdürmektedir.

Anahtar Kelimeler: *İstihbarat, İstihbarat Çalışmaları, Teknoloji ve İstihbarat, Sosyal Medya İstihbaratı, İstihbaratın Geleceği.*

¹ Bu söyleşi 16 Temmuz 2023 tarihinde çevrimiçi olarak e-posta aracılığı ile Erol Başaran BURAL tarafından gerçekleştirilmiştir. Söyleşi Erol Başaran BURAL ve Hatice VAROL DAĞDELEN tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Söyleşide ifade edilen görüş ve düşünceler konuşmacıya aittir.

İÇAD: Prof. Omand, öncelikle İstihbarat Araştırmaları ve Çalışmaları Dergisi'nin (İÇAD) röportaj talebini kabul ettiğiniz için teşekkür ederiz. İstihbaratın genel kabul görmüş bir tanımının olmadığını biliyoruz. İstihbaratın tanımı ülkeden ülkeye, organizasyondan organizasyona ve hatta kişiden kişiye farklılık gösterebilmektedir. Tüm bu gerçekleri göz önüne aldığımızda istihbaratı sizin nasıl tanımladığınızı merak ediyoruz. Sizce istihbarat nedir ve ne değildir?

Prof. Sör David Omand: İnsanoğlu için istihbarat evriminin, atalarımıza sağladığı hayatta kalma yeteneği nedeniyle değerli olduğunu düşünmek hoşuma gidiyor. Ava çıktığımızda ilerideki bir çalıktan bir ses geliyor. Avcı, bunun kendisinin akşam yemeği mi olacağına karar vermeli. Yoksa avcı mı onun akşam yemeği olacaktır? Günümüzde de istihbaratın temel amacı aynıdır: Karar alıcının karşılaşılabileceği tehlikeler konusundaki bilgisizliğini azaltarak, karar almayı geliştirmek.

Bilgisizliğimizi azaltmak için kullanabileceğimiz, her ne kadar bazılarının elde edilmesi biraz uzmanlık gerektirebilse de, çok büyük miktarda veri içeren ve açık kaynak denilen bilgiye erişimimiz var. Bir istihbarat analistinin kullandığı bilgilerin belki de %80 ile 90'ı bu türden yani açık kaynağa aittir. Ancak resmin diğer tarafında bizim için kolayca erişilemeyen hayati bir kısım kalıyor ve bu kısımda bize zarar vermek isteyenlerin sahip olmamızı istemedikleri sızılardan oluşuyor. Bu sızılarını ele geçirmemizi engellemek için hasımlarımız büyük çaba harcıyorlar. Bazı durumlarda bizi bu sızılarını ele geçirmeyi denemekten dahi caydırmak için çok şiddetli yöntemlere başvuruyorlar (Rusya'nın Birleşik Krallık'ta eski KGB ajanı Alexander Litvenenko'yu Polonyum 210 kullanarak zehirlenmesi ve Rus Askeri İstihbaratında görevli Albay Sergei Skripal ve kızının Salisbury'de yasaklı sinir gazı Novichok kullanılarak öldürülmesi olayında olduğu gibi).

Bu tanımlamalardan iki önemli sonuç çıkmaktadır. Birincisi, sırrı elinde bulunduran kişinin kararlı iradesinin aşılması ve sırrın çalınması için etik risklerin alınması gerektiğidir. Bundan kolay kolay vazgeçmeyeceklerdir. İkincisi, hangi tehditlere karşı hangi kaynakların ve yöntemlerin kullanıldığı derin bir sır olarak kalmalıdır. Aksi takdirde hedefler dikkatimizden kaçabilmektedir. "Gizli dünya asla tamamen şeffaf olamaz".

İÇAD: Özgeçmişinizde özetlemeye çalıştığımız gibi, hem istihbarat üretme hem de bu istihbaratı kullanma yönünde üst düzey görevleriniz oldu. Bu nedenle bu alana katılmak ve kariyer yapmak isteyen gençler için büyük

önem taşıyan bir soruyu sormak istiyoruz. Sizce istihbarat çalışmalarına en uygun kişi kimdir? Bu kişiler hangi özelliklere sahip olmalıdırlar?

Prof. Sör David Omand: Etkili bir istihbarat topluluğunun en büyük gereksinimi; beklenmedik durumlarda yeni çözümler üretmek, zor sorunları çözebilen birinci sınıf zihin çeşitliliğine sahip olmaktır. Birleşik Krallık istihbarat topluluğu, birçok disiplinden akademisyenleri, askerleri ve profesyonel istihbarat görevlilerini bir arada çalışmak üzere görevlendirdiği İkinci Dünya Savaşı sırasında iyi bir hizmet verdi. Bunun bir örneği, Cambridge Üniversitesinden Alan Turing'in Bletchley Park'ta Alman Başkomutanlığı tarafından kullanılan şifreleri çözmeye yardımcı olan ilk gerçek bilgisayarı icat etmesiydi.

Arayacağım ikinci özellik, ülkenin sırlarının korunmasını da içeren kamu hizmetine gönülden bağlılıktır. Oldukça yetenekli gençlerin bir kısmı kariyerlerinin onlara tanınma, şöhret ve zenginlik getirdiğini ya da getirmesi gerektiğini düşünüyorlar: “Gizli Dünyanın” onlar için uygun olması pek mümkün değildir. Elbette bütün bu özellikler, tek bir kalıba bağlı değildir. Bir insan istihbaratı teşkilatının; dışa dönük, inisiyatif alan, denetim olmadan çalışabilen, kendiliğinden iş görebilen, zor öğrenilen lisanlarda iyi olan ve çoğunlukla yurtdışındaki zor yerlerde geçirilen bir kariyerden keyif alabilecek bireylere ihtiyacı vardır.

İç güvenlik servisleri daha ziyade farklı yeteneklerin bileşimini ararlar. Bunun içerisinde araştırmacı bir ekibin parçası olarak uyum içinde çalışabilmek de bulunmaktadır. Teknik istihbarat servisleri ise matematikçiler, bilgisayar mühendisleri ve kod yazıcılar ile yapay zekâ analistlerini tercih edeceklerdir. Analiz büroları; merak eden ve bulgulara saygı duyan birinci sınıf araştırmacı ve akademisyenlerle çalışmak isterler. Yetenek çeşitliliği için bolca farklı alan bulunmaktadır.

İÇAD: Soğuk Savaşın sona ermesinden bu yana hem uygulayıcı hem de koordinatör olarak istihbarat faaliyetlerini yakından takip etme fırsatınız oldu. Soğuk Savaş Dönemi ile günümüz dünyasını karşılaştırdığınızda istihbarat faaliyetleri açısından temel benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?

Prof. Sör David Omand: Bu, pek çok cevabı olan oldukça ilginç bir soru. İstihbarat isteklerinin geçmişine baktığımızda, Soğuk Savaşın sonunda eski Varşova Paktı ülkelerinin NATO'ya girişini, Almanya'nın yeniden birleşmesini ve Doğu Almanya'da konuşlu Sovyet Güçlerinin geri çekilmesini gördük. Ardından Birleşik Krallık'ın istihbarat öncelikleri

önemli ölçüde değişti ve Batı Avrupa'daki istihbarat toplama istasyonları kapatıldı. İstihbarat isteklerinin odak noktası, terörle mücadele, nükleer silahların yayılmasına karşı küresel mücadele, uyuşturucu kaçakçılığı, korsanlık ve insan kaçakçılığı da dâhil olmak üzere suç örgütlerinin tespit edilmesi ve bunlara karşı mücadelede polis teşkilatının desteklenmesine dönüştü. Yüzyılın ilk yıllarında ise siber güvenlik ve bilgi güvenliğine yönelik istihbarat istekleri yüksek öncelikli istekler olarak listeye eklendi. İstekler genellikle hedeflenen bireyler hakkında istihbarata yönelikti: bu şahısların kimlikleri, ilişkileri, konumları, hareketleri, finans trafiği ve niyetleri.

Bu istekler, bireyler hakkında kişisel bilgilerin aranacağı “en doğal yer” haline gelen internetin ve sosyal medyanın ticari gelişimiyle de örtüşmektedir. El Kaide'den ve daha sonra DEAŞ'tan kaynaklanan terörist tehdit büyüdükçe batı istihbaratı, terör örgütlerini ortaya çıkarmak ve onların planlarını bozmak için önleyici terörizmle mücadele istihbaratına odaklandılar. Artık şimdilerde devletlerarası tehditlerin artması ve Avrupa'da büyük bir savaş yaşanmasıyla birlikte talepler “geleneksel” askeri istihbarata döndü.

Ancak günümüzün kaynakları da elbette çok farklıdır. Bunlar arasında dijitalleştirilmiş görüntüler, mobil cihaz dinlemesi ve analist için birden fazla açık ve sınıflandırılmış kaynağı bir araya getirebilecek yapay zekâ destekleri yer almaktadır. Batılı istihbarat toplulukları için, bu istek ve arz değişiklikleri arasındaki dinamik etkileşime ek olarak, vatandaşların kişisel verilerini korumak amacıyla artık demokrasiler tarafından dayatılan yasal ve etik kısıtlamalara (özellikle gereklilik ve orantılılık konusundaki ısrarlara) sahibiz. Bu durum, bu tür tereddütleri olmayan rakiplerimizle aramızda bir asimetri yaratmaktadır.

İÇAD: Peki sizce 11 Eylül saldırıları gibi bir “sürprizle” karşılaşmamak için ülkelerin istihbarat servisleri ne yapmalı?

Prof. Sör David Omand: ABD 11 Eylül Komisyonu, ikaz paradoksu hakkında şunları yazdı: “Noktalar doğru bir şekilde birleştirilmiş olsa bile, krizi durdurmak için çok geç olabilirdi. Çünkü bizzat krizin kanıtları mevcut olsa bile önleyici müdahaleyi politik olarak haklı çıkarmak çok zor olabilirdi.” Benim cevabımın ise birkaç bölümü var. Öncelikle istihbarat topluluğu hem açık hem de gizli kaynaklardan durumsal farkındalık oluşturma konusunda daha iyi hale gelmelidir. Daha sonra neyin olacağına

ve neden olacağına dair güvenilir bir açıklama getirmelidir (bu zor bir adım ve birçok hatanın kaynağıdır). Ardından farklı varsayımlara dayanarak yakın gelecekte olayların nasıl olabileceğini tahmin etmelidir.

Ayrıca analistler, gelecekteki tehditleri azaltmak amacıyla gelecekte günümüze doğru çalışarak potansiyel problemlere ilişkin stratejik ikazlarda bulunarak politika yapıcılara yardımcı olabilmektedirler. Bunlar “Casuslar Nasıl Düşünür” isimli kitabımda da bahsettiğim adımlar. Analizden elde edilen bu dört çıktıyı ben “DATS” şeklinde kısaltıyorum: “Durumsal Farkındalık”, “Açıklama”, “Tahmin” ve “Stratejik Bildirim”. İlk üçü, yakın geçmişten geleceğe doğru çalışan Bayes çıkarımını oluşturmaktadır. Stratejik ikaz ise gelecekte günümüze doğru ters şekilde çalışmaktadır. Bütün bunlarla birlikte, istihbarat ve politika toplulukları arasında gerçeklerin konuşulabileceği ve ikazların dikkate alınabileceği bir güven ilişkisinin de olması gerekmektedir.

İÇAD: 2002 yılında Birleşik Krallık’ın ilk “Güvenlik ve İstihbarat Koordinatörü” olarak atandınız. Böyle bir koordinasyon mekanizmasının diğer ülkeler açısından da gerekli olduğunu düşünüyor musunuz?

Prof. Sör David Omand: Evet, bir istihbarat topluluğunu teşkil eden bileşenlerin, modernizasyon ve fırsatların birlikte değerlendirilmesi için üst düzey bir yetkilinin güçlü bir merkezi koordinasyonu altında birlikte hareket etmesinin gerekli olduğunu düşünüyorum. Eski görevimin sorumlulukları artık Birleşik Krallık Ulusal Güvenlik Danışmanının yetkileri genişletilerek onun sorumluluğuna verildi. Ancak koordinasyon ilkesi devam ediyor. Koordinasyon elbette yönlendirmeden farklı ve Birleşik Krallık kurumlarının başkanları gerektiğinde Başbakan’a erişim haklarını saklı tutuyorlar. İç istihbarat servisinden (MI5) sorumlu İçişleri Bakanı, Dış İstihbarat Servisinden (MI6) ve Devlet İletişim Kurumundan (Government Communications Headquarters / GCHQ) sorumlu Dışişleri Bakanı, savunma istihbaratından sorumlu Savunma Bakanına karşı yasal sorumluluklarını da sürdürmektedirler. ABD’nin de bu kapsamda Ulusal İstihbarat Direktörü bulunmaktadır.

İÇAD: Size verilen görevlerden yola çıkarak istihbarat ve güvenlik arasındaki koordinasyonun öneminden bahsedebilir misiniz?

Prof. Sör David Omand: Birleşik Krallık’ın gizli servis mevzuatı, gizli servislerin işlevlerini ortaya koymaktadır. Örneğin MI6 örneğinde “Britanya Adaları dışında yaşayan şahısların eylemleri veya niyetleri hakkında bilgi

elde etmek, bu kişilerin eylemleri veya niyetleriyle ilgili diğer görevleri yerine getirmek (ancak bunun yalnızca Majestelerinin Hükümetinin savunma ve dış politikaları çerçevesinde ulusal güvenliğin korunması şartıyla) veya dış tehditlere karşı Birleşik Krallık'ın ekonomik refahını korumak ya da suçun önlenmesi veya tespitine destek olmak için yapılabileceği" belirtiliyor.

Yani Birleşik Krallık için istihbarat ve güvenlik aynı madalyonun iki yüzüdür. Bu nedenle Birleşik Krallık istihbarat topluluğunun amaçlarından birisi polisin suçu önleme ve tespit etme çalışmalarını desteklemektir. Birleşik Krallık, bazı Avrupalı Parlamentolarının (Avrupa Birliği Antlaşması çerçevesinde) ulusal güvenlik ile kolluk kuvvetleri arasında ısrar ettiği katı ayrımı kabul etmemektedir. Uluslararası terör örgütlerinin; narkotik suçlar, kara para aklama, yaptırımlardan kaçınma ve insan kaçakçılığı yapmaları, ayrıca kitlesel siber "soygun" yapmayı amaçlayan fidye gruplarının varlığından dolayı İngiliz yaklaşımının fazlasıyla haklı olduğuna inanıyorum. Bu tür ciddi sınır ötesi tehditlere ancak kolluk kuvvetlerini destekleyen modern istihbaratın tüm yeteneklerinin ve yöntemlerinin kullanılmasıyla karşılık verilebilir. Bu aynı zamanda terörizm gibi tehditlerin bir suç olarak ele alınmasına ve aynı zamanda ulusal güvenliğe yönelik bir tehdit olarak sınıflandırılmasına da faydalı bir şekilde olanak tanımaktadır.

İÇAD: Dergimiz ağırlıklı olarak istihbarat kapsamında akademik çalışmalara odaklandığından, akademik bir disiplin olarak istihbarat çalışmaları hakkında da sorular sormak istiyoruz. Ayrıca sizin akademik bir çalışma alanı olarak istihbaratın geliştirilmesi konusunda da çalıştığınızı biliyoruz. Sizce istihbarat çalışmaları, başladığı günden bu yana hangi aşamalardan geçti? Birleşik Krallık'taki istihbarat çalışmalarının tarihi geçmişi hakkında bize neler söyleyebilirsiniz? İstihbarat çalışmalarının günümüzde kendine özgü bir akademik disiplin olduğu söylenebilir mi?

Prof. Sör David Omand: İstihbaratla ilgili akademik çalışmaların kökeni, Cambridge tarih Prof. Christopher Andrew'un meslektaşı David Dilkes ile birlikte 1984'te yayımladıkları "The Missing Dimension: Governments and Intelligence Communities in the Twentieth Century" isimli seçkin çalışmaya dayanmaktadır. Bu çalışmanın ortaya koyduğu temel şey, Christopher'ın "Tarihsel Dikkat Aralığı Eksikliği Bozukluğu" (TDAEB) olarak tanımladığı şeydir. Buna göre tarihçiler, üzerinde çalıştıkları olayları etkileyen bir faktör olarak istihbaratı görmezden gelmişlerdir. Dolayısıyla, Wellington'un 1812'de Yarımada Savaşı sırasında Salamanca'da Fransız Ordusuna karşı kazandığı kesin zafer, Wellington'un ekibinde yer alan yetenekli kriptograf

Binbaşı Scovill'in Büyük Paris şifresini kırarak Fransız komutanın muharebe düzenleri ve niyetlerini ortaya çıkardığını bilmeden nasıl açıklanabilir? İngiliz kriptografların Alman denizaltıları tarafından kullanılan Enigma şifresini okuduklarını ve buna paralel olarak ABD'li mevkidaşlarının Japon Sihirli şifresini okuduklarını bilmeden, 1940'taki kritik Atlantik savaşı nasıl açıklanabilir? Ayrıca, 1944'te istihbarata dayalı bir aldatma planının, Alman Başkomutanlığını, Overlord Operasyonunun ana ağırlığının Pas de Calais'e bölgesine denk geleceğine ve bir zırhlı Panzer Tümeninin Normandiya sahillerine çıkan müttefik kuvvetlere saldırmasını engellemeye yönlendireceğine nasıl ikna ettiğine dair daha da çarpıcı bir örneğimiz var.

Bunlara benzer örnekler, Birleşik Krallık Hükümetinin Enigma ve stratejik aldatma çalışmaları da dâhil olmak üzere İkinci Dünya Savaşındaki resmi istihbarat tarihi ile istihbarat hakkında ulusal arşivlerde daha fazla belge yayınlamasına yol açtı. Diğer akademisyenler ise ABD, Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda ile "5 Göz İttifakının" kökenleri de dâhil olmak üzere, istihbarat teşkilatlarının tarihi ve aralarındaki ilişkileri araştırmaya başladılar. Bazı araştırmacılar sinyal istihbaratı, insan istihbaratı, görüntü istihbaratı ve coğrafi istihbarat gibi farklı istihbarat çeşitlerinin gelişimi konusunda uzmanlaştılar. Bazıları ise farklı servisler arasındaki ilişkiler konusunda uzmanlaştı. Matematikçiler kripto analiz ve siber güvenlik hakkında, hukukçular ise yönetim ve yasal düzenleme hakkında yazıyorlar. İstihbaratın kültürel bir olgu olarak sosyal inşası post-modern sosyologlar tarafından inceleniyor. Günümüzde herhangi bir istihbarat çalışmaları dersinin okuma listesine konulabilecek binlerce kitap ve makale var. Ancak şu an istihbarat tıpkı coğrafya gibi, benzersiz bir akademik disiplinden ziyade, olayları farklı yönlerden aydınlatan bir dizi disiplinin bir araya gelmesinden meydana gelen bir disiplindir.

İÇAD: Peki akademik alanda istihbarat çalışmalarının amacı ne olmalıdır? Devletlerin istihbarat kabiliyetlerini artırmak için istihbarat araştırmacıları hangi konulara odaklanmalıdır? Literatürdeki temel boşluklar nelerdir?

Prof. Sör David Omand: İstihbarat, tüm yönleriyle akademik çalışmayı hak eden bir beşeri faaliyet olup herhangi bir araştırma alanında olduğu gibi, bazı sonuçlar konunun pratiği için faydalı olabilir. Ancak geçmişe bakmak mümkün olup, istihbarat görevlilerinin kendi zanaatlarının tarihini ve onu bugün bu hale getiren şeyin ne olduğunu bilmek de haklarıdır. Winston Churchill'in söylediği gibi: "Ne kadar geriye bakarsanız, o kadar ileriye görebilirsiniz".

Literatürdeki boşluklara gelince, mevcut akademik literatürün çoğu İngilizce kökenlidir. Akademisyenleri çok daha geniş bakmaya teşvik ediyorum, örneğin Fransa’da olduğu gibi, artık birçok üniversitede istihbarat çalışmaları alanında seçkin akademisyenler bulunmaktadır. Elbette teknoloji ilerledikçe yeni araştırma alanları da açılmaktadır. Bir sonraki adım muhtemelen istihbarat topluluklarının makine öğrenmesi algoritmalarını ve büyük dil modellerini nasıl kullandığı ile ilgili olacaktır.

İÇAD: Bir önceki soruya paralel bir sorumuz daha var. Yapay zekânın gelişimi dünyada en çok tartışılan konuların başında geliyor. Yapay zekânın gelişimi ile istihbarat süreçleri arasındaki ilişki sizce nedir? Yapay zekânın istihbarat teşkilatları açısından avantajları ve olası olumsuz sonuçları nelerdir? Günümüzde teknoloji ile istihbarat arasındaki ilişkinin yarattığı tehditler ve fırsatlar nelerdir?

Prof. Sör David Omand: Bunu söylemek için henüz çok erken. Tarih bize istihbarat görevlilerinin telgraf, radyo, mikro-elektronik ve internet gibi teknolojik buluşlardan ne kadar hızlı yararlandığını gösteriyor. Makine öğrenmesi ve yapay zekâ da bunlardan farklı değildir. En son gelişmelerden, yalnızca bizim değil, düşman devletlerin istihbarat görevlilerinin de yararlanılacağından eminim.

İÇAD: Birleşik Krallık’taki üniversitelerdeki eğitimin yanı sıra çeşitli kuruluşlar da istihbarat çalışmalarına akademik olarak katkı sağlıyorlar. Bu konuda İngiltere’deki gelişmelerden bahsedebilir misiniz?

Prof. Sör David Omand: Birleşik Krallık’ta istihbarat çalışmaları alanında veya uluslararası ilişkiler ve terörizm çalışmaları gibi istihbarat çalışmalarının anahtarını oluşturduğu ilgili alanlarda lisans, yüksek lisans ve doktora dereceleri sunan birçok üniversite bulunmaktadır. Kraliyet Birleşik Hizmetler Enstitüsü (RUSI), Kraliyet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü - Chatham House, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (IISS) ve DEMOS dâhil olmak üzere Londra’daki başlıca düşünce kuruluşları ve İskoç Küresel İlişkiler Konseyi (SCGA) istihbarat çalışmalarına bazı yönlerden katkıda bulunan tüm araştırmaları desteklemektedirler. Bunun bir örneği, IISS’deki eski meslektaşım Nigel Inkster’in Çin siber istihbaratına ilişkin derinlemesine çalışmalar yayınlayarak akademik literatüre önemli katkı sağlayan çalışmasıdır.

İÇAD: Siz aynı zamanda “Sosyal Medya İstihbaratı” alanında çalışan ilk akademisyensiniz. Çalışmanızın ardından sosyal medya verilerinin

analizinden elde edilen istihbarat anlamına gelen sosyal medya istihbaratına daha fazla önem verildi. Günümüzde sosyal medyanın ürettiği büyük veri, sosyal medyanın insanların günlük hayatındaki yeri ve sosyal medyadan veri elde etme yöntemleri dikkate alındığında, sosyal medya istihbaratını açık kaynak istihbaratının bir dalı olarak mı yoksa ayrı bir disiplin olarak mı düşünmeliyiz? Sosyal medya istihbaratı açık kaynak istihbaratından bağımsız bir disiplin mi?

Prof. Sör David Omand: Cevap: ayrı bir disiplin. 2012’de DEMOS isimli düşünce kuruluşundan Jamie Bartlett ve Carl Miller ile birlikte İstihbarat ve Ulusal Güvenlik dergisinde “Sosyal Medya İstihbaratına Giriş” başlıklı bir makale yazdım. Dijital dünyanın nasıl hızla geliştiğini (2004’te Facebook, 2005’te YouTube, 2006’da Twitter) ve sosyal medya istihbaratıyla kamu düzenine destek sağlanabildiğini vurgulamak istedik. Sosyal medya istihbaratı yeni bir şeydi ve insan istihbaratı, sinyal istihbaratı veya açık kaynak istihbaratı gibi diğer kategorilere uymuyordu. Bu nedenle ayrı bir disiplin olarak kendi başına bir incelemeyi hak ediyordu. Bu çalışmamızda; Tweetler gibi bazı sosyal medya kaynaklarının açık kaynak olarak nitelenebileceğini (pencereyi açarak görüşlerini bağırarak bildirmek gibi) ancak kapalı bir Facebook topluluğuna Birleşik Krallık mevcut yasaları uyarınca uygun yetkilendirmenin gereklilikleri altında erişmenin veya giriş için sempatican rolü oynamanın gizli istihbarat faaliyetleri olduğunu vurguladık.

İÇAD: Sosyal medya istihbaratından bahsederken, kamuoyunun sosyal medya üzerinden casusluğa maruz kalması korkusuyla ilgili bir şey sormak istiyoruz. Siz bu korkunun arttığını düşünüyor musunuz? Sizce bu korku, toplumsal paranoyanın artmasıyla ilgili bir durum mu, değil mi?

Prof. Sör David Omand: Birleşik Krallık’taki kamuoyu yoklamaları, istihbarat teşkilatlarımızın şüpheliler hakkında istihbarat elde etmek amacıyla modern dijital yöntemlerle veriye erişmesine izin verilmesi konusunda büyük bir desteğinin olduğunu gösteriyor. Tabi ki bunun hukukun üstünlüğü çerçevesinde yapıldığı anlayışına dayalı olarak, faaliyetin yalnızca gerekli olduğunda ve şüphelilerin yol açabileceği potansiyel zararlarla orantılı olarak yürütülmesini sağlamak için izinler, bağımsız adalet, parlamento denetimi ve etik kısıtlamalarla düzenlenmektedir. Bugün kamuoyunda artan bir endişe varsa, bu durumun hakkımızda herhangi bir istihbarat veya güvenlik kurumunun bilebileceğinden daha fazlasını bilen ve kişisel verileri ticari kazanç

amacıyla kullanan denetimsiz internet devlerinden kaynaklandığından şüphe ediyorum.

İÇAD: Sizi “Casuslar Nasıl Düşünür: İstihbaratta On Ders” adlı değerli kitabınızı yazmaya iten neden neydi? Bu kitabın okuyucuya iletmek istediğiniz ana tema ve ana mesajı nedir?

Prof. Sör David Omand: Bu kitabı, Birleşik Krallıktaki Brexit referandumunun ve 2016 ABD Başkanlık seçimlerinin sosyal medyaya nasıl yansıdığı, bizi ne yapmamız gerektiğine dair yarı gerçeklerle çarpıtmalar vasıtasıyla internette ikna etmeye çalışan bir etkileme dalgasını gördükten sonra başladım. Ancak gerçeğin doğasını bulanıklaştıran, hatta inkâr edenlere katlanmak zorunda kalmamalıyız. Hiç kimsenin kendi alternatif gerçeklerini kabule zorlamaya hakkı yoktur. Dolayısıyla kitabım, istihbarat analistlerinin yürüttüğü türden rasyonel düşünmenin bir manifestosudur ve aynı zamanda kişisel kararlarımıza / iş dünyasına da uygulanabilir. Konu büyük bir karar vermeye geldiğinde, iki farklı düşünce niteliğini kendi zihnimizde bir araya getirmeliyiz. Bir yanda içinde bulunduğumuz durumun ve açık seçeneklerin rasyonel analizi, diğer yanda tercihimizle neyi başarmak istediğimize dair hırslarımız göz önüne alındığında değerlerimizin bize ne yapmamız gerektiğini söylediği ya da hangi sonuçlardan korktuğumuz ve kaçınmak istediğimiz. Eğer doğru kararlar alacaksak, her iki düşünce türü de, yani tarafsız ve tutkulu, “nedir” ve “ne olacağını umduğumuza” dayalı değerler anlaşılmalı ve bütünleştirilmelidir. Ama rasyonellik olmazsa kayboluruz.

İÇAD: Prof. Sör David Omand, son bir soru da istihbaratın geleceğiyle ilgili. Bu soruyla ilgili bir kitap bölümünüz olduğunu da biliyoruz. Sizce istihbaratın geleceği nasıl olacak? İstihbarat bağlamında devletlerin karşılaşacağı tehditler, zorluklar ve fırsatlar sizce neler olacak?

Prof. Sör David Omand: Her ulusal hükümet kendi cevabını bulmak zorunda kalacak. Birleşik Krallık'ta gerçek bir istihbarat topluluğu yaratmaya odaklandık. Kendi uzmanlıkları ve yasal konumları olan ayrı teşkilatları elimizde tuttuk. Bu teşkilatlar artık görev gücü modeli adı altında istihbarat gereksinimlerini karşılamak için birbirlerine yardım ederek ve personeli birbirleri arasında değiştirerek birlikte çalışıyorlar. Kara, deniz, hava ve şimdi de uzay ile siber ortamında; personel alımı, yetenek geliştirme ve eğitim için optimize edilmiş ayrı silahlı hizmetlerimizi muhafaza ettiğimiz savunma ile bir paralellik olabilir, ancak günümüzde askeri etkinin

sağlanması bunların birleşiminden kaynaklanmaktadır. Başarılı olmak için istihbarat topluluklarının sınırların ötesinde nasıl çalışılacağına dair kendi koşullarına uygun yanıtlar bulması gerekecektir: yurtiçi ve yurtdışı; açık ve gizli kaynaklar; insan ve teknik kaynaklar; istihbarat ve kanun yaptırımı; istihbarat ve kanıt; kendi kaynaklarından ve yurtdışı ortaklıklardan vb.

Birleşik Krallık istihbarat topluluğu, kısmen yeni teknolojilere yapılan büyük yatırımlar nedeniyle, kısmen de 11 Eylül'den bu yana yıllar içinde geliştirilen denizaşırı ilişkiler nedeniyle elbette ki eskisinden daha güçlüdür. Birleşik Krallık, Ortak Terörizm Analiz Merkezi ve Ulusal Siber Güç gibi ortak örgütlerin kurulması nedeniyle bu güce sahip oldu.

İÇAD: Son olarak istihbarat alanında çalışmak isteyen genç akademisyenlere ne gibi tavsiyelerde bulunursunuz?

Prof. Sör David Omand: Konuyu derinlemesine okuyun ve teorinin yanı sıra pratiğe de bağlı kalın. Mümkünse, iyi işlenmiş alanlardan uzak durun. Örneğin, Bletchley Park ve İkinci Dünya Savaşı sırasında Enigma şifresinin kırılması hakkında yeterince şey yazıldı. Yeni araştırma sorularına yol açan keşfedilmemiş yollar bulun. Bunun iyi bir örneği, Helen Fry'ın, kadınların istihbaratta oynadığı kilit role ilişkin daha önce anlatılmamış hikâyeler üzerine yaptığı "İstihbaratta Kadınlar" ismiyle yayınlanan son çalışmasıdır.

İÇAD: Sorularımızı yanıtladığınız için teşekkür ederiz. Eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Prof. Sör David Omand: Sadece Birleşik Krallık'ın eski Moskova Büyükelçisi ve Ortak İstihbarat Komitesinin eski başkanı Sör Rodric Braithwaite'in sözlerini hatırlamak isterim. Bir keresinde sırları ilişkiye benzetmişti: İnsanlar her iki konuda da aşırı heyecanlanıyor. Çoğumuz başkalarının bizden daha fazlasını aldığını düşünürüz; bazıları ikisine de doyamaz; her ikisi de fanteziye varan abartılı iddialar üretir, politika yapımcılar istihbaratın neler yapabileceğine dair beklentileri abartır; ve sonuçta gizli ve açık bilgi arasında temel bir fark yoktur; çünkü dış dünyaya ilişkin bilgimiz her zaman eksik, parçalı ve bazen yanlış olacaktır. Hatırlamaya değer.

INTERVIEW WITH PETER GILL: CONCEPTUAL AND THEORETICAL WORK IN INTELLIGENCE STUDIES IS VERY IMPORTANT

ABSTRACT

Journal of Intelligence Research and Studies (İÇAD) is pleased to host an interview¹ with Peter Gill. He has degrees in government and politics from the universities of London and Essex. His main career was in teaching, with an interlude when he acted as a research and information officer for the Merseyside Police Authority (1983-86). He was previously Professor of Politics and Security at Liverpool John Moores University and Research Professor in Intelligence Studies at the University of Salford. He wrote *Policing Politics* (Cass, 1994), *Rounding Up the Usual Suspects* (Ashgate, 2000), and *Intelligence Governance and Democratization: A Comparative Analysis of the Limits of Reform* (Routledge, 2016). He has also co-authored *Intelligence in an Insecure World* (3rd edition, Polity, 2018) and *Democratization of Intelligence* (Routledge, 2015). He has written over 40 articles for academic journals and contributed to workshops and seminars on intelligence and democracy in Argentina, Brazil, and Indonesia, as well as many East and Southeast European countries. His continuing work focuses on the organization, control, and oversight of police and security intelligence agencies. In 2022, the Intelligence Studies Section of the International Studies Association named him their Distinguished Scholar.

Keywords: *Intelligence, Intelligence Cycle, Intelligence Studies, Counter-terrorism Intelligence, Social Media Intelligence.*

İÇAD: First of all, thank you for accepting the interview request from the Journal of Intelligence Research and Studies (İÇAD). As you say in one of your articles, more energy has been devoted to the question of what is "intelligence" than what is "intelligence studies." How do you define intelligence studies? Is intelligence studies a discipline or not? What should be the purpose of intelligence studies in the academic field? Who is intelligence studies for? What issues should intelligence researchers focus on to increase the intelligence capabilities of the states? What are the main gaps in the literature?

Peter Gill: Intelligence Studies (IS) is simply any form of research, analysis or scholarship examining security intelligence. IS covers a broad field which is populated mainly by practitioners (and ex-practitioners), academic

¹ This interview was held by e-mail on September 17, 2023, by Erol Başaran BURAL. The interview was translated into Turkish by Serhat ERKMEN and Hatice VAROL DAĞDELEN. The views and opinions expressed in this interview are those of the speaker.

researchers, journalists and civil society activists. There is some degree of crossover between these groups, but their objectives are distinct. The first group are concerned mainly with analysis which, they hope, will lead to an improvement in the effectiveness and efficiency of the intelligence process. The dominant interest in the literature is with foreign intelligence but there are also groups interested in law enforcement, internal security and corporate intelligence sectors. The second group are diverse, coming from many disciplines. Initially most of IS was historical, covering, for example, the histories of intelligence in the twentieth century world wars and, from the 1980s onwards in US and UK, fed by increased release of official records. More recently there has been increasing interest from a range of social scientists especially political science whose focus was on how security intelligence is governed, for example, questions of control and oversight. At the same time much relevant work was being carried out by researchers under the umbrella of surveillance and terrorism studies. Journalists' basic objective is to find stories that their employers want to publish in the pursuit of profit or their broadcasting charter. Intelligence is a very difficult area for journalists, first, because of the difficulty of penetrating official secrecy and, second, because of the real physical dangers faced by journalists in many countries. This is why the quality of journalism on national security issues is often poor but it is improving steadily especially where journalists are able to get greater access to officials and practitioners as well as academics. The fourth group, civil society activists, operate in an environment as difficult, if not more so, than that of journalists. After the end of the Cold War there was a period when democratisation took place in many former authoritarian countries in Eastern and Southeastern Europe as well as Latin America. Given the central role that security and intelligence agencies had played in repression, the need for their better control and oversight in new democracies was clear. Unfortunately, the last decade has seen a resurgence of authoritarianism and the climate for these activists is now harder.

IS is not a 'discipline' in the sense that economics or sociology are because its very strength is in the interdisciplinary work that characterises the best research and scholarship. As shown above, its purpose varies depending on the interests of those conducting the research and their audience will vary. For example, some research will be conducted entirely internally to the agencies and will not be available to a more general audience. Published research will tend to appeal to those working in a

similar area, for example, historians reading articles based on archival releases and psychologists following research on interrogation techniques. But, for the health of IS overall, the more there is cross-fertilisation between different disciplines, the better. If they can make the time, practitioners can benefit from more theoretical scholarship and, if they can get access, outside researchers can always benefit from engagement with practitioners.

Whether researchers want their work to ‘increase the intelligence capabilities’ of their state will depend entirely on how they feel about that state. If capabilities are defined narrowly in terms simply of the development of intelligence aimed at more effective control of populations without acknowledging their human rights, then many researchers will not be interested. However, research into effectiveness and efficiency within the context of advancing human rights is a worthy aim for all researchers. Given the current exponential increase in technological information gathering through the exploitation of ‘big data’, a major question is to what extent this is actually effective for the agencies or whether it is simply adding to information overload or contributing to highly discriminatory surveillance of specific groups identified by ethnicity or some other special characteristic.

İÇAD: As a part of the intelligence studies, there is still an ongoing debate about the intelligence cycle. The debates are mainly on whether the cycle accurately reflects the intelligence process or not? It is also increasingly clear that the cycle concept looks dated with respect to technological and other developments in intelligence. As one of the academicians who is contributing to the cycle debates, we would like to learn what you think about these debates? How do you describe an intelligence cycle? Is there any cycle model of yours that you believe best fits the intelligence process?

Peter Gill: The ‘cycle’ model was developed from the work of Sherman Kent in the US. He provided a primer for training and research in the US for many years but it always suffered from being based on the examination of just foreign, or ‘strategic’, intelligence. Its core stages were a sequence of targeting, collection, analysis and dissemination. This remains the simplest model of the intelligence process and still has some utility but even a simple model of intelligence must now consider a greater number of variables. Essentially, the way to understanding intelligence now is as a complex interaction of these and other stages which resemble much more a ‘web’ (Gill & Phythian, 2013). Any model needs also to examine, for example,

how agencies' store of information is used, the constant interaction between collectors and analysts, how covert action is not only a consequence of intelligence work but also may gather fresh information. Technological change is a major factor: collecting and accessing 'big data' and screening it via some algorithm based on specific characteristics is commonly the prelude to more specific targeting of individuals, groups and organisations. Finally, because comparative study shows how the intelligence process differs between democratic and authoritarian states, we must examine its governance.

İÇAD: We will move on to the subject of intelligence theories. But before that, we touch upon the definitional debate of secret intelligence. We know that there is no generally accepted definition of secret intelligence. The definition of intelligence may differ from state to state, organization to organization, and even person to person. Considering all these facts, we wonder how you define secret intelligence. What do you think intelligence is, and what is it not?

Peter Gill: The institutional organisation of intelligence varies so widely between states that, to be of general use, the definition should concentrate on process. Therefore, I'm happy to stay with the definition that Mark Phythian and I developed some years ago: 'Intelligence comprises the mainly secret activities – targeting, collection, analysis, dissemination and action – intended to enhance security and/or maintain power relative to competitors by forewarning of threats and opportunities' (Gill & Phythian, 2018, 5). The core stages of the intelligence process are here plus the fact that they are conducted mainly in secrecy. 'Mainly' because, as we know, open sources provide an important source of information for agencies, albeit ones that are often ignored in the false belief that 'secret' information is always superior. Clearly, national security against foreign or internal threats is a primary objective but so is the ability of the regime to maintain itself in power. The relative balance between these two tells us much about the legitimacy or otherwise of states. 'Forewarning' is what agencies hope to provide to governments struggling with uncertainty. Threats are not the only concern; much foreign and economic intelligence work seeks out how a country make take advantage of international diplomatic and economic conditions.

İÇAD: As you said in one of your articles, the discipline of intelligence studies to date has spent relatively little time on theorizing. But we believe

that you have contributed a lot to theorizing about secret intelligence. For this reason, we would like to learn more from you about the theories of intelligence. So, how have the social sciences sought to explain intelligence phenomena? Why do we need an intelligence theory? Which theoretical approaches within social science are best suited to increasing our understanding of intelligence? Do you believe that contributions to the theory may also contribute to the analysis of intelligence, or not?

Peter Gill: I do think that conceptual and theoretical work in IS is very important because, without it, we may not be able to do much more than ‘tell stories’ based on archival and other research. It is easier to answer the question ‘what is the point of theory?’ if we are addressing social scientists because this is what they do – not just describing social events and processes but seeking to explain them. But practitioners’ scepticism as to the value of theory is greater: analysts are often under great time pressure to provide practical answers to questions coming from managers and ministers. They do use theory constantly, for example, in estimating the potential action under psychological pressure of foreign leaders, but what can they learn from more general theories of the intelligence process? This could provide greater awareness of the implications of their work elsewhere in the process, inform the different motivations of decision makers, and assess how the strategies of different regimes interact with their levels of technology to produce specific outcomes.

Different social sciences will provide different theoretical perspectives on the process which, taken together enhance our understanding but also mean that we are unlikely to develop a single ‘grand theory’ of intelligence. For example, political science will contribute theories of governance, psychology and social psychology explain how individuals and groups contribute to the development of intelligence (or hinder it *via* groupthink or mirror-imaging). Political economy is very fruitful in examining the increasing interdependence of state agencies and private corporations. One of the most useful approaches to the intelligence process is *via* the concept of surveillance which is a ubiquitous social activity carried out by individuals, groups, organisations and states for a whole variety of motives. But, in order to make our task manageable, we must define the boundary of the specific intelligence process in which we are interested. The boundary markers – suggested by the definition above – are security and secrecy.

Lastly, our efforts must be comparative. Early theoretical work, including my own, was clearly based on Western social science, especially work from UK and US. The task now is to explore to what extent these theories of intelligence can travel to the Global South and the East. It seems to me that if we concentrate on *process*, not *institutions*, then we shall get further in identifying certain features of intelligence that are, indeed, almost universal. There is a collection of articles on ‘Developing Intelligence Theory’ in *Intelligence and National Security*, 33:4, June 2018 that was also published as a book by Routledge in 2019.

İÇAD: In your previous book, "Intelligence in an Insecure World" with Mark Phythian, you highlighted that "journalists and security agencies have had a "symbiotic relationship" where they gather and share intelligence". It may somehow be an interesting point for the readers who don't have much information about this. Could you please elaborate on this subject for us?

Peter Gill: The two groups are engaged in very similar processes: gathering information, working out what it means, putting it together with other sources and then providing a final ‘story’ to their managers. There are obvious differences: intelligence officers are acting largely in secret and that provides them with some degree of protection from those who would prefer not to have their privacy invaded but journalists are very public figures and their job is potentially very dangerous. On average, for the last twenty years, eighty journalists have been killed each year. By no means were these all reporting on national security specifically but most of the victims had been working in war zones or investigating organised crime, corruption, or environmental degradation. Because these jobs are so similar, journalists are particularly vulnerable to being accused of actually being spies, recent events in Iran are an example. This problem may be aggravated where agencies are prepared to use journalistic cover for people they have working abroad; this practice is officially banned by some countries but is undoubtedly still in widespread use.

Second, when it comes to reporting about national security directly, then the relationship can become quite intense. The agencies within some democratic governments now have official press liaison facilities with approved journalists that are used to publicise (‘on’ or ‘off’ the record) the government position but in most countries it is more likely that journalists will have to rely on leaks from their trusted sources. On the one hand,

insiders may want to brief ‘friendly’ journalists in order to make some specific agency concern public, even if ministers have been ignoring it; in other cases, material may be leaked to journalists as part of a bureaucratic contest between different agencies. Globally, the quality of national security journalism is not great because sources of reliable information are so few and far between and media owners are often much more interested in spreading scandal or pro/anti-government material than contributing to serious public education.

İÇAD: Another question is about intelligence gathering and distribution techniques against the backdrop of counterterrorism. What role can and may the information gathered by intelligence services play in countering terrorism?

Peter Gill: Intelligence services have become increasingly involved in counter terrorism during the last fifty years though the root of this involvement goes further back to the late nineteenth century in Europe. Then the 9/11 attacks on the US have resulted in yet greater investment in counter terrorism which became the main priority for many security agencies and those attacks also provoked greater international collaboration led by the US and NATO and endorsed by the UN. The core competences of the agencies are central to the collection of information, its analysis and then the development of countering strategies such as disruption, arrest and, in some cases, killing.

But while the contribution of intelligence to counter terrorism is undeniable, it needs to be carried out with great care. Police and intelligence agencies often are granted greater powers to secure information and detain people and so greater than normal measures are necessary to guard against abuse of power. The clearest recent example of this was the policy of ‘extraordinary rendition’ from Afghanistan and Iraq of those believed to be ‘terrorists’ and their long detention and torture in ‘black sites’ beyond the reach of any legal redress. The need for strong control and oversight is also illustrated by a more recent innovation much in evidence in Ukraine: the use of ‘unmanned aerial vehicles’ (UAVs) or drones. Their targeting of specific sites or individuals requires combining ‘big’ data analyses such as communications and mapping.

Because the fear of ‘terrorist’ violence is so widespread, any government may not resist the temptation to use the label quite loosely to

include almost any group who oppose it or its policies even though they do not use violence, for example, environmental protesters whose aim is peaceful disruption to draw attention to their cause. The twin dangers of this are that people may be falsely labelled as 'terrorist' which can have a very adverse impact on their life and human rights while the agencies expend scarce resources that would be better spent on the surveillance of those who do plan violence.

İÇAD: We believe that the big data produced by social media is growing day by day and has great importance for intelligence services. For this reason, the intelligence produced by the analysis of social media data will cover a large amount of the intelligence requirements. In this context, do you also believe that social media intelligence has great importance for the intelligence services, and why? Considering the big data produced by social media today, the place of social media in people's daily lives, and the methods of obtaining data from social media, should we consider SOCMINT as a subset of open-source intelligence (OSINT) or as a separate discipline independent from OSINT?

Peter Gill: Yes, I think there is a case for considering SOCMINT as a separate collection discipline. It has certainly become a very important source of information about people, their behaviour, their contacts and where they are. It is distinguishable from OSINT because this sort of information in the past would have clearly infringed on the privacy of the targets and only have been available using covert gathering techniques. In a properly controlled and legalised intelligence system, these would have required warrants signed by minister or judges. Social media is significant because those who use it almost voluntarily give up their traditional privacy in the interests of being in contact with a wide variety of people and sites. Social media has been especially significant for dissident and insurgent groups but this very reason makes them very vulnerable to surveillance by police and security agencies. The exception is with programmes such as WhatsApp that employ 'end-to-end' encryption but there are ongoing attempts by some governments to impose requirements on the companies to provide them with a means to intercept and read communications. For their part, the companies resist since their primary appeal to their customers is the guarantee of absolute privacy.

İÇAD: What will the future of intelligence look like? What will be the threats, challenges, and opportunities for the states in the context of secret intelligence?

Peter Gill: The basic mandate for intelligence – protection of the state and, hopefully, also the people from foreign and domestic violence – will remain but a revolution in the means of carrying out that mandate is already with us. The greatest threat of all is the climate crisis which seems to be outside the normal remit of security intelligence agencies but the resource wars and forced migration that will follow will put the agencies at the centre of governments trying to deal with the human consequences if not its attempts at mitigation. Another more conventional threat is by no means new but has not received the attention it warrants: corruption. It has been ignored often because governments and their agencies have themselves been at the centre of corrupt networks of influence. Even if the agencies are honest, targeting powerful political and other elites for surveillance can result in short careers for those involved.

The process revolution is being driven by exponential technological change giving rise to new ways of gathering information from Internet, social media and other communications traffic but also to challenges which, while not exactly new, are taking on more threatening forms. For example, agencies have always had to deploy counterintelligence against those who would set out to deceive them and plant false information, double agents etc. But this requirement is now presenting unimaginable difficulties because of the ability to present fake information, videos etc. Developments in Artificial Intelligence (AI) are going to take this to new heights where there will be a constant escalation between those seeking to deceive and those seeking to protect themselves from it.

Underlying these issues is the permanent problem of governance. The last 10-15 years have witnessed a resurgence of authoritarianism after the promise of democratisation which followed the end of the Cold War. Intelligence agencies have always been a core part of authoritarian regimes and if the tenuous statutory and oversight restrictions established under democratisation are weakened then we may well witness a return to the bad old days of agencies unrestrained by considerations of human rights and effectiveness.

İÇAD: The last question is about private intelligence companies? What do you think about those companies? What will be the future of those companies?

Peter Gill: These companies have always existed in modern times in some form, often associated with policing, where states did not have their own capacity, for whatever reason. In the US, for example, there was great political resistance to the idea of government gathering intelligence so the largest organisation in the nineteenth century was the Pinkerton Detective Agency. During the Cold War many smaller nations who were allied with one or other side often received intelligence support from their benefactor – the US or USSR. Once the Cold War ended much of this support was withdrawn and states found themselves looking to the private sector for help. The private sector itself was able to recruit experienced people who had retired or been laid off as a result of the 1990s ‘peace dividend’. So, this was a period of rapid growth of the private security companies (PSCs) who provided a range of services often, but not always, including intelligence. The specialist intelligence companies will offer a variety of services both to states and to private corporations, especially those operating in more challenging security environments. Better regulation is the aim of the International Code of Conduct Association (ICOCA) based in Geneva involving collaboration between governments, companies and civil society.

There are many potential problems with the use of these companies; some will themselves be well-regulated and staff properly trained and supervised. But too often this is not the case: the clearest example we have currently is with the Wagner Group who, until recently, were a major part of Russia’s invasion of Ukraine. Their future may be uncertain in the wake of Prigozhin’s ‘coup’ and death, but the group remain important in many sub-Saharan countries in Africa. More broadly, these groups provide deniability for states who want some action carried out while being able to deny responsibility and frequently provide one leg of the security – business - crime triad that blights the possibilities for stable political and economic development.

The other point which we must note is the massive role of the massive private providers such as Meta and Google in organising the core of global communications services without which intelligence agencies simply could not function.

İÇAD: Thank you for answering our questions. Is there anything you would like to add?

Peter Gill: Just to say that your questions were very thought-provoking and some of my answers beg even more questions. If anyone wants to contact me to follow-up on anything, please email me (pgill806@gmail.com). In the meantime, all the very best to you and your colleagues as you publish material contributing to the crucial task of increasing knowledge about this issue. Without this work, gaps in what is known (and not known) about how intelligence processes work can be filled too readily by baseless conspiracy theories.

References

Peter Gill & Mark Pythian, 'From intelligence cycle to web of intelligence: complexity and the conceptualisation of intelligence,' in Pythian (ed.) *Understanding the Intelligence Cycle*, London: Routledge, 2013, 21-42.

Peter Gill & Mark Pythian, *Intelligence in an Insecure World*, 3rd edition, Cambridge: Polity, 2018

PETER GILL İLE SÖYLEŞİ: İSTİHBARAT ÇALIŞMALARINDA KAVRAMSAL VE TEORİK ÇALIŞMALAR OLDUKÇA ÖNEMLİDİR

ÖZET

İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi (İÇAD), Peter Gill ile bir söyleşiye¹ ev sahipliği yapmaktan mutluluk duymaktadır. Peter Gill, Londra ve Essex Üniversitelerinden yönetim ve siyaset diplomalarına sahiptir. Gill, bir dönem (1983-86) Merseyside Polis Merkezinde araştırma yetkilisi olarak görev yapmasının yanı sıra asıl kariyerini eğitim alanında yapmıştır. Önce Liverpool John Moores Üniversitesinde Politika ve Güvenlik ve ardından Salford Üniversitesinde İstihbarat Çalışmaları alanında öğretim görevlisi olarak görev yapmıştır. Kendisi, “Kolluk Politikaları (Cass, 1994), “Olağan Şüphelileri Yakalamak” (Ashgate, 2000) ve “İstihbarat Yönetişimi ve Demokratikleşme: Reformun Sınırlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi” (Routledge, 2016) başlıklı kitaplarını yazdı. Aynı zamanda “Güvensiz Bir Dünyada İstihbarat” (3. baskı, Polity, 2018) ve “İstihbaratın Demokratikleşmesi” (Routledge, 2015) kitaplarının da yazarlarından birisidir. Akademik dergiler için kırktan fazla makale yazmış ve Arjantin, Brezilya ve Endonezya'nın yanı sıra birçok Doğu ve Güneydoğu Avrupa ülkesinde istihbarat ve demokrasi üzerine seminerlere katkıda bulunmuştur. Devam eden çalışmaları polis ve güvenlik istihbarat teşkilatlarının organizasyonu, kontrolü ve gözetimi üzerine odaklanmaktadır. 2022'de Uluslararası Çalışmalar Derneği'nin İstihbarat Çalışmaları Bölümü Sayın Gill'i Seçkin Akademisyen olarak seçmiştir.

Anahtar Kelimeler: *İstihbarat, İstihbarat Çalışmaları, Teknoloji ve İstihbarat, Sosyal Medya İstihbaratı, İstihbaratın Geleceği.*

İÇAD: Öncelikle İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisinin (İÇAD) söyleşi talebini kabul ettiğiniz için teşekkür ederiz. Makalelerinizden birinde söylediğiniz gibi, “istihbaratın” ne olduğu sorusunu cevaplamaya, “istihbarat çalışmalarının” ne olduğunu açıklamaktan daha fazla enerji harcanmıştır. Sayın Gill siz, “İstihbarat Çalışmalarını” nasıl tanımlıyorsunuz? İstihbarat çalışmaları bir disiplin midir, değil midir? Akademik alanda istihbarat çalışmalarının amacı ne olmalıdır? İstihbarat çalışmaları kimler içindir? İstihbarat araştırmacılarının devletlerin istihbarat yeteneklerini artırmak için hangi konulara odaklanması gerekiyor? Literatürdeki temel boşluklar nelerdir?

¹ Bu söyleşi 17 Eylül 2023 tarihinde Serhat ERKMEN ve Hatice VAROL DAĞDELEN tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Söyleşide ifade edilen görüş ve düşünceler konuşmacıya aittir.

Peter Gill: İstihbarat Çalışmaları (İÇ), güvenlik istihbaratını inceleyen her türlü araştırma, analiz veya bilimsel çalışmadır. İÇ, esas olarak uygulayıcılar (ve eski uygulayıcılar), akademik araştırmacılar, gazeteciler ve sivil toplum aktivistlerinin yaşadığı geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu gruplar arasında bir dereceye kadar geçişkenlik olsa da amaçları farklıdır. İlk grup esas olarak istihbarat sürecinin etkinliği ve verimliliğinde bir iyileşmeye yol açacağını umut ettikleri analiz kısmıyla ilgilenmektedir. Literatürdeki baskın ilgi dış istihbarata yönelik olmasına rağmen kolluk kuvvetleri, iç güvenlik ve kurumsal istihbarat sektörleriyle ilgilenen gruplar da mevcuttur. İkinci grup farklı disiplinlerden gelenlerdir.

Başlangıçta İÇ'nin çoğu tarihseldi; örneğin yirminci yüzyıldaki dünya savaşlarındaki istihbarat tarihlerini kapsıyor ve 1980'lerden itibaren ABD ile Birleşik Krallıkta artan resmi kayıtlarla besleniyordu. Son zamanlarda, güvenlik istihbaratının nasıl yönetildiğine (örneğin kontrol ve gözetim sorunlarına) odaklanan siyaset bilimi başta olmak üzere bir dizi sosyal bilimcinin ilgisi giderek artmaktadır. Aynı zamanda araştırmacılar tarafından terörizm çalışmaları çatısı altında konuyla ilgili pek çok çalışma yürütülüyordu. Gazetecilerin temel hedefi, işverenlerinin kâr amacıyla veya yayın sözleşmeleri doğrultusunda yayınlamak istedikleri hikâyeleri bulmaktır. İstihbarat ilk olarak resmi gizliliğe girmenin zorluğu, ikinci olarak ise birçok ülkede gazetecilerin karşılaştığı gerçek fiziksel tehlikeler nedeniyle gazeteciler için çok zor bir alandır. Bu nedenle ulusal güvenlik sorunları hakkındaki gazetecilik genellikle zayıftır; fakat özellikle gazetecilerin, akademisyenlerin yanı sıra yetkililere ve uygulayıcılara daha fazla erişim sağlayabildiği durumlarda, bu konulardaki gazeteciliğin kalitesi istikrarlı bir şekilde artmaktadır. Dördüncü grup olan sivil toplum aktivistleri, gazetecilerinkine kadar, hatta ondan daha zor bir ortamda faaliyet göstermektedirler. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından Latin Amerika'nın yanı sıra Doğu ve Güneydoğu Avrupa'daki birçok eski otoriter ülkede demokratikleşmenin gerçekleştiği bir dönem yaşandı. Güvenlik ve istihbarat teşkilatlarının baskıda oynadığı merkezi rol göz önüne alındığında, yeni demokrasilerde daha iyi kontrol ve gözetim ihtiyacı ortaya çıktı. Maalesef son on yılda otoriterliğin yeniden canlandığı görüldü ve bu aktivistler için ortam artık daha da zor hale geldi.

İÇ, ekonomi veya sosyoloji anlamında bir “disiplin” değildir çünkü onun gücü, en iyi araştırma ve çalışma alanlarının özelliği olan disiplinler arası çalışmalardan gelmektedir. Yukarıda da görüldüğü gibi İÇ'nin amacı,

araştırmayı yürütenlerin ilgi alanlarına ve hedef kitlelerine göre değişiklik gösterecektir. Örneğin, bazı araştırmalar tamamen kurum içi olarak gerçekleştirilecek ve daha genel bir izleyici kitlesine açık olmayacaktır. Yayımlanan araştırmalar, benzer bir alanda çalışan kişilere, örneğin arşiv yayımlarına dayalı makaleler okuyan tarihçilere ve sorgulama teknikleri üzerine araştırmaları takip eden psikologlara hitap etme eğiliminde olacaktır. Ancak İÇ'nin iyileştirilmesi açısından farklı disiplinler arasında ne kadar çapraz etkileşim olursa o kadar iyidir. Uygulayıcılar zaman ayırabilirlerse daha fazla teorik bilgiden yararlanabilirler ve dışarıdaki araştırmacılar eğer erişim sağlayabilirlerse uygulayıcılarla etkileşimden her zaman yararlanabilirler.

Araştırmacıların çalışmalarının kendi devletlerinin “istihbarat yeteneklerini artırmayı” isteyip istememeleri tamamen o devlet hakkında ne hissettiklerine bağlı olacaktır. Yetenekler, insan haklarını dikkate almaksızın, istihbaratın geliştirilmesini, halkın daha etkili bir şekilde kontrol edilmesini sağlamak perspektifinde dar bir şekilde tanımlanırsa, pek çok araştırmacı yeteneklerin artırılmasıyla ilgilenmeyecektir. Ancak insan haklarının geliştirilmesi bağlamında etkililik ve verimliliğe yönelik araştırmalar tüm araştırmacılar için değerlidir. “Büyük veriden” yararlanılarak teknolojik bilgi toplanmasındaki mevcut üstel artış göz önüne alındığında, önemli bir soru, bunun kurumlar için gerçekte ne ölçüde etkili olduğu veya yalnızca aşırı bilgi yüklemesine mi katkıda bulunduğu yoksa belirli grupların son derece ayrımcı gözetimine mi katkıda bulunduğudır.

İÇAD: İstihbarat çalışmaları kapsamında istihbarat çarkına ilişkin tartışmalar halen devam ediyor. Tartışmalar esas olarak çarkın istihbarat sürecini doğru yansıtıp yansıtmadığı üzerine yoğunlaşıyor. Ayrıca, istihbaratta teknolojik ve diğer gelişmeler göz önüne alındığında çark kavramının eskimiş görüldüğü de giderek daha açık hale geliyor. İstihbarat çarkı tartışmalarına katkıda bulunan akademisyenlerden biri olarak bu tartışmalar hakkında ne düşündüğünüzü öğrenmek isteriz. İstihbarat çarkını nasıl tanımlarsınız? İstihbarat sürecine en iyi uyduğuna inandığınız herhangi bir çark modeliniz var mı?

Peter Gill: “Çark” modeli Sherman Kent'in ABD'deki çalışmalarından geliştirildi. Kent ABD'de eğitim ve araştırma için bir çıkış noktası sağladı; ancak çark her zaman sadece dış veya “stratejik” istihbaratın incelenmesine dayanması nedeniyle sıkıntılar yaşadı. Çarkın temel aşamaları hedef tespit etme, toplama, analiz ve servis etme aşamalarını içermektedir. Çark modeli,

istihbarat sürecinin en basit modeli olmaya devam ediyor ve hala bazı faydalara sahip ancak basit bir istihbarat modeli bile artık daha fazla sayıda değişkeni dikkate almak zorunda. Temel olarak istihbaratı anlamamanın yolu, bu ve daha çok bir “ağa” benzeyen diğer aşamaların karmaşık etkileşiminden geçmektedir (Gill ve Phythian, 2013). Herhangi bir modelin, örneğin teşkilatların bilgi deposunun nasıl kullanıldığını, toplayıcılar ve analistler arasındaki sürekli etkileşimi, gizli eylemin nasıl sadece istihbarat çalışmasının bir sonucu olmadığını, aynı zamanda yeni bilgi toplayabildiğini de incelemesi gerekir. Teknolojik değişim önemli bir faktördür: “Büyük verinin” toplanması ve bu verilere erişilmesi ve bunların belirli özelliklere dayalı bir algoritma yoluyla taranması genellikle bireylerin, grupların ve kuruluşların daha spesifik olarak hedeflenmesinin başlangıcıdır. Son olarak karşılaştırmalı çalışma, istihbarat sürecinin demokratik ve otoriter devletler arasında nasıl farklılık gösterdiğini işaret ettiğinden, yönetim süreçlerini de incelememiz gerekmektedir.

İÇAD: İstihbarat teorileri konusuna geçeceğiz. Ancak bundan önce gizli istihbaratın tanımlanması tartışmasına değinmek istiyoruz. Gizli istihbaratın genel kabul görmüş bir tanımının olmadığını biliyoruz. İstihbaratın tanımı eyaletten eyalete, organizasyondan organizasyona ve hatta kişiden kişiye göre farklılık gösterebilir. Tüm bu gerçekleri göz önüne aldığımızda istihbaratı nasıl tanımladığınızı merak ediyoruz. Sizce istihbarat nedir, ne değildir?

Peter Gill: İstihbaratın kurumsal organizasyonu devletler arasında o kadar büyük farklılıklar gösteriyor ki, genel kullanım açısından tanımın süreç üzerinde yoğunlaşması gerekiyor. Bu nedenle, Mark Phythian ve benim birkaç yıl önce geliştirdiğimiz tanıma sadık kalmaktan mutluluk duyacağım: “İstihbarat esasen, tehditleri ve fırsatları önceden uyararak rakiplere karşı güvenliği artırmayı ve/veya gücü korumayı amaçlayan hedef tespiti, toplama, analiz, servis ve harekete geçme gibi gizli faaliyetlerden oluşur.” (Gill & Phythian, 2018, 5) İstihbarat sürecinin temel aşamaları bunlardır ve bunlar çoğunlukla gizlilik içinde yürütülmektedir. “Esasen” diyoruz çünkü bildiğimiz gibi; “gizli” bilginin her zaman üstün olduğu yönündeki yanlış inanç nedeniyle genellikle göz ardı edilseler de açık kaynaklar, kurumlar için önemli bir bilgi kaynağı sağlamaktadır. Açıkça görülüyor ki iç ve dış tehditlere karşı ulusal güvenlik birincil hedeftir; fakat bir rejimin iktidarda kalabilmesi de bir o kadar önemlidir. Bu ikisi arasındaki göreceli denge bize devletlerin meşruluğu veya meşruiyeti hakkında çok şey anlatır. “Ön uyarı”,

kurumların belirsizlikle mücadele eden hükümetlere sağlamayı umdukları şeydir. Tehditler yegâne endişeler değildir; çoğu dış ve ekonomik istihbarat faaliyeti, bir ülkenin uluslararası diplomatik ve ekonomik koşulları nasıl avantaja çevirebileceğini araştırmaktadır.

İÇAD: Bir yazınızda da söylediğiniz gibi istihbarat çalışmaları disiplini bugüne kadar teorileştirmeye nispeten az zaman harcadı. Ancak gizli istihbaratla ilgili teorilerin oluşmasına daha çok katkıda bulunduğunuza inanıyoruz. Bu nedenle sizden istihbarat teorileri hakkında daha fazlasını öğrenmek istiyoruz. Sosyal bilimler istihbarat olgusunu nasıl açıklamaya çalıştı? Neden bir istihbarat teorisine ihtiyacımız var? Sosyal bilimlerdeki hangi teorik yaklaşımlar istihbarat anlayışımızı arttırmaya daha uygun? Teoriye yapılan katkıların istihbarat analizine de katkıda bulunabileceğini düşünüyor musunuz?

Peter Gill: İÇ'deki kavramsal ve teorik çalışmanın önemli olduğunu düşünüyorum çünkü o olmadan arşiv ve diğer araştırmalara dayalı "hikâyeler anlatmaktan" daha fazlasını yapamayabiliriz. Eğer sosyal bilimcilere hitap ediyorsak, "teorinin amacı nedir?" sorusunu yanıtlamak daha kolaydır; çünkü onların yaptığı budur. Yani sadece sosyal olayları ve süreçleri tanımlamak değil, aynı zamanda bunları açıklamaya çalışmaktır. Ancak uygulayıcıların teorinin değeri konusundaki şüpheleri daha fazladır: analistler genellikle yöneticilerden ve bakanlardan gelen sorulara pratik cevaplar verme konusunda büyük bir zaman baskısı altındadır. Örneğin yabancı liderlerin psikolojik baskısı altındaki potansiyel eylemi tahmin etmek için teoriyi sürekli kullanıyorlar, ancak istihbarat sürecine ilişkin daha genel teorilerden ne öğrenebilirler? Bu, sürecin başka bir yerindeki çalışmaların sonuçları hakkında daha fazla farkındalık sağlayabilir, karar vericilerin farklı motivasyonlarını bilgilendirebilir ve farklı rejimlerin stratejilerinin, belirli sonuçlar üretmek için teknolojik düzeyleriyle nasıl etkileşime girdiğini değerlendirebilir.

Farklı sosyal bilimler, süreç hakkında farklı teorik bakış açıları sunacaktır; bunlar birlikte ele alındığında anlayışımızı geliştirir, ancak aynı zamanda tek bir "büyük istihbarat teorisi" geliştirme ihtimalimizin düşük olduğu anlamına da gelir. Örneğin siyaset bilimi, yönetim teorilerine katkıda bulunurken, psikoloji ve sosyal psikoloji, bireylerin ve grupların gelişimine nasıl katkıda bulunduğunu (veya bunu grup düşüncesi veya ayna görüntüsü yoluyla nasıl engellediğini) açıklamaktadır. Politik ekonomi, devlet kurumları ile özel şirketlerin artan karşılıklı bağımlılığını incelemede

çok verimlidir. İstihbarat sürecine yönelik en yararlı yaklaşımlardan biri bireyler, gruplar, örgütler ve devletler tarafından çok çeşitli amaçlarla gerçekleştirilen ve her yerde gerçekleştirilen bir sosyal faaliyet olan gözetim kavramı aracılığıyla. Ancak görevimizi yönetilebilir kılmak için ilgilendiğimiz spesifik istihbarat sürecinin sınırlarını tanımlamamız gerekir. Yukarıdaki tanımın önerdiği sınır işaretleri güvenlik ve gizliliklidir.

Son olarak, çabalarımız karşılaştırmalı olmalıdır. Benimki de dâhil olmak üzere ilk teorik çalışmalar açıkça Batılı sosyal bilimlere, özellikle de Birleşik Krallık ve ABD'deki çalışmalara dayanıyordu. Şimdi görev: bu istihbarat teorilerinin küresel olarak Güney'e ve Doğu'ya ne ölçüde gidebileceğini araştırmak. Bana öyle geliyor ki eğer kurumlara değil de sürece odaklanırsak, o zaman istihbaratın aslında neredeyse evrensel olan belirli özelliklerini belirlemede daha da fazla ilerleyebiliriz. 2019'da Routledge tarafından kitap olarak yayımlanan Intelligence and National Security, 33:4, Haziran 2018'de "Gelişen İstihbarat Teorisi" üzerine bir makale koleksiyonu bulunmaktadır.

İÇAD: Mark Phythian'la kaleme aldığınız "Güvensiz Bir Dünyada İstihbarat" isimli kitabınızda "gazeteciler ve güvenlik kurumlarının istihbarat toplayıp paylaştıkları bir simbiyotik ilişki" içinde olduklarını vurgulamıştınız. Bu husus konu hakkında fazla bilgisi olmayan okuyucular için bir bakıma ilginç bir nokta olabilir. Bu konuyu bizim için detaylandırabilir misiniz?

Peter Gill: İki grup çok benzer süreçlerle meşgul: bilgi toplamak, bunun ne anlama geldiğini çözmek, onu diğer kaynaklarla bir araya getirmek ve ardından yöneticilerine son bir "hikâye" sunmak. Fakat açık farklar da var: İstihbarat memurları büyük ölçüde gizlilik içinde hareket ediyor ve bu onlara mahremiyetlerinin ihlal edilmesini tercih etmeyenlere karşı bir dereceye kadar koruma sağlıyor. Ancak gazeteciler kamuya mal olmuş kişilerdir ve işleri potansiyel olarak çok tehlikelidir. Son yirmi yılda ortalama olarak her yıl seksen gazeteci öldürüldü. Bunların hepsi kesinlikle ulusal güvenlikle ilgili haber yapmıyordu ancak mağdurların çoğu savaş bölgelerinde çalışıyor veya organize suç, yolsuzluk veya çevresel bozulmayı araştırıyordu. Bu işler çok benzer olduğundan, gazeteciler casus olmakla suçlanmaya karşı savunmasızdırlar. İran'daki son olaylar buna bir örnektir. Bu sorun, ajansların yurt dışında çalışan kişiler için gazetecilik kılıfını kullanmaya hazır olduğu durumlarda daha da kötüleşebilir. Bu uygulama bazı ülkeler

tarafından resmi olarak yasaklanmıştır ancak şüphesiz hala yaygın olarak kullanılmaktadır.

İkincisi, konu doğrudan ulusal güvenlikle ilgili haber yapmaya gelince, o zaman ilişki oldukça yoğun olabiliyor. Bazı demokratik hükümetlerdeki ajansların artık hükümetin pozisyonunu kamuoyuna duyurmak için kullanılan (“kayıt dışı” veya “açık”) onaylı gazetecilerle resmi basın irtibat tesisleri bulunmaktadır. Ancak çoğu ülkede, gazetecilerin güvenilir kaynaklarından elde ettikleri sızıntılara güvenmek zorunda kalmaları daha olasıdır. Bazı durumlarda, bakanlar bunu görmezden gelse bile, içeridekiler bazı özel kuruluşların endişelerini kamuoyuna duyurmak için “dost” gazetecilere brifing vermek isteyebilir. Diğer durumlarda, materyaller farklı kurumlar arasındaki bürokratik rekabetin bir parçası olarak gazetecilere sızdırılabilir. Küresel olarak, güvenilir bilgi kaynakları çok az ile çok uzak arasında bir yerlerde olduğundan ve basın kuruluşlarının sahipleri kamu eğitimine ciddi ölçüde katkıda bulunacak skandal veya hükümet yanlısı/hükümet karşıtı materyalleri yaymakla daha fazla ilgilendiğinden ulusal güvenlik gazeteciliğinin kalitesi çok iyi değildir.

İÇAD: Bir diğer sorumuz da terörle mücadele zemininde istihbarat toplama ve dağıtım teknikleri ile ilgili. İstihbarat servislerinin topladığı bilgiler terörizmle mücadelede nasıl bir rol oynayabilir?

Peter Gill: İstihbarat servisleri son elli yılda giderek daha fazla terörle mücadeleye dâhil olmaya başlamış olsalar da bu katılımın kökleri Avrupa’da on dokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar uzanır. ABD’ye yapılan 11 Eylül saldırıları, birçok güvenlik teşkilatının ana önceliği haline gelen terörle mücadeleye daha fazla yatırım yapılmasına yol açtı. Bu saldırılar aynı zamanda ABD ve NATO’nun öncülüğünde BM tarafından da desteklenen daha büyük uluslararası iş birliğinin önünü açtı. Teşkilatların temel yeterlilikleri, bilginin toplanması, analizi ve daha sonra, düzeni bozma, tutuklama ve bazı durumlarda öldürme gibi karşı koyma stratejilerinin geliştirilmesinde merkezi öneme sahiptir.

Ancak terörle mücadelede istihbaratın katkısı yadsınamaz olmakla birlikte, bunun büyük bir titizlikle yürütülmesi de gerekmektedir. Polise ve istihbarat teşkilatlarına genellikle bilgiyi güvence altına almak ve insanları gözaltına almak için daha fazla yetki verilir. Bu nedenle, yetkinin kötüye kullanılmasına karşı korunmak için normalden daha fazla önlem alınması gerekir. Bunun son dönemdeki en açık örneği, “terörist” olduğuna inanılan

kişilerin Afganistan ve Irak'tan “olağanüstü yöntemlerle teslim edilmesi” politikası, bu kişilerin herhangi bir hukuki yetkinin ötesinde uzun süre gözaltında tutulması ve hatta “kara bölgelerde” işkenceye tabi tutulmasıydı. Güçlü kontrol ve gözetim ihtiyacı, Ukrayna’da açıkça görülen daha bir yenilikle de ortaya konmaktadır: “insansız hava araçlarının” veya “silahlı insansız hava araçlarının” kullanımı. Belirli yerleri veya şahıslar hedeflemeleri, iletişim sağlama ve haritalama gibi “büyük veri” analizlerinin birleştirilmesini gerektirmektedir.

“Terörist” şiddet korkusu çok yaygın olduğu için herhangi bir hükümet, şiddet kullanmasa bile kendisine veya politikalarına karşı çıkan hemen hemen her grubu -örneğin amaçları düzeni barışçıl olarak bozmak ve dikkatleri davalarına çekmek olan çevre protestocularını bile- dahil edecek şekilde bu etiketi oldukça gevşek bir şekilde kullanmanın cazibesine karşı koyamaz. Bunun iki tehlikesi, insanların yanlışlıkla “terörist” olarak etiketlenmesi ve bu durumun onların yaşamları ve insan hakları üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olabilmesi ile kurumların şiddet planlayanların gözetimi için daha iyi harcanabilecek kıt kaynakları harcamasıdır.

İÇAD: Sosyal medyanın ürettiği büyük verinin her geçen gün arttığını ve istihbarat servisleri açısından büyük önem taşıdığını düşünüyoruz. Bu nedenle sosyal medya verilerinin analizi ile üretilen istihbarat, istihbarat gereksinimlerinin büyük bir kısmını karşılayacaktır. Bu bağlamda siz de sosyal medya istihbaratının, istihbarat servisleri açısından büyük bir önem taşıdığına inanıyor musunuz ve neden? Günümüzde sosyal medyanın ürettiği büyük veri, sosyal medyanın insanların günlük hayatındaki yeri ve sosyal medyadan veri elde etme yöntemleri dikkate alındığında sosyal medya istihbaratını açık kaynak istihbaratının bir alt kümesi olarak mı yoksa ayrı bir disiplin olarak mı ele almalıyız? Sosyal medya istihbaratı açık kaynak istihbaratından bağımsız mıdır?

Peter Gill: Evet, sosyal medya istihbaratının ayrı bir toplama disiplini olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Sosyal medya, kesinlikle insanlar, davranışları, irtibatları ve nerede oldukları hakkında çok önemli bir bilgi kaynağı haline geldi. Sosyal medya istihbaratı açık kaynak istihbaratından ayırt edilebilir çünkü geçmişte bu tür bilgiler hedeflerin mahremiyetini açıkça ihlal ediyordu ve yalnızca gizli toplama teknikleri kullanılarak elde edilebiliyordu. Düzgün bir şekilde kontrol edilen ve yasallaştırılmış bir istihbarat sisteminde bakan veya yargıçlar tarafından imzalanmış izinler gerekirdi. Sosyal medya önemlidir çünkü onu

kullananlar, çok çeşitli kişi ve sitelerle iletişim halinde olmak adına geleneksel mahremiyetlerinden neredeyse gönüllü olarak vazgeçerler. Sosyal medya muhalif ve isyancı gruplar için özellikle önemli, ancak tam da bu nedenle onları polis ve güvenlik kurumlarının gözetimine karşı oldukça savunmasız hale getiriyor. Bunun tek istisnası, “uçtan uca” şifreleme kullanan WhatsApp gibi programlardır. Ancak bazı hükümetlerin, şirketlere, iletişimlerini dinleme ve okuma için imkân sağlayan bir düzenleme sağlama zorunluluğu getirme yönündeki girişimleri devam etmektedir. Şirketler ise müşterilerine yönelik asıl çekiciliğin mutlak mahremiyetin garantisi olması nedeniyle direniyor.

İÇAD: İstihbaratın geleceği nasıl olacak? Gizli istihbarat bağlamında devletlerin karşılaşılabilecek tehditler, zorluklar ve fırsatlar neler olacak?

Peter Gill: İstihbaratın temel görevi (devletin ve umarız aynı zamanda halkın iç ve dış şiddetten korunması) değişmeyecek ancak bu görevi yerine getirme yöntemlerinde devrim yapmak halen bizim elimizde. En büyük tehdit, güvenlik istihbarat teşkilatlarının normal görev alanının dışında gibi görünen iklim krizidir. Ancak kaynak savaşları ve zorunlu göç gibi iklim krizini takip edecek olan konular, teşkilatların sorumluluğu olmasa da hükümetlerin bu krizlerin insani sonuçlarıyla başa çıkmaya çalışmasında onları merkeze oturtacaktır. Daha geleneksel, yeni olmamasına rağmen hak ettiği ilgiyi de görmeyen bir başka tehdit ise yolsuzluktur. Yolsuzluk hükümetlerin ve onların kurumlarının yozlaşmış nüfuz ağlarının merkezinde yer alması nedeniyle sıklıkla göz ardı ediliyor. Teşkilatlar dürüst olsa bile, güçlü siyasi ve diğer elitleri hedef almak, ilgili kişilerin kısa kariyerleriyle sonuçlanabilir.

Süreç devrimi, internetten, sosyal medyadan ve diğer iletişim trafiğinden bilgi toplamanın yeni yollarına ve aynı zamanda tam olarak yeni olmasa da daha tehditkâr biçimler alan zorluklara yol açan üstel teknolojik değişim tarafından yönlendiriliyor. Örneğin teşkilatlar, kendilerini kandırmak, yanlış bilgi yerleştirmek, çifte ajan vb. kişilere yönelik olarak istihbarata karşı koymak zorunda kalmıştır. Ancak bu gereklilik, sahte bilgi, video vb. sunma yeteneği nedeniyle artık hayal bile edilemeyecek zorluklar ortaya çıkarmaktadır. “Yapay Zekâ” bunu, aldatmaya çalışanlar ile kendilerini bundan korumaya çalışanlar arasında sürekli bir tırmanışın olacağı yeni boyutlara taşıyacaktır.

Bu sorunların temelinde kalıcı yönetim sorunu yatmaktadır. Son 10-15 yıl, Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından gelen demokratikleşme vaadinin ardından otoriterizmin yeniden dirilişine tanık oldu. İstihbarat teşkilatları her zaman otoriter rejimlerin temel bir parçası olmuştur ve eğer demokratikleşme altında tesis edilen zayıf yasal ve gözetim kısıtlamaları zayıflatılırsa, o zaman insan hakları ve etkililik hususlarıyla sınırlandırılmayan teşkilatların eski kötü günlerine geri dönüşe tanık olabiliriz.

İÇAD: Son soru özel istihbarat şirketleriyle ilgili mi? Bu şirketler hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu şirketlerin geleceği ne olacak?

Peter Gill: Bu şirketler modern zamanlarda her zaman, bir biçimde var olmuşlardır. Genellikle polislikle ilişkilendirilerek, devletlerin herhangi bir nedenle kendi kapasitelerine sahip olmadığı durumlarda var olmuşlardır. Örneğin ABD’de hükümetin istihbarat toplaması fikrine karşı büyük bir siyasi direnç vardı, dolayısıyla on dokuzuncu yüzyıldaki en büyük örgüt “Pinkerton Dedektiflik Bürosuydu”. Soğuk Savaş sırasında taraflardan birinin veya diğerinin müttefiki olan daha küçük uluslar (ABD veya SSCB) sıklıkla bu şirketlerden istihbarat desteği almış olabilirler. Soğuk Savaş sona erdiğinde bu desteğin çoğu geri çekildi ve devletler kendilerini yardım için özel sektöre bakarken buldular. Özel sektörün kendisi de 1990’ların “barış temettüleri” sonucunda emekli olmuş ya da işten atılmış deneyimli kişileri işe alabildi. Dolayısıyla bu, her zaman olmasa da sıklıkla istihbarat da dâhil olmak üzere çeşitli hizmetler sunan özel güvenlik şirketlerinin hızlı bir şekilde büyüdüğü bir dönemdi. Uzman istihbarat şirketleri, özellikle daha zorlu güvenlik ortamlarında faaliyet gösterenler olmak üzere hem devletlere hem de özel şirketlere çeşitli hizmetler sunacaktır. Daha iyi düzenleme, merkezi Cenevre’de bulunan ve hükümetler, şirketler ve sivil toplum arasındaki iş birliğini içeren Uluslararası Davranış Kuralları Derneğinin (International Code of Conduct Association - ICOCA) amacıdır.

Bu şirketlerin kullanımıyla ilgili pek çok potansiyel sorun bulunmaktadır. Bunların bazıları iyi bir şekilde denetlenecek ve personel uygun şekilde eğitilecek ve denetlenecektir. Ancak çoğu zaman durum böyle değildir. Şu anda bildiğimiz en açık örnek, yakın zamana kadar Rusya’nın Ukrayna’yı işgalinin önemli bir parçası olan Wagner Grubu’dur. Prigozhin’in “darbesi” ve ölümünün ardından geleceği belirsiz olabilir. Ancak grup Afrika’daki birçok Sahra altı ülkede önemini korumaya devam etmektedir. Daha geniş anlamda, bu gruplar, sorumluluğu reddederken bazı

eylemlerin gerçekleştirilmesini isteyen devletler için inkâr edilebilirlik sağlarlar. Sıklıkla istikrarlı siyasi ve ekonomik kalkınma olanaklarını boşa çıkaran “güvenlik - iş – suç” üçlüsünün bir ayağını sağlar. Dikkat etmemiz gereken diğer nokta, Meta ve Google gibi devasa özel internet sağlayıcıların, küresel iletişim hizmetlerinin merkezini organize etmede, istihbarat teşkilatlarının onsuz çalışamayacağı muazzam rolleridir.

İÇAD: Sorularımızı yanıtladığınız için teşekkür ederiz. Ekleme istediğiniz bir şey var mı?

Peter Gill: Sorularınızın oldukça düşündürücü olduğunu ve bazı yanıtlarımın daha da fazla soru gerektirdiğini söylemek istiyorum. Herhangi bir konuyu takip etmek için benimle iletişime geçmek isterse lütfen bana e-posta göndersin (pgill806@gmail.com). Bu arada, istihbarat hakkındaki bilgilerin artırılması gibi önemli bir göreve katkıda bulunan materyalleri yayınlarken size ve meslektaşlarınıza en iyi dileklerimi sunuyorum. Bu çalışma olmadan, istihbarat süreçlerinin nasıl çalıştığına dair bilinen (ve bilinmeyen) boşluklar, temelsiz komplo teorileri tarafından kolaylıkla doldurulabilir.

Kaynaklar

Peter Gill ve Mark Phythian, 'İstihbarat döngüsünden istihbarat ağına: karmaşıklık ve istihbaratın kavramsallaştırılması', Phythian (ed.) *Intelligence Cycle'ı Anlamak*, Londra: Routledge, 2013, 21-42.

Peter Gill ve Mark Phythian, *Güvensiz Bir Dünyada İstihbarat*, 3. baskı, Cambridge: Polity, 2018

PYD/YPG TERÖR ÖRGÜTÜNÜN SİNEMACILIK HEVESİ: İKİNCİL KAYNAK ANTROPOLOJİK İSTİHBARAT

Zafer YILMAZ *

ÖZET

PYD/YPG terör örgütü, sözde Rojava adını verdiği Kuzey ve Doğu Suriye'de bir terör devletçliği kurma çabasını sürdürmektedir. Bilhassa savunma ve asayiş alanlarında devletçiliğin belirli bir yol aldığı analiz edilmektedir. Fakat PYD/YPG terör örgütünün kültür ve sanat alanında gerçekleştirdiği faaliyetler, Türk akademisinde henüz araştırılmamıştır. Terör örgütünün, devletçiliğin kurulması ve sürdürülmesinde etkili olabilecek iç ve dış propaganda, tarih yazıcılığı, kimlik ve kültür inşası gibi faaliyetlere önem verdiği görülmektedir. Terör örgütünün 2015 yılında bölgede kurduğu Rojava Film Komünü (Komina Film a Rojava - KFR), şimdiye kadar çok sayıda kısa film ve belgesel, uzun metrajlı filmler ve iki televizyon dizisi çekmiştir. Görsel ve işitsel anlatılar PYD/YPG'nin anlam dünyasını ve gelecek tasavvurunu yorumlamada ikincil kaynak antropolojik istihbarat üretme fırsatı sunmaktadır. Antropolojik istihbarat antropolojik metotlar ve kavramlar rehberliğinde sosyo-kültürel alanda bilgi üreten bir istihbarat toplama disiplini. Antropolojik istihbarat saha araştırmaları gibi birincil kaynaklar yanında, roman, öykü, film gibi ikincil kaynaklar üzerinden de yorumsamacı biçimde yapılabilmektedir. Bu çalışmada KFR'nin 4 uzun metraj kurgu filmi antropolojik istihbaratın bakış açısından, nitel içerik analizi yöntemiyle ele alınmıştır. PYD/YPG terör örgütünün Kuzey ve Doğu Suriye'deki hedef devletçiliği için anlatı, tarih yazıcılığı ve kimlik inşası imkân ve kabiliyetleri yorumlanmıştır. Çalışmada¹ terör örgütünün sosyo-kültürel anlamda Suriye'de devlet kurma ve sürdürülebilir kabiliyetinin olmadığı, filmlerin esas olarak Türkiye'ye karşı bir sözde intikam anlatısı inşa ettiği öne sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Antropolojik İstihbarat, Anlatı, Tarih Yazıcılığı, Kimlik İnşası, PYD/YPG.*

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü, zaferyilmaz@ogr.bandirma.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0348-8238

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 18 Aralık 2023 / 18 December 2023

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 13 Ocak 2024 / 13 January 2024

¹ Bu makale 01-03 Aralık 2023 tarihleri arasında düzenlenen III. Uluslararası Hitit Güvenlik Çalışmaları Kongresi'nde sunulan aynı isimli bildiri temel alınarak yazılmıştır.

PYD/YPG TERRORIST ORGANISATION'S CINEMATIC AMBITIONS: SECONDARY SOURCE ANTHROPOLOGICAL INTELLIGENCE

ABSTRACT

The PYD/YPG terrorist organisation continues its efforts to establish a terrorist state in Northern and Eastern Syria, the so-called Rojava. It is analysed that the state has made a certain progress especially in the fields of defence and public order. However, the activities of the PYD/YPG terrorist organisation in the field of culture and art have not yet been researched in Turkish academia. It is seen that the terrorist organisation attaches importance to activities such as internal and external propaganda, historiography, identity and culture construction that can be effective in the establishment and maintenance of the statehood. The Rojava Film Commune (Komîna Fîlm a Rojava - KFR), established by the terrorist organisation in the region in 2015, has so far produced numerous short films and documentaries, feature films and two television series. Audio-visual narratives offer the opportunity to produce secondary source anthropological intelligence to interpret the PYD/YPG's world of meaning and vision of the future. Anthropological intelligence is an intelligence gathering discipline that produces information in the socio-cultural field under the guidance of anthropological methods and concepts. Anthropological intelligence can be conducted interpretatively through primary sources such as field research as well as secondary sources such as novels, stories and films. In this study, four feature-length fiction films of the KFR were analysed from the perspective of anthropological intelligence through qualitative content analysis. The assets and capabilities of narrative, historiography and identity construction for the target state of the PYD/YPG terrorist organisation in Northern and Eastern Syria are interpreted. This study argues that the terrorist organization does not have the socio-cultural ability to establish and sustain a state in Syria and that the films mainly construct a narrative of so-called revenge against Türkiye.

Keywords: *Anthropological Intelligence, Narrative, Historiography, Identity Construction, PYD/YPG.*

GİRİŞ

PYD/YPG, Suriye'de Kürtlerin belirli bir çoğunlukla yaşadığını iddia ettiği bölgelerde özerk bir yönetim kurmayı amaçlayan bir terör örgütüdür. PYD, PKK'nın Suriye koludur ve Türkiye tarafından da terör örgütü olarak tanımlanmaktadır. YPG, PYD'nin silahlı kanadıdır ve 2011 yılında Suriye'de iç savaşın başlamasıyla birlikte ülkenin bazı bölgelerinde kontrolü ele geçirmiştir. YPG, Rojava adını verdiği bu bölgelerde kantonlar ve federasyonlar ilan etmiş, ancak bunlar uluslararası alanda tanınmamıştır. YPG, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) desteğiyle DAİŞ'e karşı mücadele ediyor görüntüsüyle Suriye Demokratik Güçleri (SDG) adlı bir ittifak oluşturmuştur. SDG, YPG'nin yanı sıra kimi Arap, Süryani, Türkmen

ve Çerkez grupları da içerdiğini iddia etmektedir. SDG süreç içerisinde, DAİŞ'in elindeki Rakka, Münbiç, Tabka ve Deyrizor gibi şehirleri ele geçirmiştir. Buna karşılık Türkiye, 2018 yılında Afrin'i, 2019 yılında ise Tel Abyad ve Resulayn'ı YPG'den almak için Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı askeri operasyonlarını düzenlemiştir (Acun ve Görücü, 2023). Mevcut durumda Türk Silahlı Kuvvetleri ve Özgür Suriye Ordusu söz konusu harekât bölgelerinde kontrolü elinde tutmaktadır.

PYD/YPG terör örgütü, ABD'nin sağladığı güvenlik şemsiyesi altında halen Kuzey ve Doğu Suriye Özerk Yönetimi adını verdiği sözde siyasal kimlikle bölgede politik ve askeri bir güç olarak varlığını sürdürmektedir. Sözde Rojava da denilen bu bölge, Suriye'nin toplam yüzölçümünün yaklaşık yüzde 28'ini ve petrol rezervlerinin yüzde 90'ını kapsamaktadır (Korgun, 2021). PYD/YPG, Suriye'nin geleceğine ilişkin siyasi çözüm arayışlarında da rol oynamak istemektedir. Ancak Suriye rejimi, Türkiye ve Rusya, terör örgütünün bu talebini kabul etmemektedir. Buna rağmen PYD/YPG, ABD'nin desteğine güvenerek bölgedeki nüfuzunu korumaya çalışmaktadır.

Terör örgütünün siyasal ve askeri gelişimi dikkatle takip ediliyor olsa da, PYD/YPG'nin sözde Özerk Yönetim bölgesi içerisinde kültür ve sanat alanında yürüttüğü faaliyetler Türk akademisinde henüz incelenmemiştir. Oysa PYD/YPG'nin terör devletçığının kurulması ve sürdürülmesinde iç ve dış propaganda boyutlarıyla işlevsel olabilecek söz konusu faaliyetlere büyük önem verdiği gözlenmektedir. Nitekim terör örgütünün 2015 yılında bölgede kurduğu Rojava Film Komünü (Komîna Film a Rojava - KFR) isimli yapılanma şimdiye dek çok sayıda kısa film ve belgesel, bunun ötesinde uzun metraj kurgu filmler ve iki de televizyon dizisi çekmiştir.

Bu çalışmada, örneklem olarak KFR'nin 4 uzun metraj kurgu filmi antropolojik istihbaratın kimi kavramları ışığında ve nitel içerik analizi yöntemiyle ele alınmıştır. Seçilen filmlerin yapım süreçleri, içerikleri ve aldığı etkileşimler analiz edilerek PYD/YPG terör örgütünün Kuzey ve Doğu Suriye'de inşa gayreti güttüğü terörist devletçığın kurulması ve sürdürülmesine dair anlatı, tarih kurgusu ve kimlik inşası boyutlarındaki imkân ve kabiliyetleri yorumlanmıştır. Antropolojinin anlatı, tarihçilik ve kimlik kavramları sayesinde terörist örgütün devletleşme hedefindeki zihinsel evreni ve anlam dünyası ortaya konmuştur.

Çalışma PYD/YPG'nin sahip olduğu anlatı, tarih ve kimliğe dönük anlam haritasında terör devletini inşa etme ve devam ettirme yeteneğinin bulunmadığı, nitekim incelenen filmlerin esas itibarıyla Türkiye'den Hendek yenilgisinin öcünü alma hikâyesiyle sınırlı kaldığı öne sürmektedir. Bununla birlikte terör örgütünün sinema filmleriyle özgüvenini artırdığı, propaganda biçimlerini çeşitlendirdiği ve sonuç olarak KFR yapılanmasının işlevsiz kılınması gereği savunulmaktadır.

1. KURAMSAL TARTIŞMA: NEDEN ANTROPOLOJİK İSTİHBARAT?

Etnografik İstihbarat (ETHINT), Kültürel İstihbarat (CULINT) ve Antropolojik istihbarat kavramları, sosyal bilimlerin istihbarat faaliyetleriyle ilişkisini ifade eden terimlerdir. Bu kavramlar arasındaki farklar ve benzerlikler, istihbaratın amacı, yöntemi ve kaynağına göre değişebilir.

ETHINT, bir topluluğun kültürel özelliklerini, davranışlarını, inançlarını, değerlerini ve ilişkilerini bizzat o kültürün içinde bulunarak anlamaya çalışan etnografik yöntemler kullanır. CULINT, o topluluğun kültürünü tanıma ve anlama yeteneği olarak tanımlanabilir. Antropolojik istihbarat ise, bir kültürü bütünlüklü olarak anlamak için antropolojik bilgi ve yöntemlerin istihbarat faaliyetlerine entegre edilmesidir. Bu kavramlar arasındaki temel fark, ETHINT'in daha çok veri toplama ve kısmen analiz etme sürecine odaklanması, CULINT'in daha çok bireysel veya kurumsal bir yetkinlik olarak ele alınmasıdır. Antropolojik istihbarat, bir topluluğa dâhil olan insanların doğaya rağmen yapıp ettikleri her şeyi esas almasıyla, ETHINT ve CULINT'den ayrı olarak, hem veri toplama ve analiz etme hem de kültürel farkındalık ve duyarlılık geliştirme yönlerini içeren daha kapsamlı bir kavramdır.

CULINT, istihbarat raporları, kamuya açık kaynaklar ve saha araştırmaları gibi çeşitli kaynaklardan bilgi toplayarak yapılır. ETHINT, bir kültürü o kültürün mensupları gibi yaşayarak anlamaya çalışan saha araştırmalarını temel alır. Antropolojik istihbarat içinde etnografi gibi ETHINT ve CULINT'in yöntemlerini de kapsayabilen çok çeşitli, nitel, nicel ve hibrit metotlar kullanır ve bir toplumun kökenini, yapısını, dinamiklerini, ilişkilerini ve değişimlerini bütünlüklü olarak anlamayı amaçlar. ETHINT, CULINT'in alt kümesidir; antropolojik istihbarat bir yanıla ETHINT ve CULINT'e temel oluşturabilirken diğer yanıla ETHINT ve CULINT'den daha holistik bir bakışa sahiptir.

CULINT, kültürel bilgi ve yeteneği istihbarat faaliyetleriyle birleştirir. İstihbarat toplama sürecinde niceliksel ve niteliksel verilerin yanı sıra kültürel verilerin de dikkate alınması CULINT olarak bilinir. Bir toplumun kültürel özellikleri, farklılıkları ve ortaklıkları, kültürel bilgi olarak adlandırılır. Kültürel bilgi, belirli bir topluluk hakkında elde edilen teorinin pratiğe dönüştürülmüş halini veya başka bir deyişle kültürel yeteneği temsil eder. CULINT, istihbarat toplama sürecinde kültürel faktörlerin belirleyici bir rol oynadığı durumlarda, kültüre ilişkin tüm bu kavramların operasyonlarda kullanılmasına izin veren önemli bir istihbarat disiplini olarak karşımıza çıkmaktadır. İstihbarat uzmanlarının kültürel çeşitliliği anlamasına ve değerlendirmesine yardımcı olur. Genellikle belirli bir coğrafi bölgedeki kültürel değişimleri, toplumsal dinamikleri ve kültürel yapıları analiz etmeyi amaçlar. CULINT, istihbarat analistlerinin kültürel bilgiye erişimini, becerilerini ve analizini kolaylaştırmayı hedefler. İstihbarat analistlerinin kültürel empati, iletişim, adaptasyon ve çözümlenme becerileri, CULINT yoluyla geliştirilebilir. CULINT, özellikle asimetrik tehditlere karşı mücadelede, hedef toplumun kültürel hassasiyetlerine ilişkin farkındalık sağlayarak terörizme sağlanan desteğin önlenmesinde önemlidir. Kültürel İstihbarat, aynı zamanda, hedef toplumun kalplerini ve zihinlerini kazanmak, onlarla işbirliği yapmak, güvenlik ortamını iyileştirmek ve istikrarı sağlamak için de gereklidir (Gavriel, 2014, ss. 19-25).

ETHINT, etnografik yöntemlerle elde edilen verilerin istihbarat amaçlı kullanılmasıdır. Etnografik yöntemler, gözlem, görüşme, katılım, doküman analizi gibi nitel araştırma tekniklerini içerir. ETHINT, özellikle kültürel olarak farklı toplumların davranışlarını, değerlerini, inançlarını, normlarını ve ilişkilerini anlamak için kullanılabilir. ETHINT, istihbarat analistlerinin hedef toplumun içine girmesini, onlarla etkileşim kurmasını ve güven kazanmasını gerektirir. Bu şekilde, istihbarat analistleri, hedef toplumun bakış açısını, güdülerini, beklentilerini ve sorunlarını daha iyi kavrayabilir. ETHINT, aynı zamanda, hedef toplumun sosyal yapısını, liderlerini, gruplarını, ağlarını, rollerini ve etkileşim biçimlerini de ortaya çıkarabilir. ETHINT, istihbarat toplama sürecinde nitelikli, derinlemesine ve zengin bilgi sağlayabilir. Ancak, ETHINT'in bazı dezavantajları da vardır. Bunlar, etnografik yöntemlerin zaman alıcı, maliyetli, riskli ve etik sorunlara açık olmasıdır. Ayrıca, etnografik verilerin analizi, yorumlanması ve sunumu da zorluklar içerebilir. Etnografik veriler, genellikle, niceliksel veriler kadar kesin, objektif, güvenilir ve geçerli olmayabilir. ETHINT, istihbarat

analistlerinin kişisel görüşleri, önyargıları, duyguları ve değerleri tarafından etkilenebilir (Renzi, 2006, ss. 184-185).

Antropolojik istihbarat, antropolojik kavramlar, yöntemler ve veriler kullanarak insanların kültürel, sosyal, politik ve psikolojik özelliklerini, davranışlarını, güdülerini ve ilişkilerini anlama ve analiz etme çabasıdır (Kriebel, 2015, s.72). Bir başka ifadeyle antropolojik istihbarat, antropolojinin metodoloji ve kavramlarını değerlendirerek sosyo-kültürel alanda bilgi üreten bir istihbarat toplama disiplindir (Dedemen, 2011, s.27). Bu disiplin, insanların davranışlarını, değerlerini, inançlarını, geleneklerini ve yaşam tarzlarını anlamak için başta etnografi olmak üzere, alan çalışması, gözlem, mülakat ve diğer nitel yöntemleri kullanır.

Antropolojik istihbarat, özellikle küreselleşmenin, göçmenliğin, terörizmin ve etnik çatışmaların güvenliği tehdit ettiği günümüz dünyasında önem kazanmaktadır. Antropolojik istihbarat, istihbarat toplama ve analiz süreçlerinde pozitivism ve post-pozitivism arasında bir denge sağlamaya çalışır. İstihbarat, pozitivist görüşe göre nesnel, bilimsel ve ampirik olmalıdır. Ancak post-pozitivist görüş, istihbaratın öznel, yorumlayıcı ve eleştirel olması gerektiğini savunur. Antropolojik istihbarat, bu iki paradigmanın hem doğruluğunu hem de anlamlılığını artırmayı amaçlar (Dedemen, 2022, s. 116-118).

Antropolojik istihbarat, istihbarat toplama süreci boyunca işe koşulabilecek bir yetenektir. Örneğin, istihbarat ihtiyacının belirlenmesi, bilgi toplama, analizi ve değerlendirme süreçleri antropolojik yöntemler kullanılarak gerçekleştirilebilir. Antropolojik istihbarat, geleneksel istihbarat yöntemlerinin yetersiz kaldığı durumlarda özellikle kritik öneme sahiptir. Antropolojik istihbarat, bir çatışma bölgesindeki yerel halkın davranışını anlamak, bir terör örgütünün güdülerini ve hedeflerini belirlemek veya bir yabancı ülkenin kültürel kodlarını çözmek için taktik, operatif ve stratejik düzeylerde değerlendirilebilmektedir.

Bununla birlikte ETHINT ve CULINT, örneğin ABD doktrininde birleşik istihbarat sürecine eklenen, taktik ve harekât düzlemlerinde işlevsel olabilen, ilave yeteneklerdir. CULINT, kültürel bilgiyi düşman, operasyonel ortam ve operasyonel planlama kaygıları üzerindeki etkilerini değerlendirmek veya yorumlamak için inceler (Department of Defense, 2014, ss. 3-1, 3-2, 3-3). Kültürel bilgi üretmekten ziyade kültürün ve insanlık durumunun etkilerini anlamayı amaçlar. Düşman enformasyon

operasyonlarının etkinliğini değerlendirilebileceği gibi, sahadaki mevcut kuvvetlerin olası hareket tarzlarının yerel tepki veya sonuçlarını da analiz edebilir. Kültürel bilgi aynı zamanda yerel toplumsal yapının, yerel kültürel değerlerin ve algıların operasyonları nasıl etkileyebileceğini anlamak için de işlevsel olabilir. Dolayısıyla ABD askeri istihbarat organizasyonunda CULINT en fazla operasyonel düzeyde ele alınan bir disiplindir.

Aynı biçimde ETHINT de tipik Amerikan pozitivizmi, dar pratikçiliği ve işlevselciliği ile istihbarat örgütlenmesinin yan kollarında sınırlandırılmış bir konumdadır. Hatta Gavriel, ETHINT ve CULINT arasında pratik bir işbölümü öngörmektedir: Birleşik istihbarat için ETHINT etnografik veri toplayacak, etnografik veriler de yine birleşik istihbaratın işlenmesi aşamasında kültürel bilgiye dönüşecektir. Kültürel bilgi ise ancak birleşik istihbaratın analiz ve üretim aşamasında, CULINT marifetiyle operasyonel seviyede iş görecektir (2014, ss. 37-40).

Antropolojik istihbarat, kültürel görelilik (relativizm) ilkesine dayanmaktadır. Bu ilke, bir toplumu kendi kültürel değerleri ve normları çerçevesinde anlamayı ve değerlendirmeyi gerektirir. Bu sayede, etnosentrizm (etnik ve kültürel benmerkezcilik) ve önyargıların önüne geçilebilecektir (Paleček ve Risjord, 2013, ss. 11-13). Nitekim antropolojik istihbarat kültürel analizlerde derinlemesine anlayış sağlamak ve insan davranışlarının altında yatan kültürel faktörleri ortaya çıkarmak için antropolojik yöntemlerin kullanılmasını vurgular. İstihbarat toplama sürecinde kültürel bağlamın önemini vurgulayarak, toplumların ve grupların davranışlarının anlaşılması için antropolojik bakış açısını önemser. ETHINT ve CULINT, genellikle belirli bir hedefe veya amaca odaklanırken, antropolojik istihbarat daha genel bir bakış açısıyla ve daha geniş bir zaman diliminde insan davranışını ve toplumu anlamakla ilgilenir.

Antropolojik istihbarat bağlam ve anlama yaptığı vurguyla ve holistik bakış açısıyla asimetrik tehditlere karşı mücadelede etkili bir araç olabilecektir. Asimetrik tehditler, geleneksel askeri istihbarat yöntemleriyle tespit edilmesi ve önlenmesi zor olan, devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen saldırılardır (Gray, 2002). Bu tür saldırıların arkasında yatan kültürel, sosyal, siyasi ve ideolojik motivasyonları anlamak için antropolojik istihbarat öne çıkmaktadır. Sonuç olarak, antropolojik istihbarat, günümüzün karmaşık ve değişken güvenlik ortamında, kültürün önemli bir faktör olduğu gerçeğini kabul eden ve bunu istihbarat faaliyetlerine yansıtan bir kavramdır.

Toplu bir bakışla antropolojik istihbaratın öne çıkan unsurları ve süreçleri şunlar olmaktadır:

Kültürel görelilik: Antropolojik istihbarat, kültürel görelilik ilkesini temel alır. Bu sayede istihbaratçıların kendi kültürel önyargılarını bir kenara bırakarak hedef topluluğun kültürünü, o kültürün değerleri çerçevesinde değerlendirmelerini sağlar. Böylelikle daha doğru ve tarafsız istihbarat üretimi mümkün olabilecektir.

Daha derinlemesine anlayış: Antropolojik istihbarat, geleneksel istihbarat toplama yöntemlerinin ötesine geçerek insanların davranışlarını, değerlerini, inançlarını ve yaşam tarzlarını belirli bağlamlar içerisinde ve daha derinlemesine anlamaya imkân verir. Bu, daha doğru tahminler yapılmasına ve etkin kararlar verilmesine yardımcı olabilir.

Geniş kapsamlılık: Antropolojik istihbarat, insan davranışını ve toplumu daha geniş bir bakış açısıyla ele alır. Daha kapsamlı ve bütüncül bir anlayışa olanak sağlar.

Zaman içinde tutarlılık: Antropolojik istihbarat, insan davranışını ve toplumu daha uzun bir zaman diliminde ele alır. Bu da değişen koşullara rağmen yorumlanan kültür üzerine tutarlı bir anlayışı mümkün kılar.

Esneklik: Antropolojik istihbarat, esnek bir yaklaşıma sahiptir. Araştırmacılar, hedef topluluğun gelişim ve dönüşümüne göre yöntemlerini uyarlayabilirler. Bu durum, istihbarat ihtiyaçlarının değişken ve karmaşık olduğu durumlarda özellikle önemlidir.

Bunların neticesinde antropolojik istihbaratın, istihbarat alanında kültürel unsurları, toplumsal yapıları ve insan davranışlarını anlama ve değerlendirmede daha derinlemesine, tutarlı, etkin ve kapsamlı bir disiplin olduğu savunulmaktadır. Fatih Dedemen farklı ve sorunlu gerekçelerle de olsa sosyolojik istihbarat ve kültürel istihbarat gibi terimlerin eksik olduğunu, antropolojik istihbaratın bütüncül ve bağıntılı bir tanımlama sunduğunu değerlendirmektedir (2022, s. 113).

2. ANTROPOLOJİK İSTİHBARATIN METODLARI, BİRİNCİL VE İKİNCİL KAYNAKLARI

Antropolojik istihbarat, antropolojinin metodolojilerini ve kimi kavramlarını kullanan, sosyal ve kültürel alanda, anlam dünyasına ilişkin bilgi üretmektedir. Bu istihbarat disiplini ele alınan topluluğun veya terör

örgütü üyelerinin davranışlarını, değerlerini, inançlarını, geleneklerini, normlarını, ritüellerini ve yaşam tarzlarını anlamak için etnografi, alan çalışması, gözlem, mülakat ve diğer nitel yöntemleri kullanır.

Antropolojinin antropolojik istihbarata uyarlanabilecek birincil kaynak bilgi elde edilmesini sağlayan metodları şunlardır:

Etnografi: Bir kültürün derinlemesine incelenmesidir. Etnografi, bir hedef topluluğun yaşam tarzını, değerlerini, inançlarını ve geleneklerini anlamak için kullanılır.

Alan çalışması: Araştırmacının bir hedef topluluğun içinde uzun süreli olarak yaşaması ve gözlem yapmasıdır. Alan çalışması, hedef toplulukla doğrudan temas kurmasını ve birinci elden bilgi toplamasını sağlar.

Gözlem: Araştırmacının bir hedef topluluğu veya olayı gözlem yoluyla incelemesidir. Gözlem, araştırmacının hedef topluluğun davranışlarını ve faaliyetlerini doğrudan gözlemlemesine olanak sağlar.

Mülakat: Araştırmacının hedef topluluğun içinde bulunan bir veya daha fazla kişiyle yapılan görüşmelerdir. Mülakat, hedef topluluk üyelerinden birinci elden bilgi toplanmasını mümkün kılar (Bernard, 2015, ss. 679-683).

Antropolojik istihbarata yine antropolojinin bilgi birikiminden uyarlanabilecek ikincil kaynakları şunlar olmaktadır:

Yazılı kaynaklar: Kitaplar, makaleler, raporlar, gazeteler, dergiler ve diğer yazılı kaynaklar hedef topluluk hakkında bilgi edinmeye yardımcı olur. Bu kaynaklar, hedef toplumun tarihi, kültürü ve diğer toplumsal yönleri hakkında bilgi sağlayabilir.

Görsel kaynaklar: Fotoğraflar, videolar, filmler ve diğer görsel kaynaklar hedef topluluk hakkında görsel bir bakış açısı sağlar. Hedef topluluğun yaşam tarzını, değerlerini, inançlarını ve geleneklerini anlamaya ve yorumlamaya destek olabilir (Bernard, 2015, ss. 675-678).

Antropolojik istihbaratta ikincil kaynaklar, birincil kaynaklarla araştırma yapma olanağı bulunmadığında veya birincil kaynaklardan elde edilen bilgilerin doğrulanabilmesi, daha derinlemesine yorumlanabilmesi ve analiz edilebilmesi için önemli araçlardır. İkincil de olsa bu kaynaklar, antropologların hedef topluluk hakkında daha derin bir anlayış

geliştirmelerine, daha doğru ve etkili istihbarat üretmelerine yardımcı olurlar.

Antropolojik istihbaratta kullanılan ikincil kaynaklar, hedef topluma ve istihbarat ihtiyacına göre değişebilir. Örneğin, bir çatışma bölgesindeki yerel halkın davranışlarını anlamak için antropologlar, çatışmanın tarihi, çatışmaya katılan taraflar ve çatışmanın yerel nüfus üzerindeki etkileri hakkında bilgi sağlayan yazılı ve görsel kaynaklara başvurabilirler. Yine antropolojik istihbarat bir terör örgütünün hedeflerini, imkân ve kabiliyetlerini belirlemek için örgütün ideolojisi, liderleri, geçmiş faaliyetleri ile tarih yazımı ve kimlik inşa pratikleri hakkında bilgi sağlayan yazılı ve görsel kaynaklara başvurabilir. Antropolojik istihbaratta kullanılan ikincil kaynakların güvenilirliği ve geçerliliği önemlidir. Bu nedenle bir terör örgütünün hedef topluluk belirlendiği bir araştırmada, örneklem olarak o terör örgütünün veya bağlı yapılanmalarının birinci elden ürettiği kültürel ve sanatsal materyalleri ele almak ve bunları analiz etmek daha anlamlı, derinlikli ve uzun erimli istihbarat üretilmesi olanağı verebilecektir.

3. ANTROPOLOJİK İSTİHBARAT, ANLATI, TARİH YAZICILIĞI VE KİMLİK İNŞASI

Bu çalışmada PYD/YPG terör örgütünün ikincil kaynak antropolojik istihbarat analizi için anlatı, tarih yazıcılığı ve kimlik inşası kavramları kullanılacaktır. Bu kavramlar, bir devletin varlığını meşrulaştırmak, vatandaşlarına ortak bir amaç ve kimlik duygusu vermek ve devleti sürdürebilmekte belirleyici antropolojik unsurlardır. Suriye'nin Kuzey ve Doğu'sundaki bir terör devletçisi anlatı, tarih yazımı ve ortak kimliğe ihtiyaç duyacaktır. Bu nedenle çalışmanın anahtar kavramları olarak seçilmişlerdir.

Antropoloji, anlatı, tarih yazıcılığı ve kimlik inşası arasında karmaşık ve dinamik bir ilişki vardır. Bu ilişki, insanların farklı kültürlerde nasıl yaşadıklarını, yaşamı nasıl anlamlandırdıklarını, nasıl kendilerini tanımladıklarını, nasıl değiştiklerini ve değiştirdiklerini ortaya çıkarmak için çeşitli yöntemler ve perspektifler kullanılmasını gerektirir. Bu kavramlar birbirlerini etkileyen ve şekillendiren süreçler olarak ele alınabilir.

Anlatı, bir olay veya olguyu belirli bir sırayla ve bir anlam çerçevesinde sunan bir iletişim sürecidir (Bruner, 2002, s. 43). Tarih yazıcılığı, geçmişte yaşanan olayların araştırılması, toplanması, değerlendirilmesi ve geleceğe yönelik anlam oluşturma niyetiyle yorumlanarak yazılı hale getirilmesidir (Woolf vd., 2015, s. 4). Kimlik inşası

ise, bir bireyin veya topluluğun kimliğini oluşturan unsurların bir araya getirilmesi ve anlamlandırılması sürecidir (Taylor, 2015, s.3).Görüldüğü üzere her üç kavram da anlam mefhumu etrafında topaklanmıştır.

Anlatı, insanların yaşadıkları olayları, deneyimleri, duygu ve düşünceleri sözlü veya yazılı olarak aktardıkları bir iletişim biçimidir. İnsanların tarihlerini, kültürlerini ve kimliklerini nasıl oluşturduklarını ve aktardıklarını gösteren anlatı, tarih yazıcılığının veri kaynağı ve aynı biçimde yöntemidir. Buradan devam edilince tarih yazıcılığı, anlatının kaynağı ve çerçevesi olabilmektedir. Kimlik inşası da anlatının ve tarih yazıcılığının hem amacı ve hem de sonucudur. Anlatıların tarih yazıcılığında önemli bir yeri vardır. Tarihçiler, geçmişini anlamak ve anlatmak için anlatıları kullanırlar. Anlatılar, tarihsel olayların ve olguların daha anlaşılır ve etkileyici bir şekilde sunulmasını sağlarlar ve tarihin neden-sonuç ilişkilerini ortaya koymaya yardımcı olurlar (Reck, 1983, ss. 8-9).

Antropologlar, anlatıları hem bir veri kaynağı hem de bir analiz yöntemi olarak kullanabilirler. Anlatılar, antropologlara insanların kimliklerini, değerlerini, inançlarını, normlarını, pratiklerini, ritüellerini, geleneklerini, tarihlerini ve kültürlerini nasıl oluşturduklarını ve aktardıklarını görme fırsatı verir. Ayrıca, anlatılar, antropologlara insanların farklı kültürlerde nasıl etkileşime girdiklerini, nasıl uyum sağladıklarını, nasıl değiştiklerini ve nasıl dönüştüklerini gösterirler (Götsch ve Palmberger, 2022, ss. 5-9). Anlatılar kimlik inşasında da belirleyici bir rol oynamaktadır, bireylerin ve toplulukların kimliklerini şekillendirmeye yardımcı olurlar. Bireylerin ve toplulukların kimlikleri, onların geçmişten gelen deneyimleri, değerleri ve inançları üzerine inşa edilir. Bu deneyimler, değerler ve inançlar, anlatılar yoluyla ve kuşaktan kuşağa aktarılmaya çalışılır. Somut bir örnek şu olabilir: bir milletin tarihindeki önemli bir olay, o milletin kimliğinin şekillenmesinde önemli bir rol oynayabilir. Bu olay, o milletin anlatılarında önemli bir yer tutar ve milletin kimliğinin bir parçası haline gelir.

PYD/YPG terör devletçliği kapsamında ele alındığında anlatı, devletçiliğin meşruiyetini, kimliğini, misyonunu ve vizyonunu ortaya koyan bir araç olacaktır. Çünkü anlatı, devletin kendisini nasıl tanımladığı, nasıl algıladığı ve nasıl algılanmak istediği ile ilgilidir. Anlatı sözde devletin tarihini, kültürünü, değerlerini ve hedeflerini yansıtacak; devletçiliğin iç ve dış politikasını, toplumsal yapısını, sözde ulusal çıkarlarını ve uluslararası

ilişkilerini etkileyecektir. PYD/YPG terör devletçığının anlatısını incelemekle terörist anlatıya karşı koyma yol ve yöntemleri geliştirilebilecektir.

Tarih yazıcılığı, özü itibarıyla geçmişin kaydedilmesi, değerlendirilmesi ve yorumlanması sürecidir. Bu anlamıyla bir topluluğa mensup insanların geçmişlerini nasıl anladıklarını, yorumladıklarını ve değerlendirdiklerini gösterir. Antropoloji, insanlığın kökenini, evrimini, çeşitliliğini ve kültürel mirasını araştırırken, tarih yazıcılığı, insanlığın geçirdiği olayları, süreçleri, dönüşümleri ve etkileşimleri kaydeder, analiz eder ve aktarır (Deluz-Chiva, 1965, ss. 572-574). Böylelikle antropoloji ve tarih yazıcılığı, insanlığın geçmişini ve bugünü aydınlatmak için etkileşimde bulunurlar. Örneğin, antropoloji, tarih yazıcılığından yararlanarak, bir toplulukta yaşayan insanların kültürlerini, yaşam biçimlerini, inançlarını ve değerlerini anlamaya çalışır. Tarih yazıcılığı ise, antropolojiden yararlanarak, insanların fiziksel, sosyal ve kültürel özelliklerini, farklılıklarını ve benzerliklerini ortaya koyar. Her iki disiplin de, insanlığın ortak tarihini, kültürünü ve kimliğini oluşturmak için çalışır. İlave olarak tarih yazıcılığı, anlatıya insanların geçmişteki olayları, süreçleri, dönüşümleri ve etkileşimleri nasıl kaydettiklerini, analiz ettiklerini ve aktardıklarını tanıtmaktadır. Tarih yazıcılığı, kimlik inşasına yönelik olarak da insanların geçmişleriyle, bugünleriyle ve gelecekleriyle nasıl bağlantı kurduklarını anlama olanağı verir.

PYD/YPG'nin hedeflediği terör devletçığın kurulması ve sürdürülmesinde tarih yazıcılığı, o sözde devletin anlatısını oluşturan ve destekleyen bir faaliyet niteliğinde olacaktır. Tarih yazmak devletin kimliğini, kültürünü, ideolojisini ve inançlarını şekillendirmektir. Tarih kurgusu, terörist devletçığın devletin geçmişini, bugünü ve geleceğini anlamlandırmak ve yorumlamak demektir. Nitekim tarih yazıcılığı, devletin başarılarını, zorluklarını, krizlerini ve çözümlerini kayıt altına alır ve dahası o devletin kurucu liderlerini, kahramanlarını, düşmanlarını ve müttefiklerini belirler. Terör devletçığının tarih yazım pratiklerini analiz etmek, gerekli önlemleri almak için imkân sunacaktır.

Kimlik inşası, insanların kendilerine ve başkalarına atfettikleri anlamlar, özellikler, roller ve değerler bütünüdür. Bir topluluk içindeki insanların kendilerini nasıl tanımladıklarını, farklılaştırdıklarını ve ifade ettiklerini belirler. Kimlik inşası, antropolojiye insanların farklı kültürlerde

nasıl yaşadıklarını, nasıl anlamlandırdıklarını ve nasıl değiştirdiklerini göstererek hizmet eder. Öte yandan kimlik inşası, topluluğun yaşadıkları olayları, deneyimleri, duygu ve düşünceleri nasıl aktardıklarını gösteren ipuçları sunar (Sökefeld, 1999, ss. 417-419). Antropologlar, kimlik inşasını hem bireysel hem de kolektif bir süreç olarak ele alırlar. Bireysel kimlik inşası, bir insanın kendisini nasıl tarif ettiği ve diğerlerinden nasıl ayırdığı ile ilgilidir. Öte yandan kolektif kimlik inşası, insanların nasıl ortak değerler, inançlar, normlar, pratikler, ritüeller, gelenekler ve tarihler paylaştıkları, nasıl gruplara ayrıldıkları ve nasıl diğer gruplarla ilişki kurdukları ile ilgilidir. Antropoloji, bir topluluktaki kimlik inşası süreçlerini değerlendirerek o insanların kültürleri içerisinde nasıl yaşadıklarını, nasıl anlamlandırdıklarını ve nasıl değiştiklerini anlamaya çalışır. Kimlik inşası pratikleri de antropolojiye insanların hayatlarını, kültürlerini ve toplumlarını anlama imkânı verir. Bu şekilde, antropoloji ve kimlik inşası, topluluktaki karmaşıklığı ve kültürel pratikleri bir diğerine yansıtan yorumsamacı bir ilişki içindedirler. Kimlik inşası ve tarih yazıcılığı ilişkisinde ise incelenen topluluğun geçmiş, bugün ve gelecek bağının nasıl kurulduğuna dair süreçler yer almaktadır.

PYD/YPG terörist devletçisinde kimlik inşası, Kuzey ve Doğu Suriye'deki insanların sözde devlete bağlılık duygusu geliştirmesi için işe koşulmaya çalışılacak bir kabiliyet olacaktır. Kimlik, sözde vatandaşlarına, terör devletçisinin değerlerini, geleneklerini ve inançlarını benimsediklerini hissettirmeye uğraşacaktır. Ortak kimlik devlete ve topluma aidiyet, ortak geçmiş ve ortak gelecek duygusudur. Devletçinin kimlik inşa süreçleri bölgedeki insanların sözde devleti dış tehditlere karşı savunmaya daha istekli olmalarını amaçlayacaktır. Hedeflenen terörist devletçinin kimlik inşa pratiklerini anlamak ülkemize yönelen tehdidin erkenden bertaraf edilmesine katkı verebilecektir.

Antropoloji, insanın hem fiziksel hem de sosyal yönlerini inceleyen bir bilim dalı olmakla birlikte ele alınan topluluğun kökenini, evrimini, çeşitliliğini ve kültürel mirasını araştırır. Anlatı, tarih yazıcılığı ve kimlik inşası ise, toplumların ve elbette kültürlerinin önemli yönlerini oluşturan kavramlardır. Antropoloji, çeşitli toplumların anlatılarını ve tarih yazıcılığını inceleyerek, bu toplumların kültürlerini ve kimliklerini daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur. Örneğin, bir antropolog, bir kabilenin mitolojisini inceleyerek, o kabilenin dünyayı nasıl anlamlandırdığını öğrenebilir. Bu araştırma, antropologun o kabilenin kültürel kodlarını ve

değerlerini anlamasını mümkün kılar ve ayrıca, o kabilenin kimliğini oluşturan unsurları da ortaya koyar. Bir başka antropolog ise, bir toplumun tarih yazıcılığını inceleyerek, o toplumun geçmişini ve kimliğini nasıl inşa ettiğini yorumlayabilir. Böylesi bir yorumlama, antropologun incelenen toplumun kültürel hafızasını ve kimlik inşa sürecini anlamasına destek olur. Antropoloji, aynı zamanda, anlatı, tarih yazıcılığı ve kimlik inşasının kültürel farklılıklarını da inceleyerek, bu kavramların evrensel ve kültürel olarak özgün yönlerini ortaya koymaya yardımcı olmaktadır. Örnek olarak bir antropolog, farklı toplumlarda anlatıların nasıl kullanıldığını inceleyerek, toplumların anlatıya verdiği önemi ve anlatıların bu toplumların kültürlerinde nasıl bir rol oynadığını belirleyebilir. Antropoloji, anlatı, tarih yazıcılığı ve kimlik inşası ile doğrudan ilgilendir, çünkü bu kavramlar insanlığın geçmişini, bugününü ve geleceğini anlamak için önemli ipuçları sunar.

Antropolojik istihbarat açısından anlatılar, bir topluluğun veya kültürün tarihini, değerlerini ve inançlarını yansıtan önemli kaynaklardır. Terörist gruplar, propaganda ve ideolojilerini yaymak için anlatıları kullanır. Antropolojik istihbarat, bu anlatıları inceleyerek, terörist grupların hedeflerini, güdülerini ve yöntemlerini daha iyi anlayabilir. Örneğin, bir antropolog, anlamaya çalıştığı terör örgütünün sözde kahramanlık hikâyelerini analiz ederek, kahramanlığın terörist örgüt için ne anlama geldiğini yorumlayabilir. Bir başka örnekte, Antropolojik istihbarat, bir terörist grubun propaganda videolarını inceleyerek, o grubun kimlere hitap ettiğini, ne tür bir mesaj yaydığını ve bu mesajın izleyicilerle nasıl bir etkileşime girdiğini anlamaya çalışabilir. Bu bilgiler, terörist grupların propaganda faaliyetlerini durdurmak veya etkisiz hale getirmek için kullanılabilir.

Terörist gruplar, geçmişini kendi çıkarları doğrultusunda yorumlamak için muhtelif biçim ve içeriklerde tarih yazıcılığı pratikleri sergilemektedirler. Antropolojik istihbarat, bu pratiklerin ürünlerini terörist grupların kendi tarihlerini ve kimliklerini nasıl inşa ettiklerini yorumlamak için değerlendirebilir. Örnek olarak bir antropolog, terörist grubun kendi tarihini anlattığı bir kitabını analiz ederek, o grubun kökenlerini, gelişimini ve hedeflerini anlayabilir. Bu sayede terörist grupları daha etkili bir şekilde takip etmek ve analiz etmek mümkün olabilir.

Yine terörist örgütler, çeşitli propaganda tekniklerini işe koşarak kendi üyelerine ve destekçilerine ortak bir kimlik duygusu aşılama gayret göstermektedirler. Antropolojik istihbarat bu kimlik inşası süreçlerini inceleyerek, terörist grupların nasıl motive olduğunu ve nasıl harekete geçtiğini analiz edebilir. Bu çalışmanın da konusu olan somut bir örnekle, antropolog istihbaratçılar, PYD/YPG terör örgütüne bağlı KFR yapılanmasının çektiği sinema filmlerini inceleyerek, bu yapılanmanın Kuzey ve Doğu Suriye’de hangi tür anlatılarla ve tarihsel kurgularla kimlik, kültür ve yaşam tarzı oluşturmaya çalıştığını anlamaya çalışabilirler. Böylelikle, PYD/YPG tarafından kurulmaya çalışılan terör devletçiliğine karşı daha etkili bir şekilde mücadele etmeye yönelik karar verme süreçlerine anlamlı katkılarda bulunabilirler.

4. KFR YAPILANMASI VE LİTERATÜRDEKİ ETNOSENTRİK BAKIŞ

KFR 14 Temmuz 2015’te Kuzeydoğu Suriye’nin Ed-Derbesiye kasabasında kurulmuştur. Mevcut merkezi Suriye’nin Kamışlı ilçesindedir. PKK terör örgütünün sözde kültürel çatı yapılanması Mezopotamya Demokratik Kültür ve Sanat Hareketi’nin (TEV-ÇAND) Kuzey ve Doğu Suriye’deki bir bileşenidir. Fakat bütçesini esas olarak sözde Özerk Yönetim’in Kültür ve Sanat Komitesi sağlamaktadır. Benzer yapılar olarak 2018 yılında ayrıca Afrin Film Komünü ve Kobanê Film Komünü kurulmuş olmasına rağmen kısa süre sonra Zeytin Dalı Harekâtı ile dağıtılmışlardır. Açık kaynaklarda KFR’ye bağlı Şehba ve Cizre Bölgesi’nde de film komünleri olduğu iddia edilmekle birlikte bunların herhangi bir faaliyet ve ürünlerine ulaşılammıştır. KFR’nin iç organizasyon şemasında Senaryo, Yapım ve Diplomasi Komiteleri görülmektedir (Adar, 2022). KFR yapılanmasının kurucuları ve elebaşlarından bazıları Ehmed Tahir (5 Kasım 2021’de Suriye’deki bir hastanede öldü), Önder Çakar, Diyar Hesso, Nadiya Derweş, Sevinaz (aslında Safinaz) Evdikê, Shero Hinde ve Zilan Hemo’dur.

KFR yapılanması üzerine sınırlı bir akademik literatüre ulaşılabilmektedir. Mevcut çalışmalar ise etnosentrizmle maluldür. Bahar Şimşek KFR’nin “gündelik mücadelelere ve kültürel egemenliğe aracılık eden sinematografik bir habitusu hayata geçirerek belirli bir film kültürünü canlandırdığı” görüşündedir. Şimşek’e göre KFR, Kürt film üretim ve dağıtımını üzerinde bir faillik iddia ederek kendi varoluş biçimlerinde ısrar etmektedir. Dahası Şimşek, KFR ürünlerinin düşük çözünürlüklü

görüntülerinde, endüstriyalizme değil, sinemasal topluluklardaki çokluğa dayanan kusurlu bir Kürt kimliği sinemasının temsilini görmektedir (Şimşek, 2021, ss. 768-769).

Engin Sustam, Şimşek'in bıraktığı yerden devam ederek ve o filmleri hiç izlemediğini belli edecek şekilde, KFR'nin Fransız Yeni Dalgası ve Latin Amerika'nın politik sinemasından etkilenecek direniş ve devrim odaklı yapımlar gerçekleştirdiğini öne sürmektedir. Sustam bir sözde Rojava Sineması icat etmekte ve bu sinemada "kameranın, kurgudan ziyade kendini politik direnişin içinde konumlandırarak Kürt öznenin kamusal yaşamına odaklandığını ve çatışma bölgesindeki Kürt öznenin öfkesini, kırgınlığını ve sevincini belgesel bir dil kullanarak aktardığını" iddia etmektedir. Sustam'a göre KFR yapımı filmler kurmaca değil savaş cephelerinin politik okumasına yansıyan gerçekçi bir anlatıdır. KFR ürünleri politik-estetik bir yaklaşımla isyanın ve özgürleşmenin kodlarına inmektedir ve yapılanmanın kuruluşundan başından itibaren toplumsal hareketin dinamiklerinin bir parçası haline gelmiştir (Sustam, 2021, s. 795).

Şimşek ve Sustam PYD/YPG'nin propaganda ürünlerini Kürt etnik kimliği ile eşleyerek etnosentrizmin hakikat ve bilim dışılığını örneklemiştir. Etnosentrizm, olguları belirli bir etnik ve kültürel bakış açısından ele aldığını sanarak aslında o etnisiteyi hakikate aykırı biçimde basitleştirmektedir. Kürt etnisitesinin KFR filmleriyle sinema kültürünü canlandırabildiğini ve hatta o filmlerle özne olabileceğini ve özgürleşebileceğini savunmak her şeyden önce Kürtleri ve kültürlerini aşağılamaktır. Bahar Şimşek ve Engin Sustam böylelikle Kürt kültürel ifadelerinin tarihsel zenginliğini, karmaşıklığını ve değerini anlamakta başarısız olmaktadır. Etnosentrik bakış, Şimşek ve Sustam örneğinde, yanında durduğunu sandığı etnisitenin ilerlemesinin, aklı özgür bireyler inşa etmesinin önüne duran, ayrımcı bir körlük hali olmaktadır. Antropolojik istihbaratın etnik veya kültürel görelilik prensibi etnosentrizmin bölücü, aşağılayıcı ve bilim dışı tuzaklarına düşmemek için büyük önem arz etmektedir.

5. METODOLOJİ

PYD/YPG terör örgütünün sinema yapılanması KFR'nin çektiği 4 uzun metraj kurgu film nitel içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Sinema filmlerinde nitel içerik analizi, filmlerin içerdiği anlamları, temaları, değerleri, sembolleri ve mesajları ortaya çıkarmak için kullanılan bir

araştırma yöntemidir. Nitel içerik analizi, incelenen filmlerin görsel, işitsel ve sözel unsurlarını sistematik bir şekilde kodlayarak, filmlerin sosyal ve kültürel bağlamlarını anlamaya çalışır. Film örneklemini seçtikten sonra, filmleri izlemek ve filmlerin anlatsal, görsel ve işitsel özelliklerinin nasıl anlam ürettiğini ve o filmlerin toplumsal, tarihsel ve kültürel değerleri nasıl bir anlam kurgusu içinde inşa ettiğini yorumlamak gereklidir (Neuman, 2008, ss. 466-471).

Nitel içerik analizi yapılırken filmler, bu çalışma için tanımlanan antropolojik istihbaratın birbiriyle yakından ilişkili şu üç başlığı ekseninde analiz edilmiştir:

Anlatı imkânları ve kabiliyeti: PYD/YPG terör örgütünün çektiği KFR yapımı filmler için kullanabildiği maddi kaynaklar, harekete geçirebildiği insan kaynağı ve diğer teknik olanaklar anlatı imkânlarını oluşturmaktadır. Anlatı kabiliyeti ise terör örgütünün kendi ideolojisini, amaçlarını, stratejilerini, eylemlerini ve taleplerini etkin ve ilgi çekici bir şekilde aktarabilme yeteneğidir. PYD/YPG terör örgütünün anlatıları, başta Kuzey ve Doğu Suriye’de, sonrasında PKK’nın etkin olduğu yerlerde ve terör devletliği için diplomatik etki oluşturmak istediği ülkelerde; hem kendi üyelerini hem de potansiyel destekçilerini, sempatanlarını, işbirlikçilerini, rakiplerini ve hasımlarını etkilemeyi amaçlamaktadır. Anlatı kabiliyeti, kullanılan sözlü, yazılı, görsel, işitsel, dijital ve sanatsal araçlarla ortaya konulan metinlerin niteliği ve olası etkileşimi ile ölçülebilir. PYD/YPG terör örgütünün anlatı kabiliyeti, örneklemedeki sinema filmlerine ait içerik, biçim, üslup, tutarlılık, olası ikna ve etkileşim, yaratıcılık, yenilikçilik gibi kriterler çerçevesinde yorumlanmıştır.

Tarih yazıcılığı kabiliyeti: Tarih yazıcılığı kabiliyeti, tarihi olayları ve süreçleri kaydetmek, analiz etmek, yorumlamak ve yeniden sunmak için gerekli olan beceri ve yetkinliklerdir. PYD/YPG’nin tarih yazıcılığı kabiliyeti, Kuzey ve Doğu Suriye’de inşa etmeye uğraştığı terör devletliğinin dayanacağı hayali tarihsel kurguyu, yine ürettiği kurgu sinema filmleri üzerinden anlatabilme yeteneği olarak tanımlanmış ve yorumlanmıştır.

Kimlik inşası kabiliyeti: Bir terör örgütünün kimlik inşası, kendi ideolojisini, amaçlarını, stratejilerini, eylemlerini ve taleplerini bir kurgu kimlikle ilişkilendirerek anlamlı, etkin, etkileşime uygun ve ilgi çekici bir şekilde aktarabilme yeteneğidir. PYD/YPG’nin kimlik inşası kabiliyeti ise,

Kuzey ve Doğu Suriye'deki kimlik inşası sürecini yönetebilmek, kimlikler arasında uyum sağlayabilmek, kimlik krizleriyle baş edebilmek ve terör devletçığının sözde ortak kimliğini geliştirebilmek için gerekli olan beceri ve yetkinlikleri olarak anlaşılmıştır. Analiz edilecek KFR yapımı sinema filmlerindeki kimlik inşası kabiliyeti, sözde ortak kimliği film içeriklerinde tanımlama, anlamlandırma, aktarma yetisini içerecek biçimde yorumlanmıştır.

6. ÖRNEKLEM

Bu çalışmada, temel verileri aşağıda listelenen KFR'nin çektiği 4 uzun metraj kurgu film örneklem alınmıştır:

Ji Bo Azadiyê / The End Will Be Spectacular (2019): Ersin Çelik'in yönettiği ve senaryosunu Aysun Genç ile birlikte yazdığı bir savaş filmidir. Film, DAİŞ tarafından öldürülen kardeşinin izini aramak için memleketine dönen Zilan adlı genç bir kadının hikâyesini anlatır. Ancak memleketi, Diyarbakır'ın Sur ilçesi eskisi gibi değildir, Hendek olayları yaşanmaktadır. Film Zilan'ın pasif bir tank olmayacağını vaat etmektedir.

Kobanê / Kurdish Sniper (2022): Özlem Yaşar'ın yönettiği, senaryosunu Özlem Arzêba ve Medya Doz'un birlikte yazdığı bir savaş filmidir. Film, 2014-2015 yılları arasında YPG ve YPJ ile DAİŞ arasında yaşanan Ayn El Arab (sözde Kobanê) kuşatmasını konu aldığını iddia etmektedir. Filmin tematik vaadi, sayıca ve silahça üstün olmamalarına rağmen, Zehra isimli YPJ'li bir kadın teröristin sözde Kobane'yi ölümcül DAİŞ tehdidinden korumak için direnen arkadaşlarına rehberlik etmesidir.

Berbû / The Wedding Parade (2022): Sevinaz (Safnaz) Evdike'nin yazıp yönettiği film dram türündedir. Sözde Rojava'da Türk Silahlı Kuvvetleri'nin hava operasyonları ile kaderlerinin yıkıcı biçimlerde değiştiğini öne süren üç genç kadının hikâyesini anlatan bir kurgu filmidir.

Gava Şitil Mezin Dibin / When the Seedlings Grow (2022): Rêger Azad Kaya'nın yönettiği, senaryosu Rêger Azad Kaya, Deniz Dery ve M. Emin Engîzek'e ait bir dram filmidir. Film sözde Kobanê'de yoğurt satan bir baba-kızın ve evini arayan bir çocuğun bir günlük macerasını anlatmaktadır. Tanıtımında filmin savaş ve sözde devrim sonrası Ayn El Arab'da değişen, gelişen yeni toplumsallığa dikkat çektiği yer almaktadır.

7. BULGULAR

Dört film de izlenmiş ve bu çalışmanın metodolojisinde çerçevesi üç temel başlık üzerine yorumlanmıştır.

7.1. Anlatı İmkânları ve Kabiliyeti

Terör örgütü PYD/YPG'nin kurgu sinema filmlerine önem verdiği, profesyonel düzeyde olmasa da sınırlı bütçe ve yıldız oyuncu bulunmayan filmler seviyesine uygunkaynak ayırdığı görülmektedir. Filmlerde orta kalite dijital kameralar kullanılmaktadır. Karmaşık olmayan, fazlaca basit kamera hareketleri ile çekim yapılmakta; film kurguları da son derece amatör biçimde icra edilmektedir. Görüntü yönetmenliği estetik bir değer arz etmemektedir. Ses dizaynı ve efektleri başarısız, görsel efektler ise çok kötüdür.

Anlatı imkânlarındaki bu başarısızlıklara rağmen PYD/YPG, Kuzey ve Doğu Suriye'deki görece coğrafi ve politik alan hâkimiyeti nedeniyle uygun çekim ortamları ve çok sayıda amatör oyuncu ve figüran bulabilmektedir. KFR bu sayede geniş mekânlarda kalabalık sahneler çekebilmektedir. Bölgede gösterim yapılabilecek sinema salonu yoktur. Fakat terör örgütü bunu avantaja çevirmeye çalışmaktadır. Çekilen filmler mahallelerde, sokaklara perde gerilerek veya tek tek evlerde gösterilmekte; bölge halkıyla yakın etkileşim sağlanmakta ve filmin içeriğinden ayrı olarak birebir propaganda olanağı elde edilmektedir. Bir başka nokta, KFR'nin Diploması Komitesi, PKK terör örgütünün mevcut diploması imkânlarını kullanmaktadır. Örneğin, İran sinemasına taklit seviyesinde öykülenen ve kötü bir film olan Gava Şitil Mezin Dabin (2022) diplomatik olanaklar sahaya sürülerek Tayland, İsviçre, İsveç, Uruguay, Kolombiya ve Japonya'daki ikinci sınıf film festivallerinden ödüller alabilmiştir.

KFR yapımı filmler üzerinden değerlendirildiğinde PYD/YPG'nin anlatı kabiliyetinden söz etmek mümkün değildir. Senaryo yazımı, yönetmenlik ve oyunculuk performansları çok kötüdür. Dört filmin hiçbirinde başı, ortası ve sonu belli, tutarlı bir öykü yoktur. Anlatım epik veya epizodik bile değildir; birbiriyle bağlanmayan, tutarsız fragmanlar halinde ilerlemektedir. Sözde savaş türündeki filmlerde ucuz aksiyon filmlerini kötü bir şekilde taklit eden saçma sekanslar aralara eğreti halde serpilmiş durumdadır. Karakterler ve olaylar seyircide nefret, korku, empati, sempati, hayranlık veya herhangi bir his uyandırmaktan uzaktır.

PYD/YPG'nin filmleri her şeyin araya sokuşturulmaya çalışıldığı ama hiçbir şeyin anlatılmadığı; izleyiciye umut vermeyen, ezik, arabesk yenilgi anlatılarından ibarettir.

Başkarakter olarak sunulanlar dâhil tüm karakterler özdeşleşmeye fırsat vermeyerek ekrandan geçip gitmektedirler. Filmlerde sadece hiçbir biçimde muktedir olmayan, sürüklenen tipler vardır. Örnek olarak Ji Bo Azadiyê'de (2019) Zilan başkarakter olarak konumlanmıştır ve pasif kalmayacağı bildirilmiştir. Ancak filmin içeriğinde Zilan pasif bir tanıktır, öncü veya müdahaleci değildir; olayları seyretmekte, elinde bir tüfikle gezip durmaktadır. Hatta filmin bir noktasında öykünün akışında nedeni açıklanmadan, gerekçesiz olarak ortadan kaybolmaktadır.

Kobanê'de (2022) Zehra'nın arkadaşlarına rehberlik edeceği belirtilmiştir. Fakat Zehra da filmde rehberlik etmemekte, yine senaryo tarafından zaman zaman unutulmakta, olayların ve YPG'li erkek teröristlerin peşinden sürüklenmektedir. Dahası Zehra filmde zekâsı olmayan bir sözde yiğitliği temsil etmektedir. Gerilla türü bir yapıya sahip YPG/YPJ'li teröristleri DAİŞ'e karşı koymak için çölde cephe savaşına ikna etmeye çalışmaktadır.

Berbû (2022) filminin başında düğünü yaklaşan Güle ve ailesi, Türk hava bombardımanı başlayınca evlerinden sürülmektedirler. Ama hikâye birden yeni evli Barin karakterine kaymaktadır. Üzerinde hâlâ beyaz gelinliği olduğu halde çölde dolanmaktadır. Mülteci merkezine götürülürken ailesi direnmekte ama Barin'in kendisi hiçbir şey yapmadan, uyuşuk bir ruh haliyle olan biteni izlemektedir. Filmin orta noktasında, üçüncü ve son bir karakter daha çıkmaktadır. Nazê mülteci kampında yaşamakta, içinde bulunduğu duruma ve baskıcı annesine içinden içerlemekte, bir başka mülteci erkeğe karşı aşk gibi bir şeyler hissetmektedir. Filmin sonunda hiçbir şey olmamakta, karakterler mevcut hallerini kabul etmektedirler.

Gava Şitil Mezin Dibin (2022) İran sinemasının biçim ve içeriğine beceriksizce özenmeye çalışan bir yapıdır. Kimi uluslararası ödüller almasının esas nedeni PKK terör örgütünün diplomasi imkânlarıdır ama buna ilave olarak bir de İran'ın, Batı'ya iyi gelen, berideki seyircinin ötekine acıyarak kendisini rahatlatmasını sağlayan Oryantalist sinemasını taklit etmesini de saymak gerekir. Filmde küçük kadın Zelal karakteri başta olmak üzere ana karakterler diğer KFR filmlerindeki gibi edilgen ve olan biteni seyreden tiplerdir. Bir günlük maceralarında tanıklık ettikleri şeyler sözde

Rojava'daki ilkokul müsameresi kalitesinde sunulan dayanışma, toplanma ve sözde savunma örnekleridir. Filmin basın bülteninde vaat ettiği gibi Ayn El Arab'da değişen, gelişen herhangi bir toplumsallık, kurulan herhangi ciddi bir yapı görünmemektedir ve en önemlisi hayali devletçiğin hiçbir üretimi yoktur.

7.2. Tarih Yazıcılığı Kabiliyeti

Anlatı kabiliyeti belirtisi göstermeyen KFR yapımı uzun metraj kurgu filmlerin PYD/YPG terörist devletçiği için tarih kurgusunu anlamlı bir biçimde inşa edemeyeceği ve aktaramayacağı açıktır. Zaten KFR filmlerinin uçşan tarihsel aklı Kuzey ve Doğu Suriye'den çok PKK/PYD terör örgütünün Hendek yenilgisindedir. Bununla birlikte PYD/YPG'nin ABD şemsiyesi altında var olabildiği sözde Rojava'ya yönelik tarih yazıcılığında Hendek olaylarındaki mağlubiyetini Suriye sınırlarını aşan bir milat olarak kurguladığı düşünülmelidir. KFR'nin ilk sinema filmi Ji Bo Azadiyê'de (2019) olduğu gibi yapılanmanın Stêrk TV'de yayınlanan 16 bölümlük ilk TV dizisi Tava Sor (2022) da aynı süreci "bir gün intikamını alacağız" temasıyla işlemektedir. PYD/YPG'nin, ABD himayeli terör devletçiğinin meşruiyetini, içte ve dışta Türkiye'ye karşı konumlandırmak niyetinde olduğu görülmektedir. Nitekim Merve Önenli Güven de "Terör örgütü anlatısını Türkiye'ye karşı bir zafer üzerine inşa etmek istiyor. Çünkü devletleşme bir devlete karşı kazanılan zaferle meşru aktör olma imkânını yaratır" görüşündedir (M. Önenli Güven, kişisel iletişim, 17 Ekim 2023).

Tarih yazıcılığının çok önemli bir ayağı; ayakları tarihteki etnik, kurgu veya gerçek büyük anlatılara basmaktır. Çünkü tarih kurgusu köklerden güç alır ve o sayede geleceğe yönelir. KFR filmlerinde Kürt etnisitesinin geçmişine, destan vb. epik anlatılarına veya PKK terör örgütünün tarihçesinin herhangi bir bölümüne anlamlı hiçbir atıf yoktur. Terör örgütünün tarihsel referansları ve hafızası silinmiş haldedir. Öte yandan, tarih yazıcılığı geçmişle ilgili olduğundan daha çok gelecekle ilgilidir. KFR filmlerinde salt sözde coğrafi Rojava'ya ilişkin bir gelecek vizyonu mevcut değildir, en fazla Türkiye'ye yönelik uzun vadeli mesajlar okunabilmektedir. Bu haliyle, PYD/YPG çektiği sinema filmlerinde Kuzey ve Doğu Suriye'yi temsil etmeye aday bir özne gibi bölgenin tamamına dair bir şey söylememekte, Türkiye'yi filmler marifetiyle yenme rüyasını tatmin etmektedir.

7.3. Kimlik İnşası Kabiliyeti

KFR sinema filmlerindeki karakterlerde özgür akıl ve vicdana sahip, kurucu, üretici, umutları ve gelecek tasavvurları olan ne bir sözde Rojavalı kimliği ne de bir Kürt yurttaş kimliği öngörülmemektedir. Filmlerin ana karakterleri dahi silik, ezik, ağlayıp sızlayan, olan bitenin ardından sürüklenen ama daha mühimi zekâdan yoksun bireyler olarak çizilmiştir. Dolayısıyla KFR filmlerinde temel olarak iki tür kimlik inşası tespit edilebilmektedir. Birincisi, zaman ve mekânın dışında, akla ihtiyacı olmayan ama sakil bir Rambo gibi savaşıyor, nihayetinde kesin olarak ölen eril kimlik. İkincisi ise yine zaman ve mekândan yoksun ve yine asgari akli melekelerden koparılmış; ömrünü tanık olmakla değil, boşlukta bir şeylerin görüntüsüne maruz kalmakla geçiren ve sonunda unutulmakla yok olan kadın kimliği.

Terör örgütü elindeki tüm propaganda olanaklarıyla sözde Rojava meselesini bir kadın devrimi olarak reklam etmektedir. Lakin sinema filmi formatındaki PYD/YPG anlatılarında kadın, bizzat anlatıcı tarafından unutulandır. Dört filmin kadın karakterleri Zilan, Zehra, Güle, Barin, Nazê ve Zelal senaristlerin kolayca unutabileceği kadar ikincil, patriyarkal ve örgütsel tahakkümün altında oradan oraya savrulan, sureti olan ama kişiliği olmayan bir kimlik inşası örneği sergilemektedirler. Sevinaz (Safinaz) Evdike'nin kadın filmi Berbû'da (2022)dahi kadınlığın akıntıya kapılıp kaybolması, PYD/YPG terör örgütünün kendi kadın kadrolarındaki öğrenilmiş ve içselleştirilmiş erkek hegemonyasının işareti. Toplamda bakılınca KFR filmlerinde etnik kimlik yahut en azından terör devletçiği için ortak bir kimlik değil, insani değerlerden yalıtılmış boş bedenler inşa edilmeye çalışılmaktadır.

SONUÇ

Antropolojik istihbaratın yöntem ve kavramları ışığında ve örneklemeden hareketle PYD/YPG terör örgütünün Kuzey ve Doğu Suriye'de terör devletçiği inşa etme ve sürdürme yönünde anlatı, tarih yazıcılığı ve kimlik inşası kabiliyetlerinin bulunmadığı savunulmaktadır. KFR yapılanmasının süreç içinde mali, yetişmiş eleman ve teknik manada anlatı imkânlarının genişlemesi elbette olanaklıdır. Fakat PYD/YPG, PKK terör örgütünün Suriye koludur ve PKK'nın doğasına içkin biçimde, ontolojik olarak anlatı kabiliyeti mevcut değildir. Teröristbaşı Abdullah Öcalan'ın kendisinin "Apo Klanı" olarak tanımladığı, modernizm öncesi asabiyet

ilişkilerine dayanan PKK'nın anlam dünyası, roman yahut sinema gibi modern türlerde anlatı yeteneğine sahip olamayacaktır (Yılmaz, 2023).

Diğer taraftan KFR, film yapım ve gösterim süreçlerinde bölgeden insanlara daha kolay ulaşabilmekte, göz göze propaganda yapabilmekte, harekete geçirebilmekte, filmleri belli bir oranda o kitleye mal edebilmektedir. İlave olarak, PKK terör örgütünün diplomatik olanaklarını kullanarak uluslararası propaganda biçim ve içeriklerini çeşitlendirebilmektedir.

Ayrıca KFR filmlerinin sosyal medyada veya terör örgütüyle iltisaklı forumlar gibi çeşitli internet kaynaklarındaki etkileşimlerine baktığımızda, PKK ve PYD/YPG üye ve sempatanlarına veya potansiyel kitlesine özgüven kazandırdığı, bağlılıklarını tahkim ettiği görülmektedir. Filmlere dair internet ortamında yapılan bireysel yorumlarda anlatılan öyküyü, bir sahneyi veya herhangi bir oyuncuyu beğenen görüşlere rastlanmamaktadır. Bunun yerine, KFR ürünlerinin niteliklerinden bağımsız olarak “film ve hatta TV dizisi bile çekebiliyoruz(!)” denmektedir.

PYD/YPG terör örgütünün KFR üzerinden görsel ve işitsel anlatı üretimine karşı önleyici tedbirler alınmalı ve etkin mücadele yöntemleri geliştirilmelidir. Bölgedeki halkın terör örgütüne karşı bilinçlendirilmesi ve PYD/YPG'nin diplomatik olanaklarının kısıtlanması terörle mücadelede diğer önemli adımlar olacaktır. Antropolojik istihbaratın terörizmin anlatı imkân ve kabiliyetlerini analiz etmek ve bunlara karşı alternatifler sunmak için daha derinlikli, kapsamlı, sürekli, tutarlı ve esnek olarak kullanılması gerektiği önerilmektedir. Terörist anlatıların bütüncül ve bağlamsal bir şekilde incelenmesi, terör örgütlerinin ideolojik, psikolojik ve kültürel zaaflarını ortaya çıkaracaktır. Bu da terör örgütlerinin anlatsal olanak ve yeteneklerini zayıflatmak ve halkın desteğini kazanmak için fırsatlar sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Acun, C., ve Görücü, K. (2023). *PKK / YPG'nin Suriye'de Devlet Hayali*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı.
- Adar, N. (2022, Mart 31). Rojava Film Commune: 7 years reflecting the Rojava Revolution. *ANF English*. Erişim tarihi: 18 Aralık 2023. <https://anfenglish.com/culture/rojava-film-commune-7-years-reflecting-the-rojava-revolution-59008>

- Bernard, H. R. (Ed.). (2015). *Handbook of methods in cultural anthropology* (Second edition). Rowman & Littlefield.
- Bruner, J. S. (2002). *Acts of meaning* (10. print). Harvard Univ. Press.
- Dedemen, F. (2011). *Antropolojik istihbarat Açısından 11 Eylül 2001 Sonrası Afganistan Örneğinin İncelenmesi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.
- Dedemen, F. (2022). Antropolojik istihbarat: Pozitivist ve Post-Pozitivist Paradigmalar Bağlamında Özneyi Anlamak Üzerine Bir Model Önerisi. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 24(1), 101-120.
- Deluz-Chiva, A. (1965). Anthropology, history and historiography. *International Social Science Journal*, 17(4), 571-581.
- Department of Defense. (2014). *Insurgencies and Countering Insurgencies, Field Manual 3-24*. Headquarters Department of the Army.
- Gavriel, A. J. D. (2014). Incorporating Cultural Intelligence into Joint Intelligence: Cultural Intelligence and Ethnographic Intelligence Theory. İçinde T. H. Johnson & B. S. Zellen (Ed.), *Culture, Conflict, and Counterinsurgency* (ss. 19-45). Stanford University Press.
- Götsch, B., ve Palmberger, M. (2022). The Nexus of Anthropology and Narrative: Ethnographic Encounters with Storytelling Practices. *Narrative Culture*, 9(1), 1-22.
- Gray, C. S. (2002). Thinking Asymmetrically in Times of Terror. *The US Army War College Quarterly: Parameters*, 32(1).
- Korgun, İ. (2021). Suriye'de PYD/YPG Yapılanmasının Türkiye'nin Sınır Güvenliğine Etkileri. *Ahi Evran Akademi*, 2(1), 1-10.
- Kriebel, D. W. (2015). Anthropological Theory and Intelligence. *Global Security & Intelligence Studies*, 1(1), 55-93.
- Neuman, W. L. (2008). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicelik yaklaşımlar* (S. Özge, Çev.; 2. basım, C. 2). Yayın Odası Yayınları.
- Önenli Güven, M. (2023, Ekim 17). *Kişisel Görüşme* [Kişisel iletişim].
- Paleček, M., ve Risjord, M. (2013). Relativism and the Ontological Turn within Anthropology. *Philosophy of the Social Sciences*, 43(1), 3-23.
- Reck, G. G. (1983). Narrative Anthropology. *Anthropology and Humanism Quarterly*, 8(1), 8-12.
- Renzi, F. (2006). Networks: Terra incognita and the case for ethnographic intelligence. *Military Review*, September–October 2006, 180-186.

- Sökefeld, M. (1999). Debating Self, Identity, and Culture in Anthropology. *Current Anthropology*, 40(4), 417-448.
- Sustam, E. (2021). Kurdish Art and Cultural Production: Rhetoric of the New Kurdish Subject. İçinde H. Bozarslan, C. Gunes, & V. Yadirgi (Ed.), *The Cambridge History of the Kurds* (1. bs, ss. 775-802). Cambridge University Press.
- Şimşek, B. (2021). A Cinematography of Kurdishness: Identity, Industry and Resistance. İçinde H. Bozarslan, C. Gunes, & V. Yadirgi (Ed.), *The Cambridge History of the Kurds* (1. bs, ss. 752-774). Cambridge University Press.
- Taylor, S. (2015). Identity Construction. İçinde K. Tracy, T. Sandel, & C. Ilie (Ed.), *The International Encyclopedia of Language and Social Interaction* (1. bs, ss. 1-9). Wiley.
- Woolf, D. R., Feldherr, A., Hardy, G., Hesketh, I., Foot, S., Robinson, C. F., Rabasa, J., Satō, M., Tortarolo, E., Macintyre, S., Maiguashca, J., Pók, A., ve Schneider, A. (Ed.). (2015). *The Oxford history of historical writing* (C. 1). Oxford University Press.
- Yılmaz, Z. (2023, Haziran 11). *PKK'nın Edebiyat İle İmtihani: "İlle de Roman Olsun (!)"*. TERAM. Erişim tarihi: 18 Aralık 2023. <https://teram.org/Icerik/pkk-nin-edebiyat-ile-imtihani-ille-de-roman-olsun-236>

İSTİHBARAT ANALİZ HATASI OLARAK BİLİŞSEL KAPANMA İHTİYACI: YOM KİPPUR SAVAŞI ÖRNEĞİ

Hasan Mesut ÖNDER*

ÖZET

İstihbarat başarısızlığının, bilgi toplamadan kaynaklı nedenleri olduğu gibi toplanan bilgilerin analiz edilmesi sürecinden kaynaklanan nedenleri de bulunmaktadır. Toplama sürecinden kaynaklı hatalar, yeterli haberin toplanamaması ve toplanan haberlerin ise yeterli kalitede olamaması şeklinde değerlendirilebilir. Toplama kalitesinin düşüklüğü, analiz sürecini çoğu zaman olumsuz yönde etkilemektedir. Ancak yeterli miktarda ve kalitede bilgi olduğu durumlarda da analiz hataları ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma, yeterli düzeyde ve kalitede bilgiler bulunmasına rağmen, işleme sürecinde analistlerin neden başarısız olduklarının sorusunun cevabını aramaktadır. Bu bağlamda, bu sorunun cevabının bulunabilmesi için bilişsel kapanma ihtiyacı kavramının analitik yapıyı, farklı görüşlere hoşgörüsüzlüğünün ve içinde bulunduğu grup dinamiğinin yüksek bilişsel kapanma ihtiyacına neden olduğu belirtilmektedir. Bu çalışmada¹, yargı modellerinin ve kısıtlı politika seçeneklerinin bilişsel kapanma ihtiyacına nasıl etki ettiği tartışılmaktadır. Bu çerçevede, 1973 Yom Kippur savaşında İsrail Askeri İstihbarat kuruluşu AMAN'ın, bilişsel kapanma ihtiyacını tetikleyen, yargı modelleri ve kısıtlı politika seçenekleri incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *İstihbarat, Bilişsel Kapanma İhtiyacı, Yargı Modelleri, Kısıtlı Politika Seçenekleri, Yom Kippur Savaşı.*

THE NEED FOR COGNITIVE CLOSURE AS AN INTELLIGENCE ANALYSIS FAILURE: THE CASE OF THE WAR OF YOM KIPPUR ABSTRACT

There are reasons for intelligence failure stemming from the collection of information as well as the process of analyzing the collected information. Failures stemming from the collection process can be evaluated as insufficient information gathered and insufficient quality of the information gathered. Poor collection quality often negatively affects the analysis process. However, analysis errors also occur when there is sufficient quantity and quality of information. This study seeks to answer the question of why analysts fail in the processing process despite the availability of sufficient quantity and quality of information. In this context, it is thought that the concept of the need for cognitive closure should be used as an analytical framework to answer this question. Analysts authoritarian personality structure, intolerance of different opinions, and the group dynamics they are in are reported to cause a high need for cognitive closure. This study discusses how judgmental models and limited policy options affect the need for cognitive closure. In this framework, the judgment models and constrained policy options that triggered the need for cognitive closure in the Israeli Military Intelligence organization AMAN during the 1973 Yom Kippur War are examined.

Keywords: *Intelligence, Need for Cognitive Closure, Judgment Models, Constrained Policy Options, Yom Kippur War.*

* Dr, Bağımsız Araştırmacı, hasanmesutonder@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0175-634X.

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 15 Aralık 2023 / 15 December 2023

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 20 Ocak 2024 / 20 January 2024

¹ Bu çalışma 01-03 Aralık 2023 tarihleri arasında düzenlenen III. Uluslararası Hitit Güvenlik Çalışmaları Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Analiz hatası, elde edilen bilgilerin uygun bir biçimde işlenememesi neticesinde yanlış sonuçlara varılması şeklinde değerlendirilebilir. Analiz hatalarının, bilişsel önyargı (Whitesmith, 2020) ve ayna imajı yanılgısı (Davis, 2008) gibi nedenlerden kaynaklandığına dair çalışmalar bulunmaktadır. Bilişsel kapanma ihtiyacının, istihbarat analizi sürecinde başarısızlığa neden olan en önemli faktör olduğu bilinmektedir. Bilişsel kapanma ihtiyacının, istihbarat analizi süreçlerinde nasıl etki ettiğine dair Yom Kippur savaşı özelinde bir çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada, analistlerin bilişsel kapanma ihtiyacını tetikleyen unsurların, otoriter kişilik özellikleri, farklı görüşlere tahammülsüzlük ve iş yapma tarzı olduğu belirtilmektedir (Uri Bar-Joseph, 2003). Bu çalışmada, hedef ile ilgili servislerin sahip olduğu temel istihbarattan oluşturulan “yargı modellerinin” ve kısıtlı politika seçeneklerinin bilişsel kapanma ihtiyacına ne şekilde ettiği sorusu tartışılmaktadır. Bilişsel kapanma ihtiyacı, belirsizliği ve çelişkileri gidermek için analistin bir an önce yargıya varma isteği şeklinde tanımlanabilir.

İstihbarat örgütleri, zaman baskısı altında, kısıtlı veya farklı hipotezlere işaret eden fazla bilgi ile bir yargıya varmaya çalışmaktadır. Analistlerin, her zaman kısıtlı bilgi ile çalışmadığı, fazla bilginin olduğu durumlarda da analiz hataları yaptıkları söylenebilir. Bazı durumlarda bilgi miktarı arttığında, analiz havuzunda yer alan bilgiler çelişkili olabilmekte ve bu durum haberleri işlemeyi zorlaştırmaktadır (Kam, 1989). Bu süreçte istihbarat örgütleri, siyasi müşterilerin ihtiyacını karşılamak, onlara net ve kesin bilgiler sunmak için zamanla yarışmaktadır. İstihbarat örgütlerinin, bir hasım ile ilgili sahip olduğu temel istihbarat bilgileri, yargı modelleri oluşturmakta, bu modeller düşmanın güç kapasitesi, niyeti ve tehditleri algılama biçimine dair bilgiler sunmakta ve bu “**yargı modeline**” göre yeni gelen bilgiler işlenmektedir.

İsrail Askeri istihbaratının, 1967 savaşından edindiği tecrübeler ışığında Mısır’ın, karadan karaya uzun menzilli füze ve uçaklara sahip olmadan bir savaş başlatamayacağı şeklinde gelişen yargı modeli, istihbarat üretim süreçlerini etkilemiş, 1973 Yom Kippur savaşı başlamasına saatler kala bile bu inancı korumalarına neden olmuştur. Bu durum, İsrail istihbarat topluluğunun, bilişsel kapanma ihtiyacı ile karşı karşıya kaldıkları, alternatif analizleri ve bilgileri göz ardı etmesine neden olduğu söylenebilir.

Bilişsel kapanma ihtiyacını tetikleyen ikinci **nedenin ise politika seçeneklerinin kısıtlı** olmasıdır. Bilişsel kapanma ihtiyacına neden olan bu iki faktör, Yom Kippur savaşındaki istihbarat başarısızlığını soruşturan Agranat komisyonu raporu, İsrail Devlet arşivi ve bu alanda yazılmış kitap ve makaleler temel alınarak incelenecektir. Çalışma, üç bölümünde oluşmaktadır. Birinci bölümde, istihbarat analizi sürecinde bilişsel kapanma ihtiyacının hangi alanda çıktığı ele alınmakta, ikinci bölümde bilişsel kapanma ihtiyacı teorisinin kavramsal çerçevesi ortaya konularak yargı modellerinin ve kısıtlı politika seçeneklerinin bilişsel kapanma ihtiyacını nasıl etkilediği incelenmekte, üçüncü bölümde ise elde edilen bu çerçeve bağlamında 1973 Yom Kippur Savaşı incelenmektedir.

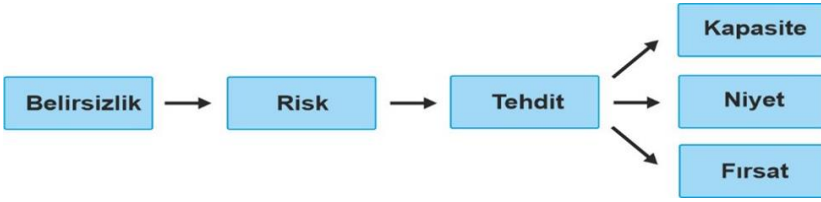
1. İSTİHBARAT ANALİZİNDE BİLİŞSEL KAPANMA İHTİYACININ ORTAYA ÇIKTIĞI ALAN

İstihbaratın, parçalı kanıtlardan yola çıkarak bütünü, ham haberlerden hareketle olay / olguları öngörmeyi sağlayan bilgiler olduğu düşünüldüğünde belirsizlik, istihbarat örgütlerinin dış bilgi ortamında karşılaştıkları önemli olgu olduğu söylenebilir. Devletler, bazı zamanlarda belirsiz politik ekosistemde karar vermek zorunda kalmakta, bu karar doğrultusunda harekete geçmekte ve pozisyon almaktadır. Politik ekosistem ne düzeyde belirsiz olursa olsun karar vericiler ve istihbarat örgütleri sahip oldukları mesleki formasyon doğrultusunda olay ve olguları kavramsal bir nitelikte görmeye eğilimli olabilmektedir (Moles, 2012). Bu bağlamda olguları belli kavram setleri ile tanımlanmakta ve bu tanımlama ışığında bütün risklere rağmen politika yürütmektedir. Örneğin, 2010 yılında Arap sokağında halk hareketleri başladığında dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, süreç henüz çok yeni olmasına rağmen bu durumu Arap Uyanışı ve tarihin normalleşmesi olarak tanımlayarak Türkiye'nin, bölge politikasını bu perspektifte oluşturmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2012). Bir sosyal olay ve olgu açıklanıp tanımlandığında, buna karşı neyin yapılacağı da ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan eğitim seviyesi, sosyal statüsü ve mesleki formasyonu ne olursa olsun kişinin belirsizliği kötü bir durum olarak algıladığı ve belirsizliği kesinliğe dönüştürmeye çalıştığı söylenebilir. Devletlerin karşı karşıya kaldığı belirsiz politik ekosistemi, ölçülebilir risk ve somut tehdit olarak ortaya koyma görevi genellikle istihbarat örgütlerine aittir. Bu bakımdan istihbarat örgütleri, devletlerin karşılaştığı olduğu belirsizlikleri gidermekte ve bu belirsizlik ortamında

devletlerin politika yapabilmesi için ölçülebilir risk veya tehditleri karar alıcılara sunmaktadır.

İstihbarat örgütleri, üzerinde çalıştığı tehditlerle ilgili bilgileri tam olarak toplaması her zaman mümkün olmadığı için bazı zamanlarda yüksek belirsizlik ortamında, bazı zamanlarda ise daha az belirsizlik alanında karşılaşılan sorun/ tehdidin ne olduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu bakımdan istihbarat örgütlerinin, hangi süreçler sonucunda belirsizlik ortamını, öngörülebilir hale getirdiklerinin açıklanması gerekmektedir. İstihbarat örgütleri, bir konuyu ele almaya başladıklarında düşük veya yüksek oranda belirsizlikle karşı karşıya kalabilmektedir. Karşı karşıya kalınan bu belirsizliğin giderilmesi için bilgi toplanmakta ve belirsizlikler ölçülebilir riskler haline getirilmektedir. Riskler yine toplanan bilgiler doğrultusunda somut tehdit olarak inşa edilmektedir. Bu bakımdan, istihbarat örgütlerinin tehdidi inşa etme sürecinin, belirsizlik, risk ve tehdit aşamalarından geçtiği, tehdidin de niyet, kapasite ve fırsat çarpanlarına sahip olması gerektiği ifade edilebilir.

Şekil 1. Tehdit Diyagramı (Önder, 2022)

İstihbari açıdan tehdit diyagramının bu süreçlerden geçtiği, tehdit unsurlarından olan niyetin, kararlılık ve beklenti, kapasitenin ise bilgi ve kaynaklar bileşeninden oluştuğu bilinmektedir (Prunckun, 2019). Ayrıca fırsatın da bir devletin, hedef alacağı ülkeyi algılama biçimi ve göreceli olarak zayıf olduğunu düşünmesi şeklinde değerlendirilebilir. Örneğin, Suriye'nin Hatay'ı kendi toprağı olarak görmesi durumu ele alınacak olursa, Suriye'nin, Hatay'ı geri almak için niyeti olduğu ancak bu amaca ulaşmak için yeterli askeri ve diplomatik kapasiteye sahip olmadığı, Türkiye önemli bir siyasi kriz içerisinde olmadığı durumda, bu niyetini gerçekleştirecek fırsata sahip olmadığı belirtilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda bakıldığında Suriye'nin Hatay ile ilgili niyeti, ulusal güvenlik riski olarak değerlendirilebilir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2021).

İstihbari açıdan bir konu tehdit olarak değerlendirilebilmesi için bileşenlerinin tam olması gerekmektedir. Kapasite alanı daha çok hedefin

kaynakları (askeri, ekonomik, toplumsal vb. gibi) ilgili olduğu için bu alanda yapılan analizlerde bilişsel kapanma ihtiyacının ortaya çıkma olasılığının oldukça düşük olduğu ifade edilebilir. Fırsat alanında ise bir ülkenin, hedef aldığı ülke ile ilgili sahip olduğu bilgiler ışığında harekete geçme anı belirlenmektedir. Örneğin, Hamas'ın 7 Ekim saldırısının, İsrail hükümetinin iç kamuoyunda ve uluslararası alanda zayıf olduğu bir zamanda gerçekleştirilmesi, buna örnek olarak verilebilir (Önder H. M., 2023). İstihbarat örgütlerinin inşa ettiği tehdit diyagramı bağlamında bakıldığında analiz hatası olarak bilişsel kapanma ihtiyacının sadece niyet alanında ortaya çıktığı söylenebilir.

Bir hasım ülkenin liderinin ve yönetim kadrosunun gerçek niyetlerinin ne olduğunun öngörülmesinin her zaman mümkün olmadığı söylenebilir. Bu bakımdan, çeşitli nedenlerden dolayı gerçekliğe ulaşamadığında, yorum gerçeğe en yakın seçenek olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bir katil zanlısının yakalanması için polisin görgü tanıklarının verdiği bilgiler ışığında robot resim yapması faile ulaşmak için kullanılan bir yöntemdir. Yapılan robot resim, failin suretinin bir çeşit yorumdur. Bu bakımdan istihbarat analizleri yapılırken aktörün niyetinin ne olduğu konusunda gerçeğe yakın veya gerçeğin bir versiyonu olarak yorumlamalar yapılmaktadır. İşte tam bu noktada bilişsel kapanma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

2. BİLİŞSEL KAPANMA İHTİYACI

Bilişsel kapanma ihtiyacı, bir konuda yargıya varma isteğinden kaynaklanmakta ve kapanma ihtiyacında kişilik özelliklerinin ve karşılaşılan karmaşık durumların da etkisi olduğu bilinmektedir. (Donna M. Webster, 1994). Sosyal çevre ve yetiştirme tarzına göre bazı kişilerin daha yüksek bilişsel kapanma ihtiyacına sahip olduğu bazıların ise daha düşük olduğu bilinmektedir. Kapanma ihtiyacını tetikleyen temel motivasyonun, bir konu /olay ile ilgili gecikmeden karara varma ve bu karar doğrultusunda tutum geliştirme isteği olduğu söylenebilir. Örneğin bir kriz durumunda kişiler veya devletler, sorunla ilgili bir karara varmadan tutum geliştiremeyeceği için bir an önce sorunu anlama ve karara varma ihtiyacı hissetmektedir. Yargıya varma, öngörülebilirlik ve politikaya rehberlik sağlamaktadır. Bir yargıya varılamadığında, tutum geliştirmekte geç kalılabilmekte ve geç kalmanın maliyetleri ile karşı karşıya kalılabilmektedir. Bu bakımdan, zaman baskısı bilişsel kapanma ihtiyacını tetikleyen birinci neden olduğu

ikincisinin ise öngörülebilirlik ve uygun politika geliştirme isteği olduğu ifade edilebilir (Arie W. Kruglanski E. O., 2010).

Bilişsel kapanma ihtiyacı, herhangi bir konu ile ilgili bilgi işleme süreçlerinin durdurularak yargıya varma şeklinde tanımlanabilir. Yargıya varma işlemi bir süreçten oluşmakta ve incelenen özne ile ilgili bilginin toplanması ve işlenmesi sürecini içermektedir. Yargıya varma işleminde, bilgi toplama ve işleme sürecinin sonsuza kadar devam etmediği, analist yargıya varacak düzeyde ve kalitede bilginin var olduğunu düşündüğünde bilgi işleme sürecini durdurmakta ve bu durma noktasında bilişsel kapanma ihtiyacını oluşturmaktadır (Jong An Choi, 2008).

Bilişsel kapanma ihtiyacı anını belirleyen bir diğer etmen ise analistin a priori olarak aradığı bilgiyi bulmasıdır. İstihbarat analistlerinin genellikle ön hipotezlere göre çalıştığı ve bu ön hipotezler doğrultusunda toplama faaliyetlerini yönlendirdiği bilinmektedir. Bu bağlamda, analistin ön hipotezlerini doğrulayan bilgiyi aramaya çalıştığı, bu bilgiyi bulduğunda kapanma ihtiyacının ortaya çıktığı söylenebilir. Örneğin Türkiye’de her devalüasyondan sonra askeri darbenin geldiği, 1958 devalüasyonundan sonra 1960 darbesinin, 1970 devalüasyonundan sonra 1971 muhtırasının, 24 Ocak 1980 ekonomik buhranından sonra 1980 darbesinin geldiği iddia edilmektedir (Oda TV, 2015). Büyük ekonomik krizlerin, askeri darbeleri tetiklediği ön hipotezi ile çalışan bir analist, bu bağlamda veri toplayacak ve krizin ordu içerisindeki cunta faaliyetlerine etkisini takip etmeye çalışacaktır. Bu ön hipotezi doğrulayacak haberler toplanırsa, analistin bilişsel kapanma ile karşı karşıya kalması mümkün hale gelmektedir.

Bilişsel kapanma ihtiyacının iki temel türü olduğu ifade edilmekte, genel kapanma ihtiyacı ve özel kapanma ihtiyacı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Genel kapanma ihtiyacı, çalışılan konu ile ilgili belirsizliğin yaratacağı kafa karışıklığı ve eylemsizliği gidermek için kesin bir yargıya varma isteği olarak tanımlanmaktadır (Richard E. Petty, 1986). Örneğin, zaman baskısı altında çalışan bir istihbarat analisti, takip ettiği bir terör eylemi ile ilgili ne, nerede ve kim soruları ile ilgili bilgi bulup, bu terör eyleminin ne zaman ve nasıl olacağına dair bir yargıya varamadığında, bu terör eylemine karşı önlem alınamayacaktır. Haber unsuru eksik olmasına rağmen bu haber, kolluk kuvvetleri ile paylaşıldığında da ilgili unsurların önlem geliştirmesi için uygun kesinlik içermediğinden dolayı zaafın ortaya

çıkma ihtimali bulunmaktadır. Bu bakımdan genel kapanma ihtiyacının temel nedeninin eyleme geçilebilir kesinlik olduğu söylenebilir.

Özel bilişsel kapanma ihtiyacı ise, analistin ideolojik kodlarından, duygusal ve düşünsel yapısından dolayı ortaya çıkmaktadır (Rachel M. Calogero, 2009). Bu bağlamda özel bilişsel kapanma ihtiyacını tetikleyen ana unsurun motivasyonlu ön yargılar olduğu söylenebilir. Suriye Devlet başkanı Esad gitmeden, Suriye’de düzen ve istikrarın sağlanamayacağını ifade eden siyasi iktidarın görüşü ile uyumlulaşmak için istihbarat analistinin kanıtları Esad’ın gideceği şeklinde yorumlaması, bu konuya örnek olarak verilebilir (Kodaman, 2023).

Özel bilişsel kapanma ihtiyacı, değerlendirme süreçlerine ön yargı getirmekte, bir yargıya varıldıktan sonra yargı ihtiyaca dönüşmekte, bir kanıya sahip olma ihtiyacından bir yargıya varıldığında, bu yargı savunulmakta ve düşünsel körlük ortaya çıkmaktadır. Pratik işleyiş dikkate alındığında, zaman baskısı nedeni ile işleme sürecinin sonsuza kadar devam etmeyeceği, belli noktada bilişsel kapanma ihtiyacının ortaya çıkacağı söylenebilir. Analiz sürecinde bilişsel kapanma ihtiyacının erken ortaya çıkmasının, erken yargıya varmanın ve varılan yargının dondurulmasının, analiz süreçlerini olumsuz etkilediği ileri sürülebilir.

İstihbarat analistlerinin zaman baskısı altında çalıştığı dikkate alındığında mümkün olduğunca çabuk bir yargıya varmak için bilişsel kapanma ihtiyacının yüksek olduğu ve yargıya vardıldıktan sonra görüşlerini bir stratejik sürpriz ortaya çıkana kadar korumaya eğilimli oldukları söylenebilir. Zaman baskısı, altında çalışan analistler, *a priori* olarak yani geliştirdikleri ön hipotezi doğrulayacak emare yakaladıklarında kapanma ihtiyacının gerçekleştiği ileri sürülebilir. Kapanma gerçekleşip yargıya varıldıktan sonra, varılan yargı ile çelişen yeni bilgiler göz ardı edilmekte, farklı hipotezlere işaret eden bilgiler reddedilmekte ve farklı görüşlere tolerans düşmektedir. Yargıda donma gerçekleştiğinde ise yeni gelen bilgileri, varılan yargıyı destekleyecek şekilde yorumlama eğilimi ortaya çıkmaktadır (Arie W. Kruglanski, 1996).

Uri Bar Joesph ve Arie W. Kruglanski’nin Yom Kippur savaşını Bilişsel kapanma ihtiyacı perspektifinden incelediği çalışmalarında, kapanma ihtiyacını tetikleyen temel unsurların analistin kişilik özellikleri, iş yapma stilleri ve otoriter yönetim tarzı olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, AMAN Başkanı General Eli Zeira ve Mısır ve Kuzey Afrika Baş analisti

Yarbay Yona Bandman'ın yüksek bilişsel kapanma ihtiyacına sahip olan otoriter ve farklı fikirlere hoşgörüsü düşük kişiler oldukları vurgulanmaktadır (Uri Bar-Joseph, 2003).

Bu değerlendirmeler bir yönü ile doğru olsa bile analistlerin sadece kişiliklerine odaklanmak, örgütsel başarısızlığı tek başına açıklamada yetersiz kalacağı için bu analizin bazı eksiklikler barındırdığının belirtilmesi gerekmektedir. Bilişsel kapanma ihtiyacının kişilik özellikleri, yönetim tarzı ve iş anlayışının ötesinde, yargı modelinin ve kısıtlı politika seçeneklerinin de bilişsel kapanma ihtiyacını tetiklediği değerlendirilmektedir. Yargı modeli, analistin karara varma sürecini etkilemekte, kısıtlı politika seçeneklerinin ise yargıda donmayı beslediği değerlendirilmektedir.

2.1. Yargı Modeli ve Bilişsel Kapanma İhtiyacı İlişkisi

İstihbarat analistlerinin, belli duygusal (Altan, 2020), ideolojik ve düşünsel kodlara göre çalışılan konuları incelediği ve hiçbir yargının motivasyonel bir boşlukta gerçekleşmediği ifade edilebilir. Stratejik seviyede sorunlar ele alınırken bilgi boşlukları veya çelişkili fazla bilgi olduğunda, zaman baskısının da etkisi ile kanıta dayalı analizlerde yapmak yerine öngörülere, temel istihbarat bilgilerinden üretilen yargı modellerine dayanılarak değerlendirmeler yapıldığı ve bu durumun hata payını artırdığı belirtilmektedir (Davis, *Combating Mind-Set: Improving the Quality of Analysis*, 1991).

İstihbarat örgütlerinin sahip olduğu temel istihbarat bilgileri ışığında vakaları ele aldığı ve bu bilgi örüntülerinin istihbarat üretim süreçlerini etkilediği söylenebilir. Yargı modelleri, bilgi toplama ve bilgi yığınlarını tasnif etmek için kullanılan bir çerçeve şeklinde tanımlanabilir. Realist teori ışığında bir devletin dış politikası inceleniyorsa, teorinin kavram setleri bağlamında bilgi toplanmakta ve teorik bağlama uymayan bilgiler göz ardı edilmektedir. İstihbarat örgütlerinin temel istihbarat bilgilerini hafıza olarak kullanan istihbarat analisti, bu bilgi örüntüleri ve yargı modeli bağlamında haberlerin derlenmesini istemekte ve bu doğrultuda bilgileri işlemektedir.

Pearl Habor istihbarat başarısızlığını açıklayan çalışmalarda, istihbarat başarısızlığının temel nedeninin bilgi eksikliği olmadığı, Amerikan askeri liderlerinde var olan Japonya'nın Amerika'ya karşı bir savaşı kazanamayacağı inancından dolayı, Japonya'nın Amerika Birleşik Devletlerine karşı saldırı yapacağını gösteren emarelere karşı duyarsızlaştıkları ifade edilmektedir (Wohlstetter, 1962). Bu değerlendirme

aslında Amerika Birleşik Devletleri askeri liderlerinin sahip olduğu yargı modelinin, Japonya'nın hiçbir koşulda ne topyekûn bir saldırıyı ne de kısmı saldırıyı yapamayacağına dair inancının, istihbarat üretim süreçlerine zarar verdiği ve bilişsel kapanma ihtiyacını tetiklediğini göstermektedir.

Yargı modellerinin, bilişsel kapanmaya neden olmasına dair ikinci örnek olarak CIA'nın 1979 İran devrimini öngörememesi verilebilir. CIA, Ortadoğu ülkesinde bir liderin ordu, polis ve istihbaratı tam anlamıyla kontrol altında tuttuğu durumlarda, bir ayaklanma ve halk hareketi iler iktidar değişiminin mümkün olmadığı şeklinde bir yargı modeline sahipti (Jervis, 2011).

Bu yargı modeli, CIA'nın toplama faaliyetlerini de yönlendirmiş, Şah'ın ordu, polis ve istihbarat kurumları arasında bir görüş farklılığı ve kırılma olup olmadığını araştırmaya sevk etmiştir. Şah ile güvenlik aygıtı arasında bir ayrışma olmamasına rağmen, 1979 yılında rejim değişikliği olmuştur. İstihbarat örgütlerinin temel istihbarat bağlamında oluşturmuş oldukları yargı modellerinin, toplama planının yönlendirilmesinden, bilgiyi işlemeye kadar bütün süreçleri etkilediği ve bu yargı modelini destekleyen emareler ortaya çıktığında bilişsel kapanmaya ihtiyacının ortaya çıktığı söylenebilir.

Ümit Özdağ, CIA'nın Şah'ın devrilmesini öngörememesini Fransız doktorların, Şah'a verdiği ilaçların etkisi ile iradesini, muhakeme yeteneğini ve karar alma yeteneğini zayıflattığının farkında olmamalarına bağlamaktadır (Özdağ, 2008). Bu bağlamda CIA, İran'da kitle gösterileri arttığında, rejim değişikliğine dair bütün emareler olmasına rağmen, yargı modelleri bağlamında Şah Rıza Pehlevi ve güvenlik kurumları arasında bir ayrışmaya dair bilgi aradıkları için diğer bütün bilgileri göz ardı etmelerine neden olmuştur (Daugherty, 2001). Bu bağlamda birinci bulgu olarak, yargı modellerinin, karara varma sürecinde bilişsel kapanmaya neden olan temel etken olduğu değerlendirilmektedir. Yargıya varıldıktan sonra donma durumunu tetikleyen ve besleyen etmenin ikinci etmenin ise kısıtlı politika seçenekleri olduğu değerlendirilmektedir.

2.2. Kısıtlı Politika Seçenekleri Bilişsel Kapanma İhtiyacının Bileşeni Olan Yargıda Donmaya Neden Olur

İstihbarat analizlerinin politik bağlamı dikkate alması gerektiği ve politik bağlamı dikkate almadan yapılan analizlerin, karar vericiler tarafından genellikle kullanılmadığı ifade edilmektedir. İstihbarat analizlerine siyasi ton ve bağlam kazandırmaya çalışma sürecinde, analistler genellikle siyasi liderlerin politik hassasiyetini dikkate aldığı ifade edilebilir. İstihbarat analistlerinin yargıda donma durumu ile siyasi liderlerin politika tercihleri arasında doğru orantı olduğu ileri sürülebilir (Chirumbolo, 2002).

İstihbarat üretim süreçleri dikkate alındığında, siyasi müşterinin isteği ile belirlenen politik çerçeve ve karar vericinin talebinin içeriği analizin siyasi tonunu ve bağlamını doğrudan etkilemektedir. Bu durum istihbarat analistlerinin politika seçeneklerine uyumlulaşmak için motivasyonlu önyargı ile hareket etmesine neden olduğu söylenebilir. Motivasyonlu önyargılarda, siyasi liderin politika tercihi, analistin muhakeme sürecini etkileyerek tehdit algısının şekillendirilmesinde rol oynamaktadır. Siyasi liderler bir politika seçeneğini tercih ettiğinde, analistler bu seçeneğin başarılı olma olasılığını çeşitli nedenlerle abartabilir. Ayrıca, siyasi liderler, sonuca ulaşmak için tek seçeneğin tercih edilen politika olduğuna inandığına, analistlerde, mevcut veya gelen bilgileri belirlenen politikanın başarılı olacağını gösterecek şekilde yorumlama eğilimine sahip olma olasılığı bulunmaktadır (Snyder, 1989).

İkinci dünya savaşında Almanya'nın Sovyetler Birliğine saldırma niyeti ile ilgili tahminlerde birçok emare ve bilgi olmasına rağmen analistlerin bilişsel kapanma ihtiyacına neden olan en önemli faktörün Stalin'in kısıtlı politika seçeneği olduğu ifade edilmektedir. Stalin, Hitler'in Batı'daki savaşı bitirmeden Sovyetlere karşı savaş başlatmayacağına inanması ve Sovyet ordusunun, Alman ordusuna karşı savaşmak için hazır olmadığını düşünmesi, Hitler ile çatışmadan kaçınmaya çalışmasına neden olmuştur (Murphy, 2006). Stalin'in, bu politika tercihi süreç içerisinde Sovyet istihbaratındaki analistlerin bilişsel kapanma ihtiyacını tetiklemiş ve Hitler'in savaş hazırlığına dair elde edilen bilgilere rağmen, bu bilgilerin Sovyetler Birliği ve Almanya arasındaki ilişkiyi bozmak için üretilmiş Batılı istihbarat örgütlerinin dezenformasyonu olduğu sonucuna varmalarına neden olmuştur. Bu yargıya varıldıktan sonra savaşın başlayacağına dair bütün göstergeler göz ardı edilmiştir (Uri Bar -Joseph, 2009).

Siyasi liderlerin hedef ülkeyi algılama biçimi ve politika seçenekleri, -örneğin hedef ülke ile var olan siyasi sorunları çözmek için bir savaşı göze

alıp almayacağı, sorunların çözümünde hangi araçların kullanacağı gibi hususlar- istihbarat analizine bağlam kazandırılması sürecinde etkili olmaktadır. Bu bakımdan kısıtlı politika seçenekleri analistlerin motivasyonlu önyargı ile bilgi işleme sürecini yürütmesine neden olmakta ve bu durum yargıda donma durumunu tetiklemektedir.

Bu kavramsal çerçeve ışığında İsrail Askeri İstihbarat Teşkilatı AMAN'ın Yom Kippur savaşı öncesinde karşı karşıya kaldığı bilişsel kapanma ihtiyacının incelenmesi gerekmektedir. İsrail istihbarat topluluğunun görev alanları dikkate alındığında AMAN'ın askeri tehditlerle ilgili değerlendirme yapmakla yükümlü olduğu ve diğer istihbarat örgütlerinin elde ettikleri bilgi ve değerlendirmeleri AMAN'a ilettiği ve nihai değerlendirmeyi yapıp siyasi ve askeri liderlere sunma görevinin bu teşkilatta olduğu bilinmektedir. Bu bakımdan, savaş öncesi AMAN'ın bilişsel kapanma ihtiyacının analiz edilmesi gerekmektedir.

3. YOM KİPPUR SAVAŞI ÖNCESİNDE ANALİZ HATASI OLARAK BİLİŞSEL KAPANMA İHTİYACI

AMAN'ın analiz bölümü başkanlığı yapmış olan emekli Tuğgeneral Yossi Kuperwasser, Yom Kippur savaşında, analiz hatasına neden olacak bilgi eksikliklerinin olmadığı aksine savaş hazırlıklarını gösteren onlarca bilgiye rağmen, bu savaşı öngörmekte başarısız olduklarını ifade etmektedir.

Enver Sedat'ın, 1972 son baharında İsrail'e karşı savaş başlatma kadarını aldığını, 24 Ekim 1972'de ise Mısır Ordusunun Yüksek Komuta konseyine savaş için hazırlık talimatını verdiğini, ifade etmiştir. 6 Ekim 1973'te savaş başlayana kadar Mısır'ın göreceli askeri güç zayıflığına rağmen, Sedat'ın niyetini değiştirip her ne pahasına olursa olsun savaşa karar verdiğini göremediklerini belirtmektedir. Kuperwasser, askeri istihbaratın, birçok konuda bilgi topladıklarını, Mısır ordusunun askeri kapasitesi konusunda fazla bilgi ve her düzeyde kaynağa sahip olmalarına rağmen Enver Sedat'ın niyetini tahmin etmekte yanıldıklarını ifade etmektedir (Önder H. M., 2023). Bu bağlamda bakıldığında bilişsel kapanma ihtiyacının yukarıda da belirtildiği gibi analizlerde hasmın niyeti ile ilgili değerlendirme yapılırken ortaya çıktığı söylenebilir. Düşmanın niyeti ile ilgili değerlendirme yapılırken, hedef ülkenin liderinin, istihbarat örgütü tarafından nasıl algılandığının ortaya konulması gerekmektedir.

AMAN'ın, Enver Sedat İktidara geldikten sonra Sedat ile ilgili hazırladığı profilde, entelektüel olarak yetersiz, dar görüşlü, özgün siyasi

görüşleri olmayan, vasat bir siyasi lider olarak tasvir edilmiştir. Ayrıca, Sedat'ın cahil, yeteneksiz, politika oluşturma konusunda becerisi olmayan biri olarak görüldüğü, liderlik becerilerinin Mısır'ı yönetmeye yeterli olmadığı, iktidarı tam olarak kontrol edemediği ve Mısır'da Nasır gibi güçlü bir lider olma konusunda yetenekleri olmadığı belirtilmiştir (Gelber, 2012). Bu bağlamda Enver Sedat'ın kamuoyu önünde yaptığı bütün açıklamalar, İsrail analistler tarafından küçümsenmiş ve MOSSAD'ın Nasır'ın damadı Eşref Mervan (Bar-Joseph, 2016) gibi bir kaynağa sahip olmasına rağmen, Sedat'ın kararlı kişiliği ve ulusal gurura düşkünlüğü göz ardı edilmiştir.

İsrail Askeri istihbarat Teşkilatı, bu profil analizi bağlamında Enver Sedat'ın savaş başlatmak gibi önemli bir kararı alacak liderlik özelliklerinden yoksun olduğu sonucuna varmıştır. Bütün bu bilgilerden hareketle, bilişsel kapanma ihtiyacının düşmanın niyetine yönelik değerlendirmeler yapılırken ortaya çıktığı söylenebilir. Bilişsel kapanmaya neden olan ikinci etmenin ise istihbarat örgütlerinin sahip olduğu temel istihbarat bağlamında oluşturdukları yargı modelleridir.

3.1. AMAN'ın Yargı Modelinin Bilişsel Kapanma İhtiyacını Tetiklemesi

İstihbarat örgütleri yaşadıkları tecrübeler ve temel istihbarat bilgileri bağlamında yargı modelleri oluşturmakta ve bu yargı modelleri, yeni vakaların inceleme sürecini ve bilişsel kapanma ihtiyacının bileşeni olan yargıya varma sürecini etkilemektedir. İsrail Askeri İstihbarat Teşkilatı AMAN, Mısır ordusunun, kapsamlı bir savaş başlatabilmesi için İsrail içlerini vurabilecek uçaklara veya karadan karaya atılan uzun menzilli füzeleri olmadan bir savaşı başlatamayacağı yargısına sahipti. Bu değerlendirmeler, düşmanın niyeti, kararlılığı ve ulusal gururu gibi savaş kararı verilmesi sürecinde etkili olan soyut unsurları açıklayamamaktadır. İsrail askeri istihbaratının sahip olduğu bu yargı modeli, Yom Kippur savaşı öncesindeki bütün istihbarat değerlendirmelerini etkilediği ve bu yargı modeli bağlamında bilgilerin değerlendirildiği ve savaş ihtimalini ortaya koyan 11 stratejik uyarı, bu yargı modeline uymadığı için göz ardı edilmiştir (Bar-Joseph, Israel's 1973 Intelligence Failure, 1999).

İsrail askeri istihbarat teşkilatı, 1967 savaşında İsrail'in sahip olduğu hava gücünün ve Mısır şehirlerini bombalamasının Cemal Abdülnasır'ı durduran en önemli etken olduğunu düşünmekteydi ve Mısır'ın hava gücünün yetersiz olmasından ve İsrail şehirlerini vuracak uzun menzilli füzelere sahip olmamasından dolayı bir yıpratma savaşı veya topyekûn savaş

başlatamayacağı sonucuna vardı. Bu durum, İsrail'in önceki savaşlarda edindiği tecrübeler ışığında oluşturmuş olduğu, Mısır hangi durumda bir savaş başlatılır şeklinde oluşturmuş olduğu bir yargı modeli olduğunu göstermektedir.

AMAN'ın sahip olduğu bu yargı modelinin güçlendiren en önemli etken Yom Kippur savaşı öncesinde Mısır ve Sovyet görüşmelerinde, Enver Sedat ve yardımcılarının Rus muhataplarına uzun menzilli füzelere, avcı uçaklarına ihtiyaçları olduğunu, bunlar olmadan İsrail'e karşı başarılı olmayacaklarını ifade etmeleridir. Bu görüşme ile ilgili bilgileri İsrail'e Nasır'ın damadı Eşref Mervan iletmiştir. Bu bilgi, AMAN'ın yargı modelinin güçlenmesine ve Enver Sedat'ın bu koşulları sağlamadan savaş kararı alamayacağı yargısına varmalarına neden olmuştur (Gelber, *The Collapse of the Israeli Intelligence's Conception: Apologetics, Memory and History of the Israeli Response to Egypt's Alleged Intention to Open War in May 1973*, 2012). İsrail'in bu yargı modeli ile Mısır yüksek askeri komuta heyetinin görüşleri arasında paralellik bilinmektedir. Mısır askeri elitlerinde de hava kuvvetlerini güçlendirmeden ve uzun menzilli füzelere sahip olmadan İsrail'e karşı bir savaşın kazanılmayacağı görüşü hâkim durumdaydı. Ancak Enver Sedat, bu görüşü savunan Mısır ordusunun yüksek rütbeli subaylarını görevden aldığı da bilinmektedir (Yossef, 2014). Bu bilgiler, Enver Sedat'ın, hava gücünü güçlendirmeden de savaşı başlatma kararlığına sahip olduğunun göstermekte ancak İsrail askeri istihbarat teşkilatı, Mısır'ın savaşı başlatmak için gerekli olan koşulları yerine getirmediği için, Mısır ve Suriye'nin savaş hazırlıklarına dair bütün bilgileri göz ardı etmelerine neden olmuştur.

Yukarıdaki bölümde de belirtildiği gibi yargı modeli, yeni gelen bilgilerin göz ardı edilmesine ve yeniden yorumlanmasına neden olmaktadır. Bu bakımdan AMAN'ın yargı modeline uymayan savaş hazırlıklarına dair bilgiler, yargı modeline uyacak şekilde yorumlanmıştır. Mısır ordusunun sınırdaki yaptığı yığınaklar, olağan tatbikatı olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Suriye'nin yaptığı savaş hazırlıkları, Mısır olmadan bir savaşa giremeyecekleri gerekçesi ile görmezden gelinmiştir. En önemlisi AMAN'ın, 1972 yılında Mısır Ordusunun, Süveyş kanalının nasıl geçeceğine dair elde edilen savaş planı, yargı modeline uymadığı için görmezden gelinmiştir (Bar-Joseph, 2013).

İsrail askeri istihbaratı, yargı modeli üzerinden bütün bilgileri okuması ve savaş olasılığını düşük olduğunu değerlendirilmesinden sonraki süreçte, Mısır'ın savaş hazırlıklarına dair gelen bütün bilgilere karşı duyarsız kaldıkları ve bu yargıda donma durumuna ise İsrail karar vericilerinin kısıtlı politika seçeneklerine sahip olmasının etkili olduğu söylenebilir.

3.2. İsrail'in Kısıtlı Politika Seçeneklerinin Yargıda Donmaya Neden Olması

Dönemin İsrail Başbakanı Golda Meir, Yom Kippur savaşı öncesinde kısıtlı politika seçeneklerine sahip olduğu bilinmektedir. Bu kısıtlı politika seçeneklerinden en önemlisi, Mısır'a karşı önleyici bir saldırı ile Mısır ve İsrail arasında bir savaşı tetiklemek istememesidir. Bu durumu, Golda Meir, savaş sonrası kurulan ve ihmalleri araştıran Agranat Komisyonunun raporunda açıklamaktadır. Meir, önleyici bir saldırı yapmaları halinde, Amerika Birleşik Devletlerinden askeri ve siyasi destek alamayacaklarını, 1967 savaşında ilk saldırıyı yapmalarının Amerika ile ilişkilerde sorun yarattığını, bu nedenle, topyekûn bir savaşı tetikleyecek önleyici saldırı yapmadıklarını ifade etmektedir (Israel State Achives, 1973). Önleyici saldırı ile ilgili dönemin savunma bakanı Moşe Dayan, şunları ifade etmektedir; önleyici saldırı tercih edilebilir bir seçenek olduğunu ancak bunun siyasi olarak göze alınabilecek bir durum olmadığını, 1967 savaşının koşullarında olmadıkları için Yom Kippur savaşında bu seçeneği tercih etmediklerini belirtmiştir (Ben-Zvi, 1995).

Golda Meir'in ikinci politika kısıtı ise Mısır'ın savaş başlatmaması halinde, askeri güçleri gereksiz yere sefer edilmesine ve İsrail toplumunun ulusal rutin faaliyetlerinin aksamasına neden olmak istememesidir. Meir'in bütün ulusal gücü sefer etmesi ve yedek askerleri de savaş için hazırlaması durumunda hem İsrail ekonomisini olumsuz etkileme ihtimali söz konusu olabilirdi hem de İsrail'in aşırı teyakkuz hali, Mısır'la güvenlik ikilemine neden olup savaşı tetikleme ihtimali bulunmaktaydı. Bütün bu etmenler İsrail siyasi liderliğinin kısıtlı politika seçeneklerine sahip olduğu, bu durumda İsrail askeri istihbarat teşkilatında, Mısır ve İsrail arasındaki kısmı barışçıl statükonun devam etmesi yönündeki politik tercihlere uyumlulaşmak için bilişsel kapanma ihtiyacını ortaya çıkardığı ifade edilebilir (Michelle Dugas, 2018). Politika tercihliilerinin istihbarat analiz süreçlerini etkilediği gerçeği göz önünde bulundurulduğunda askeri istihbaratın, bu politik bağlam doğrultusunda yargılarında dondukları ve

savaş hazırlıklarına işaret eden bilgilere karşı duyarsız kaldıkları ve bilgileri yeniden yorumlayarak varılan yargıyı destekleyecek hale getirdikleri söylenebilir. Savaşa saatler kala, kanal cephesinde Mısır ordusunun askeri yığınağına dair gelen bilgilere rağmen AMAN analistleri, bu konuşlanma ve askeri hareketlilik bir saldırı girişiminin parçası olarak görülse de Mısır ve İsrail arasındaki askeri güç dengesinde bir değişiklik olmadığı için Mısır'ın bir savaş başlatma niyetinin düşük olasılık olduğu belirtmiştir.

Yom Kippur savaşına saatler kala, MOSSAD başkanı Zvi Zamir, Enver Sedat'ın yakın kurmayı olan Cemal Abdülnasır'ın damadı Eşref Mervan'dan net bilgiler elde etti ve savaşın başlamasının kesine yakın bir ihtimal olduğuna ikna oldu. MOSSAD başkanı, aldığı bu bilgileri, İsrail devlet kademelerine dağıttı (Israel State Archives, 1973). Bu bilgilere rağmen, AMAN başkanı Zeira, Enver Sedat'ın siyasi açıdan bir savaşa ihtiyacının olmadığını, Mısır'ın sınırlı bir saldırı yapsa bile askeri kapasitelerinin yetersizliğinden dolayı Süveyş kanalını geçmeye cesaret edemeyeceklerini ifade etmiştir (Israel State Archives, 1973). Bu yorumlar, AMAN'ın MOSSAD'ın son dakika uyarısına rağmen daha önce vardıkları yargıda donduklarını göstermektedir.

Siyasi liderliğin kısıtlı politika seçeneklerinin istihbarat analistlerinin vardıkları yargıda donmalarına neden olduğu ve donmanın da yeni gelen bilgileri, var olan görüşe göre yeniden yorumlama eğilimini ortaya çıkardığı bilinmektedir. Bu bakımdan 5 Ekim günü Golda Meir ile AMAN başkanının katıldıkları bir toplantıda, Meir, AMAN başkanı General Eli Zeira'ya Sovyetler Birliğinin Mısır'daki vatandaşlarını neden tahliye ettiği sorusunu sormuş, General Zeira, bu soruya üç olasılık olabileceği cevabını vermiştir. Birincisi Sovyetler Birliği, İsrail'in Mısır'a saldıracağını düşünüyor. İkincisi Mısır ve Suriye'nin İsrail'e saldıracağını değerlendiriyorlar, üçüncü olasılık olarak ise Sovyetler ve Araplar arasında bir kriz durumu yaşanıyor. Ek olarak Sovyetlerin Arapları İsrail kadar iyi tanımadıklarından dolayı Mısır ve Suriye'nin İsrail'e saldıracağına dair yanlış bir yargıya varmış olabilirler, değerlendirmesinde bulunmuştur (Shlaim, 1976). Bu veriler, kısıtlı politika seçeneklerinin, istihbarat analistlerinin vardıkları yargıda donmalarına neden olduğu ve stratejik sürpriz ortaya çıkmadan, dondurulmuş yargıların değişmediğini göstermektedir.

SONUÇ

İstihbarat analizinde ortaya çıkan değerlendirme hatalarının genellikle bilgi eksikliğinden kaynaklandığına dair genel bir kanaat olduğu söylenebilir. Ancak literatür dikkate alındığında, analiz hatalarının bilgi eksikliğinden kaynaklanmadığı aksine bilgi fazlalığı durumlarında bile analiz hatalarının yapıldığı görülmektedir. Analiz hatalarında, bilgi işlenirken düşülen bilişsel tuzaklara dair çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin istihbarat analizinde bilişsel ön yargı kavramı, bilgi işlenirken, analistin neden bilinçsizce yanlış sonuçlara ulaştığının cevabını vermektedir. Bu tekil çalışmalar, bilişsel kapanma ihtiyacı teorisi gibi bilgi işleme süreçlerini bütünlüklü olarak açıklayamamaktadır. İstihbarat analizi sürecinde bilişsel kapanma ihtiyacının hangi alanda ortaya çıktığına dair akademik bir çalışma bulunmadığından hareketle, bu çalışmada ilk olarak bilişsel kapanma ihtiyacının nerede ortaya çıktığının cevabı aranmış ve ilk bulgu olarak bilişsel kapanma ihtiyacının düşmanın niyeti ile ilgili yapılan tahminlerde ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır. Niyet kısmında bilişsel kapanma ihtiyacının nasıl ortaya çıktığı ile ilgili oluşturulan tehdit diyagramı bağlamında detaylı olarak açıklanmıştır.

Bilişsel kapanma ihtiyacı teorisi, analistlerin, bilgi işleme süreçlerini neden durdurduğu üzerine odaklanmaktadır. Teori, bilgi işleme sürecinin durdurulmasını zaman baskısı olduğunu belirtmektedir. Bunun yanında *a priori* olarak yani ön hipotezlerle bir konu çalışıldığında, hipotezi doğrulayan emareler ortaya çıktığında da zaman faktörünün de etkisi ile bilişsel kapanmanın ihtiyacının ortaya çıktığı değerlendirilmektedir. Bilişsel kapanma ihtiyacının, iki türü olduğu bunlardan birincisi olan genel kapanma ihtiyacının belirsizlikle mücadele etmekte zorlanan insan zihninin kesinliği yakalama ihtiyacından kaynaklandığını belirtilmektedir.

Özel kapanma ihtiyacının ise duygusal, ideolojik ve düşünsel ve motivasyonel nedenlerden dolayı gerçekleştiği ifade edilmektedir. Teorinin, iki temel argümanı olan yargıya varma ve donma kavramları, kişilerin bir konu hakkında nasıl yargıya vardıkları ve yargıya vardıktan sonra görüşte donmanın gerçekleşmesinin nedenleri üzerinde durmaktadır. Kişilik özelliklerinin, otoriter yönetim tarzın ve farklı görüşlere hoşgörüsüzlüğün, yüksek bilişsel kapanma ihtiyacını tetiklediği ifade edilmektedir. Bu faktörlerin yanında, bu çalışmada yargı modellerinin ve kısıtlı politika seçeneklerinin bilişsel kapanma ihtiyacının tetiklediği ileri sürülmüştür.

Yargı modeli, istihbarat örgütlerinin sahip olduğu temel istihbarat bağlamında oluşturduğu, bir devletin hangi koşullarda nasıl davranır şeklinde ifade edilebilecek ön kabullerdir. Bu bağlamda, yargı modelleri hem toplama süreçlerini yönlendirmekte hem de yargıya varma sürecini etkileyerek bilişsel kapanama ihtiyacına neden olmaktadır. Politika seçeneklerinin kısıtlı olması ve karar vericilerin politik tercihi, istihbarat analizinin siyasi tonunu ve bağlamını etkilemektedir. Bu bakımdan politika seçeneklerinin kısıtlı olması, istihbarat örgütlerinin analizlerinde vardıkları yargılarda donmaya neden oldukları değerlendirilmektedir.

Yom Kippur savaşı incelendiğinde İsrail askeri istihbarat teşkilatı AMAN'ın, Enver Sedat'ın savaşı başlatacak liderlik özelliklerine sahip olmadığı şeklinde olumsuz profil analizi ve Sedat'ın niyetine dair yanlış varsayımları bilişsel kapanma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. İkinci neden ise AMAN'ın hatalı yargı modelidir. Bu model bağlamında AMAN, Mısır Ordusu karadan karaya uzun menzilli füzelere ve uçaklara sahip olmadan bir savaş başlatamayacağına dair geliştirdikleri varsayımdı. Bu yargı modeli toplama faaliyetlerini de yönlendirmiş, Mısır'ın bu askeri kapasiteye erişemediği için savaş hazırlığına dair yapılan 11 stratejik uyarı göz ardı edilmiş, bazı bilgiler, modele uyacak şekilde yeniden yorumlanmıştır.

Golda Meir, en olumsuz senaryoya göre hareket edip, savaş hazırlıklarına dair emarelere karşı, önleyici saldırı yapmaya isteksiz olduğu bilinmektedir. Bunun birinci nedeni, ilk saldırıyı İsrail'in yapması halinde, Amerika-İsrail ilişkilerini olumsuz etkileyeceğine dair görüştü. İkinci neden ise hatalı bir değerlendirmeye dayanarak bir önleyici saldırı yapılması halinde Mısır ve İsrail arasında topyekûn bir savaşı tetiklemekten çekinmesi olduğu görülmektedir. Ayrıca İsrail ordusunu yüksek alarm durumunda tutulmasının, toplum hayatını olumsuz etkileyeceği düşüncesi ve sürekli teyakkuz halinin yaratacağı ekonomik maliyetler, Golda Meir'i politik açmazla sokmuştur. Bu açmazlar, İsrail Askeri istihbaratının analizlerine yansıdığı ve yargıda donmaya bu hususların sebep olduğu sonucuna varılmıştır. Askeri İstihbaratın politik açmazdan kaynaklanan bu yargıda donma durumu, savaşa saatler kala bile değişmemiştir.

KAYNAKÇA

Altan, S. (2020). Karar Alma Sürecinde Duyguların Rolü ve Etkisi. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 52-65.

- Arie W. Kruglanski, D. M. (1996). Motivated Closing of the Mind: "Seizing" and "Freezing". *Psychological Review*, 263-283.
- Arie W. Kruglanski, E. O. (2010). Lay Epistemic Theory: The Motivational, Cognitive, and Social Aspects of Knowledge Formation. *Social and Personality Psychology Compass*, 939-950.
- Bar-Joseph, U. (1999). Israel's 1973 Intelligence Failure. *Israel Affairs*, 11-35.
- Bar-Joseph, U. (2013). The "Special Means of Collection": The Missing Link in the Surprise of the Yom Kippur War. *Middle East Journal*, 531-546.
- Bar-Joseph, U. (2016). *The Angel: The Egyptian Spy Who Saved Israel*. New York: Harper Collins Publishers.
- Ben-Zvi, A. (1995). Perception, Misperception and Surprise in the Yom Kippur War: A Look at the New Evidence. *Journal of Conflict Studies*, 5-29.
- Chirumbolo, A. (2002). The relationship between need for cognitive closure and political orientation: the mediating role of authoritarianism. *Personality and Individual Differences*, 603-610.
- Daugherty, W. J. (2001). Behind the Intelligence Failure in Iran. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence* , 449-484.
- Davis, J. (1991). Combatting Mind-Set: Improving the Quality of Analysis. *Studies in Intelligence*, 33-38.
- Davis, J. (2008). Why Bad Things Happen to Good Analysts. J. B. Roger Z. George içinde, *Analyzing Intelligence* (s. 157-170). Washington DC: Georgetown University Press.
- Donna M. Webster, A. W. (1994). Individual differences in need for cognitive closure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1049-1062.
- Gelber, Y. (2012). The Collapse of the Israeli Intelligence's Conception: Apologetics, Memory and History of the Israeli Response to Egypt's Alleged Intention to Open War in May 1973. *Intelligence and National Security*, 1-27.
- Gelber, Y. (2012). The Collapse of the Israeli Intelligence's Conception: Apologetics, Memory and History of the Israeli Response to Egypt's Alleged Intention to Open War in May 1973. *Intelligence and National Security*, 1-27.

- Israel State Achives. (1973, Kasım 18). *Golda Meir and the Agranat Commission: The Report that Brought Down a Government, November 1973–April 1974*. Golda Meir’s Government and the Agranat Report, April 1974: <https://catalog.archives.gov.il/en/chapter/golda-meirs-government-agranat-report-april-1974/> adresinden alındı
- Israel State Archives . (1973, Ekim 5). *From “Low Probability” to the Outbreak of War*. The Story of the Yom Kippur War, October 1973: <https://catalog.archives.gov.il/en/chapter/from-low-probability-to-the-outbreak-of-war/> adresinden alındı
- Israel State Archives . (1973, Ekim 5). *The fateful telegram from Mossad Chief Zvi Zamir*. The Story of the Yom Kippur War, October 1973: <https://catalog.archives.gov.il/en/chapter/new-declassified-material-yom-kippur-war/> adresinden alındı
- Jervis, R. (2011). *Why Intelligence Fails: Lessons from the Iranian Revolution and the Iraq War*. New York: Cornell University Press.
- Jong An Choi, M. K. (2008). Need for Cognitive Closure. *Psychology and Marketing*, 1027-1042.
- Kam, E. (1989). *Surprise Attack*. Boston: Harvard University Press.
- Kodaman, H. M.-T. (2023). Intelligence Failure And Ideological Foreign Policy: Turkey’s Policy To Overthrow Bashar Al-Assad During The Arab Spring. *UPA Strategic Affairs*, 4-30.
- Michelle Dugas, A. W. (2018). Shared reality as collective closure. *Current Opinion in Psychology*, 72-76.
- Moles, A. (2012). *Belirsizin Bilimleri, İnsan Bilimleri İçin Yeni Bir Epistemoloji*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Murphy, D. E. (2006). *What Stalin Knew: The Enigma of Barbarossa* . Yale University Press: New Haven.
- Oda TV. (2015, Ekim 26). *Yalçın Küçük’ün savunmasının tam metni*. Oda TV: <https://www.odatv4.com/guncel/yalcin-kucukun-savunmasinin-tam-metni-83688> adresinden alındı
- Önder, H. M. (2023, Kasım 7). 7 Ekim saldırısı Netanyahu’dan kurtulmak isteyenler için fırsat yarattı. *Karar Gazetesi*, s. 11.
- Önder, H. M. (2023, Kasım 7). '7 Ekim saldırısı Netanyahu’dan kurtulmak isteyenler için fırsat yarattı'. *Karar Gazetesi*, s. 11.

- Önder, T. K.-H. (2022). İstihbarat Analizinde Panoptik Gözetimin Yeri ve Önemi. C. İ. Yılmaz içinde, *İstihbarat Araştırmaları* (s. 219-240). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları.
- Özdağ, Ü. (2008). *İstihbarat Teorisi*. Ankara: Kripto Yayınları.
- Prunckun, H. (2019). *Counter Intelligence Theory and Practice*. London : Rowman & Littlefield.
- Rachel M. Calogero, A. B. (2009). A need basis for values: Associations between the need for cognitive closure and value priorities. *Personality and Individual Differences*, 154-159.
- Richard E. Petty, J. T. (1986). The Elaboration Likelihood Model of Persuasion. *Advances in Experimental Social Psychology*, 124-192.
- Shlaim, A. (1976). Failures in National Intelligence Estimates: The Case of the Yom Kippur War. *World Politics*, 348-330.
- Snyder, J. (1989). *The Ideology of the Offensive ,Military Decision Making and the Disasters of 1914*. New York: Cornell University Press.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2012, Eylül 7). *Girişimci ve insani dış politika*. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun "Arap Uyanışı ve Ortadoğu'da Barış: Müslüman ve Hristiyan Perspektifler" Konferansı Kapsamında Yaptıkları Konuşma, 7 Eylül 2012, İstanbul: https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-arap-bahari-ve-yeni-ortadogu_da-baris_-musluman-ve-hritiyan-perspektifler_-konferans.tr.mfa adresinden alındı
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2021, Aralık 2). *SC-46, 2 Aralık 2021, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Büyükelçi Tanju Bilgiç'in Şam Rejiminin Sözde Halk Meclisinin bir Açıklaması Hakkındaki Soruya Cevabı*. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: <https://amsterdam-bk.mfa.gov.tr/Mission/ShowAnnouncement/388973> adresinden alındı
- Uri Bar -Joseph, J. S. (2009). Conscious Action and Intelligence Failure. *Political Science Quarterly*, 461-488.
- Uri Bar-Joseph, A. W. (2003). Intelligence Failure and Need for Cognitive Closure:. *Political Psychology*, 75-99.
- Whitesmith, M. (2020). *Cognitive Bias in Intelligence Analysis*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Wohlstetter, R. (1962). *Pearl Harbor: Warning and Decision*. California: Stanford University Press.
- Yossef, A. (2014). Sadat as Supreme Commander. *Journal of Strategic Studies*, 532-555.

HEDEFİNE ULAŞABİLEN TOPLUMSAL OLAYLARIN NİTELİKLERİ VE İSTİHBARAT TEŞKİLATLARININ OLASI ROLLERİ

Ömer Faruk ÇELİK*

ÖZET

Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte etnik ve dinsel farklılıkların başat rol aldıkları toplumsal olaylar, farklı coğrafyalarda kendi öznel şartlarıyla gerçekleşmeye devam etmektedir. Bu bağlamda çalışma "Ülke rejimine aleyhtar bir toplumsal olayda istihbarat teşkilatları hangi rolleri üstlenebilir?" sorusuna cevap aramaktadır. Ancak çalışma, toplumsal olaylar gibi karmaşık bir konu üzerinde ilerlediğinden ikincil öneme sahip bir soru daha sormayı gerekli görmüştür. Rejim karşıtı toplumsal olayları incelemede yardımcı nitelikler bulabilme amacıyla "Rejim aleyhtarı bir toplumsal olay hedefine nasıl ulaşır?" sorusu sorulmuştur. Bu soru ile toplumsal olayların nitelikleri incelenerek, bulunabilecek çıktılar üzerinden istihbarat teşkilatlarının alabileceği roller irdelenmek istenmiştir. Nitel araştırma yöntemleri kullanılarak bir derleme çalışması hazırlanmıştır. Görülmüştür ki toplumsal olaylarda şiddetsiz mücadelenin seçilmesi, protestoları yöneten örgütlü bir yapının bulunması, protestoların kitleselleşmesi, rejimin güvenlik güçlerinde taraf değiştirmelerin görülmesi, dış bir ülke desteğinin olması, rejimi destekleyen güçlerin muhaliflerin önerilerini değerlendirmeye başlaması, protestocuların toplumun farklı kesimlerinden gelmesi, mücadelenin birden çok protesto enstrümanını kullanması gibi hususlar uluslararası ölçekte başarıya ulaştıran faktörlerdir. Çalışma bu bulguların ardından asıl sorusu üzerine odaklanmış ve istihbarat teşkilatlarının temel fonksiyonları incelenmiştir. İstihbarat teşkilatlarının propaganda, dezenformasyon, etki ajanlarını kullanmak, örtülü operasyon gibi faaliyetlerle toplumun protestolara katılımı ve devamlılığına doğrudan müdahil olabileceği görülmüştür. Çalışma tüm bu değerlendirmelerin ardından somut örnekler gösterebilmek adına "hibrit savaş" konseptini inceleyerek sonlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Toplumsal Olaylar, İstihbarat Faaliyetleri, Hibrit Savaş, Şiddetsiz Olaylar, Sivil İtaatsizlik.*

CHARACTERISTICS OF SOCIAL MOVEMENT THAT ACHIEVE THEIR TARGETS AND POSSIBLE ROLES OF INTELLIGENCE AGENCIES

ABSTRACT

The end of the Cold War, social movements in which ethnic and religious differences played a dominant role continue to take place in different geographies under their own subjective conditions. In this context, the study asks: "What roles can intelligence agencies undertake in a social incident against the country's regime?" is looking for an answer to the question. However, since the study progresses on a complex subject such as social movements, it was deemed necessary to ask another question of secondary importance. In order to find helpful qualities in examining anti-regime social movements, the question "How

* Dr, Bağımsız Araştırmacı, omerfaruk_celik.95@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-7103-3764.

does an anti-regime social movements achieve its goal?" The question was asked. With this question, it was aimed to examine the characteristics of social movements and the roles that intelligence organizations can play through the outputs that can be found. A compilation study was prepared using qualitative research methods. It has been seen that the choice of nonviolent struggle in social movements, the existence of an organized structure that manages the protests, the protests becoming massive, the security forces of the regime changing sides, the support of a foreign country, the forces supporting the regime starting to evaluate the proposals of the opponents, the protesters coming from different segments of the society, the struggle using more than one protest instrument. Issues such as its use are the factors that lead to success on an international scale. Following these findings, the study focused on the main question and examined the basic functions of intelligence agencies. It has been observed that intelligence agencies can directly intervene in the society's participation and continuity in protests through activities such as propaganda, disinformation, using agents of influence, and covert operations. After all these evaluations, the study ended by examining the concept of "hybrid warfare" in order to show concrete examples.

Keywords: *Social Movements, Nonviolent Movements, Intelligence Activities, Hybrid Warfare, Civil Disobedience.*

GİRİŞ

Geçmişten günümüze toplumsal olaylar, öngörülmesi yönlendirilmesi ve kontrol edilmesi zor yanlara sahip ve bir o kadar da güçlü sonuçlar elde etmeleriyle toplum bilimcilerin en çok ilgilendikleri konuların başında gelmektedir. Sosyoloji biliminin ortaya çıkışıyla oluşturulmaya başlanan ilk teorik kavramsallaştırmalardan bugüne, toplumsal olaylar birçok dönüşüm geçirirse de son noktada hala kitlelerin gücü tüm otoritelerin üzerinde olmaya devam etmektedir.

Şüphesiz bu güç, bireyler arasında oluşan bağın ve geniş toplumsal tabanların konsolide olabilmesinin bir tezahürüdür. Bu noktada akıllara gelen ilk soru toplumsal olaylarda insanların bir araya gelme ve dağılmama motivasyonlarının ne olduğu olacaktır. Bu soruya Jasper (1997, s.220) şöyle cevap vermiştir: “insanların sosyal yaşamdan aldığı hazların hemen hemen tamamı, protesto hareketlerinde bulunur. Bir topluluk ve kimlik duygusu; süregelen yoldaşlık ve başkalarıyla kurulan bağlar; iletişimin iş birliğinin ve rekabetin çeşitliliği ve zorlukları. Bu hazlardan bazıları rutin hayatın içinde bulunmayan türdendir”. Dolayısıyla toplumsal olayların dinamikleri, kişilere günlük sosyal yaşantılarında olmayan ya da daha yoğun tecrübeler yaşatabilme gücüne sahiptir. Bu da bireylerin olaylara katılım süreçlerini diğer sosyal olaylardan farklı değerlendirilmesini gerekli kılar. Bununla birlikte toplumsal yapıdaki ve normatif düzendeki değişimler, bireylerin zihninde yeni fikirlerin ortaya çıktığı bir kültürel evrim sürecini de tetikler. Della Porta ve Diani'ye göre, geleneksel normlar, davranış için tatmin edici

bir yapı sağlamada artık başarılı olmadığında, birey, çeşitli uyumsuzluk biçimleriyle, toplumsal düzene meydan okumak zorunda kalmaktadır. Bir hoşnutsuzluk hissi yayıldığında ve yeterince esnek olmayan kurumlar buna karşılık vermediğinde bir toplumsal hareket gelişir (Della Porta ve Diani, 2006, ss.18-19). Bu noktada ifade edilmelidir ki oluşacağı ifade edilen bu toplumsal hareket, birbiriyle çatışan büyük grupların, değerler sisteminin ve rejim taraftarlarıyla aleyhtarlarının arasında cereyan edecek niteliktedir.

Bu kısa girizgâhla birlikte, çalışmanın amacı toplumsal olayların ortaya çıkışından ziyade, “Ülke rejimine aleyhtar bir toplumsal olayda istihbarat teşkilatları hangi rolleri üstlenebilir?” sorusuna cevap aramaktadır. Ancak çalışma, toplumsal olaylar gibi karmaşık bir konu üzerinde ilerlediğinden ikincil öneme sahip bir soru daha sormayı gerekli görmüştür. Tarih boyunca etnik, dini, ya da ekonomik gibi çeşitli sebeplerle büyük ölçekli birçok toplumsal olay gelişmiştir. Her olayın öznel durumları mevcuttur ve toplumların tarihsel kimliklerinin yansımaları görülür. Yine de rejim karşıtı toplumsal olayları incelemede yardımcı nitelikler bulabilme amacıyla “Rejim aleyhtarı bir toplumsal olay hedefine nasıl ulaşır?” sorusu sorulmuştur. Bu soru ile toplumsal olayların nitelikleri incelenerek, bulunabilecek çıktılar üzerinden istihbarat teşkilatlarının alabileceği roller irdelenmek istenmiştir. İstihbarat teşkilatlarının incelenmesindeki sebep, günümüzde konvansiyonel savaşın siyasi, sosyal, ekonomik ve ekolojik maliyetinin devletlerin strateji değiştirmesine yol açtığı gerçeğidir. Bu durum politik hedeflere ulaşmak için kullanılan araçlardan olan istihbarat teşkilatlarını, günümüz modern devletlerinin en önemli birkaç enstrümanından biri haline getirmiştir. Bundan dolayı istihbarat teşkilatlarının rolünün incelenmesi, günümüz toplumsal olayların anlaşılmasında önemli bir husus olarak karşımızda durmaktadır. Makalenin bu amaçla, bir temel bir de yan bir soru etrafında şekillenen nitel bir derleme çalışması olması uygun görülmüştür.

Çalışma öncelikle toplumsal olayların kavramsal bir çerçevesinin çizilmesi adına, tarihten bugüne sosyologlar tarafından ortaya konan teorileri kısaca gösterecektir. Teorik zemin ortaya konduktan sonra ise günümüz toplumsal olaylarının niteliklerinden bahsedilecektir. Ardından rejim aleyhtarı toplumsal olaylar için geçerli olabilecek genel niteliklerin varlığı sorgulanacak, “toplumsal olayları başarıya götüren etkenler” açıklanacaktır. Bu bölümün ardından ise istihbarat teşkilatlarının temel fonksiyonlarından

bahsedilerek toplumsal olaylarda hangi rolleri alabileceği irdelenecektir. Son bölümde istihbarat teşkilatlarının alabileceği rollere örnek olması bakımından Hibrit Savaş Konsepti incelenerek soyut açıklamalar örneklerle izaha çalışılacaktır.

1. TOPLUMSAL OLAYLARIN TEORİK ARKA PLANI VE NİTELİKLERİ

Toplumsal olayları hedefine ulaştıran etkenleri incelemeyden önce elbette ki toplumsal olayların oluşumunu ortaya koyan teorileri incelemek ve kavramsal bir çerçeve sunmak gerekmektedir. Her ne kadar toplumsal olaylar dışarıdan bakıldığında incelenmesi, öngörülmesi ve yönlendirilmesi zor bir olgu olarak görülse de bizatihi Sosyoloji disiplininin bu olguyu incelemekle görevli bir bilim dalı olması bile bu alanda çalışma yapabilmenin gayet mümkün olabileceğinin göstergesidir. Bu bağlamda öncelikle çalışmanın bu bölümünde toplumsal olayların ortaya çıkışına dair teorik yaklaşımlar ve kavramsal tanımlamalar ortaya konacak ardından ise modern toplumsal olaylara dair yapılan çalışmalardan, “toplumsal olayların nitelikleri” derlenmeye çalışılacaktır.

1.1. Toplumsal Olayların Teorik Arka Planı

“Toplumsal olay” kavramı, Lorenz Von Stein tarafından Üçüncü Fransız İhtilalinden Sonraki Sosyalist ve Komünist Hareketler isimli kitabında ilk kez kullanılmasıyla alana kazandırılmış bir kavramdır. Toplumun sosyal haklar için düzenlediği mücadeleler ve siyasi olayları ifade etmek için kullanmıştır (Mengelberg, 1961, s.267). Habermas ise (1973) toplumsal olayları daha iyi bir toplum oluşturmak amacıyla beraber siyasi ve ekonomik sistemde değişimler isteyen tepkiler olarak değerlendirmiştir. Bir başka tanımlama girişiminde ise Tilly (1978), toplumsal olayları, devletin sosyal politikalarını etkilemek hedefiyle düzenlenen kolektif faaliyetler olarak ifade etmiştir. Yine aynı şekilde Tarrow’da (1994) toplumsal olayları, elitlere, otoriteye veya toplumdaki haksızlıkların kaynağı olarak görülen diğer güç odaklarına karşı organize edilmiş toplu tepkiler olarak açıklamıştır.

Turner ve Killian (1987, s.308) ise toplumsal olayların kolektif reflekslerden ayrılması temelinde, sosyal sorunlara çözüm bulmak amacıyla, mevcut sistemi tamamen değiştirmek ya da negatif bir değişimin önüne geçmek için yapılan; belirli bir grup tarafından organize edilen kolektif bir aksiyon olarak tanımlamıştır. Toplumsal olaylar ve gerçekleşme süreçleri

üzerinde yoğun çalışmalar yapan Della Porta ve Diani ise (2006), bütün toplumu ilgilendiren konular hakkında, ortak inançları ve değerleri taşıyan grupların organize etmesiyle oluşan protesto hareketlerini “toplumsal olaylar” olarak değerlendirmişlerdir.

Toplumsal olayların ne olduğu kadar neden ortaya çıktığı sorusu da önemlidir. Bu bağlamda yapılan izahlara bakılırsa örneğin Tarrow (1994) ekonomik krizlerin, siyasi buhranların, teknolojik yeniliklerin ve nüfusta görülen dalgalanmaların sonucu olarak beliren düzensizliğin toplumsal olayları ortaya çıkardığını savunmuştur. Bu noktada ifade edilmelidir ki birçok araştırmacı toplumsal olayların ana sebeplerini bu hususlar olarak nitelendirmese de, bu etkenlerin toplumsal olayların ortaya çıkışını kolaylaştırdığı kabul edilmektedir (Blumer, 1969; Mauss, 1975; Tarrow, 1994; Tilly, 1978).

Tanımlamalardan da görülebileceği gibi kimi teorisyenler içinde buldukları şartlar gereği toplumsal olayların oluşumunu ekonomi gibi somut unsurlara bağlayabiliyorken kimi teorisyenler ise siyasi ve sosyal haklar gibi soyut unsurlarla açıklayabilmekteler (Can ve Taşçı, 2016, s.153). Ancak ifade edilmelidir ki geçmişten günümüze uzanan süreçte sadece kavramsal tanımlamaların haricinde teori olarak değerlendirilebilecek çalışmalar da yapılmıştır. Çalışmanın bu kısmında ilgili teoriler incelenecektir.

1.1.1. Kolektif Davranış Teorisi

Marksist öğretinin fikir babası Karl Marks, kendi döneminin kapitalist ekonomisine dair yazdığı fikirler toplumsal olay teorilerinin başlangıcını teşkil etmektedir (Morris, 1984). Kapitalist toplumu ele alırken geliştirdiği çerçeve, aynı zamanda bütün bir insanlık tarihini açıklamaya yönelik bir girişimdir. Dolayısıyla onun kuramı hem bir tarih felsefesi, hem de topluma dair sosyolojik bir tahlildir (Bulut, 2021, s.35). Bilindiği gibi Marks, toplumsal olayları burjuvazi ve işçi sınıfı arasında cereyan eden çatışmalar üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Kapitalist toplumlarda görülen eşitsizliği ve emek sömürsünü, toplumsal olayların asıl sebebi olarak değerlendirmiş ve bu olayların devrimle sonuçlanacağını belirtmiştir. Ona göre, burjuvazi tarafından sömürülen, fakirlik ve eşitsizliklere maruz bırakılan işçi sınıfı birlikte hareket ederek sonunda mutlaka kapitalist sistemi yıkacaktır (Marks ve Engels, 1970). Antonio Gramsci'de (1971), "İdeolojik Hegemonya"

(Ideological Hegemony) isimli çalışmasında, kapitalizmin işçi sınıfını sömürsünün; din, eğitim ve medya ayaklarıyla bir hegemonya üzerinden gerçekleştiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte Marks'ın beklediği işçi devrimlerinin Avrupa'da gerçekleşmemesi, Çarlık Rusya'sında yaşanan devrimde ise güvenlik güçlerinin mücadeledeki en önemli unsurlardan biri olması gibi hususlar teorinin uygulama aşamasında görülen öngörüsüzlükler olarak ifade edilmelidir.

Kolektif Davranış Teorisi, yukarıda bahsedilen Marksist temeller üzerinde oluşmuştur. Teorisyenler endüstri, sanayileşme, kentleşme ve işsizlik gibi etkenlerle toplum yapısında ani değişimler oluştuğunu ve bu değişimlerin de sosyal ilişkilerde çatışma ve gerilimleri ortaya çıkararak toplumsal olayların gelişimini teşvik ettiğini ileri sürmektedir (Can ve Taşçı, 2016, s.165). Kolektif Davranış Teorisyenlerine göre, sosyal sistemdeki problemler bireylerin toplumsal olaylara katılımını teşvik etmektedir (Smelser, 1962, s.47). Bu süreçte oluşan kolektif kimlik algısı, bireysel duygu ve düşünceleri arka plana iterek toplumsal olayların biçimini ve şiddetini belirler (Eyerman ve Jamison, 1991, s.13).

Marksist teorisyenlerin bu kavramsallaştırması sosyal bilimciler tarafından eleştirilerek, toplumsal olayların sosyal yaşamdaki düzensizlikler ve oluşan şartlar neticesinde konjonktürel olaylar olarak tanımlanması gerektiği belirtilmiştir. Bu bağlamda karşımıza daha farklı bir Kolektif Davranış Teorisi çıkmıştır. (Smelser, 1962; Lang ve Lang, 1961). Yapısal fonksiyonalizm düşüncesi temelinden hareketle, toplumu oluşturan parçaların işlevlerinde görülen aksamaların toplumda düzensizlik ve gerilim ortaya çıkardığı; bunun sonucunda da toplumsal olaylar geliştiği ifade edilmiştir (Smelser, 1962). Bu akım genel olarak sokak gösterileri gibi daha düşük seviyede organize olmuş toplumsal hareketler üzerinde odaklanmıştır (Can ve Taşçı, 2016, s.155). Davies (1962) ve Gurr (1970), kolektif davranışın temelinde insanların kendi beklentilerini elde edememesinin yattığını belirtir. Meşru beklentilerle mevcut gerçeklikler arasındaki farkın negatif algısı olarak açıklanan bu göreceli mağduriyet duygusu kızgınlık hislerini kuvvetlendirir ve kolektif aksiyonun gelişimine yol açar (Can ve Taşçı, 2016, s.155).

1.1.2. Kaynakların Hareketliliği Teorisi

Bir diğer teori ise özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) 1955-1968 yılları arasında yaşanan olayların Kolektif Davranış Teorisi ile açıklanmasında görülen yetersizliklerden dolayı oluştuğu söylenebilir. Olaylar Amerika Birleşik Devletleri'nde o dönem mevcut olan Afroamerikalılara yönelik ırk ayrımı yasaları nedeniyle başlamış ve şiddet içermeyen sivil itaatsizlik eylemleri yapılmıştır. Eylemler sonucunda oy kullanma hakkı, insan hakları ve vatandaşlık hizmetleri gibi birçok konuda mevcut yasalarda değişikliğe gidilmiş ve Afroamerikalıların eşit haklara sahip olmasıyla sonuçlanmıştır. Kolektif Davranış Teorisi'nde görülen ekonomik temelli yaklaşımın ABD'de yaşanan ırk temelli hak gaspı olaylarını açıklamada yetersiz kalmıştır. Bu nedenle araştırmacılar kolektif hareketlerin sosyal ihtiyaçlar gereği ortaya çıktığı fikrinden hareketle, kaynakların hareketliliği teorisini ortaya koymuşlardır (Rootes, 1990).

Bu teoride ağırlık noktasının sistemlerden ziyade bireydir ve bireylerin toplumsal olaylara katılmasındaki sebepler ortaya konmaya çalışılmaktadır. Kaynakların hareketliliği teorisini savunan bilim insanları, toplumsal olayların ortaya çıkması için gerekli kaynakların bireylerin dâhil oldukları sosyal ağlar vasıtasıyla elde edildiğini belirtmektedirler (Marx ve Wood, 1975; McCarthy ve Zald, 1977; Oberschall, 1973). Teoriye göre bireylerin talepleri ve yaşadıkları acılar, toplumsal grupların bir araya gelmesini sağlayarak, toplumsal olayların zemini oluşturmaktadır. Ortak beklentilere sahip bireyler, bu beklentilerine daha az riskle ulaşmalarını sağlayacak organizasyonlar kurarlar ve bu organizasyonlar sayesinde gerekli kaynakları temin ederek toplumsal olaylar organize ederler (Oberschall, 1973; Zald ve McCarthy, 1979). Teoriye göre kaynaklara ulaşım talebi, organizasyonun kolayca kurulmasını sağlamaktadır. Bireylerin talep ettiği kaynaklar ise 5 kategoride incelenmiştir (Edwards ve McCharty, 2004):

1. Moral kaynaklar olarak dışarıdan gelen destek ve onaylamalar,
2. Kültürel kaynaklar olarak ortak düşünce ve uygulamalar,
3. Organizasyonel kaynaklar olarak ihtiyaç duyulan kaynaklara ulaşımı kolaylaştıracak sosyal ağ ve grupların oluşturulması ve bunlara katılım,
4. İnsan kaynakları olarak bireysel beceri ve tecrübeler,
5. Maddi kaynaklar olarak ulaşım, iletişim gibi ihtiyaçları karşılayacak araç ve hizmetler. Bu kaynakların verimli kullanımı iyi bir

koordinasyon ve planlamayı gerektirdiğinden, organizasyonel yapıların varlığı toplumsal olayların başarısında önemli rol oynar.

Her ne kadar dile getirilmemiş olsa da yukarıdaki tasniften de anlaşılacağı gibi modern kapitalist toplumun birey üzerindeki olumsuz etkileri, bireylerin bir araya gelmesindeki en temel motivasyon kaynakları olarak göze çarpmaktadır. Bu bağlamda teorinin ortaya çıktığı dönemde, Batı Bloku ülkelerinde görülen sosyal devlet politikalarındaki artış dikkat çekicidir. Kaynakların hareketliliği teorisi bu bağlamda sistemsel bir analiz yapmasa da bireyin talepleri ile toplumsal olaylar arasında bir bağlantı kurabildiği ifade edilebilir.

1.1.3. Politik Süreç Teorisi

70'li yıllara gelinmesiyle birlikte sosyologlar, politik çevrenin toplumsal olaylar üzerindeki rolüne odaklandılar ve ekonomik ve sosyal ihtiyaçlardan ziyade, politik değişimlerin toplumsal olayların oluşumunu kolaylaştıran fırsatlar sunduğu savını ortaya koydular (Dunn, 1972; Skocpol, 1979). Charles Tilly (1973) bu teoriyi geliştirerek toplumsal olayları devlet gücünü elinde bulunduranlarla bu gücün dağılımını değiştirmek isteyen grupların mücadelesi olarak görmüştür. Bu tanımlama ile toplumsal olayları salt siyasal talepler üzerinden değerlendiren yeni bir anlayış getirmiştir. Bununla birlikte güçlü bir merkezi yapılanmaya sahip olmayan toplumların, toplumsal olaylara daha açık olduğu değerlendirmesi de ortaya çıkmıştır (Armstrong ve Bernstein, 2008, s.87). Bir diğer ifadeyle farklı gruplar arasında güç mücadelesinin toplumsal olayları tetikleyen önemli bir unsur olduğu anlatılmıştır.

1.1.4. Yeni Toplumsal Olay Teorisi

Odak noktasını ekonomik ya da siyasal haklara değil, bizatihi toplumun yapısı ve kültürü olarak seçen teorisyenler, toplumsal olayları kişilerin demokratik hak ve özgürlük talepleri ile adalet talebi temelinde değerlendirmişlerdir (Touraine, 1997; Habermas, 1973). Touraine göre özel hayat her zaman olduğundan daha fazla toplumsal hayatın merkezindedir. Bu yüzden, iki hayat alanı arasındaki çatışmalar kaçınılmaz hale gelmiş ve toplumsal olaylar ortaya çıkmıştır (Can ve Taşçı, 2016, s.157).

Genel olarak bu teorinin savunucuları toplumsal olayları, ekonomik, sosyal ve politik çevreden ziyade post modern toplumlarda hayat kalitesini tehdit eden unsurlara karşı gösterilen tepkiler olarak açıklamışlardır

(Buechler, 1995; Inglehart, 1990). Yeni toplumsal olaylar, günlük sosyal hayat üzerinde kurulan baskılar üzerine odaklanmakta, sembolik eylem ve materyaller vasıtasıyla bu baskıları ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır (Bernstein, 2005, s.54). Bu olaylar genel olarak barış, çevrecilik, gençlik ve nükleer karşıtı konular nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Katılımcıları yüksek eğitilmiş bireyler veya üniversite öğrencileridir (Melucci, 1985; Offe, 1985). Yeni toplumsal teorilerin yapmış olduğu en büyük katkı, toplumsal olayların sadece maddi çıkarlar ve ihtiyaçlar nedeniyle ortaya çıkmadığı, sosyo-kültürel değerler, kimlik, ideoloji ve sivil toplumun da toplumsal olayların oluşumunda önemli etkisi olduğuna vurgu yapmasıdır (Pichardo, 1997, s.425). Özetlemek gerekirse yeni toplumsal olay teorisi neoliberal ekonomik düzende, bireylerin sisteme dair devrim taleplerinden ziyade çevre, küresel barış ya da etnik kimlikler gibi bir yandan küreselleşme bir yandan da bağımsızlık odaklı konuların ön plana alındığı bir dönemin teorik yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu noktaya kadar toplumsal olayların açıklanmasında ortaya konan teoriler ve tanımlamalar gösterilmeye çalışılmıştır. Bölümün bundan sonraki kısmında ise günümüzün modern toplumlarında toplumsal olayların nitelikleri gösterilmeye çalışılacaktır. Bölümün odaklandığı hedef teorik anlatıdan ziyade toplumlara harekete geçiren sosyolojik ve psikolojik belirlenimleri göstermektir.

1.2. Toplumsal Olayların Nitelikleri

Toplumsal olayların niteliklerine ilk olarak kolektif hareketi ortaya koyan topluluğun incelenmesiyle başlanacaktır. Bahsedilmesi gereken ilk olgu, toplumsal olaya katılan bireylerin şahsi menfaatlerinin peşinden koşmayı bırakarak grubun ortak hedefleri doğrultusunda hareket etmeye başlamasıdır. Grubun hedefleri, sosyal yaşamdaki ani değişimlerin sebep olduğu gerilim ve göreceli yoksunluk duyguları sonucu oluşur ve sosyal kontrol mekanizmalarının zayıflamasıyla kolektif davranış gelişir (Kornhauser, 1959; Lang ve Lang, 1961; Gurr, 1970; Turner ve Killian, 1987). Göreceli yoksunluk teorisine göre çok sayıda azınlık grubuna sahip heterojen toplumlarda grupların kendilerini maddi haklar, doğal kaynaklardan yararlanma hakkı, siyasi statü gibi haklarından başka gruplara nazaran yoksun bırakıldığını düşünen gruplar bu hakları için mücadeleye girişeceklerdir (Gurr, 1970, s. 75-89).

Toplumsal olaylar, kolektif bir kimlik oluştuğunda gerçekleşir ve bu açıdan gösterilen diğer tepkilerden ayrışır. Elbette bu kimlik, tüm katılımcıları tamamen homojen bir grup haline getirmez. Ancak rahatlıkla ifade edilebilir ki ortak amaçlar ve bağlılıklar, beraber hareket edebilme kabiliyeti gibi yetiler, kişileri birbiriyle yüksek uyumlu ve çok güçlü bağlara sahip bir kitle haline getirir. Bununla birlikte toplumsal hareketlerin üyeleri değil katılımcıları vardır (Kriesi, 1992). Birey ile içinde yer aldığı sosyal ağlar arasındaki ilişki, yalnızca insanların kolektif eylemde bulunması bakımından önemli değildir. Aynı zamanda eylemin zaman içinde sürekliliği ve özellikle de çeşitli grup ve örgütler arasındaki eylem koordinasyonu açılarından da önemlidir (Della Porta ve Diani, 2006, s.162). Aynı zamanda örgütlü yapının mevcudiyeti, hareketi terk etmeye karşı bir panzehir ve katılımın devam etmesi için bir destek olarak da işlev görür (Della Porta ve Diani, 2006, s.165). Bu bağlamda toplumsal olayların örgütlü yapılarca yönlendirilmesi önemli nitelik olarak görülmektedir. Ancak eylemin hedefine ulaşmasında örgütlülük olmazsa olmaz değildir. Timur Kuran'ın 1989 yılı tarihli devrim teorisine göre sarsılmaz görülen rejimlerin kolayca yıkılabilmesi “örgüt” ekseninde değil “lider” ekseninde de açıklanabilir. Kuran'a göre baskıcı rejimlerde kişiler politik tercihlerini gizleyip, kriz ve çatışma ortamında ise gerçek düşüncelerini ifade ederek rejimin hızla yıkılışına sebebiyet verebilmektedir. Kuran bu durumu “kır yangını” kavramıyla ifade etmiştir (1989, s.60). Lider ise bu yangını başlatacak kıvılcımdır. Bu kişi rejim tarafından politize olmadığı düşünülen bireyleri, yaşamakta olan veya yaşanma ihtimali yüksek olan devrimin yanında yer aldıklarında bundan kârlı çıkacaklarına ikna ederek geniş çaplı bir destek sağlar ve rejimi yıkmayı başarır. (Kurun, 2019, s.1025)

Bir başka deyişle toplumsal olayların çekirdeği kolektif kimlik, kolektif kimliğin çekirdeği ise kişilerin sosyal ağlarıdır. Bu ağlar göreceli yoksunluk gibi meselelerle harekete geçebilmekte, harekete geçtiğinde ise bir “kır yangınına” dönüşebilmektedir.

Toplumsal olayların, bireylerin kolektif eyleme katılmasını sağlayan mekanizmalardan oluşan ayrı bir toplumsal süreç olduğu fikri ileri sürülmüş ve aşağıdaki unsurlarda farklılık vurgulanmıştır (Diani ve Bison, 2004):

1. Net bir şekilde tanımlanmış karşıtlarla çatışmalı ilişkilerde yer alır.
2. Yoğun ve enformel ağlarla bağlıdır.
3. Ayrı bir kolektif kimliği paylaşırlar.

Görüldüğü gibi öncelik hedef birliğidir. Toplumdaki farklı grupları bir araya getirebilecek ortak amaçlar oluştuğunda farklı yelpazedeki gruplar bir araya gelecek ve yeni enformel ağlar oluşacaktır. Bu ağlar son noktada ayrı bir kolektif kimliğin oluşmasını sağlayacak ve toplumsal olayların taşıyıcı sütunu ortaya çıkacaktır.

Sadece kolektif kimliğin mevcudiyeti toplumsal olayların ilerlemesi ve hedefine ulaşması için yeterli değildir. Zayıf gruplar daha güçlü grupların desteğini alabilmeli ve onları yanlarına çekebilmelidir. Kararların alındığı alanlara yatırım yapmak için daha fazla kaynağa sahip olanların sempatisini kazanması gerekir (Della Porta ve Diani, 2006, s.233). Aynı zamanda toplumsal olaylara katılanların sayısının artması için protestoların olumlu uyarılar üretmesi ve birçok grubun desteğini alabilmesi hayatidir. Toplumsal olaylara katılacak grupların çeşitliliği, yapılabilecek eylemlerin çeşidini de arttıracığından, hükümetlerin kuracağı baskılara karşı oldukça önemli bir avantaj olarak karşımızda durmaktadır. Farklı direniş yöntemlerine aşina gruplar, bilgi birikimlerini ve becerilerini ortak direniş için kullanabilirler (Chenoweth ve Stephan, 2018, s.85). Bununla birlikte örgütler arasında resmi koordinasyonun yok olması durumunda, mobilizasyonu mümkün kılan şey, eylemciler arasındaki gayri resmi bağlantılar olacaktır (Killian, 1984; Knoke ve Wisely, 1990). Bu noktada gruplar arası enformasyon ağları oldukça önemlidir. Günümüz dünyasında bu ağlar ekseriyetle sosyal medya aracılığı ile yapıldığından kısaca sosyal medyanın etkisine de değinmek gerekir.

Gerbaudo, sosyal medyanın toplum hareketlenmelerini etkileyen üç temel özelliği olduğundan bahsetmiştir: “Birincisi, kimlik ve bilinç oluşturma yeri olarak kullanılan özellikle de gençlerin genelde yakındığı sorunlarına çözüm bulabilmek amacıyla bir araya geldikleri dayanışma amaçlı düzlemlere sahip olmasıdır. İkincisi ise paylaşım vasıtasıyla geliştirilmiş sembollerle katılımcıların birbirinden haberdar olarak toplandıkları olumlu olumsuz duygularını aktardıkları ve daha iyi bir gelecek için duygu birikimlerini paylaştıkları bir sosyal etkileşim alanı olmasıdır. Üçüncü özellik ise; toplumun rahatsız olduğu konuların eyleme dönüşmesine ve yönlendirilmesine hizmet eden bir sızama tahtası şeklinde çalışan, protestoların organize edilip üyelere iletilmesiyle hareketlenmeyi hızlandıran ve bunun geniş kitlelere yayılmasına vesile olan bir nevi kişisel gazete gibi çalışan bir mecra olmasıdır” (Gerbaudo, 2012, s.13).

Della Porta ve Diani'ye göre grubun elindeki maddi kaynaklar (iş, para, somut faydalar, hizmetler) ve maddi olmayan kaynaklar (otorite, ahlaki bağlılık, inanç, arkadaşlık) gibi hususlar toplumu harekete geçirmedeki etkenlerdir (2006, s.21). Ancak yine de toplumsal olaylara daha önce katılmış olmakla ilk kez katılmak arasında bireyin karar verme sürecinde etkili bir husus bulunmaktadır. Kişi kolektif faaliyeti ne kadar onaylasa da bir katılımcıya dönüşmesi, daha önce bir olaya katılmış kişiye göre daha zordur. Bu durum hem çağdaş hem tarihi örneklerine odaklanan pek çok çalışmada doğrulanmıştır (Della Porta ve Diani, 2006, s.135). Bu noktada kişinin toplumsal olaya katılmasındaki en önemli rol içinde bir tanıdığına da bulunduğu bir grubun mevcudiyetidir. Kişi için güvenilir bir sosyal ağ katılımındaki en önemli faktörlerden biridir. Bununla birlikte ortaya şu net tablo çıkmaktadır: toplumsal gösterilere katılanlar ve muhalefet örgütlerine mensup kişiler öncelikle kolektif içerisinde daha önceden aktif olan ve görece iyi eklenmiş bireylerden oluşacaktır, diğer yanda ise, toplumsal bakımdan yalıtılmış, yerinden edilmiş münferit kişiler, en azından hareket güçlenene kadar, tam anlamıyla temsil edilmeyeceklerdir (Oberschall, 1973, s.35).

Şu ana kadar toplumsal olayların başlamasındaki en temel etkenlerini, yani hareketin kolektif kimliğinin, kişinin sosyal ağlarının ve hareketi yönlendiren bir örgütün varlığının önemini göstermeye çalıştık. Bundan sonra ise rahatsızlığını dile getirmek için bir araya gelen bu insanların neler yaptığını bakacağız. Günümüz dünyasında birçok sebepten ötürü devlet otoritesine, hükümetlere, kamu kuruluşlarına ya da zalim diktatörlere karşı toplumsal olaylar görülebilmektedir. Kimi olaylar bağımsızlık arzusu için ortaya çıkarken, kimi olaylar mecliste görüşülen bir kanun tasarısı için de olabilir. Elbette her toplumun kendi öznel şartları bulunmaktadır ve bu öznellik toplumsal olaylardaki eylem çeşitliliğine de yansımaktadır. Örneğin 70'li yıllar gibi görece eski sayılabilecek bir araştırmada bile grev, boykot, oturma eylemi ve mekân işgalleri dâhil olmak üzere 198 eylem tanımlanmıştır (Sharp, 1973). Ancak tüm bu eylemleri iki çatı kavram altında toplayabilmekte mümkündür. Şiddet içerikli eylemler ve şiddetsiz eylemler. Şiddet içeren eylemler zihinde oluşturdukları imgelerle muvazi olacak şekilde silah kullanılan, sonucunda kan akan, fiziki zararların olduğu eylemlerdir. Söz gelimi bağımsızlık için silahlı gerilla örgütünü kurmak gibi. Şiddetsiz eylemlere ise muhalefetin simgesini takmak, eşgüdümlü biçimde tencere-tava çalmak, düdük çalmak, yeraltı okulları

kurmak, mum ışığı nöbetleri tutmak, rejim kurallarına uymayı reddetmek (Sharp, 1973) gibi örnekler verilebilir. Elbette bir toplumsal olay şiddetsiz gösterilerle başlayıp şiddet içeren eylemlere kayabileceği gibi, şiddet kullanan bir yöntemle yola çıkıp ilerleyen süreçte bundan vazgeçebilir. Ya da her iki yöntem de birlikte kullanılabilir. Ancak yapılan araştırmalarda görülmüştür ki bağımsızlık talebiyle gerçekleşen toplumsal olayların büyük çoğunluğu, hangi yöntemi kullanırsa kullansın hedefine ulaşamamıştır. Chenoweth ve Stephan'ın 1900-2006 yılları arasını ve 323 toplumsal olayı kapsayan çalışmasına bakıldığında bu durum daha da net görülmektedir. Şiddete başvurmeyen direnişlerin hiçbiri, ayrılıkçı taleplerin başarıya ulaşmasını sağlayamamışsa da şiddete başvuran ayaklanmaların sadece %10'undan azı başarılı olmuştur. Yani şiddete başvursun ya da vurmasın ayrılıkçı hareketlerin başarı olasılığının bir hayli düşük olduğu sonucu elde edilmiştir (Chenoweth ve Stephan, 2018, s.33). Yine aynı çalışmaya göre şiddetsiz eylemler aslına bakılırsa son derece baskıcı koşullar altında daha başarılı; demokratik, açık devletlerde ise daha başarısız olmuşlardır (2018, s.51). Bir başka deyişle toplumsal olayların ortaya çıkış gerekçelerindeki haklılık ya da rejimlerin demokrasi karneleri, toplumsal olayların hedefine ulaşmasında beklenen etkileri göstermemiştir. Bundan dolayıdır ki beklendiği gibi sonuçlanmayan günümüz toplumsal olaylarını incelemek daha da önem kazanmaktadır.

Zikredilen çalışmalarda görülmüştür ki şiddetsiz mücadelenin başarısında hayati rol oynayan unsurlardan biri politik haklılık değil, kitlesel katılımıdır ve toplumun farklı kesimlerinden geniş tabanlı katılımın olduğu mücadelelerin, muarız rejimlerin iktidarına darbe vurduğu hatta onları yıkabileceği rahatlıkla ifade edilebilir. Yani toplumsal olaylara katılım gösteren kişilerin bilgi birikimi, eylem tecrübesi, sahip oldukları maddi güç önemli olduğu kadar, meydanlara kaç kişinin indiği de bir o kadar önemlidir. Katılımın hem niceliği hem de niteliği, direniş mücadelelerinin sonuçlarını belirleyen hayati etkenlerden biridir (Denardo, 1985; Lichbach, 1994; Weinstein, 2007; Wickham-Crowley, 1992). Ancak kitleler bilinç dışı tarafından yönetildiklerinden son derece muhafazakârdırlar. Kendi hallerine bırakıldıkları zaman, çok geçmeden düzensizliklerinden bunalıp içgüdüsel şekilde itaate yönelirler (Le Bon, 2020, s.45). Dolayısıyla meydana inen kitlenin meydana kalması sağlanmalı ve konsolide hali mutlaka devam edebilmelidir. Bu noktada belirtilmesi gereken bir diğer önemli hususta kitlenin sokağa inme motivasyonudur. Rejimin şiddet kullanımı ve

baskısının düzeyi kitlenin meydanlardan ayrılmasını sağlamıyor bilakis aylar süren bir eylem yoğunluğuna giriliyorsa bunun en önemli sebeplerinden biri şüphesiz eylemcilerin motivasyonudur. Arap ayaklanmaları sürecinden Mısır ve Tunus, bahsedilen noktalara örnek olarak gösterilebilir.

Öncelikle şiddetsiz mücadelelere katılmak daha külfetsiz ve kolay olduğu için bu tür direnişlerin şiddetli muadillerine kıyasla daha fazla katılımcıyı kendilerine çekme ihtimalleri daha yüksektir (Chenoweth ve Stephan, 2018, s.67). Bu noktada mücadele yönteminin şiddetli mi yoksa şiddetsiz mi olduğunun süreç başlangıcında tercih edilen yöntemle göre nitelendiği ifade edilmelidir. Süreç içerisinde şiddetsiz bir olarak başlayan eylemlerin şiddetli hale gelmesi ya da tam tersi bir süreç değerlendirmeye dâhil edilmemiştir. Bu değişimlerin yaşandığı birçok toplumsal olayın mevcut olduğu da belirtilmelidir.

Yine çalışmalar göstermektedir ki çok sayıda kişinin katılacağı beklentisi oluşan protestolara katılım diğerlerine göre daha yüksek olmaktadır (Goldstone, 1994; Granovetter 1978; Kuran, 1989). Silahlı yöntemler ise, paydaşlarına büyük bir sorumluluk ve risk getirmekle beraber, toplumun geri kalanıyla da arasında büyük bir mesafe açılmasına sebebiyet verdiği açıktır. Bu durum yapılan araştırmalarda da kendini göstermektedir. Chenoweth ve Stephan'ın çalışmasına göre şiddetsiz toplumsal olaylara, ortalama 200.000 kişi katılabilmekteyken, şiddetli mücadelelerde bu sayı ortalama 50.000 kişidir (2018, s.72). Bu da insan psikolojisinin kolektif davranış temelli hareketlerine güzel bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiddet kullanımı propaganda açısından şiddetsiz eylemlere göre daha üstün gibi gözükse de, toplumsal destek noktasında büyük bir ayrılığın tarafı haline geldiği ve katılımı düşürdüğü görülmektedir.

İnsan psikolojisine dair bir başka nokta da muhalif toplulukların, kitlelerin desteğiyle gerçekleştirilen ortak direniş eylemlerine tanık olduklarında o direniş eylemlerinin getirdiği risklere ilişkin algılarının değişmesidir. Olanları daha az riskli eylemler olarak görmeye başlayabilmekte, bu da direnişe katılımın önündeki engelleri azaltmaktadır (Chenoweth ve Stephan, 2018, s.77). Bununla birlikte direniş mücadelelerinin katılım sağlamakta başarılı olabilmeleri için eylemlerini kamu alanına taşıyıp hedeflerini, kabiliyetlerini ve mevcut katılımcı sayılarını, olası katılımcılara açıkça göstermelerini şart hale getirmektedir (Chenoweth ve Stephan, 2018, s.76).

Şiddetsiz toplumsal olayların bir diğer avantajı da daha önce de değinildiği gibi toplumun farklı kesimlerinden insanları bir araya getirebilme yeteneğidir. Bir dava için devrim amacıyla sokaklara çıkan insanlarla beraber, ılımlı muhalifler de orada olabilir. Sempatizan ile radikallerin yan yana olabileceği ortamları ancak şiddetsiz eylemler oluşturabilir. Bununla birlikte Kishtainy'in de belirttiği gibi olay mahallerinde özellikle gençleri kendine çeken konserlerin, sokak tiyatrolarının vb. eşlik ettiği, adeta şenlik havasının varlığı bir diğer olumlu yöndür (2010). Bu gibi unsurlar protestocuların korkularını yenmelerini sağlamakla beraber kolektif kimliğin oluşmasında da başat rollere sahiptirler.

Özetlemek gerekirse toplumsal olaylarda şiddetsiz eylemler, kitlesel katılıma olanak sağladığından başarılı toplumsal olayların en temel özelliklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımın yüksekliği, birçok alanda protesto faaliyetlerinin gerçekleşmesini de mümkün kılarak hedefteki rejime, engellenmesi güç darbeler vurmaktadır. Yaklaşık 2 milyon kişinin katıldığı İran Devrimi, yaklaşık 2 milyon kişinin katıldığı Filipinler'deki Marcos rejimine yönelik ayaklanma ve yaklaşık 1 milyon kişinin katıldığı Brezilya'daki askeri rejime karşı yapılan ayaklanmalar bu sürece örnek verilebilecek başarılı toplumsal olaylardır (Chenoweth ve Stephan, 2018, s.73). Toplumsal olayların sürece uzunluğu da hükümetlere hem ekonomik hem de siyasi büyük maliyetler çıkaracağı da belirtilmesi gereken bir diğer husustur.

2. TOPLUMSAL OLAYLARI HEDEFİNE ULAŞTIRAN ETKENLER

İster şiddetli isterse de şiddetsiz eylemler olsun, bir toplumsal olayın hedefine ulaşip ulaşamayacağını, bazı belirteçler izlenerek tahmin edilebilir. Bu belirteçler toplumsal olayda “çarpan etkisi” yaratmakta olup adeta bir kaldıraç görevi görmektedirler. Elbette hedefindeki rejime karşı geniş tabanlı bir toplumsal kitleyi konsolide ettiği ve silah kullanılmayan bir toplumsal olayın değerlendirildiği varsayılmalıdır. Bakılacak kaldıraçlar; protestocuların şiddete varan zor kullanımının olup olmadığı, şiddetsiz mücadeleye şiddetli bir mücadelenin eşlik edip etmediği, devlet memurlarında taraf değiştirenlerin varlığı, devletin orantısız tepki verip vermediği, protestolara uluslararası bir desteğin verilip verilmediğidir (Chenoweth ve Stephan, 2018).

2.1. Zor Kullanma

Zor kullanımı kolektif silahlı şiddet faaliyetlerinden ziyade protestocuların ülkedeki yaşantıyı kesintiye uğratabilecek faaliyetleridir. Yol kapatmak, kamu binalarını işgal etmek, ticarete engel olmak, rejim yanlılarını tehdit ile etkisizleştirmek ya da münferit silah kullanımı (rejimin önemli karakterlerine suikast vb.) gibi faaliyetlerdir. Burada devletin ekonomik faaliyetlerinin engellenmesi en önemli etkenlerden biridir. Toplu grevler, ticaretin ve ulaşımın engellenmesi gibi faaliyetler, toplumsal olayların maliyetini rejim için oldukça yükseltecektir. Bu maliyet kontrol edilmez noktaya geldiğinde uluslararası baskı da protestocuların hedefine yardımcı bir hal alacaktır. Kamu iktisadi kuruluşlarını ve özel işletmeleri hedef alan iktisadi baskı, başarılı olmuş birçok halk hareketinin önemli unsurlarından biridir (Ackerman ve Duvall, 2000). Buradaki temel amaç protestocuların devlet otoritesine galip geldiklerinin ya da gelebilme yeteneklerinin gösterilmesidir. Bu süreç çeşitli toplumsal gruplarında protestoya katılımını kolaylaştıracaktır. Rejim halk tarafından ne denli meşruiyetini kaybederse, direnişçilere de o denli sempati duymaya başlayacaktır (Chenoweth ve Stephan, 2018, ss.87-88). Bu faaliyetlerin başarılı uygulanışı toplumsal olayların hedefine ulaşmasındaki temel göstergelerden biridir.

2.2. Şiddetli ve Şiddetsiz Mücadelenin Beraber Varlığı

Birçok araştırmada görülmüştür ki bir ülkede silahlı şiddet eylemleri yapan küçük bir grubun varlığı, o ülkede şiddetle arasına mesafe koyan diğer hareketlere pozitif katkı yapmaktadır. Toplumsal hareketler konusundaki uzmanlar bu dinamiği, “köktenci cenahın olumlu etkisi” olarak nitelendirmektedir (Chenoweth ve Stephan, 2018, s.89). Rejimler silahlı eylemcileri yok sayarak şiddetsiz eylemleri yapan protestocuları muhatap olarak seçmekte ve bunu da silahlı eylemcilerin temel argümanlarını elinden alarak onları etkisizleştirmek gayesiyle yapabilmekteler. Bu da şiddetsiz eylemcilerin hedefine ulaşmasında bir katkı olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3. Taraf Değiştirmeler

Bir toplumsal olayda hedefe ulaşıp ulaşılamayacağının en önemli göstergelerinden biri, rejimin tüm bürokratik yapısıyla yekpare bir halden parçalanma emareleri gösteren bir hale geçmesidir. Özellikle ulusal güvenlik alanında görev alan personelin, rejim yöneticilerinin emirlerinden farklı

emirler uygulaması ve hatta protestocuların safına geçmesi bir diğer çarpan etkisidir. Rejime olan bağlılığın ve sisteme olan güvenin sorgulanmaya başlaması toplumsal olayın seyrinin her an protestocular lehine değişebileceğinin en önemli göstergesidir. Şiddetsiz olaylar en yüksek başarı oranını, güvenlik güçlerinde taraf değiştirmeyi başardıklarında yakalamışlardır. Sadece bu etken sonucu tek başına %60 etkilemektedir (Chenoweth ve Stephan, 2018, s.115). Bakılması gereken memur grubu sivil memurlardan ziyade (protestonun muhteviyatına da bağlı olarak) özellikle asker, polis ve istihbarat gibi güvenlik personelidir. Bu noktada yine belirtmek gerekir ki Chenoweth ve Stephan'ın araştırmasına göre şiddete başvuran eylemlerin, güvenlik personeline rejime bağlılığı arttırdığı görülmüştür. Şiddete başvurmayan yüksek katılımlı direniş mücadelelerinin rejimin güvenlik güçleri dâhilinde taraf değiştirmelere %60 oranında yol açtığı görülmüştür (2018). Protestocular devlet yönetiminde yeni bir anlayışı ortaya koyabilmesi, önemli görevler üstlenen sivil memurları da statükonun alternatiflerini yeniden değerlendirmeye sevk edebilmektedir (Wood, 2000, s.21).

2.4. Devletin Sert ve Orantısız Tepkisi

Şiddete başvurmayan toplumsal bir olaya verilebilecek sert bir rejim tepkisi, gerek ülkede gerekse de dünyada oldukça yankı bulması beklenir. Beklenen bu yankının rejim aleyhine olacağı muhakkaktır. Rejimin sorunu büyümeden bastırma arzusu, domino etkisi gösterip sürecin kontrolünü kaybetmesine sebep olabilir. Rejime arka çıkan devletler desteğini kesebileceği gibi, protestoculara açıktan destek verir konuma da geçebilir. Ülke içinde protestolara karşı mesafeli duran kesimleri protestocuların safına itebilir. Öyle ki bu insanları sempatizandan direnişçiye dönüştürebilir. Elbette bu ifadeler olması beklenen durumlardır. Devletler çıkarları gereği diktatörlerle iş birliği yapabilmekte ya da ortaya konan şiddete kayıtsız kalabilmektedir.

Bununla birlikte Boserup ve Mack'in de ifade ettiği gibi, rejimin şiddetli tepkisine protestocuların şiddetle karşılık vermemesi koşuluyla muarızın saflarında ihtilafı arttırabilir, muhaliflerin dayanışmasını arttırabilir ve uluslararası kamuoyunu harekete geçirebilir (1974). Yapılan araştırmalarda rejimin “şiddetle bastırma” girişiminde bulunması bile tek başına protestocuların başarı oranını %35 arttırdığı görülmektedir (Chenoweth ve Stephan, 2018, s.132). Bununla beraber baskıcı stratejilerle

kısa vadede toplumsal olayları kontrol altına almak mümkün olsa da uzun vadede bu stratejiler toplumdaki kızgınlık hislerinin artmasına neden olur ve kolektif şiddetin zeminini hazırlar (Khawaja, 1994; Wilson, 1976).

2.5. Uluslararası Yaptırımlar ve Dış Destek

Toplumsal olaya dış bir ülkenin yardımı sonuca doğrudan etki edebilecek bir diğer unsurdur. Dış ülke yardımı, protestocuları halkın gözünde bir “maşa” konumuna indirme riskiyle beraber, uluslararası camianın rejime karşı harekete geçmesi sonuca doğrudan etki etmektedir. Protestocuların şiddet kullanımı bu alanda da olumsuz karşılanmakta olup, uluslararası camiadan daha az destek alınmasına neden olabilmektedir. Elbette dış ülkelerin adeta bir diplomasi aracı olarak kullandıkları silahlı örgütler bu değerlendirmenin dışındadır.

Şiddetsiz bir mücadelenin uluslararası camiadan yaptırımlar kılığında diplomatik destek bulma olasılığının, şiddetli mücadelelerinkine kıyasla %70 daha fazla olduğu görülmüştür (Chenoweth ve Stephan, 2018, s.107). Yine aynı çalışmada sadece “dış destek” varlığının başarıya etkisi %15 olarak belirlenmiştir (2018, s.116). Ancak daha önce de değinildiği gibi toplumun mücadeleyi başka ülkelerin planlarının bir parçası olarak değerlendirmesi, “dış desteği” toplumsal olaya katılımı engelleyici bir unsura dönüştürecektir.

3. İSTİHBARAT TEŞKİLATLARININ TOPLUMSAL OLAYLARDA ALABİLECEĞİ ROLLER

Günümüz dünyasında devletlerin, hasımlarını alt edebilmek için modern ordularını seferber edip milyarlarca dolar harcayacakları savaşlara girişmeyi tercih etmedikleri gözlenmektedir. Gelişen silah teknolojisi ile nükleer menzilin tüm dünyayı kapsar hale gelmesi de devletlerin olası savaşlarda görebilecekleri zararı en üst seviyeye getirmiştir. Elbette bu engeller devletlerin hedeflerine yönelik faaliyetlere girişmesine engel olamamaktadır. Bu bağlamda günümüzde devletlerin karşılıklı direkt silahlı mücadele yerine vekiller üzerinden birbirlerine yönelik eylemler gerçekleştirdikleri görülmektedir. Vekil bulunsun ya da bulunmasın hasım ülkedeki herhangi bir toplumsal olay, en çok desteklenen faaliyetlerin başında gelecektir ve bu faaliyetlerin icrasını üstlenen kuvvetlerden birisi de istihbarat teşkilatlarıdır. İstihbarat teşkilatlarının gerek görev tanımları gerekse de kullandıkları enstrümanlar, onları modern devletin hedeflerine ulaşmaktaki en önemli silahlarından biri haline getirmektedir. Bu noktada bir

istihbarat teşkilatının hangi faaliyetlerde bulunduğuna bakmak fotoğrafın netleşmesi açısından doğru olacaktır. Modern bir istihbarat teşkilatının günümüzde birbirini tamamlayan şu dört temel fonksiyonu gerçekleştirilmesi beklenmektedir: birincisi devletlerin ihtiyacı olduğu bilgileri toplamak ve istihbaratı oluşturmak, ikincisi psikolojik savaş faaliyetleri yürüterek hedeflerin ikna edilmesi, üçüncüsü bir dış politika çıktısı olarak örtülü operasyonlar icra etmek ve dördüncü olarak da kendi ülkesine yönelik faaliyetleri önlemek adına istihbarata karşı koyma faaliyetlerini yerine getirmektir (Yılmaz, 2018, s.91). Bu dört faaliyette dikkatle incelendiğinde istihbarat teşkilatlarının asli görevleri ile toplumsal olaylar arasındaki ilişkinin ortaya çıkabileceği alanlar görünür hale gelmektedir. Özellikle psikolojik savaş ve propaganda faaliyetleri ile örtülü operasyon hizmetleri doğrudan toplumsal olaylarla ilişki olabilmektedir.

İstihbarat teşkilatlarının görev sahalarına giren “psikolojik savaş” ve “örtülü operasyonlar” başlıklarının daha da derinden incelenmesi, toplumsal olaylarla olan ilişkisini göstermesi açısından önemlidir. İstihbarat teşkilatlarının psikolojik savaş faaliyetlerinde temelde dört faaliyeti göze çarpmaktadır. Bunlar propaganda, algı yönetimi çalışmaları, etki ajanları, dezenformasyon faaliyetleridir. Örtülü operasyonları ise üç başlık altında toplayabilmek mümkündür. Bunlar da siyasi, ekonomik ve yarı askeri örtülü operasyonlar olarak tasniflenebilir.

3.1. Propaganda Faaliyetleri

Kavramsal olarak propaganda, seçeneklerin ve davranışların değiştirilmesi yerine, toplumsal fikirler ileri sürerek doğrudan manipülasyon yoluyla yönetilmesi (Laswell, 1973, s.9) şeklinde ifade edilebilir. Propaganda da anahtar kavram kitledir. Kitlenin en belirgin özelliği ise sevk edilmesi kolay, propagandaya açık bir topluluk olarak, “nasıl düşünmesi gerektiği değil, ne düşünmesi gerektiği” bireyden daha kolay söylenebilen bir sosyal varlık olmasıdır (Ergene, 1993, ss.127-128). Kitle içerisindeki bireylerde bilinçli kişiliğin yok olması, bilinç dışı kişiliğin hüküm sürmesi, telkin yoluyla belli bir istikamete yönelme, duygular ile düşüncelerin tek bir yönde sirayet edişi ve telkin edilen fikirlerin eyleme dökülmesi gibi özellikler göze çarpmaktadır (Le Bon, 2020, s.28). Elbette bu tanımlar toplumu tek bir kitleden ibaret gören tanımlamalar olup, bir toplumda birden fazla kitle olabilmekte ve bu kitleler arası etkileşimler oldukça sınırlı kalabilmektedir. Bu bağlamda yukarıdaki tanımlamalar, kitlenin kolektif

bilincinin bireyin karar alma sürecine etki etmekte olduğunun ifade edilmiş biçimleridir. Bununla birlikte Neumann'ın bilimsel araştırmalar neticesinde elde ettiği bulgular meselenin bilimsel yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Neumann yaptığı deney ve anket araştırmaları sonucu "Suskunluk Sarmalı" ismini verdiği kuramı oluşturmuştur. Elde ettiği bulgular şöyledir:

1. Toplum, genel uzlaşmanın dışına çıkan bireyleri dışlamakla tehdit eder.

2. Bireyler sürekli dışlanma korkusu içindedirler.

3. Bireyler dışlanma korkusundan ötürü sürekli kanaat ortamlarını gözlemleyip, değerlendirmeye çalışırlar.

4- Bu gözlemler sonucu edindiği izlenimler bireyin toplum içindeki davranışlarını, özellikle de görüşlerini ifade etme ya da saklama (konuşma ya da susma) konusunda etkiler (Neumann, 1998, s.234).

Neumann'a göre kanaatinin azınlıkta olduğunu hisseden kişi, konuşmalarına dikkat ederek genel kanaatin aksi beyanlarda bulunmamaya çalışır. Bu davranışın temel kaynağı kişinin psikolojik dayanaklarından olan dışlanma korkusunun bir tezahürüdür. Dolayısıyla daha azınlıkta olduğu düşünülen düşünceler kişilerin susmasıyla toplumda daha az görülür. Genel kanaat olduğu düşünülen görüşler ise cesurca dillendirilir. Bu durum daha az dillendirilen görüşlerin zamanla silinmesine, yaygın olarak konuşulan görüşlerin ise kanaate dönüşmesini sağlar. Bu durumu Neumann "suskunluk sarmalı" olarak tanımlamıştır. Yine Neumann'a göre toplumda bir görüşün kanaat haline gelmesindeki en güçlü faktör medyadır. Medya bu etkiyi stereotipler ve simgeler üzerinden gerçekleştirmektedir. Stereotiplerin etkisini fırtınaya benzeten Neumann şöyle demiştir: "Tıpkı fırtına bulutları gibi, stereotipler de belli bir süre kanaat ikliminde etkili olur ve sonra bir daha görünmemecesine ortadan kalkarlar. Bu fırtına bulutları karşısında sinen halkın ve politikacıların davranışları daha sonrakiler tarafından anlaşılabilir, hatta sindirilenlerin kendileri bile olup biteni anlayamaz, baskı ortamını açıklayamaz olurlar ve yeni bir açıklama bulmak zorunda kalırlar." (Neumann, 1998, s.168).

İnsanın sosyal bir varlık olması ve kendi tercihlerini toplumsal tercihlere göre revize etmesi, propaganda faaliyetlerinin odağının belirlenmesinde önemli rol oynamıştır. Propagandalarda bundan dolayı

bireyi etkilemekten ziyade kitleleri etkilemeye yönelik çalışmalar hedeflemiştir. İstihbarat teşkilatları yaptıkları birçok faaliyetle detaylı bir propaganda literatürü oluşturmuşlar, hatta kendilerine has kavramlar üretmişlerdir. Stratejik ya da operasyonel seviyede propaganda, kaynak bakımından gri veya kara propaganda gibi alt başlıklar bu kavramlara örnek verilebilir. İstihbarat teşkilatları hedef ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik anlamda ülkenin adeta röntgenini çektikten sonra, toplumsal gruplara nüfuz ederek, grupların beklentileri, potansiyelleri, hedefleri ya da olumsuz yanlarına dair raporlar hazırlarlar. Daha sonra toplumların psikolojik dayanak noktalarını belirler. Plan doğrultusunda da kullanacak ilk enstrüman elbette ki propaganda faaliyetleri olacaktır. Toplumun devlet yöneticilerine ya da doğrudan devlete karşı cephe alması, ülkesel birliğin zayıflaması için daha önce çalışılmış konularda propaganda faaliyetleri yürütülecektir. Yapılacak propagandanın üç aşaması vardır: beyan, tekrar, sirayet. Çalışmanın karşılığını almak uzun sürse de bir kez karşılık alındığında etkileri son derece kalıcıdır (Le Bon, 2020, s.102). Doğru temeller üzerine inşa edilmiş bir propaganda elbette kitlenin algılarını değiştirecektir. Bu husustaki kilit noktalar istihbarat teşkilatının dersine ne kadar iyi çalıştığı, sahip olduğu imkânlar ve elbette hedef toplumun kendine has refleksleridir.

3.2. Etki Ajanları

İstihbarat teşkilatları hedefleri doğrultusunda kurdukları ajan ağlarını üç ana grup üzerine inşa ederler. Profesyonel ajanlar, satın alınabilir kanaat önderleri ve sempatizan düzeyindeki işe yarar kişiler. Yılmaz bu grupları şöyle açıklamıştır: “profesyoneller yurtiçinden ya da yurt dışında yaşayanlardan seçilir ve bilahare kendi ülkelerinde özel eğitime tabi tutulur. Satın alınabilir aydınlar ve kanaat önderleri, ulus-devlet yapısı sancılı olan toplumlarda en çok rastlanılan ajan grubudur. Özellikle medyada, bürokraside ve siyaset sahnesinde boy gösterirler. Sempatizanlar ise hedef ülkede yoğun kitle iletişim ve eğitim araçlarıyla etkilenen kişilerden oluşur.” (2018, s.312). Etki ajanları, her üç kategoride de özellikle kendi ülkesine ve toplumuna aidiyet duygusu zayıf, parasal ve siyasal güç için her türlü ilişkiye girmeye meyilli, ulusal bilinci gelişmemiş, tercihen de etnik veya dinsel azınlık arasından seçilirler (Hablemitoğlu, 2003, s.104). Etki ajanları hedef ülkeye daha önce yapılmış bir göç ya da evlilik gibi yollarla ülkeye girerek, ya da küçük yaştan itibaren hedef ülkede yaşayan bir kişinin seçilmesiyle oluşturulur. Burada amaç etki ajanının devletin kritik

kademelerinde görev alan ya da toplumun saygı gösterip değer verdiği bir kişi haline getirilmesidir. Bu kişiler ülkelerinde gazeteci, diplomat, kamu görevlileri, sivil toplum kuruluşu lideri, milletvekili hatta istihbarat personeli bile olabilir. Söz gelimi bir kanaat önderi etki ajanına dönüştürülür ya da etki ajanının kanaat önderi olması sağlanır. Bu süreç uzun yıllar alabilir ve büyük emek ister. Ancak hasım ülkede yapacağı etki de çok büyüktür. Etki ajanı hedef ülkede yapılması planlanan psikolojik operasyonların gerçekleştirilmesi, yönlendirilmesi ve kamuoyunda algılar oluşturup kanaatlere dönüştürülmesi gibi faaliyetlerde en kullanışlı aparatıdır. Halk içinde tarafsızların ve politik otoriteye destek verenlerin bağıni zayıflatmak ve bu kişilerin eylemlere tepki göstermemesini hatta sempati duymasını sağlamak için gerekçeler hazırlamakta da görev alabilmektedirler (Kilcullen, 2006, s.35).

3.3. Dezenformasyon Faaliyetleri

Bir diğer faaliyet kolu dezenformasyondur. Kavramla kastedilen mevcut bilginin çarpıtılması ve manipüle edilmesidir. Bu sayede toplumun enformasyonunun yönlendirilmesi gerçekleştirilir. Yeri geldiğinde kitle, devlet kaynaklarından ziyade dedikodulara itibar edecek hale gelir. Bu noktada bir çok dezenformasyon yönteminin bulunduğunu da belirtmek gerekir. Çarpıtma, gerçekte olmayan bir olayın üretilmesi, misenformasyon, iftira ya da sansür toplumun sağlıklı bilgi almasını engelleyip, hedeflenen doğrultuda toplumların yönlendirilmesi için kullanılan dezenformasyon yöntemlerinden bazılarıdır. Elbette bu noktada istihbarat teşkilatlarının bu faaliyetleri yürütürken medyaya ne kadar ihtiyaç duyduğu fark edilecektir. Neumann'ın Suskunluk Sarmalı kuramında ortaya koyduğu bilimsel verilere tekrar bakıldığında, medyanın ve bilgiye yön verebilmenin psikolojik operasyon yapmak isteyen bir istihbarat teşkilatı için ne kadar önemli olduğunu tekrar gözler önüne gelecektir. Bu bağlamda kullanılacak medya organları da planlayıcı ülkenin desteklediği ya da kurduğu yapılanmalar olacaktır. Bununla birlikte istihbarat teşkilatlarının sosyal medya uygulamalarında da bir çok sahte profil ve kendilerinin yönettikleri grupların mevcut olması gerektiğini de belirtmek gerekir. Dezenformasyon faaliyetlerine dair bir verilecek birkaç örnek bu faaliyetlerin yapacağı büyük etkiyi gösterecektir. Örneğin 1980'lerin sonunda Saddam Hüseyin'in bütün Avrupa ülkelerini vurabilecek bir "cehennem topu" projesi sürdürdüğüünü ileri sürüp, petrol boru hatlarında kullanılan boruların fotoğraflarını bu topun

parçaları olarak yayınlaması olmayan bir olayın üretildiği bir dezenformasyon eylemidir (Özdağ, 2020, s.197). Bir başka husus da klasik medya organlarının en azından resmi kurumlar olması sebebiyle hesap verilebilirliğinin bulunmasına karşın sosyal medya uygulamalarında bu tarz bir hesap verilebilirliğin olmamasıdır. Yalan haber üretimi konusunda özellikle sosyal medyaya dikkat edilmesi gerekmektedir. Örneğin yapılan araştırmada görülmüştür ki Türkiye'deki Twitter gündemlerinin yarısının sahte hesaplar tarafından üretildiği zaman dilimleri görülmüştür (milliyet.com, 2021). Bu örnek sosyal medyadaki durumun vahametini göstermesi açısından yeterlidir.

3.4. Örtülü Operasyon Faaliyetleri

Bir diğer temel istihbarat faaliyeti örtülü operasyonlardır. İstihbarat teşkilatları hedef ülkedeki amaçlarını gerçekleştirmek için ekonomik, siyasal ya da askeri operasyonlar düzenleyebilir. Burada faaliyet yelpazesi planlayıcı ülkenin amacı doğrultusunda değişiklik gösterebilir. Hedef ülkede bir iktidar değişikliği, bir politikanın değişikliği gibi istekler farklı operasyonları kullanmayı gerektirecektir. Bu faaliyetler oldukça yüksek gizlilikle icra edilir. Planlayıcı ülke vatandaşları bile bu faaliyetlerden bihaberdir. Çünkü faaliyetlerin deşifre olması gerek yerel gerekse de uluslararası ölçekte planlayıcı ülke için büyük sorumluluklar doğuracaktır. Örtülü operasyonları incelediğimizde karşımıza çıkan enstrümanlar şunlardır: Siyasi tavsiye ve danışmanlık, kişiye sağlanan sübvansiyonlar, rüşvetler, siyasi partilere mali yardım, sivil toplum kuruluşlarına ya da firmalara destek, propaganda faaliyetleri, etki/nüfuz ajanı yetiştirme ya da devşirme, ekonomik operasyonlar, bir rejimi devirmek ya da desteklemek için tasarlanmış paramiliter veya siyasi eylem operasyonları, darbeler, suikastlar vb. (Marchetti ve Marks, 1974, s.38). Örtülü operasyonların çoğu bir sırayı takip eder. Genellikle propaganda faaliyetlerine politik operasyonlar eklenir, daha sonra bu faaliyetlere gerekirse ekonomik operasyonlar dâhil olur. Sıralama ilerledikçe şiddet ihtimali artarak darbe teşebbüsleri ve paramiliter operasyonlar devreye girer (Johnson, 2022, s.30)

Yukarıda belirtilen tüm bu istihbarat faaliyetleri, planlayıcı ülkenin hedef ülkede gerçekleştirmek istediği amaca göre kullanılmakta olup, toplumsal olaylarda kullanılması olası olarak değerlendirilmiştir. Bir toplumsal olayda hiçbir istihbarat örgütünün müdahalesi olmayabileceği gibi, toplumlar kendi istekleri doğrultusunda hareket ettiklerini zannederken

düşman bir ülkenin planına yardım ediyor da olabilirler. Ya da toplumun gerçek istekleri, bir başka devletin hedefiyle muvazi bir halde de tesadüf edebilir. Ancak her ne olursa olsun günümüz istihbarat teşkilatları toplumsal olayların oluşturulması, yönlendirilmesi ya da kontrol altında tutulması hususlarında görevlendirmişlerdir. Bu gerçek akılda tutulmalıdır.

4. İSTİHBARAT FAALİYETLERİNE BİR ÖRNEK: HİBRİT SAVAŞ KONSEPTİ

Modern dünyanın savaş konsepti olarak ifade edilebilecek Hibrit Savaş Konsepti, insanlık tarihiyle muvazi enstrümanlara sahip olmakla birlikte günümüz robotik teknolojisini de içine alabilecek şekilde geliştirilebilen, en sofistike savaş konseptlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada isminin zikrediliyor oluşu, Hibrit Savaş Konsepti'nin kuruluş ve ilk uygulanış adımlarının istihbarat teşkilatları aracılığıyla yapılıyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Kısaca literatüre bakıldığında dünyada birçok araştırmacının bu kavramı tanımlamaya çalıştığı görülmektedir. Çin ordusunda albay olarak görev yapan Qiao Liang ve Wang Xiangsui kendilerinin “sınırsız savaş” olarak isimlendirdikleri bu yeni konseptte tüm kaynakların kombine bir şekilde kullanılması ve bilgi savaşı, psikolojik savaş, ekonomik savaş ve ticaret savaşları gibi unsurları içermesi gerektiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte yükselişe geçen terörist saldırıların yanı sıra, hacker savaşları, finansal savaşlar ve geleceğe egemen olacak bilgisayar virüsü savaşlarının da yeni savaş kavramları olarak kendilerini göstereceğini ifade etmişlerdir (Liang ve Xiangsui, 1999, s.127). “Hibrit savaş” kavramını literatürde ilk kullanan teorisyenlerden Hoffman ise bu kavramı İsrail-Lübnan savaşında Hizbullah'ın savaş stratejilerini açıklamak için kullanmıştır. Diğer tanımlamalardan farklı olarak Hibrit Savaş Konsepti'nde terörün de yer aldığını belirtmiş ve devletlerin terörü kullanmasının geleneksel savaş metotlarını dönüştürerek, savaş stratejilerinin bulanıklaşmasına neden olduğunu söylemiştir. (Hoffman, 2007, s.11)

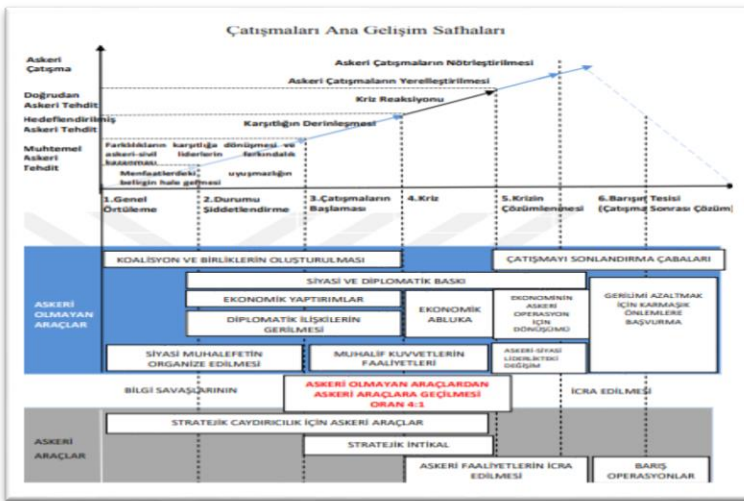
Bir başka teorisyen Newson ise kapsamlı bir tanımlama yaparak hibrit savaşın konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan aktörlerden ve politik ya da ideolojik etki alanlarını da içeren asimetrik tehditlerden oluşan bir “melez strateji” olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bu savaş türünün “özel konvansiyonel askeri kuvvetleri, istihbarat görevlilerini, siyasi liderleri, kitle iletişim araçlarını, ekonomi araçları, siber saldırıları, vekâlet savaşı yürüten

*Hedefine Ulaşabilen Toplumsal Olayların Nitelikleri ve
İstihbarat Teşkilatlarının Olası Rollerini*
Ömer Faruk ÇELİK

aktörleri, yarı askeri paramiliter unsurları, terör ve suç örgütlerini” içerdiğini ifade etmektedir (Newson, 2014). McCulloh ve Johnson ise (2013) hibrit savaşı; askeri, politik, diplomatik, sosyal, ekonomik, enformatik, istihbarat ve hukuki tüm bileşenlerinin kullanımı olarak tanımlamıştır.

Bir başka hibrit savaş teorisi ise Rus Genelkurmayı Valery Gerasimov tarafından doktrine edilmiştir. Ortaya konan doktrin Hibrit Savaş Konseptinin uygulanışını, kullanılan enstrümanları ve sahada hali hazırda uygulanması hasebiyle örnek doktrin olarak seçilmiştir. İstihbarat teşkilatlarının toplumsal olaylar çıkartarak neler yapabileceğini göstermesi açısından kıymetli bir örnektir. Gerasimov’a göre hibrit savaşı kısaca tanımlamak gerekirse; hasım ülkede hedefleriniz doğrultusunda sonuçlar elde etmek adına halk ayaklanmaları çıkarmak ve kontrol etmek, terör örgütleri kurmak ya da yönlendirmek, enformasyona yön vermek, toplumu şekillendirici propaganda faaliyetleri yapmak, diplomatik manipülasyon, ekonomik savaş, siber savaş ve diplomatik savaş yürütmek ve özel askeri kuvvetlerle örtülü operasyonlar, gayri resmi durumdaki askeri personelle operatif faaliyetlerde bulunmak gibi uygulamaları tek elden ve tek bir amaç için aynı anda koordine etmek ve faaliyete geçirmek olarak ifade edebiliriz (Çelik, 2021, s.304). General Valery Gerasimov tüm bu enstrümanların nasıl ve ne zaman kullanılması gerektiğini 2013 yılında yazdığı makalede göstermiş olup aşağıda kısaca özetlenmeye çalışılmıştır.

Şekil 1. Gerasimov Doktrinine Göre Hibrit Savaş Modeli (Kaynak: Michael Kofman, “Russian Hybrid Warfare and Other Dark Arts”, War on Rocks, 2016)

Genel Örtüleme isimli birinci adımda hedef ülkedeki toplumun menfaatlerini farklı yerlerde görülmesi sağlanarak kamplaşmanın tesisi için çalışılır. Bu adımda bilgi savaşı denilen istihbarat teşkilatlarının rol aldığı ve gerekli psikolojik harp vasıtalarının uygulandığı faaliyetlere girilir. Siyasi manada da hedef ülkeye karşı yurt dışında siyasi cephe, yurt içinde ise yerel muhalifler organize edilmektedir. Bu sırada hedef ülkeye yapılacak askeri operasyon için hazırlıklar başlamıştır.

Durumu şiddetlendirme isimli ikinci adımda toplumdaki farklılıkların karşıtlığa dönüştürülmesi ve ülkedeki askeri-siyasi liderlerin yavaş yavaş bu karşıtlıklarda taraf alınmasının sağlanması planlanmaktadır. Bu dönemde hedef ülkeye yönelik uluslararası siyasi cephe ve yerel muhalifleri organize etme süreci ve bilgi savaşı unsurlarının faaliyetleri devam etmektedir. Bu adımda ilk adıma ilaveten ekonomik yaptırımlar, siyasi ve diplomatik baskı, diplomatik ilişkilerin gerilmesi, belki de kesilmesi gibi enstrümanlar uygulamaya konmaktadır.

Çatışmaların başlaması isimli üçüncü adımda muhaliflerce bir iç ayaklanma başlatılır, ardından çatışma ortamı meydana getirilir. Bu adımda ekonomik yaptırımlar ve diplomatik baskılar artırılır. Bilgi savaşı unsurlarının bir kısmının yerine, stratejik noktalara gizli olarak özel askeri birlikler kaydırılmaya başlanır. Artık sahadaki istihbarat personeli gibi askeri olmayan unsurların yerini askeri personel almaktadır. Ancak bilgi savaşı personelinin tamamen çekilmesi de söz konusu değildir.

Dördüncü adım kriz aşamasıdır. Bu adımda ülke ekonomik ve siyasi açıdan ablukaya alınmıştır. Siyasi ve diplomatik baskı en üst seviyededir. Ülke dünyadan izole bir hale getirilmiştir ve görünürde tam bir iç savaş hali vardır. Gizli askeri birliklere ek olarak kamuoyunun da bilgisi dâhilinde askeri şirketler ülkeye konuşlanmaya başlamıştır.

Krizin çözülmesi isimli beşinci adımda, büyük cephelerden ziyade yerel çatışmalara doğru bir geçiş söz konusudur. Ülkedeki askeri ve siyasi liderlerin son adım öncesi değerlendirilmesi yapılır ve olası müdahale öncesi buna karşı çıkacaklar tasfiye edilir. Bu dönemde müdahale edecek ülke barışın tesisi (!) için siyasi ve diplomatik faaliyetlere başlar.

Altıncı ve son adım olan Barışın Tesisi adımıyla ise hedef ülkeye barış (!) operasyonu gerçekleştirilir ve ülke kontrol altına alınır. Mevcut çatışmaların sonlandırılmasına yönelik çalışmalarda bulunulur. Bu

çalışmalar sırasında işe yarar görülen tüm yöntemler kullanılabilir (Çelik, 2022, s.38).

Yukarıda adım adım özetlenen Hibrit Savaş Konsepti görüldüğü gibi istihbarat teşkilatlarının yapmış oldukları psikolojik savaş ve örtülü operasyonlar üzerinden, toplumsal olayların çıkarılması ve ardından yaşanacak iç savaş ile birlikte hedef ülkeye müdahale edilmesini ön gören bir savaş doktrindir.

Hibrit Savaş Konsepti'nin en başarılı şekilde uygulandığı örnek, şüphesiz Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesiyle sonuçlanan 2013 yılındaki Rusya-Ukrayna krizidir. Ukrayna'nın 2013 yılında Avrupa Birliği (AB) ile ortaklık antlaşması imzalama noktasına gelmesi sonrası başlayan gösterilerde katliama varan olayların çıkması ile hükümet devrilmiş ancak gösteriler son bulmamıştır. Yerine yeni bir hükümet gelmiş ancak Kırım'da ve Ukrayna'nın doğusunda protesto gösterileri başlamıştır.

Rusya'nın Ukrayna'da uyguladığı temel propaganda, ülkedeki Rusların eşit vatandaş olmadığı ve baskı gördüğü üzerinedir (US TRADOG G-2, s.111). Rusça yayın yapan radyo ve televizyonlar aracılığı ile bu algı müdahaleden yıllar önce oluşturulmuştur. Ukrayna krizi başladığında ise kurulan yeni hükümeti faşist olarak niteleyerek Rusların artık güvende olmadığı ve korumaya ihtiyaçlarının olduğu propagandasına geçilmiştir. Bununla birlikte hükümetlerini desteklemek için yapılan gösterilere katılan Ukraynalılara “Sevgili abone, kitlesel bir kargaşanın katılımcısı olarak kayıtlısınız.” şeklinde mesajlar gönderilmiştir. Bu mesajlar bilgi savaşının gelişen teknoloji ile birlikte istenilen bölgede, belirlenmiş kişilere, en mikro çapta dahi ne denli etkin bir biçimde uygulanabileceğinin başarılı bir örneği olmuştur (Heather, 2014). Bu mesajlarla hükümet destekçilerinin takip altında olduğu ve eylemlerinden dolayı cezalandırılacakları algısı oluşturularak gösterilerin büyümesi engellenmeye çalışılmıştır. Bir başka mesaj örneği ise Rusya'ya karşı savaşan askerlerin cep telefonlarına eş ve çocuk isimleri gibi aile bilgilerinin ve evlerinin konumlarına ait bilgilerin gönderilerek tehdit edilmesidir. Bu taktik özellikle genç rütbeli Ukrayna askerleri üzerinde negatif psikolojik bir etki yaratarak etkili olmuştur (Sazonov, 2016). Kırım'ın yasa dışı ilhakında da ilk olarak ele geçirilen yerler Kırım devlet televizyonu ile Telekom ve internet sağlayıcısı Ukrtelekom'un binaları olmuştur. Ukrayna ile Kırım arasındaki iletişim bağları böylece kopartılmıştır.

Kırım'daki sürece bakıldığında, başlayan gösterilerle aynı anda silahlı milis grupların Kırım sokaklarında görünmesi ve akabinde çok kısa süre içerisinde Kırım'daki devlet binalarını kontrol altına alması dikkat çekicidir. Milislerin üzerinde tek tip askeri kıyafetler olmasına karşın herhangi bir rütbe olmadığı ve yüzlerini maske ile gizledikleri görülmüştür. Gösterilerin başlamasından bir gün sonra ise Kırım'daki sivil ve askeri hava alanları bu milis gruplar tarafından ele geçirilmiştir (Çöpoğlu, 2018, s.70). Bu kuvvetlerin Ukraynalı yetkililer tarafından kibar adamlar manasındaki “polite men” ve küçük yeşil adamlar manasındaki “little green men” ifadeleriyle anıldığı görülmektedir (Shevchenko, 2014). Bu kuvvetlerin Rusya tarafından desteklendiği ve yönlendirildiği genel olarak kabul edilmektedir. Nitekim bu askerlerin kullandığı ekipman ve silahların bir kısmının yalnızca Rus askerleri tarafından kullanıldığı ifade edilmekte ve dolayısıyla küçük yeşil adamların aslında Rus Spetsnaz özel birliklerinin üyesi olduğu ileri sürülmektedir. Bunlarla birlikte Rusya'nın doksanlı yılların sonunda Kırım'da elde ettiği askeri üstte bulunan askeri personelin de bu olaylar sırasında aktif olarak görev aldığı görülmüştür. Olaylar sırasında Sivastopol'da “Rus Cephesi” (Russian Front) adında Kırımlı radikal bir örgütün faaliyet gösterdiği de ifade edilmiştir (Kononczuk, 2014). İlk gösterilerin başlamasından tam bir hafta sonra Kırım parlamentosunda bağımsızlık referandumu gerçekleştirilmiştir. Kırım parlamentosunun bu şekilde tek taraflı bir ayrılık referandumunu hukuki olarak yapamayacağı şeklindeki çıkışlara rağmen 16 Mart 2014 tarihinde düzenlenen referandumda % 96,7 oy oranıyla Kırım, Rusya'ya bağlanma kararı almıştır (Koeller, 2015, s.91-92).

Hibrit Savaş Konsepti açısından Kırım'ın ilhakının değerlendirilmesine elbette ki toplumsal gösterilerden başlamak gerekir. Kırım'da Rus yanlısı bir toplumun çoğunlukta olması; toplumsal kargaşa yaratılması, gösterilerin yapılması ve silahlı grupların ortaya çıkmasında temel dayanak noktası olmuştur. Ancak silahlı grupların çok kısa sürede devlet dairelerini, askeri ve sivil hava alanlarını kontrol altına alması bu grupların Kırım'daki Ukrayna yönetimine dair istihbari çalışmalarının çoktan tamamlandığını ve olası operasyon için daha önce hazır hale getirildiğini göstermektedir. Rusya'nın olası operasyona dair saha etütleri, operasyon planları, saha hâkimiyetinin çok kısa sürede elde edilmesinden de anlaşılacağı gibi çok daha önceleri hazırlanmış ve ideal vaktin gelmesi beklenmiştir. Ukrayna'nın AB ile ilişkileri, hibrit savaşa hazır olan unsurlar

için işaret fişegi görevi görmüştür. Bu bağlamda hibrit savaşın ilk aşaması olan toplumsal kaosu ve halk desteğinin alınması aşamalarının zaten Rus yanlısı toplum tarafından hızlıca gerçekleştirildiği, örtülü askeri operasyonlar aşaması için gerekli istihbari desteğin sağlandığı ve bu aşamanın da uluslararası bir müdahaleye fırsat vermeden 10 gün gibi kısa bir süre içerisinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Son olarak planlayıcı ülkenin hedefleri doğrultusunda Kırım'da Rusya'ya bağlanma teklifli bir referanduma gidilerek uluslararası camiaya tüm bu operasyonların hukuka uygun olduğu imajı verilmiştir. Rus ordusunun ilk gösteriler başladığında sınırda müdahaleye hazır beklediğini ise belirtmeye gerek yoktur. Rus ordusu da Kırım'a girerek Ukrayna'ya ait son muhalif unsurları da temizlemiştir. Bu bağlamda Kırım'ın yasa dışı ilhaki sadece 17 gün sürmesine karşın yıllardır süre gelen bir hazırlığın sonucudur ve Hibrit Savaş Konsepti'nin en net örneklerinden birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda doktrin tüm makale boyunca gösterilmeye çalışıldığı gibi istihbarat teşkilatlarının toplumsal olaylarda birçok faaliyete giriştiği ve olayları yönlendirebildiğinin çok açık bir örneğidir. Hibrit savaş sonunda hedef ülkenin işgalini öngörse de bu adımlarla hükümetin devrilmesi, hedef ülkenin bölünmesi gibi amaçların gerçekleştirilmesi de mümkündür.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı'nı müteakip dünya genelinde yaşanan toplumsal olaylar, toplum bilimcilerin yaptıkları çalışmalar ve modern dünyanın istihbarat teşkilatlarına verdikleri görevler göz önüne serildikten sonra ortaya çıkan tabloyu kısaca ifade etmek gerekir. Toplumsal olayların yorumlanması tarihsel süreçte farklı teorilerin ortaya çıkmasına sebep olmakla beraber temelde sosyalist ve kapitalist yaklaşımların teorileri açıkça etkilediği ifade edilmelidir. Salt ekonomik temelli yaklaşımlardan ziyade, ekonomik dönüşümlerle beraber sadece devlet aygıtının değil, kentlerin ve toplumsal ilişkilerin de dönüşümü gibi hususlar toplumsal olayların en belirgin çıkış noktaları gözükmektedir. Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte etnik ve dinsel farklılıkların başat rol aldıkları toplumsal olaylar birçok farklı sebeple birçok farklı coğrafyada kendi öznel şartlarıyla gerçekleşmiştir. Gerçekleşmeye de devam etmektedir. "Bir toplumsal olayda istihbarat teşkilatları hangi rolleri alabilir?" sorusuna cevap aranan bu çalışmada bu temel soruya cevap verebilmek adına "Rejim aleyhtarı bir toplumsal olay hedefine nasıl ulaşır?" sorusuna cevap aranmıştır. Bu bağlamda görülmüştür ki toplumsal olaylar

genel kanıların aksine gelişmektedir. Bir rejimin tipi, iktisadi kalkınmışlık seviyesi, okuryazarlık oranı veya toplumun etnik, dilsel veya dinsel fay hatları boyunca bölünmüşlük oranı gibi değişkenler, bir sivil hareketin başarısı üzerinde anlamlı bir etki yapmamaktadır (Marchant vd., 2008). Amacı her ne olursa olsun silahlı mücadeleden ziyade silahsız eylemler başarıyı elde etmenin büyük avantaj sağlamaktadır. Çünkü silahsız ve şiddet içermeyen protestolar, toplumun radikalden sempatzana birçok kişinin protestoya iştirak etmesine vesile olmaktadır. Protestolarda ki yüksek katılım ve dolayısıyla protestoların yaygınlığı, rejime tahminlerin ötesinde ekonomik ve siyasal baskı oluşmasına neden olmakta bu durumda protestocuların hedefine ulaşmasını oldukça hızlandırmaktadır. Bu bağlamda “Susunluk Sarmalı” ve “Kır Yangını” kuramları üzerinden temellendirmelere de başvurulmuştur. Kısaca protestolara katılımın yüksekliği bir toplumsal olayın hedefine ulaşmasındaki en kritik husus olarak gözükmiştir. Yine şiddetsiz eylemlerin özellikle şiddetle bastırılmaya çalışılması sonucu rejim içerisinde oluşabilecek kırılmalar ve yaşanacak ihtilaflar, hedefe ulaşılmasında bir diğer önemli durumdur. Şiddetle bastırmanın, durumu gerek protestocuların kemikleşmesine gerekse de uluslararası camianın rejimin karşısında durmasına sebebiyet vermesi beklenmektedir. Yaşanacak bu durumlar protestoların başarıya ulaşmasını sağlayan etkenlerdir. Özetlemek gerekirse, bir toplumsal olayın başarıya ulaşması için şu niteliklerin görülüp görülmediğine bakılmalıdır: toplumsal olayları örgütlü bir yapının yönetip yönetmediği, şiddetsiz mücadelenin seçilip seçilmediği, rejimin güvenlik güçlerinde taraf değiştirenlerin olup olmadığı, dış bir ülke/ülkeler desteğinin olup olmadığı, rejimi destekleyen güçlerin muhaliflerin önerilerini değerlendirip değerlendirmedeği, protestocuların toplumun farklı kesimlerinden gelip gelmediği, mücadelenin birden çok enstrüman kullanıp kullanmadığı sorularına evet cevabı verilebilmelidir.

Bu hususlar bir toplumsal olayın başarıya ulaşip ulaşmayacağını gösteren emareler olduğu gibi aynı zamanda istihbarat teşkilatlarının da sürece müdahil olabilecekleri adımları da göstermektedir. Bir toplumsal olayın oluşabilmesi için istihbarat teşkilatları propaganda, dezenformasyon, etki ajanlarını kullanmak gibi faaliyetler yürüterek toplumun protestolara katılımı ve devamlılığına doğrudan müdahil olmaktadır. Rejimin güvenlik güçlerinde yaşanacak kırılmalarda istihbarat teşkilatlarının örtülü operasyonları devreye girebilmektedir. Etki ajanlarının yerleştirilmesinden,

hedefteki kişilerin tehdit ve şantajla taraf değiştirmesini sağlamak bu noktada yapılabilecek faaliyetlerden bazılarıdır. Ülkede bu olaylar olurken uluslararası camianın rejim aleyhinde taraf olması, ekonomik ve siyasi ambargoların uygulanması da yine istihbarat faaliyetlerini yöneten planlayıcı ülkenin uygulayabileceği adımlardır. Toplumsal olayın farklı grupların bir araya getirebilmesi, istihbarat teşkilatlarının toplum mühendisliği gibi psikolojik savaş faaliyetlerinin etkisi ile mümkün olabilecektir. Yine protestocuların konsolidasyonu ve farklı faaliyetlerde bulunmasında etki ajanlarının alacakları görevler kilit önemdedir. Bu bağlamda toplumsal olayların öncesi ve sonrası da dâhil olmak üzere istihbarat teşkilatları görev alabilmekte ve süreci yönlendirebilmektedir.

Bu uygulamaların bir doktrin halinde ele alındığı Hibrit Savaş Konsepti örnek verilerek tüm bu anlatılanların somutlaşması hedeflenmiştir. Günümüz dünyasında savaşlar konvansiyonel orduyla yapılabilmekte ancak halen devam etmekte olan Rusya-Ukrayna savaşında görüldüğü gibi istenen siyasi sonuçların elde edilmesi pek kârlı gözükmemektedir. Bu sebeple devletler, istihbarat teşkilatları üzerinden inşa edilen yeni mücadelelere girişmekte ve gerekirse kendiliğinden gelişen toplumsal olaylara bile müdahale edebilmektedir. Ancak her ne olursa olsun toplumsal olayların kitleselleşmesi ve dağılmama motivasyonları, günümüz dünyasındaki en önemli güç olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ackerman, P. ve DuVall, J. (2000). *A force more powerful*. St. Martin's Press.
- Armstrong, E. ve Bernstein, M. (2008). Culture, power, and institutions: A multi-institutional politics approach to social movements. *Sociological Theory*, cilt 26, no 1 ss.74-99.
- Bernstein, M. (2005). Identity politics. *Annual Review of Sociology*, cilt 31, ss.47-74. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.29.010202.100054>
- Blumer, H. G. (1969). Collective behavior. Lee, A. M. (Ed.), *Principles of Sociology*, ss. 65–121. Barnes and Noble.
- Boserup, A. Ve Mack, A. (1974). *War without weapons*. Pinter.

- Buechler, M. (1995). New social movement theories. *Sociological Quarterly*, 36, ss.441-464. <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.1995.tb00447.x>
- Bulut, Y. (2021). *Türk Sosyolojisinin Kısa Tarihi*, Alfa Yayınları, 2. Baskı.
- Can, A. Ve Taşçı, U. (2016). *Teoriler ışığında toplumsal olayların gelişimi ve yönetimi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 26, Sayı 1, ss.151-170.
- Chenoweth, E. ve Stephan, M.J. (2018). *Sivil direniş neden işe yarar: şiddetsiz çatışmanın stratejik mantığı*. Phoenix Yayınları.
- Çelik, Ö. F. (2021). Savaş Kavramına Teorik Yaklaşımlar ve Hibrit Savaş Konsepti, Editörler: Havva Kök Arslan, Turan Çağlar, İsmail Tokalak, *Küresel Güç Oyunu*, ss.285-312, Urzeni Yayınevi.
- Çelik, Ö. F. (2022). *Hibrit savaş konseptinde istihbarat ve istihbarata karşı koyma*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Çöpoğlu, M. O. (2018), *Rusya Federasyonu'nun Örnek Vaka Analizleriyle Yeni Nesil Savaşın İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Davies, J. C. (1962). Toward a theory of revolution. *American Sociological Review*, cilt 27, no 1, ss.5-19.
- Della Porta, D. ve Diani, M. (2006). *Social Movements: An Introduction*. Blackwell Publishers.
- DeNardo, J. (1985). *Power in Numbers*. Princeton University Press.
- Diani, M. ve Bison, I. (2004). Organization, coalitions and movements. *Theory and Society*. Cilt 33, no 3/4, ss.281-309.
- Dunn, J. (1972). *Modern revolutions*. Cambridge University Press.
- Edwards, B., & McCarthy, J. D. (2004). Resources and social movement mobilization. In D. A. Snow, S. A. Soule & H. Kriesi (Eds.), *The blackwell companion to social movements*, Malden, MA: Blackwell Publishing, ss.116–152.
- Ergene, H. (1993). *Neden Hedef Türkiye?*, Kiyap Yayınları.
- Eyerman, R.ve Jamison, A. (1991). *Social movements: a cognitive approach*. Pennsylvania State University Press.
- Gerbaudo, P. (2012). *Tweets and the streets: social media and contemporary activism*, Pluto Press.

- Goldstone, J.A. (1994). Is revolution really rational? *Rationally and Society* cilt 6, no 1, ss.139-166.
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the prison notebooks*. International Publishers.
- Granovetter, M. (1978). Threshold models of collective behavior. *American Journal Of Sociology*, cilt 83, no 6, ss.1420-1443.
- Gurr, T. R. (1970). *Why men rebel.*, Princeton University Press.
- Habermas, J. (1973). *Legitimation crisis*. Heinemann Press.
- Hablemitoğlu, N. (2003). *Köstebek*. Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Heather, M. (2014). “Ominous Text Message Sent to Protesters in Kiev Sends Chills Around the Internet”, *The New York Times*, <https://thelede.blogs.nytimes.com/2014/01/22/ominous-textmessage-sent-to-protesters-in-kiev-sends-chills-around-the-internet/>, (Erişim Tarihi: 16.08.2023)
- Hoffman, F. (2007). *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, ss. 1-72.
- Inglehart, R. (1990). Values, Ideology, and Cognitive Mobilization in New Social Movements. Dalton R. J. and Keuchler M. (Eds.), *Challenging the Political Order: New Social and Political Movements in Western Democracies*. Oxford University Press.
- Jasper, J. (1997). *The art of moral protest: culture, biography and creativity in social movements*. University of Chicago Press.
- Johnson, L. (2022). *The third option: covert avtion and american foreing policy* , Oxford University Press.
- Khawaja, M. (1994). Resource mobilization, hardship, and popular collectiveaction in the west bank. *Social Forces*, cilt 73, no 1, ss.191–220.
- Khistainy, K. (2010). Humor and resistance in the Arab world and greater middle east. *InCivilian Jihad: Nonviolent Struggle, Democratization and Governance in the Middle East*. ss.53-65.
- Kilcullen, D. (2006). *Fundamentals of Company-level Counterinsurgency Twenty-Eight Articles*, Joint Information Operations Center, Edition 1.
- Killian, L. (1984). Organization, rationality and sportaneity in the civil rights movement. *American Sociological Rewiew*, cilt 49, no 6, ss.770-783.

- Knoke, D. ve Wisely, N. (1990). *Social movements*. In D. Knoke. Political Networks. Cambridge University Press. ss.57-84.
- Koeller, J. (2015). "Putin's Grand Strategy: Russia's Campaign of Controlled Instability in Ukraine and Beyond", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Angelo State University.
- Kononczuk, W. (2014). "Russia's Real Aims in Crimea", Carnegie Endowment For International Peace, <http://carnegieendowment.org/2014/03/13/russia-s-real-aims-in-crimea>, (Erişim Tarihi: 07.08.2023).
- Kornhauser, W. (1959). *The politics of mass society*. Glencoe, Ill.:The Free Press.
- Kriesi, H. (1992). Support and mobilisation potential for new social movements. In M. Diani and R. Eyermans (ed.), *Studying Collective Action*. Sage, ss.22-54.
- Kuran, T. (1989). Sparks and prairie fires: A theory of unanticipated political revolution. *Public Choice* cilt 61, no 1, ss.41-74.
- Kurun, İ. (2019). Devrim Teorileri Işığında 2011 Mısır Devrimi ve Sonrası: Ne Tür Bir Devrim Gerçekleşti. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 74, No 4, ss.1011-1035.
- Lang, K. ve Lang, G. (1961). *Collective dynamics*. New York Crowell.
- Laswell, H. (1973). *Propaganda technique in world war*, MA The MIT Yayınları.
- Le Bon, G. (2020). *Kitleler psikolojisi*, Karbon Kitaplar. Çev. Filiz Karaküçük, Ed. Esra Damla İpekçi.
- Liang, Q., Xiangsui,W. (1999) "Unrestricted Warfare", Beijing: PLA Literature and Arts Publishing House, https://ia600201.us.archive.org/0/items/Unrestricted_Warfare_Qiao_Liang_and_Wang_Xiangsui/Unrestricted_Warfare_Qiao_Liang_and_Wang_Xiangsui.pdf, Erişim Tarihi: (03.08.2023).
- Lichbach, M. (1994). Rethinking rationality and rebellion: theories of collective action and problems of collective dissent. *Rationality and Society*, cilt 6, no 1, ss.8-39.
- Marchant, E., Karatnycky, A., Puddington, A. ve Walter, C. (2008). *Enabling environments for civic movements and the dynamics of democratic transition*. Freedom House Special Report. July 18.

- Marchetti, V. ve Marks, J. D. (1974). *The cia and the cult of intelligence*, Dell Publishing.
- Marks, K. ve Engels, F. (1970) *The german ideology*. International Publishers.
- Marx, G. T. ve Wood, J. L. (1975). Strands of theory and research in collective behavior. *Annual Review of Sociology*, cilt 1, ss.363-429.
- Mauss, A. L. (1975). *Social problems of social movements*. Philadelphia: Lippincott.
- McCarthy, J. D. ve Zald, M. N. (1977). Resource mobilization and social movements: a partial theory. *American Journal of Sociology*, cilt 82, no 6, ss.1212-1241.
- Mcculloh, T., Johnson, R. (2013). *Hybrid Warfare*, Joint Special Operations University and the Strategic Studies Department, JSOU Report, sayı 13, cilt 4, Florida, The JSOU Press MacDill Air Force Base.
- Melucci, A. (1985). The symbolic challenge of contemporary movements. *Sociological Research*, cilt 52, no 4, ss.789 – 816.
- Mengelberg K. (1961). Lorenz von stein and his contribution to historical sociology. *Journal of the History of Ideas*, cilt 22, no 2, ss.267-274.
- Milliyet Gazetesi, *milliyet.com.tr*, “Türkiye Twitter gündeminde yer alan trendlerin yarısı sahte”, 07.06.2021 <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/savas-onemli/epfl-arastirmasina-gore-turkiye-twitter-gundem-inde-yer-alan-trendlerin-yarisi-sahte-6525080>, (Erişim Tarihi: 26.09.2023).
- Morris, A. D. (1984). *Origins of the civil rights Movement*. Free Press.
- Neumann, E. N. (1998). *Kamuoyu: suskunluk sarmalının keşfi*. Dost Kitapevi.
- Newson, R. A. *Counter-Unconventional Warfare Is the Way of the Future. How Can We Get There?*, 2014, <http://blogs.cfr.org/davidson/2014/10/23/counterunconventionalwarfare-is-the-way-of-the-future-how-can-we-get-there>, (Erişim Tarihi 03.09.2023).
- Oberschall, A. (1973). *Social conflict and social movements*. Prentice-Hall.
- Offe, C. (1985). New social movements: challenging the boundaries of institutional politics. *Social Research*, cilt 52, no 4, ss.817-868.
- Özdağ, Ü. (2020). *Algı yönetimi: propaganda, psikolojik savaş, örtülü operasyon ve enformasyon savaşı*. Kripto Yayınları, 9. Baskı.

- Pichardo, N. A. (1997). New social movements: a critical review. *Annual Review of Sociology*, cilt 23, no 1, ss.411 – 430.
- Rootes, C. A. (1990). Theory of social movements: theory for social movements? *Philosophy and Social Action*, cilt 16, no 4, ss.5-17.
- Sazonov, V. (2016). “The Kremlin’s Total Information Warfare with No Moral Boundaries”, *StopFakeOrg*, <https://www.stopfake.org/en/the-kremlin-s-total-information-warfare-with-no-moral-boundaries/>, (Erişim Tarihi: 16.08.2023)
- Sharp, G. (1973). *The politics of nonviolent action*. Boston: Sargent.
- Shevchenko, V., “Little green men or Russian invaders?”, BBC, 2014, <http://www.bbc.com/news/world-europe-26532154>, (Erişim Tarihi: 07.08.2023).
- Skocpol, T. (1979). *States and social revolutions*. Cambridge University Press.
- Smelser, N. J. (1962). *Theory of collective behavior*. Free Press.
- Tarrow, S. (1994). *Power in movement: collective action, social movements and politics*. Cambridge University Press.
- Tilly, C. (1978). *From mobilization to revolution*. Addison-Wesley Press.
- Touraine, A. (1997). *Critique of Modernity*. Cambridge: Blackwell.
- Turner, R. H. ve Killian L. M. (1987). *Collective behavior*. Englewood Cliffs, Prentice Hall.
- US Army Training and Doctrine Command G-2 (2015), “Threat Tactics Report Compendium: ISIL, North Korea, Russia, and China”, *Threat Tactics Report Compendium*, cilt 1, Fort Leanworth, s.111, <https://publicintelligence.net/usarmy-north-korea-tactics/>, (Erişim Tarihi: 16.08.2023)
- Weinstein, J. (2007). *Inside rebellion: the politics of insurgent violence*. Cambridge University Press.
- Wickham-Crowley, T. (1992). *Guerillas and revolution in latin america: a comparative study of insurgents and regimes since 1956*. Princeton University Press.
- Wilson, J. (1976). Social protest and social control. *Social Problems*, 24, ss.469–481.
- Wood. E. J. (2000). *Forging democracy from below: insurgent transitions in south africa and el salvador*. Cambridge University Press.

*Hedefine Ulaşabilen Toplumsal Olayların Nitelikleri ve
İstihbarat Teşkilatlarının Olası Rollerini*
Ömer Faruk ÇELİK

Yılmaz, S. (2018). *Temel İstihbarat*. Kripto Yayınları.

Zald, M. N. ve McCarthy, J. D. (Ed.) (1979). *The dynamics of social movements: resource mobilization, social control, and tactics*. Winthrop Publishers.

SOSYAL MEDYA İSTİHBARATI ÇERÇEVESİNDE HAREKÂT GÜVENLİĞİ

Erol Başaran BURAL*

ÖZET

Askeri harekâtın en önemli boyutlarından birisi harekât güvenliğinin sağlanmasıdır. Harekât güvenliği, harekâta ilişkin kritik bilginin tespiti ve bu bilginin düşmandan korunması prensibine dayanır. Günümüzde kritik bilgiler, düşman veya hasım güçler tarafından büyük oranda açık kaynaklardan elde edilmektedir. Çalışmanın amacı, sosyal medyada özellikle asker şahıslar tarafından yapılan paylaşımların hasımlar tarafından sosyal medya istihbaratına dönüştürülerek askeri harekâtın güvenliğini tehdit edebileceğini örnekleriyle ortaya koymaktır. Çalışmada harekât güvenliği ihlaline yol açabilecek sosyal medya paylaşımları örnekleriyle incelenerek, harekât güvenliği alanında alınabilecek tedbirleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sosyal medyada askeri harekât alanından paylaşılan görüntü, özçekim fotoğrafları ya da videoların hasımlarımız tarafından istihbarata dönüştürülebildiği; sosyal medyada paylaşılan kritik bilgilerin harekât güvenliği ve harekâtın icrasını olumsuz yönde etkileyebildiği hatta askeri zayıyata neden olabildiği; sosyal medyada paylaşılan kritik bilgilerin sadece toplama açısından değil istihbarata karşı koyma açısından da ele alınması gerektiği çalışmanın sonuçları arasında yer almaktadır. Askerlerin harekât güvenliğini ihlal eden paylaşımlar yapmaları için hizmet içi eğitimlerin verilmesi, broşürler hazırlanarak bilgilendirme yapılması, paylaşım sahiplerine karşı hukuki yaptırımlar uygulanması gerektiği çalışmanın sonucunda sunulan teklifler içerisinde yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Açık Kaynak İstihbaratı, Sosyal Medya, Sosyal Medya İstihbaratı, Kritik Bilgi, Askeri Harekât, Harekât Güvenliği.

OPERATIONAL SECURITY WITHIN THE FRAMEWORK OF SOCIAL MEDIA INTELLIGENCE

ABSTRACT

One of the most important dimensions of military operations is ensuring operational security. Operational security is based on the principle of detecting critical information regarding operations and protecting this information from the enemy. Today, critical information is largely obtained from open sources. The aim of this study is to explain that social media posts can be turned into social media intelligence by adversaries and threaten operational security. Social media posts that may lead to operational security violations were examined, and measures that could be taken were tried to be put forward in the study. Images,

* Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Başkanı, erolbural@teram.org, ORCID: 0000-0002-3355-2018.

selfie photos, or videos shared on social media from the field of military operations can be turned into intelligence by our adversaries. Critical information shared on social media can negatively affect operational security and the execution of the operation and even cause military casualties. It is among the results of the study that critical information shared on social media should be handled not only in terms of collection but also in terms of countering intelligence. Proposals presented as a result of the study include providing in-service training to soldiers to prevent them from sharing posts that violate operational security, providing information by preparing brochures, and imposing legal sanctions against the share owners.

Keywords: Open Source Intelligence, *Social Media*, *Social Media Intelligence*, *Critical Information*, *Military Operations*, *Operational Security*.

GİRİŞ

İstihbarat toplama ve analizi, bir yapbozu çözmeye benzetilmektedir. İstihbarat toplayıcıları, birçok kaynaktan küçük bilgi parçalarını, yani yapbozun parçalarını elde etmeyi ve bu parçaları genel resmi oluşturacak şekilde bir araya getirmeyi amaçlarlar. İstihbarat toplama uzmanları yapbozun parçalarını çok sayıda farklı kaynaktan elde etmeye gayret ederler. Yapbozun parçaları radyodan, telefon konuşmalarından, mali amaçlı belgelerden, iş ilanlarından, seyahat için kullanılan biletlerden, nakliye belgelerinden, çöp kutusuna atılan evraklar gibi çok sayıda farklı ortamdan elde edilebilmektedir (Army Study Guide, 2023). Benzer şekilde günümüzde büyük verinin oluşturulduğu sosyal medya araçları da yapbozu tamamlayabilmek için gerekli bilgi kırıntılarını fazlasıyla barındırmaktadır.

İstihbarat teşkilatları ve çalışanları on yıllardır açık kaynaktan elde ettikleri verileri analiz ederek ülkelerinin güvenliğini sağlamaya ve karşı tarafın açıklarını ve zaafalarını ortaya koymaktadırlar. Teknolojinin günümüzdeki kadar gelişmiş olmadığı dönemlerde bile televizyon, radyo, gazeteler, dergiler, konferanslar, akademik metinler gibi kaynaklar üzerinden elde edilen açık kaynak bilgilerinin derlenerek analiz edilmesi en az gizli kaynaklardan bilgi edilmesi kadar yaygın hale gelmişti. Bununla birlikte teknolojinin gelişmesi, iletişim hızının artması ve bu amaçlar için kullanılan video, kamera ve telefon gibi araçların ucuzlayarak herkes için erişilebilir hale gelmesi dünyanın her hangi bir yerinde gerçekleşen olayların kısa süre içinde açık kaynaklarda paylaşılmasına neden oldu. Bu gelişme kısa süre içinde açık kaynak istihbaratını en hızlı, kolay erişilebilir ve ucuz istihbarat toplama yöntemi haline getirdi.

Açık kaynaktan bilgi toplama yaygınlaşırken sosyal medyanın gelişimi yeni bir bilgi üretim tarzını da beraberinde getirdi. Profesyonel bilgi

topluyıcılarının çoğu haber niteliği bulunan toplumsal, siyasal, ekonomik ve güvenlik içerikli konularla ilgileniyor olsa da gündelik yaşama dair bilgi üretiminin hızlanması, ucuzlaşması, hatta ekonomik kaynak ve prestij üretim aracı haline dönüşmesi sosyal medyanın istihbarat servislerinin dikkatini çekmesine neden oldu. Çünkü her ne kadar her gün üretilen milyarlarca bilgi tanesi ve olay anının ezici çoğunluğu gündelik yaşama ait olsa da bu üretilen bilgiler sadece daha çok kar sağlamak isteyen dev şirketlerin değil toplumsal değişimi, siyasal gelişmeleri, güvenlik olaylarını izlemek isteyen istihbarat servislerinin de ilgi alanı haline geldi. Böylece 2010'larda açık kaynak istihbarat toplama yöntemi olarak gözlemlenmeye başlayan sosyal medya istihbaratı kısa süre içinde ayrı bir istihbarat toplama disiplini hale gelmeye başladı.

Başlangıçta daha çok toplumsal ve ekonomik alanlarla sınırlıyken sosyal medyanın kullanımının çığ gibi büyümesi sonucunda kısa sürede sosyal medya istihbaratı askeri güvenliğin de bir parçası haline gelmiştir. Önceleri çeşitli devlet dışı aktörlerin ve terör örgütü üyelerinin sosyal medyayı kullanması dikkat çekerken bir süre sonra sosyal medyayı kullanma alışkanlığı ABD ve Rusya başta olmak üzere pek çok devletin ordusunu da etkilemeye başlamıştır. Bu nedenle sosyal medya istihbaratının son birkaç yıldaki kullanımının en yoğun olduğu alanlardan birisi çatışma alanlarının incelenmesi sayesinde istihbarat toplanması haline gelmiştir. Bu nedenle askeri harekât başta olmak üzere pek çok önemli güvenlik olayında sosyal medya boyutu önem kazanmıştır. Askeri harekâtın en önemli boyutlarından birisi harekât güvenliğinin sağlanmasıdır.

Harekât güvenliği konusunda askeri birlikler, süreklilik arz eden tedbirler almaya çalışırlar. İngilizce alan yazında “*Operational Security (OPSEC)*” şeklinde kullanılan tabir esasen askeri harekâta ilişkin kritik bilginin tespiti ve bu bilginin düşmandan saklanması, korunması esasına dayanmaktadır. Harekâta ilişkin kritik bilgilerin düşmanın eline geçmemesini sağlamanın temel yolu harekât güvenliğine ilişkin etkin tedbirler almaktan geçer. Harekât güvenliği bir kez alınan bir tedbirden ziyade uzun süreli ve devamlılık gösteren döngüsel bir süreci ifade eder. Yüzyıllar boyunca ordularının büyüklüğünü, askerlerinin eğitimini, sahip olduğu silah ve teçhizatı, hareket tarzını, savunma ve taarruz planlarını saklamak için talimnameler yazan, kurallar geliştiren ve bunun eğitimini veren köklü ordular bugünün dünyasında harekât güvenliğini sağlayabilmek için yeni bir meydan okumayla karşı karşıya kalmıştır. Bu meydan okuma

dost veya düşman silahlı kuvvetleri izleyerek onun örgütlenme, silahlanma ve personel yapısı gibi kritik konularında bilgi toplamak isteyen istihbarat toplama uzmanlarına karşı nasıl koyabileceğiyle başlamakta; yürütölen bir askeri harekâtın güvenliğinin nasıl sürdürölebileceğiyle devam etmektedir. Özellikle ABD'nin Irak ve Afganistan, Rusya'nın Ukrayna'da düştüğü zor durumlar ile harekât güvenliğinin sağlanamaması arasında ilişki de bulunmaktadır. Bu çerçevede bir askeri harekâtın güvenliğinin nasıl tehlikeye girebileceği konusu gittikçe daha önem kazanır hale gelmektedir.

Bu noktada bu çalışmanın temel amacı şöyle özetlenebilir: harekât güvenliği ihlaline yol açabilecek sosyal medya paylaşımlarını örnekleriyle analiz ederek, alınabilecek tedbirleri ortaya koymaktır.

Bu kapsamda çalışmanın temel problem cümleleri şu şekilde tespit edilmiştir:

1. Askeri harekâtın icra edildiği alanlardan elde edilen ve sosyal medyada paylaşılan bilgiler açık kaynak istihbaratına dönüşür mü?
2. Askeri harekâtın icra edildiği alanlardan elde edilen ve sosyal medyada paylaşılan bilgiler harekât güvenliği açısından hangi tür sorunlara neden olabilir?
3. Askeri harekâtın icra edildiği alanlardan elde edilen ve sosyal medyada paylaşılan bilgiler sadece toplama açısından değil istihbarata karşı koyma (İKK) açısından da ele alınması gereken bir olgu olarak değerlendirmek mümkün müdür?

Yukarıda tanımlanan üç problem cümlesinden hareketle bu çalışmada; askeri harekâtın güvenliğinin sağlanması için sosyal medya kullanımı sosyal medyadan istihbarat toplanması ve İKK perspektifiyle değerlendirilerek, konu hakkında eğitim materyallerinin hazırlanması ve personelin bu konuda bilinçlenerek sosyal medya kullanımının belli kurallar çerçevesinin dışında kısıtlanması gerekliliği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1. AÇIK KAYNAK İSTİHBARATI VE ASKERİ İSTİHBARAT

1.1. Açık Kaynak ve Sosyal Medyanın İstihbarat Toplama Çerçevesinde Önemi

İstihbarat disiplininde “açık kaynak” tabiri, “halkın erişimine açık olan” anlamında kullanılan bir tabirdir. Geleneksel açık kaynaklar arasında herkesin kolaylıkla erişebileceği ve bilgi toplayabileceği, kitap, gazete, dergi, televizyon, radyo, devlet ve resmi kurum verileri gibi bilgi kaynakları

yer almaktadır. Günümüzde ise açık kaynak denildiğinde, geleneksel açık kaynak araılarına ilaveten internet ve internet üzerinden kullanılan sosyal medya araçları akla gelmektedir. Açık kaynakları kullanarak istihbarat toplama ise halkın kolaylıkla erişebildiği kaynaklardan ilgi duyulan bilgiyi bulma, söz konusu bilgiyi seçme, bilgiyi elde etme süreci Şeklinde ifade edilmektedir (Clark, 2013, s.53).

Açık kaynak istihbaratı, belirlenmiş bir soruyu cevaplayabilmek amacıyla açık kaynaklarda belirlenen, toplanan bilginin işlenerek analiz edilmesi sonucunda üretilen istihbarattır (NATO, 2001, s.v). Her ne kadar insan istihbaratı kadar etkin olup olmadığı tartışılsa da Ransom tarafından 1970'lerde hazırlanan bir çalışmada mevcut istihbarat verilerinin %80'inin (Gill ve Phythian, 2018, s.131), Johnson ise istihbaratın %90'ının açık kaynaklardan (Johnson, 2007, s.221) elde edildiğini ifade etmektedirler.

Yaşadığımız dönemde internete bağlanmış bir cihaz hem istihbarat bilgisi yayabilen hem de istihbarat bilgisi toplayabilen bir aygıt haline dnmştr. İnternete bağlı olan bu cihazlar düşmanlarımız için önemli sayılabilecek çok sayıda bilgi üretmektedir. İnternete bağlı olan her türlü cihazın ürettiği büyük miktardaki veri yığını istihbarat servisleri için bilgi kaynağı haline gelmiştir. Günümüzde istihbarat servislerinin güvenlik kameraları, internet üzerinden kumanda edilen akıllı cihazlar, trafik verileri ve sosyal medya araçları gibi çok sayıda farklı kaynaktan veri toplayarak istihbarat ürettikleri değerlendirilmektedir (Office of the Director of National Intelligence, 2016, s.4).

İnternette oluşturulan büyük veriden istenilen verilerin bulunabilmesi ve tasnif edilebilmesi amacıyla günümüzde yapay zekâ kullanımına devreye girmiştir. Açık kaynak istihbaratı toplamak maksadıyla yapay zekâ dünyanın dört bir yanında üretilen devasa boyutlu veriyi tarayabilmekte, adeta bir istihbarat elemanı gibi çalışabilmektedir. İstihbarat servisleri için yapay zekâ açık kaynaklardan toplama faaliyetlerinde önemli bir hız ve doğruluk sağlayabilmektedir (Tucker, 2020).

İstihbarat servisleri özellikle toplum güvenliğini sağlayabilmek amacıyla sosyal medya istihbaratını kullanmaktadırlar. Taktik seviyede sosyal medya istihbaratı gerçek zamanlı olarak belirli bir durum hakkında güncel bilgi sağlarken, güvenliğe ilişkin olayların takip edilmesini sağlamaktadır. Sosyal medya istihbaratı operatif seviyede gelecekte oluşması muhtemel güvenlik olaylarının ortaya çıkarılmasını sağlayabilmektedir.

Stratejik seviyede ise diğer ÷lkeler tarafından ortaya konulan tehditler hakkında bilgi üretebilmektedir. İstihbarat servisleri bunlara ilaveten diğer ÷lkelerde stratejik etkiler yaratmak ve hasımlarını yanılmak için sosyal medyayı kullanabilmektedirler (Momi, 2021).

Sosyal medya istihbaratı sayesinde sosyal medyada tartışılan konuları anlamak ve izlemek, sosyal medyada etkin olan şahışları belirlemek, kullanıcı davranışlarını tahmin etmek mümkün gör÷lmektedir. Sosyal medya istihbaratı ayrıca belirli bir kişiyi ya da topluluğu tespit etmek ve bulmak, şahışların dijital ayak izlerini bulmak ve takip etmek için de kullanılmaktadır (Tudoriu, 2019).

Sosyal medya artık bireylerin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Hızla geleneksel medyanın yerini almaya aday olan sosyal medya sosyal ağların teşkil edildiği, iletişimden eğlenceye çok farklı alanlarda kullanılan ve büyük miktarda veri üreten bir platform haline gelmiştir. Sosyal medya araçlarının ve sosyal medya kullanıcılarının sayısının gün geçtikçe artması bu alanda istihbarat üretimini de artırmıştır. Bu kapsamda istihbarat servisleri gibi askeri istihbarat üreten birimlerin de dikkatleri açık kaynaklar ve sosyal medya üzerinde yoğunlaşmaktadır.

1.2. Askeri İstihbarat Kavramı

Komutanlar, tehdidin özelliklerini, amaçlarını, hedeflerini, etki alanlarını, hareket tarzlarını anlayabilmek için doğru ve tahmine dayalı istihbarata ihtiyaç duyarlar. İstihbarat, tehdide ait yeteneklerinin doğru zamanda ve yerde tespit edilmesi, tanımlanması, hedef alınmasında kritik öneme sahiptir. Komutanlar ve karargâhı stratejik seviyede tehdidin güçlü yönleri, zayıf noktaları, teşkilatı, teçhizatı, yetenekleri, eğitim durumu, askeri birlikleri kullanma ve kontrol etme taktikleri hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olmak istemektedirler. Bu ayrıntıya sahip olmak için ise istihbarat fonksiyonunun kullanılmasını gerekmektedir (US Department of the Army, 2023, s.I-6). Savaşan taraflar minimum sayıda asker kaybetmek isterken aynı zamanda en az seviyede güç kullanarak savaşı kazanmak istemektedirler. Bu açıdan ele alındığında askeri istihbarat, askeri harekâtın plan, program ve politikalarının hazırlanabilmesi için gerekli bilgileri sağlayan istihbarat çeşsidir (Urhal, 2008, s.204).

Askeri istihbaratın amacı, hükümetlerin ve komuta heyetinin karar vermesi için veri toplamak ve bilgi üretmektir. Askeri istihbarat faaliyetleri, üç amaca hizmet etmektedir:

- a. Rakibin yeteneklerinin ve niyetlerinin kıymetlendirilmesi,
- b. Silahlı kuvvetlerimizin kapasitesinin arttırılması,
- c. İstihbarat üstünlüğü elde ederek caydırıcılık ve önleme sağlamaktır (Eyal ve Asher, 2015, s.1).

Bir başka açıdan askeri istihbarat muharebenin yürütüleceği alanda muharebeyi kazanmak i.in ihtiyaç duyduğu istihbarat türüdür. Askeri istihbarat düşmanın gücü, konumu, komuta kademesi, eğitim seviyesi, silah ve teçhizatı, moral gücü, niyeti, muharebe sahasının arazi yapısı ile hava durumu hakkında bilgilerin elde edilmesi ve kıymetlendirilmesi sürecidir (Gudgin, 1999, s.2).

Askeri istihbaratın ilgi alanı fiziksel ve fiziksel olmayan güç kapsamında değerlendirilebilir. Fiziksel güç alanında hasım ülke ordusunun asker miktarı, kara, hava ve deniz gücü, taktik teşkilatı, teçhizatı ve teçhizatının kalitesi ile miktarı, silah envanteri, askeri üslerinin konumu ve durumu, mühimmat durumu ve miktarı, askeri havaalanlarının ve tersanelerinin durumu, ikmal ve lojistik ile ilgili yetenekleri yer almaktadır. Fiziksel olmayan alanda ise düşman askerlerinin eğitim durumu, askerlerin savaş tecrübesi, askerlerinin kalite durumu, komuta kademesindekilerin kişilik özellikleri, askeri geleneğin gücü, halkın orduya verdiği önem ve destek gibi hususlar sayılabilir (Kent, 2002, s.23).

Askeri istihbaratın amacı, askeri harekâtı yürüten komuta kademesini bilgilendirmek, harekât ortamına ait ihtiyaç duyulan bilgileri sağlamak, hedef tespit etmek, harekât planının hazırlamak için gerekli bilgiyi temin etmek, düşmanı aldatmak ve harekâtın gidişatını kıymetlendirmektir (Joint Chiefs of Staff, 2013, I-3). Ayrıca askeri istihbarat; komutanın doğru karar vermesine yardımcı olunması, öngörülemeyen durumlarla karşılaşıłmasının engellenmesi, birliklerin bekasının tesis edilmesi, harekât planının doğru yapılmasına katkı sağlanması amaçlar (Connable, 2012, s.12).

Askeri istihbaratın bir parçası olan İKK ya da karşı istihbarat ise askeri birliklere ait bilgi ve teknolojiyi düşmandan korumak maksadıyla yabancı istihbarat servisleri, düşman ülke orduları ya da hasım güçlerden gelebilecek tehditlerin tespitine, analizine odaklanır. Ordular İKK'yı karşı casusluk, kuvvet koruma, tehdidin tespiti ve tehdiye karşı koymak için bilgi toplama, kritik tesis/alt yapı ile kritik askeri bilgiyi koruma amacıyla kullanırlar (US Department of the Army, 2023, s.1-16).

1.3. Açık Kaynak İstihbaratı ile Askeri İstihbarat Arasındaki İlişki

Askeri istihbarat birimleri sosyal medyaya ilgilerini artırırsalar da açık kaynak istihbaratına olan ilgilerinin yeni olmadığı da bilinmektedir. Örneğin Napolyon'un açık kaynak istihbaratına önem verdiği, özellikle Birleşik Krallık menşeli gazeteleri dikkatle okuduğu bilinmektedir. Napolyon'un ayrıca harekât güvenliği çerçevesinde izin verilmeden askeri bilginin yayımlanmaması için talimatlar verdiği, kara ve deniz kuvvetleri birliklerinin hareketleri konusunda gazetelerde hiçbir şey yayımlanmaması için tedbirler aldığı da edinilen bilgiler arasındadır (Erol, 2022, s.31).

Açık kaynak istihbaratı özellikle insani yardım ya da terörle mücadele gibi harekât çeşitlerinde komuta kademesine daha hızlı bir şekilde doğru bilgiyi temin edebilmektedir. Açık kaynak istihbaratı, emarelerin tespit edilmesi, plan geliştirme, acil durum planlaması yapma, güvenlik desteği sağlama açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Açık kaynak istihbaratı bir komutanı en hızlı şekilde yönlendirmenin bir aracı olarak hayati önem taşımaktadır (Steele, 1995, ss.458-459).

Başarılı bir açık kaynak istihbaratı kullanımı komutanın açık kaynak istihbaratını nasıl anladığına ve açık kaynağın kullanılmasına ilişkin verdiği talimatlara bağlıdır. Açık kaynak istihbaratı komutanın niyet ve maksadını desteklemek amacıyla, tıpkı diğer istihbarat disiplinleri gibi hareket planlamasına entegre edilmelidir. Bu kapsamda açık kaynak istihbaratı sosyal medya takibini, büyük veriye erişimi, diğer istihbarat türleri için uyarı niteliği taşıyabilecek anlık bilgi teminini, hedef hasarı tespitini, geleneksel medya ve süreli yayınların takibini içine alır (US Department of the Army, 2023, s.1-19).

Askeri istihbarat çerçevesinde açık kaynak istihbaratı askeri harekâtın sürdürüldüğu arazi ve harekât alanında bulunan sivillere yönelik faydalı bilgiler sağlayabilmektedir. Ayrıca açık kaynak istihbaratı komutana düşman askeri birliklerinin silah, teçhizat, imkân ve kabiliyetleri hakkında faydalı bilgi sağlayabileceği gibi aynı zamanda hedef bölgedeki hava ve yol durumu ile arazi şartları hakkında da önemli bilgiler sunabilmektedir (Steele, 1997, ss. 3-4).

Başka bir ülkede yapılacak askerî harekâttan önce ilk başvuruda bulunulacak ve en hızlı istihbarat kaynağı açık kaynaktır. Bunun temel nedeni açık kaynağa erişimin hızı, ikincisi ise diğer kaynaklara göre oldukça ucuz olmasıdır. Açık kaynak istihbaratı kullanılarak aynı zamanda diğer

kaynakların israf edilmesi de önlenmiş olmaktadır. Stratejik düzeyde açık kaynak istihbaratı kültürel, demografik, coğrafi ve siyasi bilgiler sağlayabilmektedir. Operatif düzeyde ise açık kaynaklardan hava durumu, mevcut su kaynakları, meskûn mahaller ve özellikleri, harekât alanındaki nüfuzlu kişilere ait bilgiler öğrenilebilmektedir. Taktik düzeyde ise açık kaynak istihbaratı sayesinde açık kaynaklarda yer alan ayrıntılı haritalardan faydalanılabilmektedir (Özdağ, 2015,ss. 150-152).

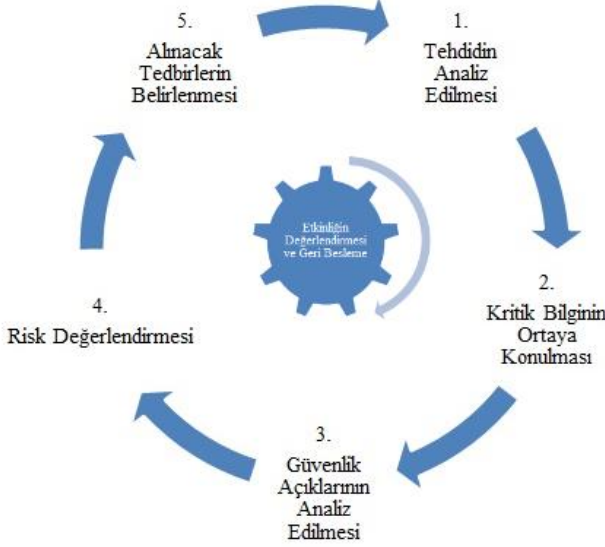
Açık kaynak istihbaratı askeri operasyonlar için harekât ortamına ilişkin durumsal farkındalık sağlayabilmektedir. Açık kaynak istihbaratı ayrıca düşmanın ve harekât alanındaki sivillerin özellikleri hakkında bilgi sağlarken, düşmanın niyetini ve muharebe sahası istihbarat hazırlığı için gerekli istihbaratı üretebilmektedir. İnsanların görüşlerini ifade etmesi ve bilgi yayması için önemli bir açık kaynak bilgi kanalı olan sosyal medya, çok sayıda yararlı bilgiyi de içermektedir. Sosyal medya, komutanın istihbarat elde etmesine ve muharebe alanındaki durumu doğru bir şekilde anlamasına yardımcı olabilmektedir. Askeri birlikler, sosyal medyadaki bilgileri analiz ederek gerçek zamanlı durumu anlayabilmektedir (Ju vd., 2020, ss.6-8).

2. ASKERİ HAREKÂTIN GÜVENLİĞİ

Askeri harekâtın başarısı gizliliğe ve yaratacağı sürpriz etkisine bağlıdır. Harekât güvenliği ise, birliklerin ne zaman harekete geçeceği / geçtiği, nereye intikal edeceği / ettiği gibi askeri açıdan kritik olan bilginin düşmanlarımızın eline geçmesini engelleyerek gizliliği sağlamaktadır. Düşmanlarımız ve hatta dostlarımız dahi askeri harekâtı etkileyebilecek kritik bilgiyi toplamak istemekte ve bu amaçla askeri personeli izlemektedirler. Yabancı ülke ajanları ya da devlete düşman konumunda olan devlet dışı silahlı aktörler özellikle internetin bilgi toplamada kritik öneme sahip olduğunu değerlendirmektedirler (US Marine Corps, 2023).

Askeri harekâtın güvenliğini ihlal edebilecek kritik bilginin tespiti ve bu bilginin düşmandan korunması prensibine dayanan harekât güvenliği sürecini Şekil 1.'deki gibi resmetmek mümkündür. Buna göre harekât güvenliğinin ilk basamağını tehdidin analizi, ikincisini kritik bilginin tespiti, üçüncü basamağı güvenlik açıklarının tespit edilmesi, dördüncüsünü risk değerlendirmesi ve son basamağı da alınacak tedbirlerin belirlenmesi teşkil eder. Sürecin değerlendirilmesi ve düzeltmelerin yapılması ise sürekli uygulanan bir faaliyeti ifade eder.

Şekil 1. Harekât Güvenliği Döngüsü (Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur)

Döngünün birinci aşamasında yer alan “tehdit” ifadesi askeri harekâtı tehlikeye atma niyeti ve kabiliyetine sahip olan düşmanı tarif eder. Bu safhada düşmanın kim olduğu ve düşman imkan / kabiliyetlerinin analizi yapılır. Düşman veya muhasım, ulusal çıkarları, askeri faaliyetleri tehlikeye atma potansiyeline sahip bir birey, grup, kuruluş veya devlet olabilir (Director of National Intelligence, 2022).

İkinci basamakta bulunan kritik bilgi ifadesi ise düşmanın harekâtı tehlikeye atmak veya kesintiye uğratmak için harekâta yönelik niyet, yetenek ve askeri faaliyetlerle ilgili ayrıntıları içerir. Kritik bilgiler içerisinde askeri harekâtın yeri, zamanı, niyeti, lojistik, sınırlılıklar gibi önemli bilgiler de yer alır (Director of National Intelligence, 2022). Kritik bilgiler gizli olmasalar da, askeri birlikler için "kritik" olabilirler. Kritik bilgi düşman tarafından ele geçirildiğinde askeri harekâtın başarısı ve birlik / personel güvenliğini tehlikeye girebilir. Bu nedenle harekât güvenliğini tehlikeye atabilecek kritik bilgi aile fertleri dahil hiçkimse ile paylaşılmamalıdır (US Marine Corps, 2023).

Üçüncü aşamada güvenlik açıklarının analiz edilmesi gelir. Harekâtın güvenlik açıklarının genellikle iletişim kanalları içerisinde kendisine yer bulduğunu söyleyebilmek de mümkündür. Düşman ya da hasım güçler askeri operasyonlara yönelik güvenlik açıklarını tespit edebilmek adına sürekli olarak gözetler ve izlerler (Director of National Intelligence, 2022).

Risk deđerlendirmesi basamađında ifade edilen risk, dűřmanın askeri harekate iliřkin kritik bilgiyi ele geçirmesidir. Risk deđerlendirmesi ařamasında dűřmanın ya da hasım gűçlerin askeri harekate iliřkin kritik bilgiyi ele geçirme olasılıđı deđerlendirilmektedir. Son ařamada yer alan alınabilecek karřı tedbirler ise kritik bilgilerin dűřman tarafından ele geçirilmesi olasılıđını azaltır. Bu tedbirler arasında birlikleri ve personeli tehditler ve güvenlik açıkları konusunda eđitmek, geleneksel güvenlik önlemlerini (fiziksel, kiřisel, siber vb.) almak gibi hususlar yer alır. Harekat gűvenliđine yönelik alınan tedbirlerin deđerlendirilmesi ve műetakip tedbirlerin belirlenmesi için sűre sűrekli olarak gözlemlenir ve deđerlendirilir. Eksik hususların yapılan deđerlendirme sonucunda giderilmesi sađlanır (Director of National Intelligence, 2022).

Askeri personelin kritik bilgileri internet ve özellikle sosyal medya üzerinden kolayca paylařabilme ihtimali göz nűne alındıđında harekat gűvenliđi konusu gűnűműzde eskisinden daha bűyűk bir endiře kaynađı haline gelmektedir. Dűřman açısından bakıldıđında ise internet ve sosyal medya üzerinden askeri harekate yönelik istihbarat toplamak en ucuz ve hızlı yöntem olarak grűlmektedir (Bejar, 2010, ss.1-7).

3. SOSYAL MEDYA İSTİHBARATI VE HAREKÂT GÜVENLİĞİ

Sosyal medya kullanımındaki hızlı bűyűme ve sosyal medyada üretilen bűyűk veri, sosyal medya istihbaratı adıyla ifade edilen yeni bir istihbarat disiplini ortaya çıkartmıřtır (Omand, 2013, s.139). Sosyal medya istihbaratı; sosyal medyadan verilerin toplanması, analiz edilmesi ve kullanıma sunulmasını ifade etmektedir (Bartlett ve Reynolds, 2015, s.27). Bařka bir ifadeyle sosyal medyada araçlarından üretilen istihbarata sosyal medya istihbaratı denir (Omand vd., 2012, s.802). Sosyal medya istihbaratının temel hedefi, karar alıcıların nűndeki belirsizlikleri en aza indirmektir (Ivan vd., 2015, s.506).

Sosyal medya istihbaratı için sosyal medya paylaşımları oldukça önemlidir. Bazen bir sosyal medya paylaşımı, istihbarat disiplinleri için yararlı olabilecek çok sayıda bilgiyi bir arada barındırabilir. Mesela bir Facebook paylaşımı coğrafı konum verilerini içerebilir. Bu paylaşımın içerdiği coğrafı konum verisi grűntű istihbaratı vasıtasıyla değerlendirilebilecek kıymette olabilir. Facebook paylaşımını yapan cihazın sinyalleri ise sinyal istihbaratı ile analiz edilebilir. Facebook paylaşımını yapan kullanıcının evrimii hareketliliği ve paylaşımlarında diğer insanlara

iletildiği duygular bu kullanıcının insan istihbaratı profilinde kullanılabilir (Mahood, 2014, s.4).

Tüm bu bilgiler ışığında sosyal medyanın günümüzün en önemli bilgi kaynağı haline geldiği, bu kaynaktan üretilen istihbaratın ise hem devletler hem de devlet dışı aktörler tarafından kullanıldığı, sosyal medya istihbaratının diğer istihbarat disiplinlerine destek olduğu, anlık ve hızlı değerlendirmeler sonucunda karar alıcıların zihnindeki belirsizlikleri ortadan kaldırmaya yardımcı olduğu söylenebilir. Özellikle terör örgütleri, milisler ve vekalet verilmiş silahlı yapılar gibi devlet dışı silahlı aktörlerde artık sosyal medyada üretilen büyük veriyi takip etmekte, izlemekte ve anlamlandırarak istihbarata dönüştürmektedirler.

Yakın geçmişte, farklı coğrafyalarda meydana gelen silahlı çatışmalarda ve savaşlarda sosyal medya kullanımında görülen artış dikkat çekicidir. Sosyal medyanın savaşlarda ve çatışmalarda daha yaygın bir şekilde kullanılması, gelecekte sosyal medyanın istihbarat açısında yeni imkânlar sunacağıan işaret etmektedir. Örnek olarak, askeri hareketin devam ettiği bölgelerde telefonla çekilen ve sosyal medyada yayımlanan özçekim fotoğrafindan, fotoğrafın çekildiği mevkiinin coğrafi konumunu bulabilmek mümkün olabilmektedir (Treverton ve Miles, 2014, s.16). Bu çerçevede günümüzde hareket güvenliğini tehlikeye sokan en önemli faktörün sosyal medyada paylaşılan kritik bilgiler olduğu aşıkardır. Sosyal medyada paylaşılan gönderilerde askeri birliklerin yeri, konumu, teşkilatı, imkan ve kabiliyetleri ile taktik ve tekniklerine ilişkin bilgiler bulunabilmektedir. Harekat güvenliğini ihlal edebilecek bir diğer faktör ise bu paylaşımlardan askeri birliklerin coğrafi konumlarının elde edilebilmesine ilişkin risktir.

Hasım güçler tarafından sosyal medyadan elde edilen istihbaratın hareket güvenliğini olumsuz yönde nasıl etkilediğini daha iyi anlatabilmek için örnekleri analiz etmek faydalı olacaktır. 2000 yılının Ekim ayında bir Amerika Birleşik Devletleri (ABD) askeri personeli eşine müteakip Salı günü bir liman ziyareti için Aden’de (Yemen) olacaklarını belirten bir e-posta göndermiştir. Askerin eşi bu kritik bilgiyi, diğer aile bireyleri ve arkadaşlarının askere ait güncel bilgileri takip etmek için hazırladığı web sayfasında yayınlamıştır. Bu bilgiyi internette yakalayan bir terörist, askerin adı ve rütbesini tespit ederek aynı zamanda askerin “USS Cole” isimli gemide görev yaptığını belirlemiştir. 12 Ekim 2000’de El Kaide terör örgütü mensupları patlayıcı dolu bir tekneyle USS Cole gemisine yanaşarak terör

eylemine gerçekteşirmiştir. Saldırıda 17 ABD askeri hayatını kaybederken çok sayıda askerde yaralanmıştır (US Marine Corps, 2023).

Diğer bir örnek ise yakın dönem çatışma alanlarından, Ukraynadan. Doğu Ukrayna'da bulunan Rus asker, kendisinin ve 10'uncu Spetsnaz Tugayına mensup askerlerin fotoğraflarını ve videolarını, daha çok Rusların kullandığı VKontakte adlı sosyal medya platformunda paylaşmıştır. Askerin paylaşmış olduğu bazı fotoğraf ve videolarda coğrafi konum özelliğinin açık olması nedeniyle, askerlerin kaldıkları "Grand Prix" isimli golf klübünün koordinatları kolaylıkla tespit edilmiş ve Ukrayna hava kuvvetleri tarafından belirlenen koordinatlara hava taarruzu düzenlenmiştir (Schogol, 2023).

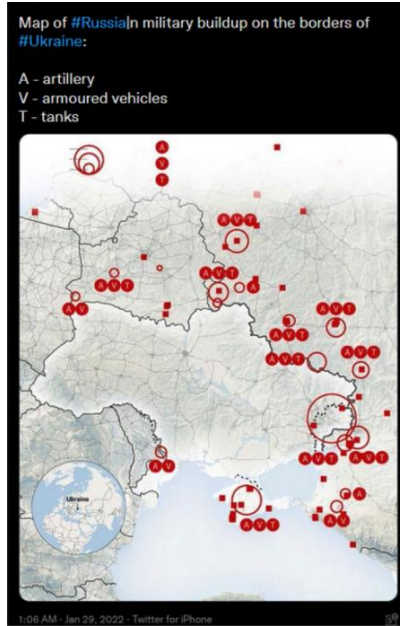
Ukrayna'dan çarpıcı bir başka örnek ise Rus Ordusunda görevli Muhabere Çavuş Sanya Sotkin'in paylaşımlarıyla ilgilidir. Sotkin Rusya'nın Ukrayna'da asker bulundurduğunu inka ettiği günlerde Instagram üzerinden kendisini askeri araç içerisinde gösteren fotoğraflar paylamıştı. Sotkin'in Şekil 2'de görülen paylaşımları aynı zamanda coğrafi konum bilgisi de içermekte ve konum olarak Ukrayna'da Derkul Nehri'nin doğusunda olduğunu ispatlamaktaydı (Gallagher, S. (2023).

Şekil 2. Muhabere Çavuş Sanya Sotkin'in Paylaşımlarına Ait Coğrafi Konum Bilgileri (Kaynak: Gallagher, S. (2023).

Güncel olması açısından Ukrayna-Rusya Savaşıyla ilgili bir örneğe daha paylaşmakta fayda görölmektedir. Yukarıdaki örneğe benzer şekilde Rus hesapların paylaştığı tweetler bir arada analiz edilerek, trenlerle Ukrayna doğu sınırlarına yapılan Rus yığınaklanması ayrıntılı şekilde ortaya konulmuş, üstelik bu birliklerin harita üzerindeki yerleriyle birlikte hareket için ne şekilde teşkilatlandıkları da belirlenmiştir. şekil 3'te Rus askeri birliklerinin sosyal medyadan tespit edilen yığınaklanmalarının haritalandırmış hali görölmektedir (Vandersmith, 2023).

şekil 3. Rus Askeri Birliklerinin Yığınaklanması (Kaynak: Vandersmith, 2023).

Harekat güvenliği ihlaline ilişkin verilebilecek bir diğer örneğ de ABD ordusuna ait. Örneğ olay 2007 yılında Irak'ta meydana gelmiştir. AH-64 tipi taarruz helikopterlerinin bulunduğu hangarda çektikleri helikopterlerle çektirdikleri özçekim fotoğraflarını sosyal medyada paylaşan askerler, coğrafi konum özelliğini kapatmamışlardır. Facebook'ta paylaşılan fotoğrafı inceleyen terör örgütü mensupları coğrafi konumu tespit ederek ilgili yere saldırı düzenlemiş ve AH-64 helikopterleri hasar görmüştür (Rodewig, 2012).

Diğer ülke ordularında görölen harekat güvenliği ihlalleri ne yazık ki Türk Silahlı Kuvvetlerinde de görölmektedir. Örneğin, şekil 4'te yer alan sosyal medya paylaşımında görölen fotoğraf, Kuzey Kıbrıs Türk

Cumhuriyetinde askerliğini yapan bir asker tarafından sosyal medyada paylaşılmıştır. Söz konusu fotoğrafı sosyal medyada gören Yunan ve Rum basını, fotoğraftaki tankların Leopard2-A4 olduğunu belirtmiş, kırkiki adet Leopard2-A4'ün Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde bulunduğu konusunu kamuoyu ile paylaşmış (Defence Turk, 2019) ve kendi lehlerine propagandaya başlamıştır. Bu propaganda kampanyası sonucunda Güney Kıbrıs Rum Kesimi, taarruza esas silah sistemlerinin Kıbrıs adasına sevk edildiğini, bu durumun ambargo ihlali anlamına geldiğini hem de “barış sürecini” sekteye uğrattığı mealinden görüşlerini içeren propaganda çalışmalarını yürütmüşlerdir. Sonuçta Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi Almanya’ya diplomatik baskı yaparak ve Altay tanklarında kullanılması planlanan güç aktarma organlarıyla ilgili vetonun devamını sağlamışlardır (Erdem, 2021).

Şekil 4. Asker Paylaşımının Yunan Basını Tarafından Sosyal Medyada Paylaşımı (Kaynak: <https://twitter.com/isozygio/status/1094884572028899328>)¹

Yine KKTC ile ilgili bir örnekte bir askerin sosyal medyada paylaştığı askeri izin belgesi (Şekil 5) üzerinden KKTC’ye T-155 Fırtına kundağı motorlu obüs konuşlandırıldığı belirtmiştir (Defence Turk, 2019). Bu paylaşımın sonucunda Rum ve Yunan basını tarafından yürütülen propaganda sonucunda ise Güney Kıbrıs Rum Yönetimi bir ülkeden kundağı motorlu obüs sistemi temin etmişlerdir (Erdem, 2021).

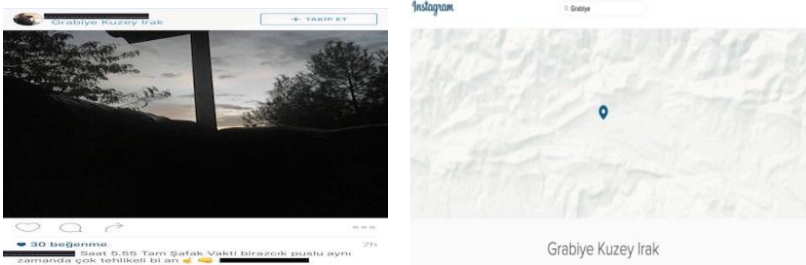
¹ Özçekimi paylaşan askerin yüzü karartılmıştır.

Şekil 5. Sosyal Medyada Paylaşılan Er İzin Belgesi (Kaynak: <https://twitter.com/isozygio/status/1099951233115262977>)²

Askeri harekata ait bilgilerin ihlaline ilişkin bir diğer örnek de Instagram uygulamasında yapılan bir paylaşım ile ilgilidir: “Saat 5.55 tam şafak vakti. Birazcık puslu aynı zamanda çok tehlikeli bir an” yazan paylaşım ile birlikte Şekil 6’da görülen fotoğraf paylaşılmıştır. Bir açık kaynak araştırmacısının sosyal medyada gördüğü paylaşımı incelemesi neticesinde coğrafi konum özelliğinin kapatılmadığı, fotoğrafın Irak’ın kuzeyinde “Grabiye” isimli bir mevkinden paylaşıldığı tespit edilmiştir (Ergürel, 2015).

Şekil 6. Instagramdan Konum Paylaşımı (Kaynak: Ergürel, 2015).³

Daha güncel bir örnek olması açısından TikTok uygulaması ve bu uygulamadan yapılan askeri paylaşımlardan söz etmek uygun olacaktır. Motivasyonlarının ne olduğu bilinmemekle birlikte TikTok uygulamasında çok sayıda askeri personelin paylaşım yaptığı görülmektedir. Bu paylaşımların büyük çoğunluğu askeri disiplini ihlal eden görüntüler içerirken bir kısmı da harekât güvenliğini ihlal eden görüntülere yer

² Her ne kadar açık kaynaklarda yer almışsa da belge üzerindeki askeri birlik ismi karartılmıştır.

³ Paylaşımı yapan hesap ismi kapatılmıştır.

vermektedir. Örneğin Şekil 7’de görülen paylaşım örneğinde olduğu gibi TikTok’ta paylaşılan videolarda üs bölgelerindeki silah mevzileri ve üs bölgesinin konumunu açığa çıkarması muhtemel görüntüler yayımlanmıştır. Videoda yer alan arazi arızalarından yola çıkarak üs bölgesinin coğrafi koordinatlarını tespit etmenin mümkün olduğunu bilmeyen ya da bilse dahi farklı nedenlerle bu ihlali göz ardı eden çok sayıda paylaşım özellikle TikTok uygulamasında mevcuttur.

Şekil 7. TikTok Uygulamasında Paylaşılan Mevzi Görüntüsü (Kaynak: Öztürk, S, [@serkanozt06], 2022, 29 Kasım).

Şekil 8’de görseli bulunan bir diğer TikTok video paylaşımında ise harekât alanının coğrafi özellikleri açıkça görülmektedir. Ayrıca harekatta kullanılan taarruz ve genel maksat helikoptlerinin görüntüleri paylaşılarak harekâtın icra yöntemlerine ilişkin kritik bilgiler de paylaşılmış olmaktadır.

Şekil 8. TikTok Uygulamasında Paylaşılan Harekât Alanı Görüntüsü (Kaynak: Öztürk, S, [@emirhanyarkan], 2023, 13 Haziran).

Şekil 9, 10 ve 11’da görölen TikTok paylaşımlarında ise harekât alanındaki askeri birliklerin kullandığı silah malzeme ve teçhizata ait görüntüler paylaşılmaktadır.

Şekil 9. TikTok Uygulamasında Paylaşılan Silah ve Teçhizat Görüntüleri (Kaynak: Taha, E, [@emirhan.taha], 2023, 23 Aralık).

şekil 10. TikTok Uygulamasında Paylaşılan Teçhizat Görüntüleri (Kaynak: kmando7333, [@kmndo], 2022, 20 Ağustos).

şekil 11. TikTok Uygulamasında Paylaşılan Silah Görüntüleri (Kaynak: komando056. [@cankat] (2023, 11 Mayıs).

SONUÇ

Askeri harekâta ilişkin kritik bilginin tespiti ve bu bilginin düşmanın eline geçmemesi amacını taşıyan faaliyetlerin bütününe harekât güvenliği denilir. Harekât düzenini bozmak, harekâta katılan askeri birliklere baskın

düzenlemek, harekâtın gidişatını sekteye uğratmak amacıyla düşman veya hasım güçler sürekli olarak harekâta katılan birlikler hakkında istihbarat toplamaktadırlar. Günümüzde hasım güçler tarafından toplanan istihbaratın büyük kısmı ise açık kaynaklardan, bu istihbaratın çoğunluğu ise sosyal medyadan sağlanmaktadır.

Bu nedenle çalışmanın araştırma sorularından birincisi olan “Askeri harekâtın icra edildiği alanlardan elde edilen ve sosyal medyada paylaşılan bilgiler açık kaynak istihbaratına dönüşür mü?” sorusunun cevabı kesinlikle evettir. Sosyal medyada askeri harekât alanından paylaşılan masum görüntüler, özçekim fotoğrafları ya da videoları örneklerle açıklandığı üzere istihbarata dönüştürülebilmektedir.

İkinci temel problem cümlesi ise: “Askeri harekâtın icra edildiği alanlardan elde edilen ve sosyal medyada paylaşılan bilgiler harekât güvenliği açısından hangi tür sorunlara neden olabilir?” şeklinde tasarlanmıştır. Sosyal medyada paylaşılan kritik bilgiler harekât güvenliği ve harekâtın icrasını olumsuz yönde etkileyebilmekte, askeri zayıyata neden olabilmekte ya da en basit haliyle hasım güçlere birliklerimiz hakkında ayrıntılı bilgi sağlamaktadır. İstihbarata dönüştürülen sosyal medya paylaşımları hasım ya da düşman tarafından değerlendirilmekte, elde edilen bilgilere uygun olarak askeri birlikler hedef alınmakta ya da bu bilgiler propagandanın bir parçası olarak kullanılmaktadır.

Çalışmanın son araştırma sorusu: “Askeri harekâtın icra edildiği alanlardan elde edilen ve sosyal medyada paylaşılan bilgiler sadece toplama açısından değil İKK açısından da ele alınması gereken bir olgu olarak değerlendirmek mümkün müdür?” şeklindedir. Çalışma süresince yapılan inceleme neticesinde harekât güvenliği ihlaline yol açan sosyal medya paylaşımlarının İKK açısından da ele alınmasının zorunlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Zira İKK faaliyetlerinin temel amacı askeri birliklerin ve komutanın niyetini düşmandan gizlemek, düşmanın askeri birlikler hakkında istihbarat elde etmesinin önüne geçmek amacıyla tedbir almaktır. Bir başka açıdan İKK tedbirleriyle silahlı kuvvetlerin emniyeti sağlamak, düşman istihbarat faaliyetlerini etkisiz kılmak amaçlandığından ve bu maksatla karşı önlemleri planlamak ve uygulamak söz konusu olduğundan, harekât güvenliği kapsamında alınan tedbirler paralellik göstermektedir.

Harekât güvenliği ve harekât güvenliğinin ihlali kapsamında alınabilecek tedbirler de bulunmaktadır. Harekât güvenliğini sağlayabilmek

için kurum ve kuruluşlar tarafından halihazırda çok sayıda tedbir alındığı, emir ya da talimatlar verildiğine dair hiçbir şüphedir. Ancak yine de kurum ve kuruluşlar tarafından yapılması gerektiği düşünölen işlemler olduğu değerlendirilmektedir. Bu kapsamda her ne kadar yasaklansa da akıllı telefonların kullanılmasının ve sosyal medya paylaşımlarının engellenmesinde güçlük çekildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle personele akıllı telefon ve sosyal medya paylaşım ayarları konusunda eğitim vermek, veya alınan tedbirleri daha sıkı takip etmek etkin sonuçlar verebilecektir. Şayet bulunmuyor ise, askeri personelin eğitim programlarına sosyal medya ve sosyal medya istihbaratı, harekât güvenliği konularının ithal edilmesi ve ders notu, broşür, web sayfası gibi eğitim materyalleri hazırlanması / dağıtılması etkili olabilecektir. Ayrıca harekât alanı ve üs bölgesi gibi yerlerden paylaşım ve canlı yayın yapılmaması, yapanlar hakkında ağır sonuçlar doğurabilecek hukuki işlem yapılması da alınabilecek tedbirler arasında yer almalıdır. Esasen sadece hareketin devam ettiği bölgelerde konuşlu birliklerden değil, askeri birliklerin tamamında fotoğraf çekilmesi, sosyal medya paylaşım yapılması yasaklanmalı, bununla ilgili hukuki mevzuat eksiki var ise giderilmelidir. Kurum ve kuruluşlar tarafından hareket güvenliğini ihlal eden paylaşımları takip etmek amacıyla takip birimleri kurulmalı, söz konusu birimler halihazırda var ise güçlendirilmelidir.

Harekât güvenliği kapsamında sosyal medya kullanımıyla ilgili olarak askeri personel tarafından alınması gereken kişisel tedbirlerin başında düşmanınıza doğrudan söylemeyeceğiniz sırrınızı sosyal medyadan da paylaşmayın ilkesini sürekli akılda tutmak gelmektedir. Sosyal medya uygulamalarının ayarlarının kontrol edilmesi, kritik bilgi içeren paylaşımların yapılmadan engellenmesi açısından önemlidir. Bir başka önlem olarak askeri personelin sosyal medya paylaşımlarını yalnızca arkadaş listesinde bulunan kişilerle sınırlaması da önemlidir.

Harekât güvenliğinin ihlali açısından en önemli hususun sosyal medya paylaşımlarına birlikte konum paylaşılması hususu olduğu örneklerden de anlaşılmaktadır. Bu nedenle hem akıllı telefon hem de ilgili sosyal medya uygulamasının konum paylaşım özellikleri iptal edilmelidir. Cihazınıza uzaktan erişme ihtimaline karşılık cihaz ve sosyal medya hesaplarınıza ait şifrelerin sıkı sık ve zor tahmin edilecek şekilde değiştirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca akıllı telefonlarda kullanılan yürüyüş, koşu, bisiklete binmek gibi egzersiz takip programları, egzersiz yaptığınız bölgenin konum bilgilerini depoladığından kesinlikle kullanılmamalıdır. Akıllı telefonların konum özellikleri de mümkün olduğunca kapalı tutulmalıdır. Bununla birlikte askeri personelin sosyal medya hesaplarından kendilerine ve ailelerine ait kişisel bilgileri paylaşmamaları gerekmektedir. Sosyal medya hesaplarında üniformalı fotoğraflar bulundurulmamalı, birliği temsil eden işaretlere yer verilmemelidir.

Askeri personel askeri birlik giriş kartı, görev yeri ve beraber görev yaptığı arkadaşlarıyla ilgili hususları paylaşmaktan kaçınmalıdır. Görev esnasında kendinizin ya da birliğinizi kullandığı hiçbir silah, malzeme ve teçhizat sosyal medyada paylaşılmamalı, bunları kullanımına ilişkin taktik bilgiler dışarıya verilmemelidir. Düzenlenecek ya da devam eden harekâtın yeri, zamanı, kapsamı, harekât için intikale başlama tarihi gibi kritik bilginin kesinlikle sosyal medyada paylaşılmaması gerekmektedir. Sosyal medya ilr ilgili diğer bir husus tanımadığımız insanlarla sosyal medya üzerinden arkadaş olarak irtibat kurmakla ilgilidir. Nasıl sokakta gördüğünüz her insanla ilişik kurup görüşmeye çalışmıyorsanız aynı şekilde sosyal medyada gördüğünüz ancak tanımadığınız insanlarla irtibat kurmamanız önem arz etmektedir.

Son olarak özellikle TikTok isimli uygulamada asker şahıslar ve kolluk kuvvetleri mensuplarınca yapılan paylaşımlarda hareket güvenliği çerçevesinde çok daha önemli bilgiler içeren paylaşımlar olduğunu, ancak bilinçli olarak bu paylaşımların çalışma kapsamı dışında tutulduğu, örnek teşkil etmesi açısından uygun görülen ve az miktarda kritik bilgi içerdiği değerlendirilen paylaşımların çalışma kapsamına alındığını belirtmek gerekir.

Unutulmaması gereken bir diğer husus ise yaptığınız bir sosyal medya paylaşımını silseniz dahi ortadan kaldıramadığınızdır. Bu nedenle paylaşım yapmadan önce çok kez gözden geçirilmeli, içeriğinde askeri harekatı ihlal edebilecek bilgi bulunup bulunmadığı kontrol edilmelidir. Sizinle ilgili paylaşımlar yapmaması konusunda aile fertlerinin de bilgilendirilmesi oldukça önemlidir. Çalışmada yer alan sosyal medya paylaşımlarıyla ilgili olarak şu sözün sürekli tekrarlanması ve unutulmaması gerektiği değerlendirilmektedir: “*Sosyal medyada, bin kez düşün, bir kez paylaş*”.

KAYNAKÇA

- Army Study Guide. (2023). *An operational security (OPSEC) primer*. Erişim tarihi: 20 Aralık 2023, https://www.armystudyguide.com/content/army_board_study_guide_topics/security_and_intelligence/an-operational-security-o.shtml
- Bartlett, J. ve Reynolds, L. (2015). *The state of the art 2015: a literature review of social media intelligence capabilities for counter-terrorism*. Demos.
- Bejar, A. (2010). *Balancing social media with operations security (OPSEC) in the 21st Century*. Naval War College
- Clark, R. M. (2013). *Intelligence collection*. CQ Press.
- Connable, B. (2012). *Military intelligence fusion for complex operations: A new paradigm*. RAND Corporation. Erişim tarihi: 24 Kasım 2023, http://www.rand.org/pubs/occasional_papers/OP377.html.
- Defence Turk [@Defence_Turk] (2019, 11 şubat). *Yunanlı savunma sayfalarından biri Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde konuşlu üslerimizden birinde askerimizin paylaştığı fotoğraf sayesinde KKTC'ye Leopard 2A4 tanklarının sevk* [Görsel ekli] [Tweet] Twitter https://twitter.com/Defence_Turk/status/1094909046036070400
- Director of National Intelligence. (2022). *OPSEC for all, protecting yourself and your critical information*, Erişim tarihi: 3 Kasım 2023, https://www.dni.gov/files/NCSC/documents/nittf/OPSEC_for_All_July2022.pdf
- Erdem, A.K. (2021). *MSB'nin askerlere sosyal medyada fotoğraf paylaşmayın uyarısının ardındaki neden... İki Türk askerinin fotoğrafı Rumlara nasıl koz verdi?* Erişim tarihi: 15 Kasım 2023, <https://www.indyturk.com/node/433246/haber/msbnin-askerlere-sosyal-medyada-foto%C4%9Fraf-payla%C5%9Fmay%C4%B1n-uyar%C4%B1s%C4%B1n%C4%B1n-ard%C4%B1ndaki-neden>
- Ergürel, D. (22 Aralık 2015). *Askeri istihbarat sosyal medyada*. Erişim tarihi: 10 Kasım 2023, <https://medium.com/turkce/askeri-istihbarat-sosyal-medyada-2327f071a98d>.
- Erol, M.K. (2022). *Açık Kaynak İstihbaratı ve Askeri İstihbarat Haşdı şabi Örgütü Üzerinde Uygulama*. Nobel Yayınevi
- Eyal, P. ve Asher, T. (2015) The value of military intelligence, *Defence and Peace Economics*, 26:2, ss.179-211, DOI: 10.1080/10242694.2014.886435

- Gallagher, S. (2023). *Opposite of OPSEC: Russian soldier posts selfies— from inside Ukraine. Instagram Photo Map feature shows bored Russian soldier across the border.*, <https://arstechnica.com/tech-policy/2014/08/opposite-of-opsec-russian-soldier-posts-selfies- from-inside-ukraine/>
- Gill, P. ve Phythian, M. (2018). *Intelligence in an insecure world*. New York: John Wiley & Sons.
- Gudgin, P. (2000). *Military intelligence*. Sutton Publication Ltd.
- Ivan, A. L., Iov, C. A., Lutai, R. C. ve Grad, M. N. (2015). Social media intelligence: opportunities and limitations. Centre for European Studies Working Papers, 7(2a): 505-510.
- Johnson, L. K. (2007). *The Oxford Handbook of National Security Intelligence*. Oxford University Press
- Joint Chiefs of Staff. (2013). Joint Publication 2-0: Joint Intelligence. Erişim tarihi: 10 Aralık 2023, http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp2_0.pdf.
- Ju, Y., Li, Q., Liu, H. Y., Cui, X. M., & Wang, Z. H. (2020). Study on application of open source intelligence from social media in the military. *In Journal of Physics: Conference Series* (Vol. 1507, No. 5, p. 052017). IOP Publishing. doi:10.1088/1742-6596/1507/5/052017
- Kent S. (2002). Stratejik istihbarat. ASAM Yayınları.
- kmando7333. [@kmndo] (2022, 20 Ağustos). [Görsel ekli] [TikTok Paylaşımı] TikTok, https://www.tiktok.com/@kmando7333/video/7133789193612037377?_r=1&_t=8ik5gh2Tbde
- komando056. [@cankat] (2023, 11 Mayıs). [Görsel ekli] [TikTok Paylaşımı] TikTok, https://www.tiktok.com/@komando056/video/7231861010447994118?_r=1&_t=8ik79IWP5wk
- Mahood, M.E.K. (2014). Socmint: Following and liking social media intelligence. Canadian Forces College. Erişim tarihi: 08 Kasım 2023, <https://www.cfc.forces.gc.ca/259/290/317/305/mahood.pdf>.
- Momi, R. (12 Kasım 2021). SOCMINT: Social media intelligence a new discipline? Erişim tarihi: 03 Kasım 2023, <https://www.greynomics.com/socmint-social-media-intelligence-a-new-discipline>.
- NATO (2001). *NATO Open Source Intelligence Handbook*. Brussels: North Atlantic Treaty Organisation.

- Omand, D., Bartlett, J. ve Miller, C. (2012). Introducing social media intelligence (SOCMINT). *Intelligence and National Security*, 27(6): 801-823. doi: 10.1080/02684527.2012.716965.
- Omand, D. (2013). Is it time to move beyond the intelligence cycle? A UK practitioner perspective. Phythian, M. (Ed.) *Understanding the intelligence cycle* içinde (ss.136-149). Routledge.
- Office of the Director of National Intelligence. (2016). *Going bright: How the internet of things could revolutionize intelligence collection and analysis*. Erişim Tarihi: 11 Kasım 2023, <https://www.odni.gov/files/PE/Documents/Internet-of-Things.pdf>.
- Özdağ, Ü. (2015). *Açık kaynak istihbaratı*. Yılmaz, S. (Ed.) İstihbarat Bilimi. Kripto Yayınları.
- Öztürk, S. [@serkanozt06] (2022, 29 Kasım). [Görsel ekli] [TikTok Paylaşımı] https://www.tiktok.com/@qruzvar/video/7304970950313938194?_r=1&_t=8ik4uJmpu4b
- Rodewig, C. (8 Mart 2012). *Geotagging poses security risks*. Erişim tarihi: 27 Kasım 2023, https://www.army.mil/article/75165/geotagging_poses_security_risks.
- Schogol, J. (2023). Russian soldier gave away his position with geotagged social media posts. Erişim tarihi: 10 Aralık 2023, <https://taskandpurpose.com/news/russian-military-opsec-failure-ukraine>
- Steele, R.D. (1995). The importance of open source intelligence to the military, *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 8:4, 457-470, doi:10.1080/08850609508435298
- Steele R.D. (1997). *Open source intelligence: What is it? Why is it important to the military?* Open Source Solutions, Inc.International Public Information Clearinghouse
- Taha, E. [@emirhan.taha] (2023, 23 Aralık). [Görsel ekli] [TikTok Paylaşımı] https://www.tiktok.com/@emirhan.taha/video/7315736745234943238?_r=1&_t=8ik5pyUBrao
- Treverton, G.F. ve Miles, R. (2014). *Social media and intelligence*. Elanders Sverige AB.

- Tucker, P. (27 Ocak 2020). *Spies like AI: The future of artificial intelligence for the US intelligence community*. Erişim tarihi: 01 Aralık 2023, <https://www.defenseone.com/technology/2020/01/spies-ai-future-artificial-intelligence-us-intelligence-community/162673>.
- Tudoriu, C.S. (25 Haziran 2019). Using Facebook, Twitter and other sites to combat organized crime., Erişim tarihi: 20 Aralık 2023, <https://perconcordiam.com/social-media-intelligence>.
- Urhal, Ö. (2008). Kamu Güvenliği Açısından İstihbarat ve Örgütlü Suçlar. Adalet Yayınevi.
- US Department of the Army. (2023). Field Manual 2-0 Intelligence. Erişim tarihi: 11 Aralık 2023, https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/ARN39259-FM_2-0-000-WEB-2.pdf
- US Marine Corps. (2023). Operations Security Guidance. Erişim tarihi: 20 Kasım 2023, <https://www.24thmeu.marines.mil/For-the-Families/OPSEC/>
- Vandersmith, O. (2023). How open-source intelligence is changing warfare. Erişim tarihi: 30 Aralık 2023, <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2023/march/how-open-source-intelligence-changing-warfare>
- Yarkan, E. [@emirhanyarkan] (2023, 13 Haziran). [Görsel ekli] [TikTok Paylaşımı] TikTok <https://www.tiktok.com/@emirhanyarkan/video/7244063291528645893?q=%C3%B6zel%20kuvvetler%20kuzey%20%C4%B1rak&t=1704472955048>

İSTİHBARATIN DÖNÜŞÜMÜ ARTAN TEHDİTLER VE ENFORMATİK ŞOKLAR TEORİSİ

Mustafa Onat MENDİL*

Ateş, A. (2023). İstihbaratın Dönüşümü Artan Tehditler ve Enformatik Şoklar Teorisi, Yeditepe Yayınevi, 248 sayfa, ISBN 978-625-6777-31-6

“İstihbaratın Dönüşümü Artan Tehditler ve Enformatik Şoklar Teorisi” isimli akademik eser İğdır Üniversitesi’nde görev yapan Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Ateş tarafından kaleme alınmıştır. Kitap, Dr. Ateş’in ABD’de yaptığı doktora tezinin çalışmalarını içermektedir. Doktora sonrasında bir süre Cumhurbaşkanlığı bünyesinde de görev yapan Dr. Ateş, bürokratik tecrübesinin de verdiği deneyimle doktora tezini daha da geliştirmiş ve kitap haline getirerek Türk istihbarat literatürüne kazandırmıştır. Kitapta rejim türü farklı olan üç ülkenin istihbarat topluluklarının enformatik şoklar ile dış ve iç tehditler karşısında yaşadığı dönüşüm yazarın geliştirdiği bir teori olan Artan Tehditler ve Enformatik Şoklar (ATEŞ) Teorisi ile karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. Dr. Ateş kitabında istihbarat örgütlerinin modellemesi, değişimi, dönüşümü ile bu süreçlerin hukuki/gayri hukuki durumlarını inceleyerek literatüre hâkim olan dar ve kısmen yanıltıcı bilgilere karşı geniş bir kaynakça desteği ile istihbarat alanında çalışmasını yapmıştır.

Çalışmanın temel araştırma sorularını istihbarat örgütlerinin neden ve nasıl değiştiği oluşturmaktadır. Bu kapsamda yazar ilk olarak devletlerin istihbarat örgütlerinin diğer kamu kurumlarına göre daha az dönüştüğünü ve ilgili dönüşüm hakkında veriye erişimin zor olması sebebiyle gözlem yapılmasının zorluğundan bahsetmektedir. Ancak, her ne kadar yaşanan dönüşüm kapalı bürokratik süreçler içerisinde gerçekleşse de tarihsel süreçte bu dönüşümün araştırmacılar tarafından çalışılmasının mümkün olduğunun altı çizilmektedir. Dr. Ateş, istihbarat örgütlerinin dönüşümünün üç temel sebebi olduğunu belirtmektedir.

Bunları ise; 1. Enformatik Şoklar, 2. Dış Tehditler, 3. İç Tehditler olarak sınıflandırmaktadır. İstihbarat örgütlerinin dönüşümü arasındaki

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi Proje Yöneticisi, onatmendil@tasam.org, ORCID: 0009-0002-2771-636X

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 22 Ocak 2024 / 22 January 2024

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 24 Ocak 2024 / 24 January 2024

farkların ise ülkelerin rejim türleri arasındaki farklardan ortaya çıktığını beyan etmektedir. Kitap, emsal çalışmalara göre en az altı hususta farklılıklar göstermektedir. İlk olarak, kitap genelinde hakim olan bütüncül bir bakış açısı ile istihbarat topluluklarının dönüşümünün nedenlerini ve şekillerini sınıflandırarak ATEŞ teorisi ile birlikte sistematik olarak ele almaktadır. İkinci olarak, literatürdeki diğer çalışmaların aksine bir ülkede yaşanan istihbarat başarısızlığının sadece sonucuna odaklanmamakta ve başarısızlığa giden süreçleri de analize dahil etmektedir. Üçüncü olarak, detaylı vaka analizleri ile birlikte birden fazla devletin istihbarat mekanizmasındaki değişimleri ele alarak konuya mikro değil makro ölçekten yaklaşmaktadır. Dördüncü olarak, demokratik ülkelerin istihbarat örgütleri hakkındaki veriye erişimin daha kolay olması hasebiyle literatürdeki temel trendlerden birisi olan ABD istihbarat topluluğu üzerine gerçekleştirilen araştırmalara ilave olarak, ABD'ye oranla açık kaynak verileri nispeten çok daha az olan Türkiye Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu'nu da vaka analizlerinde eşit oranda örneklem yapmaktadır. Beşinci olarak, çalışmanın zengin literatürüne ilave olarak ilgili teorinin test edilmesi için konunun uzmanı 9 kişi ile mülakat gerçekleştirildiği ve buradan elde edilen verilerin analize dahil edildiği gözlemlenmektedir. Son olarak ise istihbarat araştırmalarının en önemli noksanlığı olan teori eksikliği bu kitap ile büyük oranda giderilmektedir. Kitap beş bölümden oluşmaktadır. Kısa bir girişin ardından, birinci bölümde ilgili literatür taranmakta ve ATEŞ teorisi tanıtılmaktadır. İki, üç ve dördüncü bölümler enformatik şokların, dış tehditlerin ve iç tehditlerin istihbarat örgütlerinin dönüşümüne olan etkisinin incelendiği detaylı vaka analizlerini içermektedir. Sonuç bölümünde ise alana olan katkı ve gelecek araştırma önerileri sunulmaktadır.

Kurumsal Çerçeve başlıklı birinci bölümde ilk olarak mevcut literatür tasnif edilmekte ve eksiklikleri belirtilmektedir. Ardından ise ATEŞ teorisinin test ettiği hipotezler, teorinin temel kavramları ve değişkenleri sunulmaktadır. Son olarak ise, vaka analizlerinin daha iyi anlaşılması için Amerikan, Türk ve Rus istihbarat toplulukları hakkında kısaca bilgilendirme yapılmaktadır. Kitabın bu kısmında Dr. Ateş, literatürü beş farklı grupta sınıflandırmaktadır. İlgili sınıflandırma *tarihsel yaklaşımlar, kurumsal odaklı çalışmalar, denetim odaklı araştırmalar, kurumsal kültür çalışmaları* ile *istihbarat başarısızlığı ve reformları çalışmaları* olarak isimlendirilmektedir. Ardından, tüm literatür istihbarat örgütlerinin dönüşümünün açıklanması kapsamında ele alınmakta ve eksiklikleri belirtilmektedir. Bu kapsamda,

tarihsel yaklaşımların tarihsel süreçte spesifik bir istihbarat örgütünde yaşanan değişimi açıklamakta başarılı olduğu, kurumsal odaklı çalışmaların analizlerinin ise tekil bir istihbarat örgütü çerçevesinde anlamlı katkılar sunduğu, denetim odaklı çalışmaların istihbaratın denetiminin yaşanan dönüşüme olan etkisi kapsamında doneler sunduğu, kurumsal kültür çalışmalarının istihbarat örgütlerinin dönüşümünün önündeki engellerin ne olduğunun belirlenmesi konusunda faydalı olduğunu ve istihbarat başarısızlığı ve reformları çalışmalarının ise spesifik bir istihbarat başarısızlığının ardından yaşanan dönüşüm konusunda faydalı olduğu belirtilmiştir. Ancak, ilgili çalışmaların hem farklı bağlamsal durumlarda (ülke ve rejim türü) uygulanabilirliğinin olmadığı hem de tahmin geliştirme kapasitesi konularında yetersiz olduğu ilgili analiz ile ispatlanmaktadır. Bu bağlamda, ATEŞ Teorisi ile istihbarat araştırmaları literatüründe ilk defa farklı bağlamsal durumlara uygulanan ve genellenebilir sonuçlar veren bir teori üretilmiştir.

Bölümün teori kısmında Dr. Ateş, istihbarat örgütlerindeki en belirleyici değişim unsurlarının enformatik şoklar ile artan iç ve dış tehditler olduğunu ortaya koymaktadır. Yaşanan ulusal trajedilerden sonra istihbarat örgütlerinin değişime zorlandığı ve ilgili dönüşümün ülkelerin rejim türlerine göre değişiklik gösterdiği İsrail, Tunus ve Hindistan örnekleri üzerinden aktarılmaktadır. Yom Kippur Savaşı'nın ilk etabında yaşanan başarısızlıkların siyasi karar alıcılar için stratejik sürpriz mahiyeti taşıdığı ortaya konularak İsrail istihbaratında yaşanan dönüşümler; Tunus'ta 1987 yılında gerçekleşen darbeden sonra istihbarat örgütünde yaşanan dönüşüm ve Hindistan'da 26 Kasım 2008 tarihinde yaşanan saldırının ardından gerçekleşen dönüşüm örneklendirilerek enformatik şoklar karşısında farklı rejim türlerindeki istihbarat örgütlerinin yaşadığı dönüşüm ile ilgili üç adet hipotez üretilmiştir. Bu hipotezler aşağıdaki şekildedir:

1. İstihbaratın dönüşümünün demokrasilerde göreceli olarak daha yavaş gerçekleştiği,
2. İstihbaratın dönüşümü otoriter rejimlerde göreceli olarak daha hızlı gerçekleştiğini,
3. İstihbaratın dönüşümünü hibrit rejimlerde hızlı veya yavaş (hibrit) ve konu temelli olarak gerçekleştiğini belirtmiştir.

Dış tehditler, kapsamında ise iki farklı tehdit türünün olduğu ve bunların geleneksel dış tehditler ve ulus dışı aktörlerden kaynaklanan dış tehditler olduğu belirtilmektedir. ABD'nin tarihsel süreçte Rusya Federasyonu'na dair

tehdit algısı ile İran ve El Kaide ilişkisi örneklendirilerek istihbarat örgütlerinin geleneksel dış tehditlerde köklü bir dönüşüm yaşamadığı ancak ulus dışı aktörlerden kaynaklanan dış tehditlerde ise rejim türüne göre farklı dönüşümler yaşadığı ile ilgili üç adet hipotez üretilmiştir. Bu hipotezler aşağıdaki şekildedir:

1. Ulus dışı aktörlerden kaynaklanan dış tehditlerde, demokratik ülkelerin istihbarat örgütlerinde yaşanan değişimin dönüştürücü niteliktedir,
2. Ulus dışı aktörlerden kaynaklanan dış tehditlerde, otoriter rejimlerin istihbarat örgütlerinde yaşanan değişim rutin niteliktedir: Sadece istihbarat metotlarında değişime yol açar,
3. Ulus dışı aktörlerden kaynaklanan dış tehditlerde, hibrit rejimlerin istihbarat örgütlerinde yaşanan değişim, hibrit niteliktedir. Tehdide göre değişim göstermektedir.

Son olarak ise iç tehditlerin istihbarat örgütlerinin dönüşümüne olan etkisini test etmek amacıyla, PKK, El Kaide ve Çeçen ayaklanması ile örneklendirilerek üç adet hipotez üretilmiştir. Bu hipotezler aşağıdaki şekildedir:

1. İç tehditlerde, demokratik ülkelerin istihbarat örgütlerinde yaşanan değişim rutin niteliktedir: Sadece istihbarat metotlarında değişime yol açar
2. İç tehditlerde, otoriter rejimlerin istihbarat örgütlerinde yaşanan değişim dönüştürücü niteliktedir: İstihbarat metotlarında ve kurumsal değişime yol açar,
3. İç tehditlerde tehditlerde, hibrit rejimlerin istihbarat örgütlerinde yaşanan değişim, hibrit niteliktedir. Tehdide göre değişim göstermektedir.

Enformatik Şoklar başlıklı ikinci bölümde, ülkelerin yaşadığı enformatik şokların bir daha yaşanmaması için istihbarat örgütlerinin gücünü arttırmayı ve problemleri en aza indirmeyi hedeflediği belirtilmektedir. Bu dönüşümün yaşanan bir enformatik şok dolayısıyla tehdit algısının değişimi ile başladığı ortaya konulmaktadır. Bu kapsamda ilk vaka analizi olarak 11 Eylül Saldırılarından sonra ABD istihbarat topluluğunun yaşadığı dönüşüm ele alınmıştır. Yaşanan dönüşümü üç aşamaya ayıran Dr. Ateş, terör tehdidinin zamanında fark edilmemesi sebebiyle bu durumun bir istihbarat başarısızlığı olduğunu ve bu başarısızlık sonucunda istihbarat metot ve yaklaşımlarında ve Amerikan istihbarat topluluğunun kurumsal yapısında bir dönüşüm yaşandığını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda, önceki yıllarda majör bir tehdit olarak görülmeyen Radikal İslami terörizme dair tehdit algısında bir değişim yaşanmıştır. Benzer şekilde, tehdidin bertaraf edilmesi

hususunda istihbarat metot ve yaklaşımında değişimler gerçekleşmiştir. Son olarak ise, Amerikan istihbarat topluluğu bünyesinde yeni istihbarat ve istihbarat işbirliği platformları kurulmuştur.

Enformatik şoklar konusunda vaka analizi olarak ele alınan diğer bir ülke ise Türkiye Cumhuriyeti'dir. 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan darbe girişiminin ardından Türk siyasal karar alıcıları ve istihbarat yetkililerinin tehdit algısında da bir değişim yaşanmıştır. Tehdit algısında yaşanan bu değişimin ardından Türk istihbarat örgütlerinin metot ve yaklaşımlarında bir değişim gerçekleşmiştir. Gerçekleştirilen yapısal ve kurumsal değişimler ile birlikte dönüşüm süreci tamamlanmıştır. Bu kapsamda ilgili bölümde ilk olarak tehdit algısının değiştiği, ardından FETÖ ile mücadelede kaynak aktarımının gerçekleştirildiği ve gerekli kanuni düzenlemeler ile MİT'in görev ve yetkilerinin artırıldığı ortaya konulmuştur.

Enformatik şoklar bölümünün son örnekleme ise Ağustos Darbesi sonrasında Sovyet (Rus) istihbarat topluluğunun yaşadığı dönüşümü analiz etmektedir. Bu bağlamda, Sovyetler Birliğinin dağılmasını hızlandıran Ağustos Darbesinden sonra ilk olarak Sovyet döneminde rejim güvenliği hususuna odaklanan KGB'nin Rusya Federasyonu'nun kurulmasıyla birlikte yeni tehditlere yönelmesi gerekliliği ortaya konulmuştur. Tehdit algısında yaşanan değişim istihbarat metot ve yaklaşımları ile Rus istihbarat topluluğunun yapısında değişimlere yol açmıştır. Bu bağlamda KGB dağıtılarak yerine yeni istihbarat örgütleri kurulmuştur. İkinci bölümün son kısmında ise ATEŞ teorisinin argümanları ile Amerikan, Türk ve Rus istihbarat topluluklarının enformatik şoklar karşısında yaşadığı dönüşüm karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır.

Dış Tehditler başlıklı üçüncü bölümde, dış tehditlerin ülkelerin istihbarat örgütlerinin dönüşümüne olan etkisi iki farklı kategori altında incelenmektedir. İlk olarak geleneksel dış tehdit olarak adlandırılan devlet kaynaklı dış tehditler analiz edilmektedir. Bu kapsamda, Rus yayılmacılığının ABD istihbarat topluluğunun dönüşümüne, Suriye İç Savaşının Türk istihbarat topluluğunun dönüşümüne ve 2014-2019 yılları arasında Ukrayna'da yaşanan karışıklığın Rus istihbarat topluluğunun dönüşümüne olan etkisi analiz edilmektedir. Bu kapsamda, üç ülke ile ilgili detaylı vaka analizleri gerçekleştirilmiş ve geleneksel dış tehditlerin rejim türünden bağımsız olarak istihbarat topluluklarının kurumsal yapısında bir değişikliğe yol açmadığı belirtilmiştir.

Bölümün ikinci kısmında ise ulus dışı aktör kaynaklı tehditler ele alınmaktadır. Bu kapsamda, IŞİD'in ortaya çıkışı ve faaliyetlerinin Amerikan, Türk ve Rus istihbarat örgütlerinin dönüşümüne olan etkisi incelenmektedir. Gerçekleştirilen vaka analizleri ile birlikte IŞİD'in faaliyetlerinin Amerikan istihbarat topluluğunda kurumsal bir değişime yol açarken, Rus ve Türk istihbarat topluluklarında sadece tehdit algısı ve istihbarat metot ve yaklaşımında değişime yol açtığı ortaya konmaktadır. Bölümün son kısmında ise geleneksel ve ulus-dışı aktör kaynaklı dış tehditlerin farklı rejim türlerindeki istihbarat örgütlerinin dönüşümüne olan etkisi karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır.

İç Tehditler başlıklı dördüncü bölümde, artan iç tehditler karşısında istihbarat örgütlerinin yaşadığı dönüşüm incelenmektedir. Bu kapsamda, Nisan 1995'te gerçekleşen Oklahoma Şehri Bombalı Saldırısı, 1984 ile 1999 yılları arasındaki PKK faaliyetleri ve Çeçen Savaşları'nın Amerikan, Türk ve Rus istihbarat örgütlerinin dönüşümüne olan etkisi incelenmektedir. Detaylı vaka analizi sonucunda iç tehditlerin ardından ABD'de sadece tehdit algılaması ve istihbarat metot ve yaklaşımlarında değişimin yaşandığı, Rusya Federasyonu'nda ise bu dönüşümün kurumsal yapıyı da içerdiği belirtilmektedir. Bölümün son kısmında ise yurtiçi terörizmin farklı rejimlerdeki istihbarat örgütlerinin dönüşümüne olan etkisi karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir.

Sonuç bölümünde ise ilk olarak ATEŞ Teorisinin argümanları tekrar özetlenmekte ve çalışmanın istihbarat araştırmaları, siyaset bilimi ve terörizm çalışmalarına olan katkıları açıklanmaktadır. Ardından, çalışmanın sınırlılıkları ve gelecek araştırma önerileri belirtilmektedir.

İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi

Journal of Intelligence Research and Studies

Cilt/Volume:3 Sayı/Issue:1 Yıl/Year: 2024 Ocak/January

ISSN 2822-3349 (Basılı- Print) ISSN 2822-3357 (Çevrimiçi- Online)

Söyleşi / Interview

- ❖ Interview with Sir David Omand GCB: Social Media Intelligence is a Distinct Discipline / *Sör David Omand GCB ile Söyleşi: Sosyal Medya İstihbaratı Diğerlerinden Farklı ve Bağımsız Bir Disiplindir*
- ❖ Interview With Peter Gill: Conceptual and Theoretical Work in Intelligence Studies is Very Important / *Peter Gill ile Söyleşi: İstihbarat Çalışmalarında Kavramsal ve Teorik Çalışmalar Oldukça Önemlidir*

Araştırma Makaleleri

- ❖ PYD/YPG Terör Örgütünün Sinemacılık Hevesi: İkincil Kaynak Antropolojik İstihbarat / *PYD/YPG Terrorist Organisation's Cinematic Ambitions: Secondary Source Anthropological Intelligence*
Zafer YILMAZ
- ❖ İstihbarat Analiz Hatası Olarak Bilişsel Kapanma İhtiyacı: Yom Kippur Savaşı Örneği / *The Need for Cognitive Closure as an Failure of Intelligence Analysis: The Case of the War of Yom Kippur*
Hasan Mesut ÖNDER
- ❖ Hedefine Ulaşabilen Toplumsal Olayların Nitelikleri ve İstihbarat Teşkilatlarının Olası Rollerini / *Characteristics of Social Movement that Achieve Their Targets and Possible Roles of Intelligence Agencies*
Ömer Faruk ÇELİK

İnceleme Makalesi / Review Article

- ❖ Sosyal Medya İstihbaratı Çerçevesinde Harekât Güvenliği / *Operational Security Within The Framework of Social Media Intelligence*
Erol Başaran BURAL

Kitap İncelemesi / Book Review

- ❖ İstihbaratın Dönüşümü: Artan Tehditler ve Enformatik Şoklar / *Transformation of Intelligence: The Theory of Rising Threat and Information Shocks*
Mustafa Onat MENDİL

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneği
Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization Association

Adres / Address: Beytepe Mah. Kanuni Sultan Süleyman Bulvarı 5387. Cadde

No:15A D:58 06800 Çankaya/Ankara

Telefon/Telephone: +90 312 441 11 50

www.icadergisi.com

e-posta/e-mail: editor@icadergisi.com

İ
Ç
A
D